

”Et forsvar for vår tid”

**Iverksettingsbrev til forsvarssektoren
for langtidsperioden for 2013–2016**

Versjon 19.0

23. februar 2016

OPPDATERINGSLOGG

Leseveiledning: Ny tekst er markert med uthevet gul farge [**ny tekst**], mens nylig utgått tekst er markert med uthevet gul farge og gjennomstreking [**nylig utgått tekst**]. Tidligere justert tekst står i blått [**tidligere justert tekst**], mens tidligere utgått tekst står som gjennomstreket [~~tidligere utgått tekst~~]. I vedleggene vil endringene fremgå av beskrivelsen i oppdateringsloggen og, så langt praktisk mulig, være markert med gult.

Dato	Referanse	Beskrivelse
2016-02-19	PET nr.21	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret og Forsvarsmateriell] Punkt 2.2, 3.5, 3.6, 3.6.2, 3.7 : Presiseringer knyttet til opprettelse av etaten Forsvarsmateriell • [Forsvaret]Punkt 3.4.3.3, 11.3.1, og 11.3.2: Presiseringer knyttet til internasjonale operasjoner • [Forsvaret]Punkt 4.5.6: Presiseringer knyttet til innføring av nytt materiell • [Forsvaret]Punkt 10.3.4.1: Presiseringer knyttet til rapportering • [Forsvaret]Punkt 11.2: Presiseringer knyttet til oppdrag - sivil støtte til forsvaret, grunnsikring IKT-systemer og sikkerhetsklareringer, • [Forsvaret]Punkt 11.4.3: Presiseringer knyttet til belastningsfullmakt • [Forsvaret] Vedlegg F: Personell & kompetanse settes ut av kraft • [FB] Punkt 12.3.1.1, og 12.3.2.2, Presiseringer knyttet til tildeling 2016 • [FB] Punkt 12.4: Presiseringer knyttet til grunnsikring IKT og sikkerhetsklareringer • [FB] Punkt 12.6.5: Presisering knyttet til budsjettinnspill for 2017 • [NSM]Punkt 13.2.6, Presiseringer knyttet til grunnsikring IKT-systemer • [FFI]Punkt 14.2.4: Presisering knyttet til tildeling 2016 • [FFI]Punkt 14.2.4.7 og 14.2.4.8: Presiseringer knyttet til grunnsikring IKT-systemer og sikkerhetsklareringer • [FFI]Punkt 14.4: Endring av tid for etatsstyringsmøte

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvarsmateriell]Punkt 15.4: Presiseringer knyttet til AB&E reformen • [Forsvarsmateriell]Punkt 15.5: presisering knyttet til grunnsikring IKT-systemer og sikkerhetsklareringer
2015-12-17	PET nr. 20	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvarsmateriell] Punkt 1.1, 2.1.2, 3.5.2.2, 3.6.1, 3.7.1, 3.7.4, 4.1.2, 4.12, 10.3.3.2, 10.3.4.1, 3.9.2 : presiseringer knyttet til opprettelse av etaten Forsvarsmateriell • [Alle] Punkt 2.1.2 : Presisering knyttet til forsvarets oppgaver • [Forsvaret] Punkt 3.4.3 : Presiseringer knyttet til Internasjonale operasjoner • [Forsvaret] Punkt 3.4.3.4 : Presiseringer knyttet til deltagelse i flernasjonale stående beredskapsstyrker • [Forsvaret] Punkt 3.4.3.5 : Presiseringer knyttet til deltagelse i flernasjonale stående beredskapsstyrker • [Forsvaret] Punkt 3.4.6 : Presiseringer knyttet til operativ NATO-tilknytning • [Forsvaret] Punkt 3.5.3.2: Presisering knyttet til innføring av periodisert regnskap • [Alle] Punkt 3.6.1 : Presiseringer knyttet til Flernasjonalt samarbeid. • [Forsvaret] Punkt 3.9.2 : Presiseringer knyttet til Logistikkberedskap • [Forsvaret] Punkt 3.10, 10.3.4.1: Presisering knyttet til Frigjørings- og veterandagen • [Forsvaret] Punkt 3.10.5: presisering knyttet til opprettelse av etaten Forsvarsmateriell • [Forsvaret] Punkt 4 : Presiseringer knyttet til Oppdrag, rammer og forutsetninger for Forsvaret • [Forsvaret] Punkt 4.2.4: Presiseringer knyttet til fredsoperativ aktivitet • [Forsvaret] Punkt 4.4.1: Presiseringer knyttet til videreutvikling av militære spesialstyrker • [Forsvaret] Punkt 4.5.1, 4.5.6 og 4.7.3: Presiseringer knyttet til endringer i PPM jf. PET 18.

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 4.11.1 , 4.11.3.2 : Presiseringer knyttet til FSAN • [Forsvarsmateriell] Punkt 8: Nytt kapittel, Oppdrag rammer og forutsetninger for etaten Forsvarsmateriell • [Forsvaret] Punkt 11.4.2 : Presisering knyttet til belastningsfullmakt MMB • [Forsvaret] Punkt 11.5 : Presiseringer knyttet til ledelse av forsvarets spesialstyrker
2015-11-12	PET nr. 19	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 2.1.1: Presiseringer knyttet til instruks for Forsvarets bistand til politiet. • [Forsvaret] Punkt 3.4.2.1: Presiseringer knyttet til militær tilstedeværelse i nordområdene. • [Forsvaret] Punkt 3.4.3: Presiseringer knyttet til internasjonale operasjoner • [Alle] Punkt 3.4.8.2: Presisering knyttet til bistand til politiet. • [Forsvaret] Punkt 3.5.3.2: Tillegg knyttet til innføring av FIF 3.0 og innføring av nytt periodisert regnskapsprinsipp. • [Alle] Punkt 3.6.1: Presiseringer knyttet til militært samarbeid med Russland. • [Alle] Punkt 3.10: Tillegg knyttet til militærordningen • [Forsvaret] Punkt 4.2.3.5: Presiseringer knyttet til kompetanse ved FOH ifm. innfasing av F-35. • [Forsvaret] Punkt 4.6.7: Oppdatert målsetting for patruljedøgn i tråd med vedlegg A. • [Forsvaret] Punkt 4.7.4: Presiseringer knyttet til kompetanse i Luftforsvaret ifm. innfasing av F-35. • [Forsvaret] Punkt 4.9.3.1: Presiseringer knyttet til kompetanse i Cyberforsvaret ifm. innfasing av F-35. • [Forsvaret] Punkt 0: Presiseringer knyttet til organisasjonsutvikling i FLO ifm. innfasing av F-35. • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Presisering knyttet til regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet samt innføring av allmenn verneplikt og militærordningen.

		<ul style="list-style-type: none"> • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til hovedprioriteringer for 2015 • [FB] Punkt 12.1.4: Nytt oppdrag om støtte til Justis- og beredskapsdepartementet • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presiseringer knyttet til flytting av FBs ledelse og organisatoriske elementer. • [FB] Punkt 12.3.63: Tillegg knyttet oppfølging av McKinsey-rapporten • [FB] Punkt 12.3.64: Tillegg knyttet til avhending av kystartillerifort • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til tidspunkt for prosjektrådsmøte. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til tidspunkt for rapportering. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring Forsvaret</i>: Endringer knyttet til tiltak T-I-3-1, jf. oppdateringslogg i vedlegget. • [Alle] Vedlegg K/K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Tillegg knyttet til lønnsoppgjøret 2015.
2015-06-25	PET nr. 18	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 3.4.7: Endring knyttet til trening og øving. • [Alle] Punkt 3.4.8.2: Presisering knyttet til bistand til sivile myndigheter. • [Alle] Punkt 3.4.10: Presisering knyttet til cyberretningslinjer. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.8: Endring knyttet til nedleggelse av Luftforsvarets stasjon Mågerø. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.9: Tillegg knyttet til etablering av nasjonalt luftoperasjonscenter ved Reitan. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.11: Endring knyttet til flytting av Luftforsvarets programmeringssenter. • [Forsvaret] Punkt 4.7.7: Presisering knyttet til kampflyberedskap.

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Tillegg knyttet til lønnsprosjekt II. • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Endring knyttet til rapportering av personellstatistikk. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. og Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering med henvisning til vedlegg K. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til FN-misjonen MINUSMA samt nytt punkt om EUs treningsmisjon i Mali. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg og endring knyttet til allmenn verneplikt, riktig informasjon om førstegangstjenesten, lønnsprosjekt II, samt flytting av tekst. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til FD LED IRs rapport om Forsvarets modenhet som kjøper av EBA-tjenester fra FB. • [FB] Punkt 12.3.6: Tillegg knyttet til statlige regnskapsstandarder. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering med henvisning til vedlegg K. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering av tall. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering knyttet til saldert budsjett. • [FB] Punkt 12.3.1.1: Presisering knyttet til driftsutgifter utenfor forsvarssektoren. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. og 12.3.3: Presisering knyttet til saldert budsjett og forpliktelse i budsjettåret. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering med henvisning til vedlegg K. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering knyttet til forpliktelse i budsjettåret. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til omprioritering FoU kryptoprojekter.
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering med henvisning til vedlegg K. • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering knyttet til forpliktelse i budsjettåret. • [Alle] Vedlegg D – <i>Materiell</i>: Endringer i tråd med oppdatert PPM. • [Alle] Vedlegg E – <i>Eiendom, bygg og anlegg</i> og undervedlegg 1 og 2: Endringer i tråd med oppdatert PP EBA. • [Alle] Vedlegg K/K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: RNB 2015 og soldatproposisjonen.
2015-04-17	PET nr. 17	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.4.2: Endring knyttet til nordområdepolitikk. • [Alle] Punkt 3.4.3.1: Endring knyttet til engasjement i Afghanistan. • [Alle] Punkt 3.4.3.2: Endring knyttet til Afghanistan. • [Alle] Punkt 3.4.3.3: Tillegg knyttet til Irak. • [Alle] Punkt 3.4.3.4: Endring knyttet til NRF. • [Forsvaret] Punkt 3.4.7: Tillegg og endring knyttet til øvingsvirksomhet. • [Forsvaret] Punkt 3.4.7: Tillegg knyttet til samhandling i nettverk i operasjoner. • [Forsvaret] Punkt 3.4.7: Tillegg knyttet til genderperspektiv. • [Alle] Punkt 3.6.1: Endring knyttet til militært samarbeid med Russland. • [Forsvaret] Punkt 3.6.1: Tillegg knyttet til kapasitetsbygging og forsvarsrelatert sikkerhetssektorreform. • [Forsvaret] Punkt 3.6.2: Tillegg knyttet til næringsfremme og bilateralt samarbeid. • [Forsvaret] Punkt 3.10: Tillegg knyttet til sivile stillinger i NATO. • [Forsvaret] Punkt 4.2.3.4: Endring knyttet til <i>BarentsWatch</i>. • [Forsvaret] Punkt 4.5.6: Endring knyttet til artillerisystem.

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 4.5.6: Presisering knyttet til samhandling i nettverk i operasjoner. • [Forsvaret] Punkt 4.6.2: Endring knyttet til operativ struktur. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3: Presisering knyttet til 137 Luftving. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.1: Endring knyttet til fremtidig kampflybase. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.3: Endringer knyttet til Bodø hovedflystasjon. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.6: Endring knyttet til flytting av GIL. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.7: Endring knyttet til Rygge flystasjon. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.14: Endring knyttet til maritime helikoptre. • [Forsvaret] Punkt 0: Endring knyttet til kampflybasestruktur. • [Forsvaret] Punkt 4.9.1.3: Presisering knyttet til evne til samvirke mellom militære styrker. • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Endring knyttet til månedsrapportering og tiltaksliste. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Tillegg knyttet til overføringer fra 2014. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Endringer knyttet til Afghanistan og Irak. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Tillegg knyttet til oppdrag om å vurdere behov for støtte fra NSM. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Presisering knyttet til nordisk-baltisk kapasitetsbygging. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Tillegg knyttet til støtte til FN-relatert virksomhet. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Tillegg knyttet til oppdrag vedrørende bemanningsplanlegging, retningslinjer for lokalt ansatte i internasjonale operasjoner og veterankonferanse.
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Presisering knyttet til merverdiavgift. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til belastningsfullmakter. • [Forsvaret] Punkt 11.9: Endring knyttet til ESM. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til oppfølging av klimaforliket. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til overføringer fra 2014. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til overføringer fra 2014. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til NSMs bidrag i krise og krig. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring Forsvaret</i>: Endringer knyttet til mål L-1, L-3, I-1, I-3 og I-4, jf. oppdateringslogg i vedlegget. • [FB] Vedlegg A1 - <i>Mål-, resultat- og risikostyring FB</i>: Endringer knyttet til styringsparametere, jf. oppdateringslogg i vedlegget. • [Alle] Vedlegg K – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Overføringer fra 2014.
<p>2015-02-19</p>	<p>PET nr. 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Kapittel 10-13 Spesielt for 2015 for [etat]: Kapitlene er inkludert i hoveddokumentet. Tilsvarende er kapitlene gjeldende for 2014 tatt ut i sin helhet. • [Forsvaret] Punkt 4.9.2: Endring knyttet til kommunikasjonssatellitt. • [Alle] Punktene 3.11, 5.1.5 og 10.3.1.1: Presiseringer knyttet til miljørapport. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endringer knyttet til tildeling 2015. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet oppdrag om å vurdere behov for støtte fra FFI. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til oppdrag om saksbehandlingstid sikkerhetsklareringer.

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til oppdrag om Forsvarets avhending av materiell. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endringer knyttet til utgiftsramme. • [FB] Punkt 12.6.1: Presisering knyttet til rapportering. • [NSM] Punkt 0: Endringer knyttet til tildeling 2015. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til ledelse av Cyber panel. • [NSM] Punkt 0: Tillegg knyttet til oppdrag om saksbehandlingstid sikkerhetsklareringer. • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til viktige oppgaver i 2015. • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endringer knyttet til tildeling 2015. • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endringer knyttet til forvaltningsoppdrag. • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg knyttet til FFIs bidrag til sektorens operative evne i krise og krig. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring Forsvaret</i>: Endringer knyttet til målene L-2, I-1 og I-4. • [Alle] Vedlegg E – <i>Eiendom, bygg og anlegg</i>: Endring av referanse. • [Alle] Vedlegg G – <i>Økonomi</i>: Endringer i budsjettkapitlene 1700, 1710, 1719, 1760, 1761 og 1792.
2014-12-18	PET nr. 15	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.2: Endring knyttet til strategisk målbilde. • [Alle] Punkt 3.4.9: Presisering angående forebyggende sikkerhet. • [Alle] Punkt 3.5.2.3: Tillegg knyttet til innføring av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform. • [Alle] Punkt 3.10: Endring knyttet til personell, kompetanse og ledelse. • [Forsvaret] Punkt 3.10.5: Endring knyttet til forventet årsverksutvikling i Forsvaret. • [Alle] Punkt 3.12: Presisering knyttet til integritet i forsvarssektoren.

		<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.4.5: Endring knyttet til referanse til FDO. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.3: Endring knyttet til EBA i Bodø-området. • [Forsvaret] Punkt 4.9.2: Endring knyttet til navn på Cyberforsvarets organisatoriske elementer. • [Forsvaret] Punkt 4.11.3.3: Endring knyttet til leieforhold tilknyttet TMS. • [NSM] Punkt 6: Endringer og tillegg knyttet til oppdrag, rammer og forutsetninger for NSM. • [Alle] Punkt 10.3.3.4: Presisering knyttet til rapportering på HEL-arbeidet. • [Alle] Punkt 10.3.3.5: Tillegg knyttet til rapportering på mobbing og trakassering. • [Alle] Punkt 10.3.3.6: Endring knyttet til vurdering av sikkerhetstilstanden. • [Alle] Punkt 10.3.3.8: Endring og tillegg knyttet til objektsikkerhet. • [Alle] Punkt 10.3.3.9: Endring knyttet til rapportering av personellkategorier. • [Alle] Punkt 10.3.3.11: Endring knyttet til oppfølging av HR-strategien. • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Endring knyttet til rapportering innenfor HR-området. • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Tillegg knyttet til tiltaksliste for forsvarlig forvaltning. • [NSM] Punkt 10.3.4.2: Tillegg knyttet til oppfølging av objektsikkerhet. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden.: Endring knyttet til belastningsfullmakt i 2014. • [Alle] Kapittel 10-13 <i>Spesielt for 2015 for [etat]</i>: Nye kapitler ifm. tildeling og oppdrag for 2015 – merk: eget vedlegg. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring</i>: Endringer knyttet til de enkelte mål, styringsparametere og tiltak, jf. oppdateringslogg i vedlegget.
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • [FB] Vedlegg A1 - <i>Mål-, resultat- og risikostyring</i>: Endringer knyttet til de enkelte mål, styringsparametere og tiltak, jf. oppdateringslogg i vedlegget. • [NSM] Vedlegg A2 – <i>Mål-, resultat- og risikostyring</i>: Endringer knyttet til de enkelte mål, styringsparametere og tiltak, jf. oppdateringslogg i vedlegget. • [Forsvaret] Vedlegg B1 – <i>Operativ ambisjon</i>: Presiseringer knyttet til operativ ambisjon nasjonalt og for internasjonale operasjoner. • [Forsvaret] Vedlegg B2 – <i>Klartider 2015</i>: Oppdaterte klartider for 2015 (KONFIDENSIELT – begrenset distribusjon). • [Forsvaret] Undervedlegg B2-1 – <i>Planrammer klartider 2016–2019</i>: undervedlegg opprettet (KONFIDENSIELT – begrenset distribusjon). • [Alle] Vedlegg D – <i>Materiell</i>: endringer i tråd med oppdatert PPM. • [Alle] Vedlegg E – <i>Eiendom, bygg og anlegg og undervedlegg 1, 2 og 4</i>: endringer i tråd med oppdatert PP EBA. • [Forsvaret] Vedlegg F – <i>Personell og kompetanse</i>: vedlegg opprettet. Tillegg knyttet til handlingsplan for videreutvikling av MLU-målene i strategisk målbilde for Forsvaret. • [Alle] Vedlegg G – <i>Økonomi</i>: endringer i tråd med plangrunnlag 2016. Vedlegg oppdatert i sin helhet. • [Alle] Vedlegg J – <i>Rapport om sikkerhetstilstand</i>: Presisering og tillegg knyttet til bakgrunn, formål og mal for rapport. • [Alle] Vedlegg K/K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Tillegg knyttet til omgrupperingen 2014. • [Alle] Vedlegg L – <i>Fellesføringer</i>: Tillegg knyttet til fellesføringer for 2015.
2014-11-18	PET nr. 14	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.3: Endring knyttet til nedleggelse av Bodø hovedflystasjon.

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Endring nyttet til belastningsfullmakt. • [Forsvaret] Vedlegg G – <i>Økonomi</i>: Endring knyttet til budsjettkapittel 1792 (foreløpig plangrunnlag 2016). • [Alle] Vedlegg K/K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Tillegg knyttet til lønnsoppgjøret 2014.
2014-10-31	PET nr. 13	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.4.4.2 Styrkeoppbyggingssystemet og planverk: Endret ord fra «seven» til «standard». • [Alle] Punktene 10.2 og 10.3: Endringer som følge av oppdatert økonomiregelverk, herunder nye krav til årsrapportering. • [Alle] Punktene 10.3.3.3, 10.3.3.4, 10.3.3.9 og 10.3.3.10: Endring i form av forenkling og justering av rapporteringskrav. • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1: Endring i form av forenkling av rapporteringskrav. • [Alle] Punkt 10.4: Presiseringer vedørende budsjettering og budsjettprosessen. • [Alle] Punkt 10.4.3: Endring vedrørende forklaringer til statsregnskapet i tråd med endringer i punkt 9.3. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Endringer som følge av endringer i punkt 9.3. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referansekilden.: Endring i form av sletting av dublerert rapporteringskrav, jf. punkt 9.3.3.8 • [FB] Punktene 12.6.2 og 12.6.3: Endringer som følge av endringer i punkt 9.3 mv. • [FB] Punktene Feil! Fant ikke referansekilden., 12.6.3 og 12.6.4: Endringer i form av forenkling av rapporteringskrav. • [NSM] Punktene Feil! Fant ikke referansekilden. og Feil! nt ikke referansekilden.: Endringer som følge av endringer i punkt 9.3. • [FFI] Punktene Feil! Fant ikke referansekilden. og Feil! nt ikke referansekilden.: Endringer som følge av endringer i punkt 9.3.

<p>2014-09-19</p>	<p>PET nr. 12</p>	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punktene 3.5.2.1 og 4.7.3: Endring av tidspunkt for flytting av GIL i tråd med tidligere iverksatte føringer (PET nr. 10). • [Forsvaret] Punktene 3.10.2 / 3.10.4 / Feil! Fant ikke referanseilden.: Presiseringer ifm. oppfølgingsplanen «I tjeneste for Norge». • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. Feil! nt ikke referanseilden.: Presisering av oppdrag knyttet til å utarbeide en helhetlig gjennomføringsplan for innføring av allmenn verneplikt. • [Alle] Punkt 3.13 <i>Forskning og utvikling (FoU) i forsvarssektoren</i>: Tillegg for oppfølging av Innretningsplanen for FoU i forsvarssektoren. • [Forsvaret] Punkt 4.11.3 <i>Tiltak/ Organisasjonsutvikling</i>: Presisering av tekst knyttet til FSANs samhandling med sivile aktører. • [Alle] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden./ Feil! Fant ke referanseilden./ Feil! Fant ikke referanseilden./ Feil! Fant ikke referanseilden.: Tillegg ifm. varslingsordningene i forsvarssektoren og oppdrag om implementering av tiltak. • [Alle] Vedlegg D – PP Materiell: Oppdatert vedlegg.
<p>2014-07-08</p>	<p>PET nr. 11</p>	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. Feil! nt ikke referanseilden.: Om utredning knyttet til utvikling og modernisering av Forsvarets musikk. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. Feil! Fant ikke feranseilden.: Endret dato for rapporteringsfrist RKR 2/2014. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. Feil! Fant ke referanseilden.: To nye prioriteter. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. Feil! Fant ke referanseilden.: Oppdatert tekst om utviklingen av NSM som nasjonalt fagmiljø for IKT-sikkerhet. • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. Feil! Fant ke referanseilden.: Nytt punkt. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat og risikostyring Forsvaret</i>: Oppdatert styringsparameter SP I-4-2:

		<p>Aktivitetsnivå (<i>Trenings- og øvingsomfang</i>). Antall besetninger tatt ut, med unntak av fregatt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • [FB] Vedlegg A1 – <i>Mål-, resultat og risikostyring Forsvarsbygg</i>: Oppdaterte referanse- og/eller grenseverdier og tekst for: SP L1.1, L1.2, L1.3, Ø1.2 og Ø1.3. • [NSM] Vedlegg A2 – <i>Mål-, resultat og risikostyring Nasjonal sikkerhetsmyndighet</i>: Nytt mål L-4: <i>Bedre IKT-sikkerheten i samfunnet</i> • [Alle] Vedlegg H – <i>Oppdragsoversikt</i>: Utgått som vedlegg til IVB LTP. • [Alle] Vedlegg K/K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: RNB 2014.
<p>2014-04-23</p>	<p>PET nr. 10</p>	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.1.2.3 – <i>Fase 2 – utvikling i perioden 2017–2020</i>: Om QRA med F-35 fra Evenes. • [Alle] Punktene 3.4.10, Feil! Fant ikke referanseskilden., REF_Ref384629915 \r \h * MERGEFORMAT Feil! Fant ikke referanseskilden., Feil! Fant ikke referanseskilden., Feil! Fant ikke referanseskilden.: Iverksetting av nye cyberretningslinjer. • [Forsvaret] Punkt 3.10.5 – <i>Forsvarets årsverksutvikling i perioden 2013–2016</i>: Justert ÅV-ramme som følge av nedtrekk av internasjonale stillinger fra 374 til 372 ÅV (jf. tidligere endring av punkt 4.13.2 gjennom PET nr. 7). • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.2 – <i>Etablering av en fremskutt operasjonsbase for kampfly på Evenes</i>: Om endret tidslinje for QRA med F-35 fra Evenes. • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.6 – <i>Flytting av Generalinspektøren for Luftforsvaret med staber til Reitan</i>: Om endret tidslinje for flytting av GIL med stab. • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseskilden. – Feil! nt ikke referanseskilden.: Om opprettelse av arbeidsgruppe <i>Innføring allmenn verneplikt</i> og oppdrag, gjennomføring av Nasjonal veterankonferanse 2014 og iverksetting av interimløsning for dekning av reiseutgifter for konsultasjon ved KPS/NMP.

		<ul style="list-style-type: none"> • [FB] Punkt 12.1.4 – <i>Støtte til Justis- og beredskapsdepartementet</i>: EBA ifm. nye redningshelikoptre. • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. – Feil! Fant ikke referanseilden.: Vurdering av EBA-konsekvenser knyttet til ny tidslinje. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat og risikostyring Forsvaret</i>: Oppdatert tiltak T I-2-1: Om kostnadsutviklingen på IKT-området i Forsvaret. • [Alle] Vedlegg C – PP ORG: Oppdatert iht. ny beslutning om flytting av GIL og QRA. • [Alle] Vedlegg E – PP EBA: Oppdatert iht. ny beslutning om flytting av GIL og QRA. • [Alle] Vedlegg K – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Overføringer fra 2013.
<p>2014-02-17</p>	<p>PET nr. 9</p>	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Kapittel 10-13 Spesielt for 2014 for [etat]: Kapitlene er inkludert i hoveddokumentet. Tilsvarende er kapitlene gjeldende for 2013 tatt ut i sin helhet. • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat og risikostyring Forsvaret</i>: Oppdatert målkort og styringsparameter I-4-2, årlig resultatkrav til aktivitetsnivå • [Alle] Vedlegg C – PP ORG: Oppdatert vedlegg • [Alle] Vedlegg D – PP Materiell: Oppdatert vedlegg • [Alle] Vedlegg E – PP EBA og undervedlegg 1-3: Oppdatert vedlegg • [Forsvaret] Punktene 3.1.2, 4.6.5: Presisert tekst knyttet til erstatning for Nordkapp-klassen • [Alle] Punkt 3.4.4.1 – <i>Beredskapssystemet for forsvarssektoren</i>: Endret til korrekt referanse til beredskapssystemet • [Forsvaret] Punktene 3.9, 4.5.1, 4.5.6: Endret tekst knyttet til avsluttet samarbeid med Sverige om anskaffelse av artillerisystemet ARCHER • [Forsvaret] Punkt 4.6.7 – <i>Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet</i>: Inkurie ved opprinnelig fastsettelse av aktivitetskrav for IKV medfører behov for å endre dette kravet

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 0 – <i>Det skal etableres nødvendig relevant kompetanse knyttet til innfasing og operativ bruk av F-35.</i> • Materiell: Endret anskaffelsesperiode for SATCOM • [FB] Punkt 12.6.4 – <i>Månedrapporing: Presisering ad. rapporteringstidspunkter</i>
2013-12-19	PET nr. 8	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Omgruppering for 2013. Oppdatert vedlegg K og K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>
2013-12-19	PET nr. 7	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 1.2 – <i>Sammenheng med andre plan- og styringsdokumenter:</i> Lagt til henvisning til vedlegg C – Perspektivplan ORG • [Alle] Punkt 2.1.1 – <i>Områder i utvikling med konsekvenser for planperioden:</i> Oppdatert tekst • [Alle] Punkt 3.2 – <i>Strategisk målbilde IVB LTP:</i> Oppdatert målbilde (L-mål) • [Alle] Punkt 3.4.1 – <i>Generelt om etablering og anvendelse av operativ evne:</i> Oppdatert tekst • [Alle] Punkt 3.4.3.2 – <i>Afghanistan:</i> Oppdatert tekst • [Alle] Punkt 3.4.4.1 – <i>Beredskapssystemet for forsvar:</i> Nytt punkt med ny tekst • [Alle] Punkt 3.4.4.2 – <i>Styrkeoppbyggingssystemet og planverk:</i> Oppdatert tekst • [Alle] Punkt 3.4.4.3 – <i>Klartider og beredskapskrav:</i> Oppdatert tekst • [Forsvaret] Punkt 3.4.5 – <i>Operativ planlegging:</i> Presisert tekst • [Forsvaret] Punkt 3.4.8 – <i>Totalforsvaret og bidrag til ivaretagelse av samfunnssikkerhet:</i> Oppdatert punktene 3.4.8.1 / 3.4.8.2 / 3.4.8.3 • [Alle] Punkt 3.4.9 / 3.4.10 / 4.9.1.2 / 4.9.1.4 / 6.2.3 / 10.3.3.5 / 10.3.3.7 / 10.3.3.8: Oppdateringer og ny tekst knyttet til forebyggende sikkerhet • [Forsvaret] Punkt 3.4.11 – <i>Forsvarets vern mot kjemiske, biologiske, radiologiske og nukleære midler masseødeleggelsesvåpen (CBRN-vern):</i> Oppdatert tekst

		<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.6.1 – <i>Flernasjonalt samarbeid</i>: Presisert tekst • [Forsvaret og FB] Punkt 3.8.1 / 5.2.1 – <i>Ansvarsforholdet mellom FB og Forsvaret ved de nasjonale festningsverkene</i>: Nytt punkt om forvaltning av- og samarbeid på festningene • [Alle] Punktene 3.10.3 / 3.10.3.1: Oppdatert og ny tekst om oppfølging av kompetansereformen • [Alle] Punkt 3.12 – <i>Integritet i forsvarssektoren</i>: Nytt punkt • [Forsvaret] Punkt 4.4.6 – <i>EBA</i> og 4.6.6 – <i>EBA og basestruktur</i>: Om forvaltningen av Ramneset skyte- og øvingsfelt • [Forsvaret] Punkt 4.4.12 – <i>Flerårig budsjett</i>: Om finansiering Forsvarets spesialstyrker på kapittel 1720 og kapittel 1721 • [Forsvaret] Punktene 4.5.3.5 – <i>Mellomliggende mål for evne til hurtig innsats</i> og 4.5.8: Om evne til hurtig innsats for Tmbn og Pbn • [Forsvaret] Punkt 4.13 – <i>Fellesinstitusjoner under Forsvarsstaben</i>: Nytt navn til FPVS • [Forsvaret] Punkt 4.13.2 – <i>Tiltak/ Organisasjonsutvikling</i>: Presiseringer ad: Oppfølging av handlingsplanen «I tjeneste for Norge»/Belastning av utenlandsstillinger • [Alle] Punktene 10.2 / 10.3.1 / 10.3.2 / 10.3.3.1 / 10.4.1: Oppdatert tekst som følge av endringer i <i>Bestemmelser om økonomistyring i staten</i> • [Alle] Punktene 10.3.1.3 / 10.3.4.1: Presisering ad. månedsrapporter • [Alle] Punkt 10.3.3.2 – <i>Rapportering av gevinstrealisering</i>: Presisering om vedleggene • [Alle] Punkt 10.3.3.4 – <i>Rapportering på HEL-arbeidet</i>: Presisering ad. rapporteringstidspunkt • [Alle] Punkt 10.3.3.10 – <i>Forvaltningsmodellen for EBA</i>: Nytt oppdrag om rapportering • [Alle] Punkt 10.3.3.11 – Oppfølging av HR-strategien gjennom bidrag til sektortiltak: Nytt oppdrag om rapportering
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1 – <i>Rapportering for Forsvaret</i>: Presisering ad. rapportering av VOE • [Alle] Punktene 10-13: Nye kapitler ifm. tildeling og oppdrag for 2014 – merk: eget vedlegg • [Forsvaret] Gjennomgående: Nytt navn FSK • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvaret</i>: Diverse endringer og tillegg jf. oppdateringslogg i vedlegget • [FB] Vedlegg A1 – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for FB</i>: Diverse endringer og tillegg jf. oppdateringslogg i vedlegget • [NSM] Vedlegg A2 – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for NSM</i>: Diverse endringer og tillegg jf. oppdateringslogg i vedlegget • [Forsvaret] Vedlegg B1 – <i>Operativ ambisjon</i>: Presiseringer • [Forsvaret] Vedlegg B2 – <i>Klartider 2014</i>: Oppdaterte klartider for 2014 (KONFIDENSIELT – begrenset distribusjon) • [Alle] Vedlegg C – <i>Perspektivplan organisasjon</i>: Nytt navn på vedlegget og oppdatert innhold • [Alle] Vedlegg G – <i>Økonomi</i>: Plangrunnlag 2015 • [Alle] Vedlegg L – <i>Fellesføringer</i>: Fellesføringer for 2014
2013-11-07	PET nr. 6	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punkt 3.1.2, ad. oppdatering av SUP-beskrivelse • [Alle] Punkt 3.4.4.3, ad. erstatte <i>styrkemål</i> med <i>kapabilitetsmål</i> • [Forsvaret] Punkt 3.10.3.1, kulepunkt 4 ad. retting av feil i setning • [Forsvaret] Punkt 3.10.4, ad. oppdatering av tekst under overskriften <i>Forskning og utvikling innenfor HR-området</i> • [Forsvaret] Punkt 4, ad. erstatte <i>Forsvarets informasjonsinfrastruktur</i> med <i>Cyberforsvaret</i> • [FFI] Punktene 7 / 7.4, ad. oppdatering av tekst • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. ønnskompensasjon II

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. økt estillingsfullmakt på kapittel 1761 • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. ppdatert frist for etablering av ASDE-forbindelse med Finland • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. ønnskompensasjon II • [NSM] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. ønnskompensasjon II • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. ønnskompensasjon II • [FFI] Vedlegg A3 – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for FFI</i>: Utsendelse av versjon 1.0 • [Forsvaret] Vedlegg E5 – Planforutsetninger for etablering av EBA knyttet til F-35: Utsendelse av versjon 1.0 • [Forsvaret] Vedlegg G – <i>Økonomi</i>: Ad. kapittel 1720/1792 (foreløpig plangrunnlag) • [Alle] Vedlegg I – <i>NATO kapabilitetsmål 2013</i>: Oppdatert iht. nylig fremforhandlede kapabilitetsmål samt endret navn fra <i>styrkemål</i> til <i>kapabilitetsmål</i> • [Alle] Vedlegg K og K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Oppdatert med lønnskompensasjon II
2013-07-19	PET nr. 5	<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Endringer jf. revidert nasjonalbudsjett, punktene: Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. • [Forsvaret] Endringer jf. beslutning om ny organisering av spesialstyrkene, punktene: 4 / 4.4 / 4.5 / 4.6 / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. / Feil! Fant ikke referanseilden. • [Forsvaret] Punkt 3.10.3.1, ad. oppfølging av Kompetansemeldingen • [Forsvaret] Punkt 3.10.5, ad. endring i årsverksrammen

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.2 / 4.7.3.3 / 4.7.7, ad. QRA • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.9 / 4.7.3.10, ad. luftforsvarets kontroll- og varslingstjeneste • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1, ad. Månedrapport – forsvarlig forvaltning og henvisning til styringsparameter • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1, ad. rapportering av størrelsen på støtte- og basefunksjoner underlagt Bardufoss flystasjon • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. ad. FN-eltakelse i Mali • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. ad. elastningsfullmakt over kapittel 1719 ifm. FSSR-aktivitet • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. ad. tablering av ASDE-linje til Finland • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. presisering v tekst • [FFI] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden., ad. tidspunkt or revisjon av målbildet og styringsparametere • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvaret</i>: Ad. nytt styringsparameter I-2-3 <i>Utrangering</i> og nytt tiltak I-2-5 <i>Kosteffektive ÅV</i> • [NSM] Vedlegg A2 – Mål-, resultat- og risikostyring for NSM: Ad. oppdaterte styringsparametere SP L-2-1 Evne til nasjonal håndtering av hendelser i det digitale rom og SP L-3-1 Planlegging og gjennomføring av tilsyn • [Alle] Vedlegg D – <i>Materiell (Begrenset)</i>: Ad. bl.a. oppdatert FL-produksjonsplan • [Alle] Vedlegg G – Økonomi: Ad. kapittel 1710/1723/4760 • [Alle] Vedlegg K – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Ad. endringer som følge av RNB • [Alle] Vedlegg K1 – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret – forklaringer</i>: Nytt vedlegg med forklaringer til vedlegg K
2013-04-10	PET nr. 4	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 3.3.3.1 – <i>Bruk av incentiver som virkemiddel for gevinstrealisering</i>: Ad. tillagt ordet «inntil»

		<ul style="list-style-type: none"> • [Alle] Punktene 3.4.9 – <i>Forebyggende sikkerhet/</i> 3.4.10 <i>IKT-sikkerhet og cyberoperasjoner/</i> 6.2.3 <i>Styrke objektsikkerhetsarbeidet/</i> 10.3.3.5 <i>Vurdering av sikkerhetstilstanden/</i> 10.3.3.7 <i>Særskilt om informasjonssikkerhet/</i> Feil! Fant ikke referanseilden. <i>Rapport om sikkerhetstilstanden:</i> Ad. føringer om forebyggende sikkerhet i forsvarssektoren • [Forsvaret] Punkt 3.7.4 – <i>Utfasing av materiell, systemer og tjenester:</i> Ad. vernevurdering av fartøyer • [Alle] Punkt 3.10.4 – <i>Videreføring og iverksetting av oppdrag innenfor personell og kompetanseområdet:</i> Ad. diverse justeringer • [Forsvaret] Punktene 3.10.5 – <i>Forsvarets årsverksutvikling i perioden 2013–2016/</i> Feil! Fant ikke referanseilden. – <i>Kapittel 1725:</i> Ad. tablering av en permanent veteranorganisasjon • [Forsvaret] Punkt 4.11.1 – <i>FSAN, oppdrag med krav og prioriteter:</i> Ad. internasjonal forskning om Gulfveteraner • [Forsvaret] Punktene 4.7.3.14 – <i>Luftforsvaret, Helikopter/</i> Feil! Fant ikke referanseilden. – <i>otalforsvaret og bidrag til samfunnssikkerhet/</i> Feil! Fant ikke referanseilden. – <i>Kapittel 1733:</i> Ad. etablering av helikopterberedskap i Nord-Norge • [NSM] Punkt 0 – <i>Oppdrag med krav og prioriteter:</i> Ad. Oppfølging av sikkerhetsarbeidet i EUs Galileo-program • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1 – <i>Rapportering for Forsvaret:</i> Ad. oppdatert referanse til styringsparameter • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. – <i>apittel 1720:</i> Ad. endret datoangivelse • [Forsvaret] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. – <i>apittel 1760:</i> Ad. erstattet ord • [FB] Punkt Feil! Fant ikke referanseilden. – <i>ppdragsfinansierte oppgaver:</i> Ad. ny punktoverskrift, presiseringer og endret setning knyttet til rapportering • [Forsvaret] Vedlegg A – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvaret:</i> Ad. oppdaterte styringsparametere og oppdatert tiltak
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • [FB] Vedlegg A1 – <i>Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvarsbygg</i>: Ad. oppdaterte styringsparametere • [Alle] Vedlegg D – <i>Materiell (Begrenset)</i>: Ad. bl.a. oppdaterte prosjektstatuser og om verne vurdering av fartøyer • [Alle] Vedlegg J – <i>Mal for rapport om sikkerhetstilstand</i>: Ad. oppdatert mal og tidspunkt for rapportering • [Alle] Vedlegg K – <i>Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret</i>: Ad. etablert nytt vedlegg • [Alle] Vedlegg L – <i>Fellesføringer for gjennomføringsåret</i>: Ad. etablert nytt vedlegg
2012-12-20	PET nr. 3: Plangrunnlag for 2014	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen justering av hoveddokumentet, oppdatering av vedleggene D – <i>Materiell</i>, E – <i>EBA</i>, G – <i>Økonomi</i> og H – <i>Oppdragsoversikt</i>
2012-12-20	PET nr. 2: Spesielt for 2013 for etatene	<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Erstattet hele kapittel Feil! Fant ikke eferansekilden. • [FB] Erstattet hele kapittel Feil! Fant ikke referansekilden. • [NSM] Erstattet hele kapittel Feil! Fant ikke eferansekilden. • [FFI] Erstattet hele kapittel Feil! Fant ikke referansekilden. <p>I tillegg er det gjort endringer/tillegg følgende steder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 3.2 – <i>Strategisk mål bilde IVB LTP</i> • [Alle] Punkt 3.3.3.1 – <i>Styring og ledelse/ Bruk av incentiver som virkemiddel for gevinstrealisering</i> • [Forsvaret] Punkt 3.10.4 – <i>Personell, kompetanse og ledelse/Videreføring og iverksetting av oppdrag innenfor personell og kompetanseområdet/ Forvaltningskompetanse</i> • [Forsvaret] Punkt 4 – <i>Oppdrag, rammer og forutsetninger for Forsvaret</i> • [Forsvaret] Punkt 4.2.3.5 – <i>FOH/ Personell og kompetanse</i> • [Forsvaret] Punkt 4.5.3.3 – <i>Hæren/ Arktisk innsatsstyrke</i> • [Forsvaret] Punkt 4.6.3 – <i>Sjøforsvaret/ Tiltak/ organisasjonsutvikling</i>

		<ul style="list-style-type: none"> • [Forsvaret] Punkt 4.7.1 – Luftforsvaret/ Oppdrag med krav og prioriteter • [Forsvaret] Punkt 4.7.3.13 – Luftforsvaret/ Kampfly • [Forsvaret] Punkt 4.7.4 – Luftforsvaret/ Personell og kompetanse • [Forsvaret] Punkt 4.8.1 – Heimevernet/ Oppdrag med krav og prioriteter • [Forsvaret] Punkt 4.9.3.1 – Cyberforsvaret/ Personell og kompetanse • [Forsvaret] Punkt 0 – FLO/ Tiltak/ organisasjonsutvikling • [FB] Punkt 5.1.2 – Oppdrag med krav og prioriteter/ Investeringer • [FB] Punkt 5.1.6 – Oppdrag med krav og prioriteter/ Arkitekturhandlingsplanen • [NSM] Punkt 6.3 – Personell og kompetanse • [Alle] Punkt 10.3.3.2 – Mål-, resultat- og risikostyring/ Rapportering av gevinstrealisering • [Alle] Punkt 10.3.3.9 – Mål-, resultat- og risikostyring/ Årsverk- og personellstatistikker • [Forsvaret] Punkt 10.3.4.1 – Mål-, resultat- og risikostyring/ Rapportering for Forsvaret/ Rapportering av årsverk og personellstatistikker og Månedrapport • [FB] Vedlegg A1 – Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvarsbygg (nytt vedlegg til IVB LTP) • [NSM] Vedlegg A2 – Mål-, resultat- og risikostyring for Nasjonal sikkerhetsmyndighet (nytt vedlegg til IVB LTP)
<p>2012-11-01</p>	<p>PET nr. 1: Foreløpige planrammer for 2014 gjeldende for fellesøvelser, internasjonale bidrag og</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen justering av hoveddokumentet, oppdatering av vedlegg G - <i>Økonomi</i>

	operasjone r i utlandet	
--	----------------------------	--

STATSRÅDENS FORORD

Det norske forsvaret er i en privilegert situasjon. Det har hersket bred politisk enighet om hovedlinjer og rammer for omstillingen over de siste ti til tolv år. Det har vært vilje til å ta tydelige og krevende politiske valg, som har vært omstridte der og da, men som var kloke og fremtidsrettede. Disse valgene, sammen med stor omstillingsevne fra sektorens ledere og ansatte, har brakt oss dit vi er i dag. Omstilling kommer ikke av seg selv. Vi har i dag et moderne og effektivt innsatsforsvar i balanse og med høy operativ evne, med forbedringer i operativitet og aktivitet fra år til år. Dette har vi fått til nettopp fordi vi har gjort tydelige valg.

Mens mange av våre allierte har skjøvet krevende beslutninger foran seg, og i dag opplever store økonomiske utfordringer som fremtvinger kortsiktige og dramatiske reduksjoner i deres forsvar, nyter den norske forsvarssektoren fruktene av både den vellykkede omstillingen og stadig økte bevilgninger. I langtidsplanen for perioden 2013–2016 legges det opp til et historisk løft på mer enn 7 % reell budsjettvekst frem til 2016. I tillegg omfordelles frigjorte midler fra operasjonen i Afghanistan til prioriterte områder i den nasjonale strukturen.

Ved siden av dette har sektoren bred politisk støtte for å gjennomføre nye fremtidsrettede omstillinger og reformer, ikke fordi vi er tvunget til det av økonomiske årsaker, men fordi vi ser mulighet for å oppnå enda bedre og mer relevante operative resultater og effekter. Dette bygger vi nå videre på gjennom den nye langtidsplanen som både befester og videreutvikler en moderne forsvarsstruktur for vår tid.

Denne langtidsplanens viktigste tiltak gjelder anskaffelsen av Norges nye kampfly. F-35 vil bli et kampfly for hele Forsvaret, som vil styrke effekten av nær sagt alle andre styrkekomponenter. Innfasingen av nytt kampfly blir en katalysator i arbeidet med å omstille Luftforsvarets organisasjon og basestruktur, slik Hæren, Sjøforsvaret og store deler av støttevirksomheten er blitt omstilt siden tusenårsskiftet. Vi skal etablere et moderne luftoperasjonssenter for å få full effekt av kampflyanskaffelsen, og vi skal etablere en effektiv infrastruktur med Ørland som kampflybase og Evenes som fremskutt operasjonsbase.

Hæren skal styrke sin reaksjonsevne og fleksibilitet gjennom et økt antall vervede i Panserbataljonen, samtidig som 2. bataljon og Telemark bataljon videreutvikles. I tillegg skal det gjennomføres tidenes største materiellanskaffelse for Hæren, med 146 nye og oppgraderte pansrede kjøretøyer, støttekjøretøyer, og taktiske droner.

Sjøforsvaret skal fortsette utviklingen av Europas mest moderne marine. Innfasingen av nye fregatter og korvetter skal slutføres. Nye sjømålsmissil og maritime helikoptre vil gi et teknologisk kvantesprang for ivaretagelse av våre store havområder.

Heimevernet skal opprettholde sin størrelse og distriktsstruktur, og videreutvikle sine styrker gjennom økt trening.

Cyberforsvaret etableres. Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal styrkes for å håndtere stadig mer komplekse omgivelser og den økte sårbarheten i det digitale rom.

Dette iverksettelsesbrevet er startskuddet for å realisere den nye langtidsplanen. Arbeidet med strukturendringer, gevinstrealisering og effektiv virksomhetsstyring vil kreve mye innsats av oss alle. Vår evne til kontinuerlig planlegging og tilpassing skal opprettholdes, og allerede om halvannet år skal vi ha konklusjoner fra det pågående arbeidet med kompetansereformen. Med omstilt basestruktur og en topp moderne materiellpark, vil kompetansereformen bli omstillingens tredje akse.

Med de meget gode resultater sektoren har oppnådd de siste årene er jeg trygg på at arbeidet er i de beste hender. Jeg ser frem til et fortsatt godt samarbeide.

Espen Barth Eide

Oslo 28. juni 2012

1. INNLEDNING	30
1.1 HENSIKT OG MÅL MED IVB LTP	30
1.2 SAMMENHENG MED ANDRE PLAN- OG STYRINGSKORT	30
1.3 KONTINUERLIG LANGTIDSPLANLEGGING I STYRINGSKORT	31
1.4 DEFINISJON AV SENTRALE UTVIKLINGSBEGREPER BENYTTET I IVB LTP	31
2. OVERORDNEDE OPPGAVER, RAMMER OG PRIORITETER.....	33
2.1 SIKKERHETS- OG FORSVARSPOLITISKE MÅL	33
2.2 RESSURSMESSIGE FORUTSETNINGER	38
3. GJENNOMFØRING.....	40
3.1 OVERORDNET STRATEGI OG UTVIKLING	40
3.2 STRATEGISK MÅLBILDE IVB LTP.....	46
3.3 STYRING OG LEDELSE	47
3.4 OPERATIV EVNE OG OPERASJONER	51
3.5 ØKONOMI	69
3.6 FLERNASJONALT SAMARBEID OG FORMÅLSTJENLIG SAMARBEID MED NÆRINGSKORT OG ANDRE OFFENTLIGE AKTØRER.....	75
3.7 MATERIELLINVESTERINGER OG -UTFASING	82
3.8 EBA-INVESTERINGER, -UTRANGERING, -AVHENDING OG FORVALTNING	83
3.9 LOGISTIKK	84
3.10 PERSONELL, KOMPETANSE OG LEDELSE	87
3.11 FORSVARSSEKTORENS MILJØARBEID	101
3.12 INTEGRITET I FORSVARSSEKTOREN	103
3.13 FORSKNING OG UTVIKLING (FOU) I FORSVARSSEKTOREN.....	103
4. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FORSVARET	105
4.1 STRATEGISK LEDELSE.....	106
4.2 FORSVARETS OPERATIVE HOVEDKORTER	106
4.3 ETTERRETNINGSTJENESTEN	110
4.4 FORSVARETS SPESIALSTYRKER.....	110
4.5 HÆREN	118
4.6 SJØFORSVARET	128
4.7 LUFTFORSVARET	133
4.8 HEIMEVERNET	148
4.9 CYBERFORSVARET	152
4.10 FORSVARETS HØGSKOLE.....	157
4.11 FORSVARETS SANITET.....	159
4.12 FORSVARETS LOGISTIKKORGANISASJON	162
4.13 FELLESINSTITUSJONER UNDER FORSVARSSTABEN	165
5. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FORSVARSBYGG.....	168

5.1	OPPDRAK MED KRAV OG PRIORITERINGER.....	168
5.2	EBA	171
5.3	FLERÅRIG BUDSJETT.....	171
6.	OPPDRAK, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR NSM.....	173
6.1	OPPDRAK MED KRAV OG PRIORITETER.....	173
6.2	TILTAK/ ORGANISASJONSUTVIKLING	175
6.3	PERSONELL OG KOMPETANSE	176
6.4	OPERATIV EVNE.....	176
6.5	MATERIELL	177
6.6	FLERÅRIG BUDSJETT.....	177
7.	OPPDRAK, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FFI	178
7.1	OPPDRAK MED KRAV OG PRIORITETER.....	178
7.2	SAMARBEID	178
7.3	TILTAK/ ORGANISASJONSUTVIKLING	179
7.4	STYRING.....	180
7.5	FINANSIERING	180
8.	OPPDRAK, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FORSVARSMATERIELL	181
8.1	OPPDRAK MED KRAV OG PRIORITERINGER.....	182
8.2	HOVEDOPPGAVER.....	182
8.3	EFFEKTIVISERING	185
8.4	BEREDSKAP	186
8.5	VIDEREUTVIKLING AV FORSVARSMATERIELL	187
8.6	FLERÅRIG BUDSJETT.....	188
8.7	ORGANISERING AV ØKONOMIOPPGAVER	188
9.	AEROSPACE INDUSTRIAL MAINTENANCE NORWAY SF	188
10.	SENTRALE PROSESSER OG RAPPORTERINGSKRAV	189
10.1	DEPARTEMENTETS ETATSSTYRING	189
10.2	ØKONOMI- OG VIRKSOMHETSSTYRING.....	189
10.3	MÅL-, RESULTAT- OG RISIKOSTYRING	190
10.4	BUDSJETTERING OG BUDSJETTPROSESSEN	205
11.	SPEIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET FOR FORSVARET	208
11.1	OPERATIV EVNE SOM IVARETAR FORSVARETS OPPGAVER (L1)	208
11.2	STYRKE BEREDSKAPSNIVÅET OG DEN FOREBYGGENDE SIKKERHETEN (L2).....	209
11.3	EFFEKTIV ANVENDELSE AV FORSVARETS KAPASITETER (L3)	212
11.4	SIKRE EN BÆREKRAFTIG BALANSE (Ø1)	216
11.5	SIKRE FORSVARLIG FORVALTNING (I1).....	220
11.6	EFFEKTIVISERE VIRKSOMHETEN (I2)	221
11.7	VIDEREUTVIKLE FORSVARSSTRUKTUREN – REALISERE STRUKTURMÅL 2016 (I3)	222
11.8	STYRKE TRENING OG ØVING (I-4)	225
11.9	LEDERE SOM MOBILISERER TIL GJENNOMFØRING (M1).....	225
11.10	RIKTIG KOMPETANSE TIL RETT TID (M2)	225
11.11	KULTUR FOR KONTINUERLIG FORBEDRING (M3)	226
11.12	STYRING OG RAPPORTERING	226
12.	SPEIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET (2016) FOR FORSVARSBYGG	228
12.1	NØKTERN OG VERDIBEVARENDE FORVALTNING AV FORSVARSSEKTORENS EBA	229
12.2	MILJØRIKTIG PLANLEGGING, BYGGING, OG FORVALTNING AV FORSVARSSEKTORENS EBA.....	230
12.3	RESULTAT I HENHOLD TIL BUDSJETT OG KOSTNADSEFFEKTIV DRIFT AV VIRKSOMHETEN	230
12.4	FORBEDRET EVNE TIL FORSVARLIG FORVALTNING	236
12.5	ETATENS EGNE MÅL INNENFOR M-OMRÅDET	237

12.6	STYRING OG RAPPORTERING	237
13.	SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET FOR NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET	241
13.1	HOVEDPRIORITERINGER I 2016.....	241
13.2	MÅLBILDET OG OPPDRAG FOR 2016.....	241
13.3	STYRING OG RAPPORTERING	246
14.	SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET 2016 FOR FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT.....	248
14.1	HOVEDPRIORITETER I 2016.....	248
14.2	MÅLBILDET OG OPPDRAG	248
14.3	DRIVE MÅLRETTET FORSKNINGSFORMIDLING (I-1).....	253
14.4	STYRING OG RAPPORTERING	253
15.	SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET FOR FORSVARSMATERIELL	255
15.1	PLANLEGGE OG FREMSKAFFE MATERIELLKAPASITETER TIL FORSVARET OG ØVRIGE ETATER (L1) ...	257
15.2	SIKERT MATERIELL TILGJENGELIG TIL BRUK I FORSVARET OG ØVRIGE ETATER (L2).....	258
15.3	RESULTAT IHT. BUDSJETT (Ø1).....	258
15.4	KOSTNADSEFFEKTIVE MATERIELLSYSTEMER FOR FORSVARET OG ØVRIGE ETATER (Ø2)	260
15.5	SIKRE FORSVARLIG FORVALTNING (I1).....	261
15.6	VIDEREUTVIKLE VIRKSOMHETEN (I2).....	262
15.7	RETT KOMPETANSE OG EFFEKTIV FORVALTNING AV PERSONELL (M1)	263
15.8	STYRING OG RAPPORTERING	263
16.	VEDLEGGSLISTE	267

1. INNLEDNING

1.1 Hensikt og mål med IVB LTP

Iverksettelsesbrevet for langtidsplanen (IVB LTP) formaliserer Forsvarsdepartementets (FD) oppdrag til etatene for gjennomføring av langtidsplanen for 2013–2016, basert på Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012), jf. Prop. 73 S (2011–2012) *Et forsvar for vår tid*.

Dette IVB LTP:

- Formaliserer og omsetter vedtatt langtidsplan i et helhetlig implementeringsoppdrag til etatene i forsvarssektoren: Forsvaret, Forsvarsbygg (FB), Nasjonal Sikkerhetsmyndighet (NSM), Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) og [Forsvarsmateriell](#)
- Bygger på faktisk status i forsvarssektoren som oppnås ved utgangen av 2012.
- Konkretiserer ansvar, målsettinger, tiltak, krav og rammer.
- Gir grunnlag for årlig styring og resultatmåling.

1.2 Sammenheng med andre plan- og styringsdokumenter

Dette IVB LTP er FDs overordnede styringsdokument for forsvarssektoren for den nye langtidsplanen. Primær tidshorison for iverksettelsesbrevet er 2013–2016, med målbilde 2016 som et særlig fastpunkt, og gir videre retning ut over nevnte periode der politisk beslutning er fattet.

Strukturutviklingsplanen (SUP) er FDs interne plandokument med langsiktig tidshorison. Strukturutviklingens første fire år samt skisser for den videre utvikling etter dette, er innarbeidet som del av dette IVB LTP LTP i [vedlegg C – Perspektivplan organisasjon \(PP ORG\)](#). SUP bidrar således til å sette planlegging og styring på kort og midlere sikt i sammenheng med et lengre tidsperspektiv. For øvrig formaliseres oppdrag, rammer og tiltak gjennom IVB LTP.

Årlig plangrunnlag (PG) er et styringsdokument som tidligere har tatt utgangspunkt i IVB LTP, og spesifisert oppdrag, rammer og spesielle føringer for utarbeidelsen av kommende års budsjett. Det legges heretter til grunn at spesifiseringen av oppdrag, rammer og spesielle føringer for årlig budsjettarbeid innarbeides som Presiseringer, endringer og tillegg (PET) til IVB LTP, som erstatning for tidligere PG.

Årlig iverksettelsesbrev (IVB) har vært det autorative styringsdokumentet som gir mål, oppdrag, føringer og rammer til etatssjefene for virksomheten for det enkelte gjennomføringsår. Dette erstattes av at konkrete mål, oppdrag, føringer og rammer til etatssjefene for kommende gjennomføringsår, innarbeides som PET til IVB LTP, som erstatning for tidligere årlig IVB. Det henvises også til kapittel 10-13 *Spesielt for 201X for ...* i dette IVB LTP.

1.3 Kontinuerlig langtidsplanlegging i styringsperspektivet

Det legges til grunn at IVB LTP skal gjennomgå en årlig oppdatering¹, med tilhørende rullering av tidsperspektivet, for å opprettholde relevansen som overordnet styringsdokument gjennomgående i implementeringsperioden. Rammene vil uansett være politisk vedtatt struktur samt fastsatt ambisjons- og virksomhetsnivå. Målbilde 2016 skal være et sentralt fastpunkt i styringen, uavhengig rulleringen av tidshorisonten.

1.4 Definisjon av sentrale utviklingsbegreper benyttet i IVB LTP

Tabellen under gjengir definisjoner av sentrale utviklingsbegreper som skal legges grunn for hvorledes oppdragene i dette IVB LTP skal forstås.

Oppdragsbegrep	Forklaring
Nedlegge/legge ned/avvikle	Nedleggelse av strukturelement eller kapasitet.
Etablere	Begrepet å <i>etablere</i> omfatter prosessene å <i>opprette</i> eller motta et levert strukturelement eller kapasitet og <i>innfase</i> alternativt <i>innføre</i> det i strukturen, der <i>innfase</i> og <i>innføre</i> beskriver hvordan strukturelementet eller kapasiteten skal etableres (se <i>Opprette, Innfase og Innføre</i>).
Innfase	Bringe et <i>oppbygget</i> eller levert strukturelement eller kapasitet inn i strukturen. I begrepet ligger en erkjennelse av en sekvensert og komplisert prosess som krever koordinering med <i>utfasing</i> av strukturelement (er) eller kapasiteter som skal erstattes.
Innføre	Som <i>innfase</i> , men en mindre sekvensert prosess som ikke krever koordinering med <i>utfasing</i> av andre strukturelementer eller kapasiteter.
Omorganisere	Endring av inndelingen i enheter og endre ansvarsforholdene i en organisasjon, i den hensikt å kunne benytte ressurser på en mer effektiv måte. Endringen kan eksempelvis innebære en <i>endring</i> av en eller flere innsatsfaktorer ² , eller en endret geografisk plassering av disse.

¹ Oppdateringen vil dekke (ikke uttømmende) tekniske endringer, konsekvensjusteringer, prisjustering og eventuelle behov for ytterligere presiseringer av oppdrag, rammer og føringer.

² Materiell, EBA og/eller personell & kompetanse.

Oppdatere	En materiellmessig modernisering av et system eller komponent der hensikten er å vedlikeholde eller regenerere en tilsvarende kapasitet eller ytelse. Mindre eller visse økte ytelser kan likevel oppnås på grunn av den generelle teknologiske utviklingen.
Oppgradere	En materiellmessig forbedring av et system eller komponent der hensikten er å introdusere økte kapasiteter eller ytelser.
Opprette	Oppbygging av et nytt strukturelement eller kapasitet., eksempelvis en avdeling, stab eller tilsvarende for <i>innføring</i> eller <i>innfasing</i> i strukturen.
Opprettholde	Nåværende struktur beholdes med ambisjon eller evnenivå som ikke skal falle under dagens nivå ³ .
Redusere	En negativ endring av en eller flere av innsatsfaktorene som følge av redusert ambisjonsnivå for et strukturelement eller kapasitet.
Styrke/øke	En positiv endring av en eller flere av innsatsfaktorene som følge av økt ambisjonsnivå for et strukturelement eller kapasitet.
Utfase	Sekvensiell avvikling av et strukturelement eller kapasitet. Ofte koordinert med <i>innfasing</i> av erstattende strukturelement eller kapasitet.
Videreføre	Nåværende struktur beholdes uten endringer av innsatsfaktorene ("status quo") ⁴ .
Videreutvikle	Nåværende struktur tilpasses faktorer som operative behov, kompetanse og effektivisering innenfor eksisterende ressursforutsetninger og rammer. I begrepet ligger en vurdering av at dette er mulig innefor gitte rammer. Hvis ikke brukes begrepene <i>styrke/øke</i> .

Tabell 1: Definisjon av sentrale utviklingsbegreper

³ I begrepet ligger en anerkjennelse av et mulig behov for en gradvis oppjustert tilførsel av en eller flere av innsatsfaktorene for at ambisjon eller evnenivå ikke skal falle under dagens nivå.

⁴ I begrepet ligger en anerkjennelse av at evnen over tid vil reduseres grunnet elde på tekniske systemer og EBA eller mangel på kompetanse, hvis ikke innsatsfaktorene oppjusteres (se *Opprettholde*).

2. OVERORDNEDE OPPGAVER, RAMMER OG PRIORITETER

NATO er hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk. Forsvarets overordnede oppgave er å beskytte norske områder, interesser og verdier mot trusler og angrep. Med moderne kapasiteter og høy reaksjonsevne skal Forsvaret utgjøre en krigsforebyggende terskel, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar. Dette innebærer både å ivareta løpende oppgaver, episode- og krisehåndtering og allierte kollektive operasjoner, inkludert krigsscenarier iht. artikkel 5 i *Atlantehavspakten*. I tråd med NATOs strategiske konsept skal Forsvaret kunne bidra i kollektivt forsvar både i Norge, i egne nærområder og som del av NATOs forsvar andre steder. NATOs avskrekkingstrategi baserer seg på at den samlede allierte militære styrke skal få potensielle motstandere til å avstå fra angrep ved at kostnaden ved å angripe blir uforholdsmessig høy. Forsvaret skal også bidra til internasjonal fred og stabilitet ved å delta i internasjonale operasjoner i regi av FN, NATO og i noen grad EU. Som en del av totalforsvarsordningen skal Forsvaret etter anmodning kunne bistå i sivil krisehåndtering, avhengig av den faktiske situasjonen og sivile myndigheters behov.

2.1 Sikkerhets- og forsvarspolitiske mål

Basert på Norges grunnleggende interesser er de sikkerhetspolitiske målsettingene gitt som følger:

- Å forebygge krig og fremveksten av ulike trusler mot norsk og kollektiv sikkerhet.
- Å bidra til fred, stabilitet og videre utvikling av en FN-ledet internasjonal rettsorden.
- Å ivareta norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier og beskytte norsk handlefrihet overfor politisk, militært og annet press.
- Sammen med våre allierte forsvare Norge og NATO mot anslag og angrep.
- Å sikre samfunnet mot anslag og angrep fra både statlige og ikke-statlige aktører.

Den sikkerhetspolitiske utviklingen tilsier at det fortsatt er behov for å videreutvikle et innsatsforsvar som kan møte komplekse sikkerhetsutfordringer mot norsk stats- og samfunnssikkerhet. Forsvaret må være i stand til å håndtere et bredt spekter av oppdrag både hjemme og ute, og følgende forsvarspolitiske mål ligger til grunn for strukturutviklingen. Forsvaret skal:

- Alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press.
- Gjennom deltakelse i internasjonale fredsoperasjoner med utvetydig forankring i FN-pakten og internasjonalt forsvarssamarbeid, bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet.

- Sammen med allierte bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte iht. Norges allianseforpliktelser, og til å møte ulike typer anslag og angrep for å sikre norsk og kollektiv sikkerhet.
- Bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

2.1.1 Områder i utvikling med konsekvenser for planperioden

Forsvaret må vedvarende tilpasses nye trusler og sikkerhetsutfordringer. På spesielt to områder pågår omfattende prosesser som vil få innvirkning på Forsvarets videre utvikling både i den kommende fireårsperioden og på lengre sikt.

For det første står NATO overfor store utfordringer grunnet økonomisk krise, de geopolitiske utviklingstrekk med mindre vektlegging av det euroatlantiske området, fullføringen av Afghanistan-operasjonen, samt uro i Nord-Afrika og Midtøsten. NATO-toppmøtet i Chicago i mai 2012 vedtok flere tiltak for å bevare alliansens relevans og effektivitet. I tråd med *Kapabilitetserklæringen* fra toppmøtet skal Forsvaret bidra til å underbygge kjerneoppgavene kollektivt forsvar, krisehåndtering og sikkerhet gjennom samarbeid. Toppmøtet stadfestet at NATOs viktigste oppgave er å beskytte og forsvare alliert område og befolkning mot angrep i tråd med *Atlantehavspaktens* artikkel 5. Toppmøtet vektla behovet for et fullt spekter av reaksjonsmidler for å avskrekke og forsvare mot enhver trussel og opprettholde kapasiteten til høyintensitetsoperasjoner.

NATO-toppmøtets videreføring av *Smart Defence* innebærer at Forsvaret skal bidra til flernasjonalt samarbeid med prioriterte land for å utvikle og bevare en samlet alliert militær kapasitet for avskrekking og forsvar, herunder også gjennom tettere regionalt sikkerhets- og forsvarssamarbeid. Forsvaret skal bidra til videre utvikling av viktige NATO-kapabiliteter som missilforsvar (MD), bakkeovervåkingssystem (AGS), og *Air Policing* i Baltikum. Mens *Smart Defence* skal bidra til kapabiliteter i NATO skal *Connected Forces Initiative* styrke medlemslandenes evne til å operere sammen og kapabilitetenes interoperabilitet. I tråd med *Connected Forces Initiative* skal Forsvaret være utstyrt, trent, øvet og ledet for å operere sammen med allierte og partnere. Deltakelse i *NATO Response Force* (NRF) vil også være et viktig tiltak. I tillegg vil NATO styrke sine nettverk og forbindelsen mellom nasjonal og alliert kommandostruktur. Nasjonalt har Forsvarssjefen (FSJ) etablert et prosjekt som ser nærmere på Norges operative NATO-tilknytning. Oppfølgingsarbeidet etter toppmøtet i Chicago vil pågå [ut over i planperioden gjennom 2012 og 2013](#) med påfølgende tiltak.

For det andre har regjeringen rettet mye oppmerksomhet mot evnen til å håndtere sikkerhetspolitiske kriser der Forsvaret hurtig må kunne utøve forsvar mot trusler anslag og angrep. Etter terroraksjonene 22. juli 2011 har regjeringen også rettet mer oppmerksomhet mot Forsvarets evne til å bistå sivile aktører ved ivaretagelse av samfunnssikkerheten. Regjeringen har allerede gjennomført flere tiltak som bl.a. reetablering av helikopterberedskap på Rygge, som etter anmodning kan støtte politiet med ~~transport, og~~ [etter hvert også håndhevelsesbistand og helikopterberedskap fra Bardufoss for alminnelig bistand](#). Videre har FD, i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet (JD), foretatt

en gjennomgang av *bistandsinstruksen* for å sikre mer effektive prosedyrer. Gjennomgangen ~~har~~ resulterte i 2012 i en ny instruks for Forsvarets bistand til politiet, og denne vil bli ytterligere oppdatert mot slutten av 2015 for blant annet å reflektere nye bestemmelser i politiloven om Forsvarets bistand til politiet. Innenfor rammene av bistandsinstruksen kan alle Forsvarets tilgjengelige ressurser stilles til disposisjon avhengig av sivile myndigheters behov i en krisesituasjon. Bistanden til det sivile samfunn skal gjennomføres med de kapasiteter Forsvaret har til å løse de militære oppgavene. Imidlertid skal slik støtte hensyntas ved innretningen av de ulike kapasitetene.

Den regjeringsoppnevnte 22. juli-kommisjonen fremlegger sin rapport i august 2012., og ~~har fått~~ vil kunne gi konsekvenser for Forsvaret. Eventuelle Påfølgende b Beslutninger knyttet til militær bistand til samfunnsikkerhet som berører Forsvarets oppgaver, struktur og /eller innretning, vil bli innarbeidet som PET til IVB LTP.

2.1.2 Forsvarets oppgaver

Forsvarets ni oppgaver utgjør en helhet som, med utgangspunkt i de løpende oppgaver som ivaretas kontinuerlig i fredstid, er grunnlaget og forutsetningen for Forsvarets evne til å håndtere hele konfliktspekteret og til å forebygge krig. Oppgavene utdypes i direktiver, planverk, operative plangrunnlag og *Beredskapssystemet for forsvarssektoren*. ~~Forsvaret.~~ Operative ambisjonsnivå og prioriteringer er videre omtalt i kapittel 3.4 *Operativ evne og operasjoner* og i vedlegg B1 – *Operativ ambisjon*.

Oppgave 3–6 er oppgaver som må kunne løses med nasjonale ressurser, og i utgangspunktet uten særlig grad av løpende alliert medvirkning.

Oppgavene knyttet til krigsforebygging og forsvar av Norge og NATO vil som hovedregel løses i samarbeid med andre, og primært med våre allierte i NATO. Det gjelder også bidrag til fredsstøttende og stabiliserende innsats i form av internasjonale operasjoner, der Norge vil yte bidrag innenfor multilaterale rammeverk.

Oppgave 8 er oftest knyttet til samarbeid med allierte, men kan også favne rent bilateral bistand. Oppgave 9 er i utgangspunktet en nasjonal oppgave, men kan kreve samarbeid og bistand på tvers av landegrensene.

FB, NSM, FFI og *Forsvarsmateriell* skal understøtte Forsvaret i oppgaveløsningen, ved siden av enkelte selvstendige pålagte oppgaver.

Oppgave 1: Utgjøre en krigsforebyggende terskel med basis i NATO-medlemskapet

Hensikten med en krigsforebyggende terskel er å få en potensiell aggressor til avstå fra å presse, true eller angripe Norge fordi kostnaden vil være for høy. Forsvaret sikrer best evnen som konfliktforebyggende terskel gjennom evnen til å ivareta summen av sine oppgaver og gjennom regelmessig tilstedeværelse og evne til militære operasjoner i tråd med beredskapsplaner. Grunnmuren i den krigsforebyggende terskelen er NATO-medlemskapet. En krigsforebyggende terskel forutsetter derfor *ikke* at Norge alene skal kunne avvise et omfattende angrep, men kunne engasjere en angriper og legge til rette for alliert bistand.

Jevnlige øvelser med allierte er viktig for å bekrefte og styrke evnen til å delta i komplekse integrerte operasjoner.

Oppgave 2: Forsvare Norge og allierte mot alvorlige trusler, anslag og angrep, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar

Forsvaret skal forsvare Norge mot ekstern aggresjon som truer statssikkerheten. Forsvar av Norge og allierte skal skje i regi av NATO. Forsvaret skal, sammen med Norges allierte, bidra til å håndtere trusler, anslag og angrep mot Norge og øvrige deler av NATO som omfattes av *Atlanterhavspaktens* artikkel 5 og 6, og møte dem på en troverdig måte. Dette omfatter alle typer anslag og angrep fra både statlige og ikke-statlige aktører som skaper eller truer med å skape så omfattende skade at det er aktuelt for NATO å iverksette kollektive forsvarstiltak. Et troverdig norsk bidrag til forsvar av eget og alliert territorium er avgjørende for vår innflytelse på NATOs planer og operasjoner. Forsvar av norsk territorium mot alvorlige trusler, anslag og angrep vil utføres som integrerte allierte fellesoperasjoner, der norske styrker inngår i en bred alliert innsats. I slike operasjoner vil evne til samvirke og interoperabilitet med allierte være avgjørende.

Oppgave 3: Avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser, herunder legge til rette for alliert engasjement om nødvendig

Forsvaret skal ha selvstendig evne til å håndtere en begrenset militær eller asymmetrisk trussel innenfor en nasjonal ramme når denne trusselen *ikke* er av en slik karakter at NATO engasjeres. Episoder og kriser som håndteres nasjonalt skal hurtig, og med et minimum av negative konsekvenser, kunne bringes under kontroll, eventuelt parallelt med at norske myndigheter involverer alliansen. Relevant militær tilstedeværelse er av stor betydning, siden det styrker evnen til å håndtere episoder og kriser opp til et visst nivå uten innsetting av ytterligere militære kapasiteter. Dersom en krise utvikler seg slik at Norge utsettes for militær aggresjon, må Norge kunne motta allierte forsterkninger. Dette forberedes gjennom allierte øvelser og trening i Norge og praktisk tilrettelegging for mottak av allierte styrker. Planverk for mottak av allierte forsterkninger skal holdes oppdatert, og Forsvaret skal ha evne til å beskytte den infrastrukturen som kreves for å motta slike forsterkninger. Gjennom kvalitetskrav og fellesøvelser skal det sikres at norske styrker kan samvirke effektivt med allierte i forsvaret av Norge.

Oppgave 4: Sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom tidsmessig overvåkning og etterretning

Hovedmålet med Forsvarets overvåknings- og etterretningsvirksomhet er å fremskaffe et fyllestgjørende situasjonsbilde, som bidrag til et best mulig beslutningsgrunnlag for politiske myndigheter og Forsvarets operative ledelse. En hovedoppgave for Forsvaret er derfor å ha evne til overvåkning av norsk land-, luft- og sjøterritorium, og utvalgte havområder der Norge iht. internasjonal rett eller avtaler har suverene rettigheter. Oppgaven omfatter også en nasjonal etterretningskapasitet.

Norge skal ha en selvstendig evne til å drive etterretning i egne nærområder. Dette er avgjørende både for å kunne utforme en egen nasjonal politikk i nærområdene og for å kunne formidle selvstendig vurdering av situasjonen til allierte og samarbeidspartnere. Effektiv overvåkning av norske interesseområder er en forutsetning for at Forsvaret kan gjennomføre sine øvrige oppgaver på en tilfredsstillende måte.

Oppgave 5: Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter

Det er Forsvarets ansvar å hevde norsk suverenitet. Med suverenitetshevdelse menes å markere og forsvare, om nødvendig med militærmakt, norske grunnrettigheter som stat mot andre stater som direkte eller indirekte utfordrer norsk suverenitet på norsk territorium, eller norske suverene rettigheter i norske jurisdiksjonsområder utenfor norsk territorium. Dette inkluderer håndtering av begrensede episoder, samt å hindre at uvedkommende aktører får adgang til norsk territorium og skader vitale samfunnsinteresser. Oppgaven omfatter også sikring av norske ambassader og norsk skipsfart ved behov.

De økende utfordringer i nærområdene tilsier at Norge også i årene fremover må legge stor vekt på å ha en effektiv og troverdig evne til å hevde suverenitet. Forsvaret skal på kort varsel kunne håndtere ulike typer krenkelser av norsk suverenitet, også flere samtidige krenkelser. Forsvaret skal ha evne til å reagere mot krenkelser over hele territoriet, og kunne utøve tvangsmakt både til sjøs, i luften og på land.

Oppgave 6: Ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder

Myndighetsutøvelse er en nasjonal oppgave som normalt ivaretas av politiet og andre sivile myndigheter. Forsvaret skal ivareta myndighetsutøvelse knyttet til beskyttelse av norske suverene rettigheter og håndhevelse av norsk lov på de avgrensede områder der deler av Forsvaret er tildelt særskilt myndighet. Dette omfatter også forebyggende tiltak. Med myndighetsutøvelse menes utøvelse av offentlig myndighet med hjemmel i nasjonal rett, for å håndheve offentligrettslige påbud, forbud og vilkår i medhold av lov, forskrifter eller annet gyldig kompetansegrunnlag, rettet mot enkeltpersoner eller andre private rettssubjekter. Forsvarets myndighetsutøvelse skjer i dag på to hovedområder: Ressurskontroll og annen myndighetsutøvelse til havs, samt grenseoppsyn langs den norsk-russiske grensen. Forsvarets rolle på disse feltene skjer i nært samarbeid med andre offentlige etater.

Oppgave 7: Delta i flernasjonal krisehåndtering, herunder fredsstøttende operasjoner

Utfordringene internasjonalt tilsier at bidrag til internasjonale operasjoner vil være en viktig oppgave for Forsvaret også i årene fremover. Norske styrker vil normalt delta i slike operasjoner innenfor et multilateralt rammeverk, der FN og NATO vil være de viktigste. Det er et mål å øke Norges bidrag til FN-ledede operasjoner, og også periodisk delta med begrensede styrker i utvalgte EU-operasjoner. [FN og Sikkerhetsrådet er premissgivere for legalitet og legitimitet for militær maktbruk, men det finnes også andre folkerettslige grunnlag for bruk av militærmakt. Norsk deltakelse i fredsstøttende operasjoner skal ha utvetydig forankring i FN-pakten.](#) Forsvaret skal kunne bidra til hele spekteret av internasjonale operasjoner, inkludert preventive stabiliseringsoperasjoner, mer tradisjonelle

fredsbevarende operasjoner og fredsopprettende operasjoner. Dette innebærer at norske styrker skal kunne samvirke effektivt med allierte og partnerlands styrker i slike operasjoner.

Oppgave 8: Bidra til internasjonalt samarbeid på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området

Forsvaret skal bidra med støtte til internasjonalt militært samarbeid som et ledd i arbeidet med å skape fred og stabilitet, herunder arbeidet for å forhindre at masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler blir tilgjengelige for aktører som utgjør en potensiell trussel mot norsk og internasjonal sikkerhet. Dette inkluderer tiltak som informasjonsinnsamling, analyse, rustningskontroll, tillitskapende aktiviteter og verifikasjon. Videre omfatter oppgaven opplæring og bidrag til sikkerhetssektorreform hos utvalgte samarbeidspartnere. Dette skal bidra til oppbygging av samarbeidspartnernes evne til å bidra til internasjonal sikkerhet og samarbeid, samt evne til å reformere og sikre demokratisk kontroll over sine forsvarssektorer.

Oppgave 9: Bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

Som en del av totalforsvarsordningen skal Forsvaret, etter anmodning, kunne støtte det sivile samfunn ved ulykker, naturkatastrofer, alvorlig kriminalitet og andre kriser, samt bidra til å beskytte samfunnet mot ~~alvorlige anslag, inkludert~~ terroranslag. Militær bistand er aktuelt når de sivile myndigheter som har primæransvar ikke har tilstrekkelige ressurser til å håndtere situasjonen.

Alle Forsvarets tilgjengelige ressurser skal kunne bistå i sivil krisehåndtering, avhengig av den faktiske situasjonen og sivile myndigheters behov. Noen strukturelementer er særlig relevante og spesielt forberedt på slik bistand.

2.2 Ressursmessige forutsetninger

I perioden 2013–2016 legges det opp til at den totale utgiftsrammen for det ordinære forsvarsbudsjettet videreføres på 2012-nivå. Dette innebærer at forsvarssektorens utgiftsramme på 40,53 mrd. 2012-kroner og inntektsramme på 4,87 mrd. 2012-kroner, videreføres.

Ut over den ordinære forsvarsrammen planlegges fra og med 2015 en midlertidig styrking av forsvarsrammen for å finansiere kampflykjøpet og etableringen av tilhørende baseløsning. I årene før 2015 vil finansieringen av kampflyformål være mulig innenfor ordinær forsvarsramme, bl.a. ved tilpasninger i Forsvarssektorens ~~ets~~ øvrige investeringsportefølje.

I tillegg til den midlertidige styrkingen på investeringssiden kommer en vridning av driftsmidlene som følge av en reduksjon av merutgifter til norske styrker i utlandet. Etter hver som disse midlene frigjøres, skal de, sammen med frigjorte ressurser fra struktur- og reformtiltak og effektiviseringsarbeid, benyttes til reelt å styrke driften innenfor prioriterte områder i forsvarssektoren.

Der annet ikke er angitt i dette IVB LTP, er alle kronebeløp i 2012-kroner.

Følgende hovedstørrelser er lagt til grunn for forsvarssektorens utvikling i årene 2012–2016, jf. tabell 10.1 i Prop. 73 S (2011–2012):

Tallene er ikke korrigert for nettoføringsordning av merverdiavgift som ble innført i 2015

Mrd. 2012-kroner	2012	2015	2016
Materiellinvesteringer ekskl. midl. økt ramme	8,09	8,45	8,45
Infrastrukturinvesteringer ekskl. midl. økt ramme	1,78	1,60	1,60
Fellesfinansierte infrastruktur	0,22	0,22	0,20
Merutgifter operasjoner i utlandet	1,23	0,74	0,60
Øvrig drift	29,21	29,52	29,68
Sum ordinær forsvarsramme	40,53	40,53	40,53
Midlertidig økning av forsvarsrammen for kampflyinvesteringer (materiell og EBA)		1,50	3,00
Samlet forsvarsramme	40,53	42,03	43,53

Tabell 2: Hovedstørrelser lagt til grunn for forsvarssektorens utvikling

En grunnleggende forutsetning for fortsatt balanse mellom ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne er at sektoren lykkes med fortsatt å omdisponere midler fra lavere til høyere prioritert virksomhet samt stram prioritering av investeringsprosjekter. De samlede tiltak som sektoren selv kontrollerer er:

- Struktur- og reformtiltak.
- Gevinstrealisering, herunder effektivisering.
- Redusert omfang av bidraget til Afghanistan.
- Redusert utbetaling til avgangstimulerende tiltak.

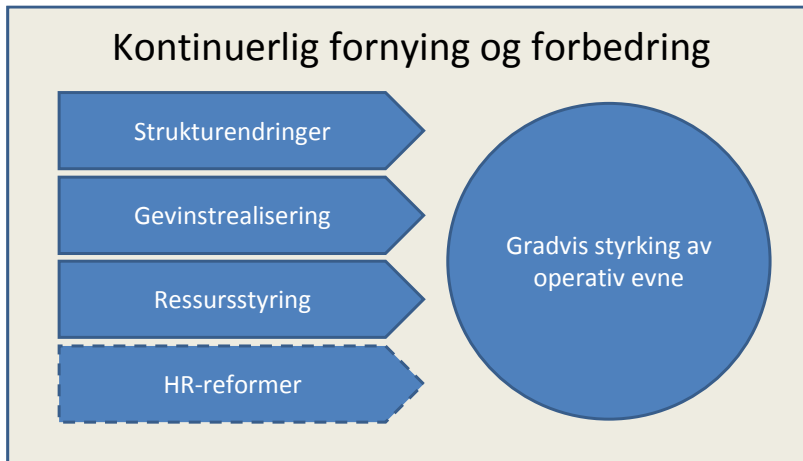

3. GJENNOMFØRING

3.1 Overordnet strategi og utvikling

En langsiktig utvikling av evnen til å løse forsvarssektorens oppgaver forutsetter en kontinuerlig tilpasning, fornying og forbedring av forsvarsstrukturen. Strukturen beskrives gjennom å organisere ressurser innenfor materiell, eiendom, bygg og anlegg (EBA) og personell (kompetanse). Forsvarssektoren skal videreføre de gode resultater for utviklingen av operativ evne som er oppnådd i forrige langtidsperiode. Målet med strukturutviklingen er å oppnå og ivareta kapasiteter som samlet muliggjør ivaretagelse av oppgavene innenfor gitt ambisjonsnivå. Strukturutviklingen er en langsiktig prosess der flere besluttede tiltak strekker seg lengre ut i tid enn perioden 2013–2016 som dette IVB LTP vektlegger.

Hovedmomenter i langtidsplanen er å videreutvikle kompetansen i forsvarssektoren etter behovene i et moderne innsatsforsvar, og innenfor utvalgte områder, styrke den operative strukturen. Forsvarssektoren skal videreføre utviklingen av operativ evne, og samtidig vektlegge opprettholdelse av en struktur som er bærekraftig og i balanse med hensyn til ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne. Den overordnede strategien for dette arbeidet benevnes i langtidsplanen som kontinuerlig fornying og forbedring av virksomheten, og kan illustreres ved figuren under.

Figur 1: Kontinuerlig fornying og forbedring

Det første elementet av strategien omfatter fornyingen av forsvarsstrukturen, både i form av organisatoriske tilpasninger og gjennom at det tilføres nytt materiell og EBA, samtidig som utdatert materiell fases ut og eventuelt avhendes.

Det andre elementet omfatter gevinstrealisering gjennom rettidig implementering av alle strukturtiltak og kontinuerlig arbeid for å sikre en mest mulig effektiv anvendelse av sektorens samlede ressurser innenfor tildelte økonomiske rammer.

Det tredje elementet omfatter hvordan frigjorte ressurser skal allokere til prioritert virksomhet og gjennom målrettet arbeid videreføre en langsiktig balanse mellom ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne.

Det fjerde elementet omfatter en utvikling av forsvarssektorens tilnærming til og anvendelse av kompetanse. Forankret i klare etiske retningslinjer skal forsvarssektoren utvikle medarbeidere med gode holdninger og ledere som er gode rollemodeller i den daglige virksomheten.

På grunnlag av godt lederskap, effektiv økonomistyring, forsvarlig forvaltning og god kompetansestyring, skal disse fire elementene understøtte målet om en gradvis og kontinuerlig fornying og forbedring av forsvarsets operative evne.

Strategien om kontinuerlig fornying krever at forsvarssektoren fortsatt skal opprettholde en tilfredsstillende moderniseringstakt. For å ivareta dette skal alternative strategier for fremskaffelse av materiell vurderes i forbindelse med tidligfasene i prosjektene. Anskaffelse og drift av nytt materiell skal dekkes innenfor rammene gitt av dette IVB LTP. Kostnadene forbundet med å drifte nytt og moderne militært materiell understreker betydningen av å vurdere de samlede konsekvenser ved innføring av nytt materiell i et levetidsperspektiv. For å sikre langsiktig bærekraft og operativ evnen over tid, er det viktig at driftskonsekvenser, og helhetlige virkninger for organisasjonen vektlegges i beslutningsprosessene i de tidlige fasene av investeringsplanleggingen.

Et tydelig fokus på gevinstrealisering i gjennomføringen av struktur- og reformtiltak er avgjørende for å forbedre den operative evnen innenfor politiske besluttede strukturer og ambisjoner. Erfaringer fra de endringer som er gjennomført i langtidsperioden 2009–2012, har gitt sektoren verdifull innsikt og lærdom som skal benyttes i det videre arbeidet. For å lykkes skal hele organisasjonen videreutvikle evnen til god styring og med en kultur for kontinuerlig forbedring. Flere virkemidler, slik som målrettede investeringer og incentiver, vil i den kommende perioden være nødvendige for at sektoren skal kunne realisere effekter på nye områder. Tydelig ledelse og styring av sektoren og målrettet innsats for å forbedre og utvikle virksomheten er grunnleggende også for troverdighet og omdømme i samfunnet.

3.1.1 Bærende forutsetninger for gjennomføringen av planen

Gjennomføringen av langtidsplanen er basert på en rekke satsinger, endringstiltak og prioriteringer som i sum skal bidra til at målsettingene for perioden kan realiseres, både hva gjelder videreføring, fornying, forbedring og utvikling av organisasjon og operativ struktur, samt økonomiske og administrative forhold.

Helheten i langtidsplanen hviler på følgende bærende forutsetninger om at:

- Regjering og Storting følger opp de bevilgningsmessige forutsetningene for langtidsplanen.
- Forsvarssektoren frigjør ressurser gjennom politisk besluttede struktur- og organisasjonstiltak.

- Forsvarssektoren gjennomfører varige effektiviseringstiltak, der realisering av effekter skal bidra til å øke operativ evne og bidra til et bærekraftig driftskostnadsnivå.
- Prioritert aktivitet og operativ virksomhet ikke reduseres som følge av effektiviseringstiltak.
- Frigjorte ressurser gjennom struktur- og effektiviseringstiltak omdisponeres til høyere prioritert virksomhet i sektoren.
- Ambisjonsøkningene som ligger i langtidsplanen skal først realiseres når de samsvarende ressursfrigjøringene er gjennomført.
- Forsvarssektorens evne til flerårig planlegging og budsjettering innenfor langsiktige planrammer, styrkes gjennomgående.
- Strukturendringer gjennomføres iht. sentralt gitte prioriteringer i tid og omfang, og koordineres innbyrdes mellom ressursområdene personell, materiell, EBA og økonomi.

3.1.2 Strukturutviklingsplan

Langtidsplanen legger opp til en langsiktig og kontinuerlig videreutvikling av innsatsforsvaret, med evne til både å ivareta oppgaver og samtidig kunne investere i moderne og fremtidsrettede kapasiteter. Gjennom innfasing av nye materiellsystemer, ytterligere satsing på kompetanse, tilpasset EBA og bedre utnyttelse av den operative strukturen, skal den operative evnen styrkes og mer effektiv drift oppnås. Disse satsingene vil først og fremst muliggjøres gjennom en stram og målrettet styring, et midlertidig styrket bevilgningsnivå, frigjøring av ressurser, omdisponering av midler på driftsbudsjettet, samt en videreføring av effektiviseringsarbeidet.

Strukturutviklingsplanen (SUP) er dokumentasjonen fra et kontinuerlig plan- og utredningsgrunnlag for forsvarssektoren. Grunnlaget oppdateres kontinuerlig, mens SUP produseres årlig. SUP beskriver den vedtatte strukturutviklingen på kort, midlere og lang sikt. I tillegg beskriver den fremtidige utfordringer og muligheter som må adresseres i planprosessene. Disse omtales innenfor ni utviklingsperspektiver (kapabilitet, organisasjon, leveranser, materiell, EBA, kompetanse, personell, drift og utredninger) og åtte temaer (land, kommando og kontroll, SOF, etterretning, sjø, luft, INI/cyber og LOG).

FD understreker at SUP er ikke et styringsdokument, men et plandokument som knytter perioden 2013–2016 sammen med et mer langsiktig tidsperspektiv. For å synliggjøre sammenhenger mellom IVB LTP og den planlagte, langsiktige utviklingen av strukturen, er tre perspektivplaner i SUP vedlagt dette dokumentet. Disse er perspektivplanene Organisasjon, Materiell og EBA, og finnes i vedleggene C, D og E.

~~For å synliggjøre sammenhenger mellom dette IVB LTP og den planlagte, langsiktige utviklingen av strukturen, er FDs strukturutviklingsplan (SUP) vedlagt dette dokument~~

~~(vedlegg C). FD understreker at SUP ikke er et styringsdokument, men et plandokument med økt detaljeringsgrunnlag for å gi etatene økt mulighet til å se perioden 2013–2016 i sammenheng med et mer langsiktig perspektiv.~~

~~SUP skal ved utgivelsen av IVB LTP betraktes som FDs foreløpig tidsplan for gjennomføringen av strukturendringer. Den mer detaljerte planleggingen i regi av etatene vil kunne gi ny informasjon som tilsier presiseringer og endringer av tid eller omfang for ulike aktiviteter i planen. SUP vil oppdateres årlig, bl.a. med grunnlag i rapporteringen fra etatene. En mer utfyllende og beskrivende SUP vil bli utarbeidet i løpet av 2012.~~

~~SUP deles i tre faser, der strukturendringene i de to første fasene er relativt detaljert beskrevet. Tidsplanen for strukturutviklingen følger i vedlegg C – SUP, støttet av perspektivplaner for materiell og EBA i vedleggene D og E.~~

~~Den første fasen i planen beskriver utviklingen i styringsperioden 2013–2016. Den andre fasen beskriver utviklingen i den påfølgende tidsperioden 2017–2020. Utviklingen på lengre sikt representerer den tredje fasen, og vil bli beskrevet i den utfyllende versjonen av SUP i løpet av 2012.~~

Implementering og gjennomføring av strukturendringer i etatene skal ta hensyn til innbyrdes sammenhenger mellom de ressursområdene som er berørt av strukturtiltaket. For eksempel skal nødvendige tilpasninger av EBA gjøres koordinert med endringer i materiell eller personellstruktur og endringer i virksomhetenes lokalisering.

3.1.2.1 Prioriteter

Tilpasset i tid med frigjøring av ressurser skal det særlig prioriteres å gjennomføre strukturtilpasningene i Luftforsvaret, en videre tilpasning av Hæren mot en innsatshær på høyere beredskap, innfasing av en moderne flåte i Sjøforsvaret, og tilpasninger i Heimevernet (HV) som styrker den operative evnen gjennom gradvis å tilføre mer ressurser til trening og øving.

Endringen av kompetansestrukturen i Hæren er en forutsetning for etableringen av to likeverdige mekaniserte bataljoner med tilhørende støtteenheter i Brigade Nord (Brig N). Tiltakene skal gjennomføres over en lengre tidsperiode og krever god koordinering, særlig mellom innsatsfaktorene personell og EBA.

Sjøforsvaret skal ferdigstille etableringen av kampsystemene fregatter og korvetter, herunder innfase nye maritime helikoptre i samarbeid med Luftforsvaret.

Endringene i Luftforsvarets basestruktur er omfattende og har innbyrdes avhengigheter. Dette stiller høye krav til ledelse, planlegging og gjennomføring, herunder koordinering med andre avdelinger i Forsvaret. Innfasingen av nytt kampflyvåpen, og utfasingen av det nåværende, avhenger av en lang serie av tiltak som over mange år skal gjennomføres i en ordnet rekkefølge, og skal gis nødvendig ressursmessig prioritet innenfor de rammer som er planlagt for dette formål.

HV skal omorganisere Sjøheimevernet (SHV) og videreutvikle områdestrukturen.

3.1.2.2 Fase 1 – utvikling i perioden 2013–2016

Den første fasen i strukturutviklingsplanen har sitt primære fokus på å gjennomføre tiltak som bidrar til å frigjøre ressurser i materiell- og basestrukturen, herunder flytting, samlokalisering, sammenslåing og avvikling av virksomheter. Videre vil etableringen av nye basestrukturer, herunder kampflybase, bli iverksatt. Innfasingen av nytt artilleri og innføring av kampluftvern i Hæren, maritimt helikopter i Luftforsvaret og fortsatt innfasing av nye fartøysklasser i Sjøforsvaret er de viktigste operative kapasitetene som tilføres. Utviklingen underbygger en gradvis økning av operativ evne.

De viktigste satsingene i Forsvaret i perioden er (ikke rangert etter viktighet):

- Omorganisere 2. bataljon og samordne funksjoner mellom Hærstaben (HST) og stab Brig N.
- Innfase nytt materiell i Hæren.
- Iverksette etableringen av to likeverdige mekaniserte bataljoner i Brig N.
- Fullføre innfasing av nye fartøyer i Sjøforsvaret.
- Samling av Luftforsvarets kontroll og varsling til Sørreisa.
- Etablering av et nasjonalt luftoperasjonssenter ved Reitan.
- Iverksette endring av Luftforsvarets basestruktur.
- Starte innfasing av nye kampfly og fullføre innfasing av nye maritime helikoptre.
- Etablere baseforsvar og luftvern med tilhørende kompetanseproduksjon på Ørland.
- Videreutvikle styrkestrukturen og gradvis styrke trening og øving i HV.
- Omorganisere SHV.
- Etablere militær satellittkapasitet og modernisere/effektivisere deler av kommunikasjons-infrastrukturen.
- Videreutvikle logistikkapasiteten i forsvarsgrenene og fellesavdelinger.

De enkelte strukturendringer i Forsvaret som skal iverksettes, gjennomføres eller ferdigstilles i løpet av perioden 2013–2016, beskrives som oppdrag i kapittel 4 *Oppdrag, rammer og forutsetninger for Forsvaret*.

3.1.2.3 Fase 2 – utvikling i perioden 2017–2020

Den andre fasen har hovedfokus på innfasing og utfasing av våpensystemer, stridskjøretøyer og kampluftvern i Hæren, logistikkfartøy- og støttefartøy i Sjøforsvaret og kampfly i Luftforsvaret. Som ledd i disse satsingene, men også i en mer generell kontekst, skal det gjennomføres en vesentlig kompetansebygging for å underbygge en ytterligere økning av operativ evne.

De viktigste satsingene i Forsvaret i perioden er (ikke rangert etter viktighet):

- Ferdigstille etableringen av to likeverdige mekaniserte bataljoner i Brig N.
- Ferdigstille innfasingen av nye kampvogner i Hæren.
- Innfase nytt logistikkfartøy- og støttefartøy i Sjøforsvaret.
- Ferdigstille etableringen av ny kampflybasestruktur, ~~herunder å etablere fremskutt base for Quick Reaction Alert (QRA) for F-35 på Evenes.~~
- Fortsette innfasingen av F-35 og iverksette utfasingen av F-16.
- Innfase ny redningshelikopterkapasitet.
- [Innfase erstatning for Nordkapp-klassen.](#)

3.1.3 Kritiske suksessfaktorer for gjennomføring av planen

- Det er avgjørende å sørge for en helhetlig utvikling av forsvarssektoren, som over tid ivaretar balansen mellom ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne. Et viktig virkemiddel er å implementere styringsprosesser og rutiner som ivaretar videreutviklingen av flerårig planlegging og budsjettering. Dette forutsetter kompetent økonomi- og virksomhetsstyring i alle ledd.
- Etatenes evne til å vurdere og innarbeide langsiktige konsekvenser av gjennomførte og fremtidige investerings- og virksomhetsbeslutninger skal sikre effektiv ressursbruk innenfor økonomiske planrammer, og forhindre at sektoren unødige genererer nye økonomisk drevne omstillingsbehov.
- Evne og vilje til å arbeide kontinuerlig med effektivisering i forsvarssektoren er avgjørende for muligheten til å gjennomføre satsingene i langtidsplanen. Den evnen ledere i hele organisasjonen har til å engasjere, prioritere og gjennomføre forbedringer i virksomheten er i sum det viktigste kriteriet for den videre fornyingen av Forsvarets virksomhet og videreutvikling av den operative evnen.
- Realisering av den besluttede strukturen forutsetter endringer i ressursinnsatsen innenfor materiell, personell og EBA på flere områder. Det er sterke gjensidige avhengighetsforhold mellom innsatsfaktorene og den samlede ressursinnsatsen skal tilpasses de økonomiske rammene. For å sikre effektiv ressursbruk og vellykket

implementering, er det spesielt viktig at personell- og materiellhjemmelsgrunnlaget for fremtidig struktur defineres tidlig, og er balansert med øvrige innsatsfaktorer innenfor planrammene. I dette arbeidet skal overflødig materiell og EBA identifiseres for hurtig og kostnadseffektiv utrangering og avhending.

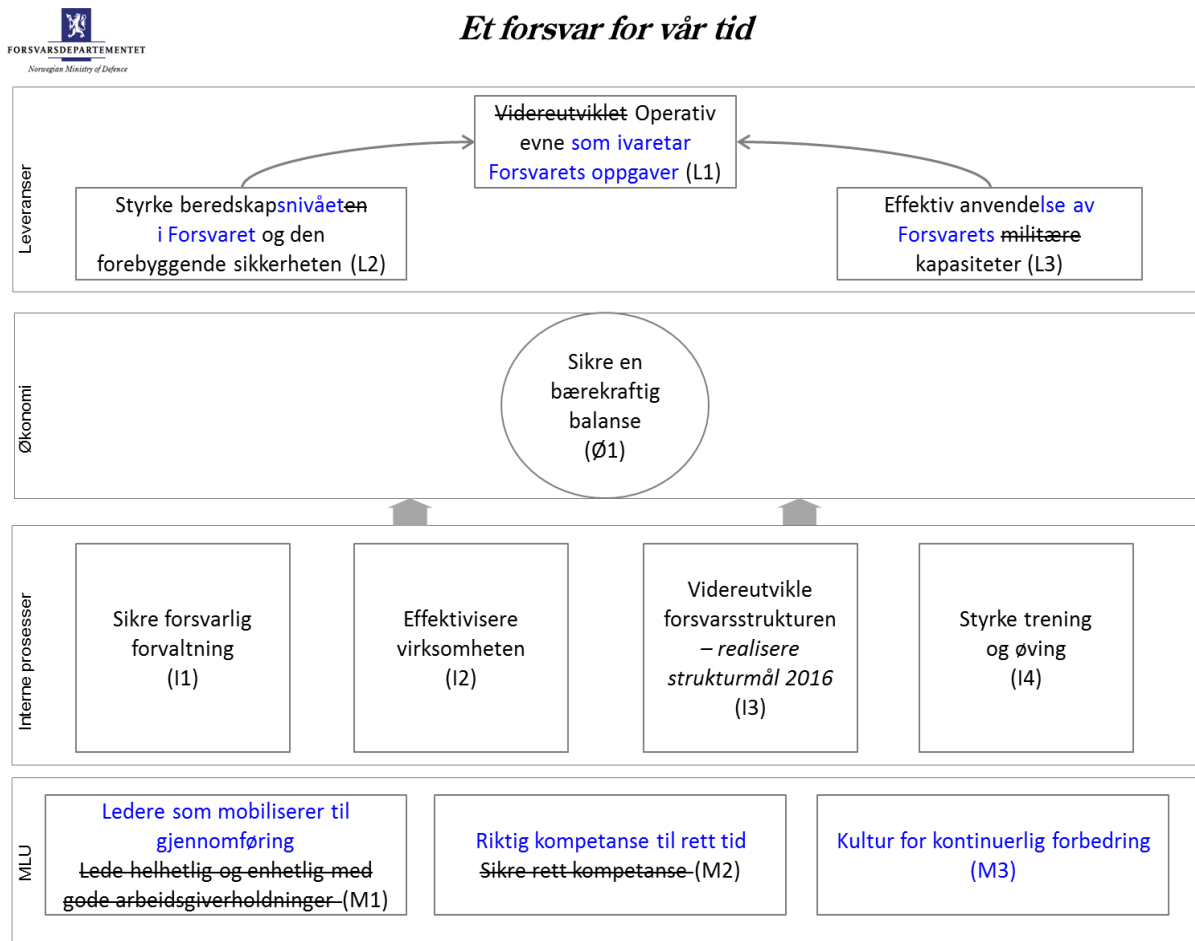
- Det er avgjørende at den samlede ressursbruken i sektoren jevnlig blir vurdert ut fra de behov som er høyest prioritert. Herunder at etatene viser åpenhet om både mindretgifter og merinntekter underveis i gjennomføringen av langtidsplanen.
- De forutsetninger og rammer som planen legger til grunn for økonomi, aktivitetsnivå og kapasiteter skal følges nøye opp i styringen innenfor etaten og nedover på alle nivå internt i den enkelte etat. Ambisjonsøkninger, ut over de krav som er gitt ved dette IVB LTP og som medfører kostnadsvekst, skal ikke finne sted.

3.2 Strategisk målbilde IVB LTP

Det strategiske målbildet for oppfølging av IVB LTP er FDs målbilde for styring av etaten Forsvaret og samtidig et referansepunkt for mål- og resultatstyring i etatsstyringen av øvrige etater mht. IVB LTP. Målbilder for øvrige etater skal i nødvendig grad oppdateres for å understøtte det strategiske målbildet.

For Forsvaret er det strategiske målbildet grunnlaget for rapportering til departementet i resultat- og kontrollrapporter (RKR). Gjennom angitte strategiske mål, tilhørende styringsparametere og tiltak, er sentrale ambisjoner og målsettinger i IVB LTP konkretisert for styringsformål.

Det henvises til vedlegg A – *Mål-, resultat- og risikostyring* for en nærmere redegjørelse av angitte mål, styringsparametere og tiltak, samt tilhørende rapporteringskrav.

Figur 2: Strategisk målbilde IVB LTP 2013–2016, oppdatert per desember 2014.

3.3 Styring og ledelse

Langtidsplanen beskriver en helhet hvor en rekke satsinger, endringer og prioriteringer skal gjennomføres for å bidra til at målsettingene realiseres innenfor perioden 2013–2016. Uavhengig av fagområde forventes det at forsvarssektorens ledere løser oppdrag effektivt og målrettet, med nøkternhet og optimal utnyttelse av de ressurser som er til rådighet. For å finne gode og innovative innfallsvinkler til sektorens videre utvikling skal evne til tverrprioritering og utarbeidelse av helhetlige, langsiktige og bærekraftige løsninger vektlegges. En videreutvikling og forbedring av eksisterende ledelses- og beslutningsstrukturer er nødvendig for å sikre en best mulig utnyttelse av organisasjonens samlede kompetanse. I det følgende gjennomgås noen sentrale forhold og særlige fokusområder tilknyttet styring og ledelse, reell gevinstrealisering og effektivisering, og det fremheves noen kritiske suksessfaktorer for realisering av de krav og målsettinger som er satt for de kommende år.

Det er avgjørende at både sektoren generelt og den enkelte etat har en tydelig ledelse som styrer i en felles retning. Ansvarliggjøring, økt kontinuitet i lederposisjoner samt klare resultatkrav for den enkelte leder er viktig i det videre arbeidet. I denne sammenheng hviler

det et ansvar på alle ledelsesnivåer, men særlig på de øverste nivåene, som må gå foran og lede arbeidet knyttet til vedtatte planer og langsiktige målsettinger.

Etatene skal vektlegge en fortsatt utvikling av gode holdninger og en etisk forsvarlig virksomhet. Denne utviklingen skal bæres frem av sektorens ledere på alle nivåer i organisasjonen.

3.3.1 Langsiktig planlegging

For å videreutvikle evnen til å nå langsiktige mål og legge et best mulig grunnlag for bærekraftige beslutninger, skal etatene og Forsvaret ned til DIF-nivå⁵ etablere flerårige budsjetter med lokalt eierskap og ansvar. De flerårige budsjettene skal utarbeides innenfor rammene i dette IVB LTP, jf. vedlegg G – *Økonomi*.

De flerårige budsjettene skal benyttes i de årlige plan- og budsjettprosessene for å gi et best mulig grunnlag for årlige beslutninger. For planlagte investeringsprosjekter skal driftskonsekvenser synliggjøres og innarbeides i de lokale flerårige budsjettene for å vise beslutningstaker at investeringene er bærekraftig i et langsiktig perspektiv og hvordan finansiering er forutsatt løst. Etatslederne skal foreslå helhetlig tverrprioritering innenfor sine etater, herunder bruk av frigjorte ressurser fra effektiviseringsarbeid.

3.3.2 Endringsledelse

God ledelse og organisering i endringsprosesser, løpende utvikling og effektivisering av organisasjoner er en betingelse for å realisere gevinster og sikre fremdrift i effektiviseringsarbeidet. Kommunikasjon av mål, retning og de resultater som oppnås, er viktig for å motivere og skape engasjement. Ledere har et stort ansvar som rollemodeller og kulturbærere i å utvikle en organisasjonskultur som er preget av gode holdninger og endringsvilje i hele sektoren. Det forventes at ledere, som en konsekvens av det overordnede arbeidet med kontinuerlig fornying og gevinstrealisering, forstår og innehar ferdigheter i håndtering av større og mindre endringer i egen organisasjon, herunder rettidig involvering av alt berørt personell. Det skal legges vekt på endringsledelse og hensiktsmessig gjennomføring av omstillingsarbeid som kriterium for rekruttering, evaluering og videreutvikling av både ledere og medarbeidere i sektoren.

3.3.3 Gevinstrealisering og effektivisering av virksomheten

Som for langtidsperioden 2009–2012, er deler av satsingene i denne langtidsplanen forutsatt finansiert gjennom interne tiltak for effektivisering i sektoren. Ved siden av strukturtiltakene som er besluttet, skal det arbeides kontinuerlig med forbedringer, utvikling og tilpasning i sektoren. Dette arbeidet er en forutsetning for at Forsvaret skal kunne forbedre operativ

---

⁵ DIF: Driftsenhet i Forsvaret.

evne og håndtere kostnader knyttet til modernisering og fornyelse av materiell, EBA og infrastruktur.

De konkrete krav til effektivisering, herunder måltall for frigjøring av ressurser, er fastsatt i punkt 3.5.2.2 *Effektivisering*. Etatene har et selvstendig ansvar for å identifisere, gjennomføre og realisere tiltak som frigjør ressurser og realiserer gevinster iht. de konkrete krav for effektivisering, herunder også en videreutvikling av samarbeidet med andre nasjoner og offentlige eller private aktører. Forsvaret skal innrettes ytterligere mot kjernevirksomheten. Hensikten skal være å konsentrere mer av innsatsen mot kompetanse som må ivaretas innenfor egen organisasjon og la andre ta ansvaret for aktiviteter som kan ivaretas like godt eller bedre av virksomheter utenfor Forsvaret, jf. punkt 3.6 *Flernasjonalt samarbeid og formålstjenlig samarbeid med næringsliv og andre offentlige aktører*. For å optimalisere prosessene er fokus på kapasitetskritiske aktiviteter (flaskehalser) og effektiv styring av disse et sentralt verktøy for å bidra til riktig og målrettet bruk av ressurser.

Med gevinster forstås både kostnadsreduksjoner, forbedret ytelse, kvalitetsforbedringer eller unngåtte kostnader som følge av iverksatte tiltak. Ved forbedret ytelse søkes det primært gevinster i form av økt produksjon og spesifikt innenfor områder der det er behov for høyere ytelse. På områder der ytelsen allerede er tilfredsstillende, skal effekten av produktivitetsveksten tas ut i form av redusert ressursbruk.

Etatene er selv ansvarlig for tilrettelegging, evaluering og videreutvikling av rammeverk, metoder og verktøy i dette arbeidet. God ledelse og tett oppfølging på alle nivå skal bidra til at tiltak blir initiert, gjennomført og at resultater oppnås. Etatene skal føre oversikt og regnskap over alle tiltak som er planlagt og som gjennomføres i organisasjonen, jf. punkt 10.3.3.2 *Rapportering av gevinstrealisering*.

3.3.3.1   **Bruk av incentiver som virkemiddel for gevinstrealisering**

Etatsledere skal tilrettelegge for at incentiver kan benyttes i effektiviseringsarbeidet der dette er hensiktsmessig og nødvendig for å realisere gevinster. Incentivene kan benyttes både for det pålagte årlige effektiviseringskravet for etatene, jf. punkt 3.5.2.2 *Effektivisering*, og for effektiviseringsgevinster ut over dette.

Incentiver skal bidra til å engasjere og motivere for den innsatsen som kreves både for å fremme forslag til tiltak, gjennomføre effektiviseringsarbeidet og realisere forventede gevinster i sektoren. Incentivene kan være person- eller organisasjonsorientert. Kollektive incentiver skal prioriteres.

Incentivordning – grunnlag og rammer

Incentiver skal innrettes mot enten stimulering av ønsket adferd eller belønning av gode resultater, for de som har utvist ekstraordinær innsats for å oppnå en reell gevinstrealisering og effektivisering. Eventuelle incentiver i form av resultatbasert økonomisk belønning rettet mot enkeltpersoner, skal ta utgangspunkt i Hovedtariffavtalens adgang til lønnsvurderinger med hjemmel i §§ 2.3.3, 2.3.4 og 2.3.5.

Virkemidler i effektiviseringsarbeidet

I arbeidet med effektivisering er det overordnede **mål** ~~incentiv~~ at ledere på alle nivåer oppnår bedre forutsetninger for å løse sine oppdrag innenfor vedtatt struktur og ambisjon. Det skal legges til rette for at avdelinger som identifiserer og realiserer tiltak, kan benytte deler av den realiserte gevinsten til ytterligere styrking av prioritert virksomhet i tråd med langtidsplanens mål i egen organisasjon og innenfor godkjente retningslinjer.

Muligheten for å benytte investeringer er også et viktig **virkemiddel** ~~incentiv~~ på alle nivå i virksomheten. Formålet er å skape forutsetninger for å realisere gevinster som er vanskelig å hente ut innenfor den ordinære driftsramme. Det betyr at investeringer kan bestå av ny teknologi, nytt materiell, EBA, endret kompetanse, prioritering av arbeidsinnsats, økt arbeidskapasitet mv., som ledd i å gjennomføre endringer. Om finansieringen skal gjøres ved bruk av investerings- eller driftsmidler er avhengig av forbedringstiltakets type og omfang⁶. Tiltak som krever investeringer skal kunne forsvare ressursinnsatsen i forhold til den effekt som vil oppnås. Drifts- og investeringskostnader skal ses i sammenheng, slik at tilbakebetalingstiden i utgangspunktet ikke overskrider 6 år⁷. Der gevinster vanskelig lar seg stille opp kvantitativt, kreves det at årsak-virkningsforhold lar seg påvise og dokumentere.

~~Incentiver skal innrettes mot enten stimulering av ønsket adferd eller belønning av gode resultater, for de som har utvist ekstraordinær innsats for å oppnå en reell gevinstrealisering og effektivisering. Eventuelle incentiver i form av resultatbasert økonomisk belønning rettet mot enkeltpersoner, skal ta utgangspunkt i Hovedtariffavtalens adgang til lønnsvurderinger med hjemmel i §§ 2.3.3, 2.3.4 og 2.3.5.~~

Etter etatssjefens fastsatte kriterier skal avdelinger selv kunne benytte inntil halvparten av den realiserte gevinsten som går utover den pålagte effektiviseringsgevinsten. Av dette skal minimum 90 % nyttes til styrking av prioritert virksomhet i tråd med føringene i dette IVB LTP. Den andre halvparten av den realiserte gevinsten disponeres av etatssjefen i dialog med FD.

Etter søknad fra etatssjef vil FD kunne tildele midler for tiltak, eksempelvis anskaffelser, som fremmer ytterligere effektivisering.

Ordningen med bruk av incentiver skal evalueres innen utgangen av 2016 for å vurdere i hvilken grad incentivene har fungert, og hvorvidt understøttelsen av effektiviseringsarbeidet har vært hensiktsmessig.

---

⁶ Jf. PET nr. 23 til IVB 2007.

⁷ Denne grensen er satt for at virksomheten først skal fremme de tiltak som har størst potensial og som gir gevinster innen rimelig tid. Dette ekskluderer ikke prosjekter med lengre tilbakebetalingstid.

3.3.4 Forsvarlig forvaltning

Etatene i forsvarssektoren skal arbeide for ytterligere forbedring av forvaltningen som en grunnleggende forutsetning for effektiv disponering av sektorens ressurser. Dette forutsetter hensiktsmessige og effektive prosesser og rutiner samt gode holdninger til styring og forvaltning. Etatenes ledelse skal sørge for at intern kontroll er integrert i prosesser og rutiner i virksomheten, samt påse at den fungerer på en hensiktsmessig måte og kan dokumenteres.

Relevant kompetanse er avgjørende for å forbedre forvaltningen i sektoren. Økt spesialisering innenfor det enkelte forvaltningsområde stiller store krav til medarbeiderne i sektoren. Departementet forutsetter at den enkelte etat besitter nødvendig kompetanse innenfor fagfeltene økonomi-, virksomhets- og kompetansestyling. Forsvarlig forvaltning og intern kontroll er et lederansvar, og ansvar skal gjøres gjeldende også på dette området. De ledere som lykkes bør ha karrieremessig fordel av det, samtidig som de ledere som ikke innfrir krav som forutsatt, skal ansvarliggjøres tilsvarende.

3.3.5 Kritiske suksessfaktorer for styring og ledelse

De viktigste suksessfaktorer innenfor styring og ledelse, og for å lykkes med realiseringen av gevinster og videre effektivisering av forsvarssektoren er oppsummert:

- God, tydelig og kompetent ledelse og styring, lederforankring og formidling av arbeidet med gevinstrealisering og effektivisering.
- Langsiktig planlegging og flerårig budsjettering.
- Fortsatt fokus på forsvarlig styring og forvaltning, herunder risikostyring og intern kontroll.
- Involvering av de ansatte i organisasjonen i forbedrings- og endringsarbeid.
- Hensiktsmessig bruk av incentiver og investeringer som virkemidler i arbeidet med effektivisering og gevinstrealisering.

3.4 Operativ evne og operasjoner

3.4.1 Generelt om etablering og anvendelse av operativ evne

Operativ evne, herunder **forsvars- planforberedelser** og beredskaps**planlegging**, er et strategisk leveranssmål for forsvarssektoren og utgjør strukturens evne til å løse Forsvarets oppgaver. Forsvarets kapasiteter og operative evne skal kunne bidra til å løse hele bredden av Forsvarets oppgaver **i hele krisespekteret**. Deler av den operative evnen anvendes kontinuerlig i operasjoner og operativ virksomhet, hjemme og ute. Operativ evne som ikke til daglig anvendes for oppgaveløsning utgjør Forsvarets beredskap, og består både av raskt tilgjengelige kapasiteter og kapasiteter som må styrkeoppbygges over tid for å kunne løse **hele oppgaver i det øvre krisespekteret**. For å bidra til at NATOs krigsforebyggende terskel fremstår som troverdig i våre nærområder, må Forsvaret videre utvikle kvalitet, kampkraft,

reaksjonsevne, utholdenhet, evne til styrkeoppbygging og deployering, samt evne til å operere effektivt og integrert med allierte styrker. Strukturen skal kunne møte pålagte beredskapskrav, gjennomføre pålagt operativ virksomhet og operasjoner, samt yte støtte til sivile myndigheter.

3.4.2 Nasjonale operasjoner og operativ virksomhet

Forsvaret skal kontinuerlig løse oppgaver i Norge og norske nærområder, som overvåking, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Forsvarets operative virksomhet skal understøtte ivaretagelsen av nasjonale og allierte oppgaver, herunder regjeringens ~~nordområdestrategi~~ nordområdepolitikk. Bidrag til samfunnssikkerhet og sivil krisehåndtering er en uttrykt oppgave for Forsvaret og nærmere omtalt i punkt 3.4.8 *Totalforsvaret og bidrag til ivaretagelse av samfunnssikkerhet*.

3.4.2.1 Overvåking, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse

Forsvaret skal kontinuerlig overvåke norsk og tilstøtende luftrom innenfor rammen av NATOs integrerte luftforsvar. Forsvaret skal overvåke relevant aktivitet i havområdene sjøterritoriet der Norge har jurisdiksjon. Forsvaret skal ha kontinuerlig overvåking av grenseområdet mot Russland. Ved behov skal ulike elementer kunne settes sammen for kontinuerlig overvåking av nærmere angitte og avgrensede hav- og landområder. Forsvaret skal også ha evne til etterretning og overvåking i det digitale rom.

Forsvaret skal ha en selvstendig evne til å drive etterretning i egne nærområder. Forsvaret skal gjennom operativ virksomhet og etterretningsvirksomhet, bidra til å fremskaffe beslutningsgrunnlag for den politiske og militære ledelse. Den nasjonale etterretningskapasiteten skal også støtte operasjoner hjemme og ute. Samarbeid og utveksling av informasjon med andre aktører, nasjonal og internasjonalt, skal videreutvikles.

Forsvaret skal hevde norsk suverenitet og bidra til å sikre norsk territoriell integritet. Dette innebærer evne til å overvåke fremmed statlig aktivitet i norske og tilstøtende områder, samt evne til å kunne reagere mot krenkelser av suverenitet over hele territoriet. Dette inkluderer også krenkelser av norske suverene rettigheter i norske jurisdiksjonsområder utenfor norsk territorium. Forsvaret må derfor ha evne til å kunne utøve tvangsmakt både til sjøs, i luften og på land. **Militær tilstedeværelse i nordområdene skal prioriteres.** ~~Det skal planlegges for regelmessig militær tilstedeværelse med prioritet til nordområdene.~~

Forsvaret skal ha evne til å oppdage og reagere på lov- eller regelbrudd innenfor norsk jurisdiksjonsområde der Forsvaret er tildelt ansvar for myndighetsutøvelse. Kystvakten skal, gjennom periodisk tilstedeværelse, utøve ressurskontroll i alle områder der det foregår fangst og fiske, med prioritet til nordområdene og med prioritet til områder med høyest sannsynlighet for brudd på regelverket. Kystvaktens prioritering innenfor ressursforvaltning følger fiskerimyndighetenes retningslinjer.

Forsvaret ved Grensevakten og Kystvakten skal bistå politiet for å oppfylle Norges internasjonale forpliktelser, herunder grenseoppsyn iht. Schengen-avtalen. Forsvaret skal

samarbeide tett med andre statlige myndigheter for å sikre effektiv og riktig bruk av Forsvarets kapasiteter i myndighetsutøvelse. Myndighet skal utøves slik at den har preventiv effekt overfor aktører som utfordrer norsk lov- og regelverk.

3.4.2.2 Nasjonal episode og krisehåndtering

Forsvaret skal forebygge nasjonale sikkerhetspolitiske episoder og kriser i norsk territorium og i norske interesseområder. Tilstedeværelse og operativ virksomhet med relevante og fleksible militære kapasiteter er viktige bidrag til forutsigbarhet og stabilitet. Sammen med en troverdig nasjonal militær beredskap og høy reaksjonsevne, bidrar dette til å hindre at kriser oppstår, og legger til rette for en fleksibel og avpasset respons. Episoder og kriser opp til et visst nivå skal kunne håndteres raskt og kun med et minimum av styrkeoppbyggingsforberedelser.

Sikkerhetspolitiske episoder og kriser skal effektivt kunne bringes under kontroll på nasjonale premisser. Forsvaret skal ha evne til å håndtere flere samtidige episoder og begrensede kriser nasjonalt, herunder evne til å lede operasjoner med bidrag fra flere forsvarsgrener, og evne til samarbeid med sivile aktører. Med grunnlag i en balansert og tilpassningsdyktig struktur, skal Forsvaret ha selvstendig kapasitet til å gjennomføre fellesoperasjoner. I ytterste konsekvens skal hele Forsvarets struktur og operative evne kunne nyttes samtidig for å håndtere en krise.

3.4.2.3 Kollektivt forsvar

Forsvaret skal kunne stille operative kapasiteter for bidrag til kollektivt forsvar av Norge og NATO iht. *Atlanterhavspaktens* artikkel 5 som er basert på FN-paktens artikkel 51. Dette oppdraget skal reflekteres i Forsvarets operative planverk og beredskapsplanverk. Kollektivt forsvar av Norge med bruk av hele den operative strukturen skal være dimensjonerende for forsvarsplanleggingen som helhet.

Dersom en krise utvikler seg slik at Norge utsettes for militær aggresjon, vil dette være et allianseanliggende. Norske styrker skal kunne møte og avgrense slik aggresjon, både fra en konvensjonell og irregulær motstander i samarbeid med allierte. Forsvaret skal videreutvikle interoperabilitet med NATO og med samarbeidende organisasjoner, nasjonalt og internasjonalt. Øvelser sammen med allierte på norsk jord er med på å styrke evnen til samvirke i større forband og demonstrerer samtidig solidaritet og gjensidig evne til å gjennomføre fellesoperasjoner. Det skal derfor legges til rette for alliert trening og øving i Norge, særlig i Nord-Norge, og for å kunne motta, understøtte og samvirke med allierte.

3.4.3 Internasjonale operasjoner

[Planlegging og gjennomføring av bidrag til internasjonale operasjoner i NATO-, FN-, EU- eller annen ramme vil bli gitt i egen instruks til angjeldende etat.](#)

Forsvaret skal gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet.

Forsvaret skal være beredt til å stille styrkebidrag til operasjoner, primært i regi av FN og NATO, men i en viss utstrekning også EU. Bidragene vil bli basert på en rimelig byrdefordeling internasjonalt.

Innenfor en begrenset styrkestruktur må det tilstrebes maksimal synergi, slik at flest mulig av Forsvarets kapasiteter er anvendbare både hjemme og ute. Forsvaret skal kunne stille relevante bidrag til sammensatte flernasjonale styrker i hele spekteret av fredsstøttende operasjoner, herunder bidrag til trening og opplæring av nasjonale sikkerhetsstyrker. Det skal kunne ytes kontinuerlige bidrag, noe som må løses gjennom utnyttelse av hele bredden av Forsvarets operative kapasiteter. Periodisering, variasjon og byrdefordeling internt skal tilstrebes, slik at deltakelsen bidrar til å bygge opp og ikke uthule den operative evnen. Forsvaret skal kunne håndtere utfordringer knyttet til samarbeid og interoperabilitet med andre aktører i integrerte operasjoner.

Forsvaret skal videreføre implementeringen av *Regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015–2018* i tråd med FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325; *Kvinner, fred og sikkerhet*. Forsvaret har spesielt ansvar for gjennomføringen av hovedmål 2 internasjonale operasjoner, herunder delmålene 2.1– 2.4. med tilhørende oppdrag. Forsvaret har i tillegg ansvar for gjennomføringen av oppdragene 1.1.3., 3.3.1., 3.3.2. og 3.5.3.. Arbeidet med å forebygge og bekjempe seksualisert vold i konflikt inngår som en integrert del av oppdragene.

3.4.3.1 Prioriteringer og økonomiske rammer

~~Frem mot avviklingen av ISAF i 2014 skal det~~ Det militære engasjementet i Afghanistan, sammen med Irak og Mali, skal fortsatt ha prioritet. Fokus skal fortsatt være på en gradvis nedtrapping av styrkebidraget. Norge vil fortsette arbeidet med å styrke FNs fredsoperative innsats og prioritere FN-initierte operasjoner. ~~I tråd med nedbyggingen i Afghanistan skal~~ Forsvaret skal i økende grad være beredt til å stille styrkebidrag til EU- og FN-operasjoner i tråd med gitte anbefalinger høsten 2015.

I perioden frem mot 2016 legges det til grunn at planrammen for merutgifter til operasjoner i utlandet (kapittel 1792) gradvis reduseres. Det forutsettes videre kostnadseffektiv drift for å frigjøre de nødvendige ressursene. Nye styrkebidrag vil søkes tilleggsfinansiert. Det henvises også til punkt 3.5.1 *Samlet planramme og økonomiske hovedtall*.

3.4.3.2 Afghanistan

På NATO-toppmøtet i Chicago i 2012 ble det besluttet at langsiktigheten i samarbeidet med afghanerne videreføres om enn i endret form. Den 1. januar 2015 ble ISAF-operasjonen erstattet av operasjon *Resolute Support (RSM)*. Den nye militære innsatsen RSM innebærer en vesentlig mindre styrke enn tidligere, med vekt på rådgivning, opplæring og assistanse av afghanske sikkerhetsstyrker samt departementer. Norge vil i perioden 2015–2017 bidra med 10 millioner US dollar årlig i finansiell støtte til det afghanske forsvaret (budsjettkapittel 1792).

I lys av den endrede sikkerhetssituasjonen i Afghanistan ~~Det~~ legges det til grunn at Forsvaret skal bidra militært ~~frem til Resolute Support Mission (RSM) avsluttes~~ i også utover 2016, ~~med komponenter i begrensede styrkebidrag og i tråd med profilen for det nye oppdraget.~~ Overføringen av sikkerhetsansvaret i Afghanistan fra ISAF styrken til afghanske myndigheter er iverksatt og skal være sluttført innen utgangen av 2014. ~~Bidraget skal begrenses oppad til om lag 75 personer.~~ Spesialstyrkebidraget vil utgjøre hovedbidraget til Afghanistan. ~~Tiden frem til 31. desember 2016 skal~~ Forsvaret ~~skal~~ være i stand til å avslutte ISAF-bidraget ~~ne~~ på en operativ og forvaltningsmessig forsvarlig måte, med god intern styring og kontroll. I dette ligger bl.a. at forsvarssektoren forventes å systematisere og videreutvikle forsvarlig forvaltning innenfor alle faser av termineringsprosessen. Dette innebærer å skape et godt grunnlag ~~og forutsetninger~~ for termineringen, gjennom gode forutsetninger og planer for gjennomføring, ~~utarbeide gode planer for termineringen, gjennomføre termineringen iht. planen~~ samt etablere et godt system for fremtidig praksis/læring.

Uttrekningen av den norske styrken fra Faryab i 2012 ~~medførte~~ medfører isolert sett et betydelig redusert norsk bidrag. ~~Det norske tilpassede bidraget~~ Norge skal tilpasse videre bidrag i Afghanistan ~~er derfor innrettet mot~~ for å dekke andre kritiske behov i samsvar med NATOs behov etter anmodning fra NATO og iht. Forsvarets evne til å stille relevante kapasiteter. ~~Fra 2013 har hovedfokus for den norske innsatsen vært rådgivning av afghansk politi i Kabul og Mazar-e Sharif.~~ Et tilpasset styrkebidrag fra 2013 skal planlegges å bestå av mentorer, C130J og et begrenset antall spesialstyrker. Samlet skal disse bidragene videreføres, i 2013, planlegges godt innenfor en maksimalramme på 270 personell og videre medføre reduserte kostnader i tråd med nedtrappingsplanen for kapittel 1792. Personellrammen Maksimalrammen vil være synkende i årene fremover. Innenfor disse rammer og innenfor denne rammen skal tellende bidrag til NATOs ISAF-operasjon prioriteres ~~frem til 2015.~~ Nasjonale støttekapasiteter, slik som kontingentstab, nasjonalt støtteelement, sambandskapasiteter og etterretningskapasiteter, skal søkes redusert tidlig, og Forsvaret skal søke kostnadsbesparende løsninger, primært gjennom en nordisk/latvisk flernasjonalt ramme.

Det legges til grunn at Forsvaret skal bidra militært også etter at ISAF avsluttes i 2014, med komponenter i begrensede styrkebidrag ~~begrenset omfang og i tråd med profilen for det nye oppdraget.~~ På NATO toppmøtet i Chicago ble det besluttet at den militære innsatsen i sin nåværende form avsluttes, men hvor langsiktigheten i samarbeidet med afghanerne videreføres. Den militære innsatsen etter 2014 vil innebære en vesentlig mindre styrke, med vekt på rådgivning, opplæring og ~~assistanse~~ støtte av afghanske sikkerhetsstyrker ~~samt departementer med ansvar.~~ Norge vil i perioden 2015–2017 bidra med ca 60 mill. kroner årlig i finansiell støtte til det afghanske forsvaret (kapittel 1792).

3.4.3.3 Irak

Forsvaret skal tilby et bidrag for kapasitetsbygging av irakiske styrker begrenset oppad til omlag 120 personell, for en varighet på ett år regnet ~~fra 6. mai~~ 2016 ~~5~~ med mulighet for forlengelse. Forsvaret stiller med instruktører i Erbil og Bagdad, samt stabspersonell i Irak,

Kuwait og Tampa. Utgiftene dekkes innenfor kapittel 1792 for 2016 5, og for oppdragets varighet i 2017 6.

3.4.3.4 Deltakelse i flernasjonale stående beredskapsstyrker

Forsvaret skal planlegge for regelmessig og signifikant deltakelse i flernasjonale stående beredskapsstyrker. Slik deltakelse skal budsjetteres innenfor den ordinære driftsrammen til Forsvaret og på den enkelte styrkeansvarliges kapittel. Forsvaret skal spesielt vektlegge deltakelse i *NATO Response Force* (NRF).

NATOs stående maritime styrker

Forsvaret skal i perioden delta i de stående maritime NATO-styrkene Standing NATO Maritime Group (SNMG) og Standing NATO Mine Countermeasures Group (SNMCMG), herunder tidvis ta ledelsen over disse styrkene. Deployeringsperioden for det enkelte år vil være avhengig av operative og ressursmessige forhold. Norske fartøy som meldes inn til SNMG eller SNMCMG, skal også meldes inn som NRF-bidrag i samme periode uten ekstra ressursbruk. Dersom en styrke også blir disponert i en operasjon vil merutgiftene bli søkt tilleggsfinansiert.

NRF

Readiness Action Plan (RAP) som ble vedtatt på toppmøtet i Wales i september 2014 er en viktig fellesnevner som vurderes for fremtidig tilpasning av NATO. Siste fase av RAP-behandlingen i NATO skal lede fram til en rekke beslutninger på forsvarsministermøtet i Brussel i juni i år. For NRF er det foreslått en rekke endringer for å øke reaksjonsevne og robusthet, i første rekke ved *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) styrker med høynet beredskapskrav og å erstatte dagens *Response Forces Pool* med to dedikerte styrker på brigadestørrelse (èn på opptrening for VJTF-beredskap og èn på «bakvakt» etter VJTF-beredskap) på spesifikke beredskapstider.

~~Forsvaret skal stille med mellom en og to prosent av Immediate Response Force (IRF) styrken av NRF, som tilsvarer 120–240 personell i gjennomsnitt over en seksårsperiode. Forsvaret skal sørge for at denne ambisjonen oppfylles i perioden 2013–2016. På sjøsiden videreføres norsk innmelding av et RO-RO skip samt norsk støtte til NATO poolen av andre skip. Norge skal også i perioden 2013–2016 melde inn et mindre antall offiserer til NATO Coordination and Guidance for Shipping (NCAGS) for seks måneder hvert år.~~

Alle kostnadene, inklusive tjenester, forberedelser, trening og øvelser skal budsjetteres innenfor rammen av den enkelte kapittelansvarliges ordinære drift. Ved eventuell utløsning av NRF-beredskap, ~~ut over det som beskrives ovenfor,~~ legges til grunn at merutgiftene tilleggsfinansieres.

EU Battle Group/Nordic Battle Group

FN og NATO er de viktigste multilaterale rammeverk for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner. Det utelukkes likevel ikke deltakelse i ~~Nordic Battle Group (NBG) eller annen~~ EU

Battle Group (EUBG) eller øvrige bidrag i EUs operasjoner Samme finansieringsmekanisme legges til grunn for EUBG som for NRF.

Forsvaret skal delta i EU Training Mission in Mali (EU TM) i 2016 med inntil 10 personell i et år.

3.4.3.5 Øvrige bidrag til pågående operasjoner og eventuelle nye avdelingsbidrag

Norge stiller i dag observatører og stabspersonell til en rekke av FNs operasjoner og observatørstyrker. Slike bidrag til fredsbevarende innsats skal videreføres i 2016 på om lag samme nivå som i dag.

~~I forbindelse med økt norsk støtte til FNs operasjon MINUSMA i Mali fra 2016 vil det i perioden november og desember 2015 bli gjennomført TEF-arbeider og utvidelse av den norske leiren ved Bamako flyplass. Dette for å kunne ta imot et større norsk engasjement når en C-130J Hercules deployeres i januar 2016.~~

Forsvaret skal stille med et C-130J transportfly til MINUSMA i Mali i inntil 10 måneder fra ultimo januar 2016. Den norske driften av ASIFU-leiren samt et vakt- og sikringsbidrag skal være deployert i Mali frem til transportflybidraget avsluttes. I tillegg skal Forsvaret i en overgangsperiode til februar 2016 stille et begrenset antall analytikere til ASIFU.

~~Forsvaret skal videreføre implementeringen av en tiltakspakke for FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325; Kvinner, fred og sikkerhet.~~

Det er et mål å øke Norges bidrag til FN-ledede operasjoner. Forsvaret skal være forberedt på å planlegge et eventuelt fremtidig avdelingsbidrag til en FN-operasjon, fortrinnsvis i en nordisk ramme, men også ved å søke nye partnere utenfor denne rammen, ikke minst betydelige bidragsytere til FN. *Norske styrkebidrag til FN-operasjoner som bidrar til å understøtte prosessen med å reformere FNs fredsoperasjoner i tråd med norske prioriteter, skal vektlegges.* I forbindelse med Obama-møtet høsten 2015 tilbød Norge, ut over det som allerede er under planlegging, å stille en ingeniøravdeling med anti-IED kapasitet i 2017. Forsvaret skal i 2016 planlegge for deployering av en slik kapasitet, fortrinnsvis til MINUSMA fra 2017.

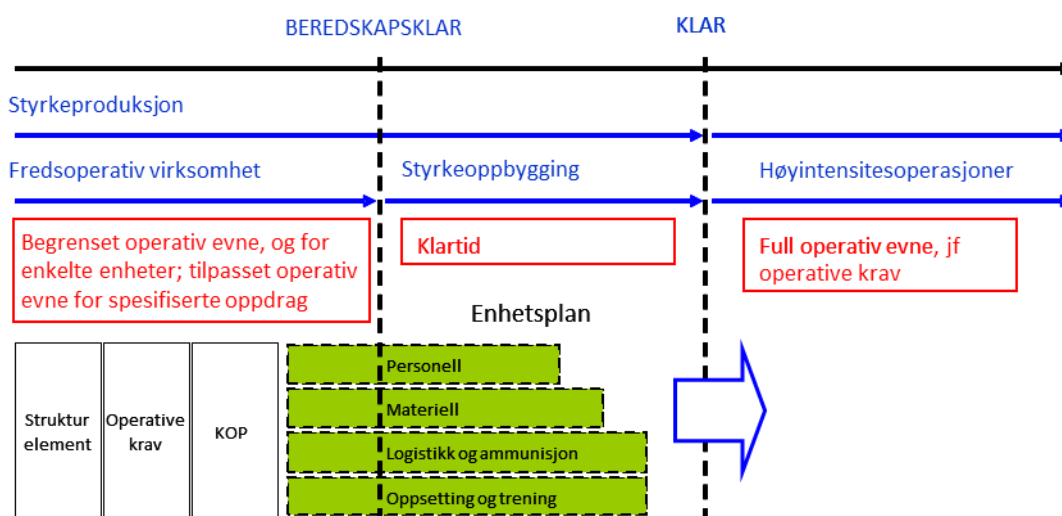
3.4.4 Beredskap

3.4.4.1 Beredskapssystemet for forsvarssektoren

Beredskapssystemet for forsvarssektoren (BFF) har blant annet følgende funksjoner; det skal primært være et beslutningsverktøy for den politiske og militære ledelsen som legger grunnlaget for at beredskapsendringer raskt og sikkert skal kunne kommuniseres til de som skal iverksette tiltakene. I tillegg er systemet et grunnlag for at blant andre Forsvaret skal kunne utarbeide planer som gjør den i stand til raskt å imøtekomme besluttede tiltak.

BFF skal være gjenstand for jevnlig revisjon basert på erfaringer fra aktuelle hendelser og øvelser, endringer i *NATO Crisis Response System Manual* (NCRSM) og sikkerhetspolitisk situasjon/ nye trusler. Forsvarsdepartementet er delegert myndighet til å foreta nødvendig revisjon i BFF med mindre det fører til prinsipielle endringer i det nasjonale beredskapssystemet som må vedtas ved kongelig resolusjon. Etatene i forsvarssektoren skal spille inn revisjonsbehov til Forsvarsdepartementet og være beredt på bidrag til revisjonsprosesser ledet av departementet.

3.4.4.2 Styrkeoppbyggingsystemet og planverk

Figur 3: Skjematisk fremstilling av styrkeoppbyggingsystemet Det nasjonale beredskapssystemet

Styrking av Beredskap for operativ evne er en høyt prioritert oppgave i den kommende planperioden.

Alle Forsvarets avdelinger skal årlig gjennomgå og oppdatere sine beredskapsplanverk. Det skal gjennomføres årlige kontroller av planverket i Forsvarets avdelinger.

Forsvaret skal videreutvikle styrkeoppbyggingsystemet (SOS-direktivet). Hoved- og enhetsplaner skal årlig oppdateres slik at planverket til en hver tid er realiserbart innen gitte frister ved behov for styrkeoppbygging. Enhetene i styrkestrukturen skal ha status BEREDSKAPSKLAR, som angir hva som alltid skal være forberedt og på plass, slik at enheten er i stand til å gå fra BEREDSKAPSKLAR til KLAR i løpet av klartiden når ordre om styrkeoppbygging gis. Dette innebærer bl.a. at materiell skal ha en tilgjengelighet og et vedlikeholds nivå som muliggjør nødvendig utdanning i daglig virksomhet og i styrkeoppbyggingsperioden. I tillegg skal logistikkbehov for styrkeoppbyggingsperioden og *Standard Days Of Supply* (SDOS)-beholdning ved KLAR være beregnet og formalisert i leveranseavtaler slik at dette er tilgjengelig gjennom lagring og/eller avtaler. ved aktivering av styrkeoppbygging, herunder logistikkbehov i styrkeoppbyggingsperioden.

~~Beredskapsplanlegging og arbeid skal prioriteres slik at planlagte og iverksatte tiltak kan gjennomføres innenfor de fastlagte tidsfrister.~~

~~Forsvarets~~ Forsvaret skal sørge for at direktiver og bestemmelser skal gi helhetlige føringer for beredskapsplanverket og operativ virksomhet. Herunder **Planverket** skal ~~planverket~~ være koordinert med relevante instanser, inkludert sivile, for å kunne ivareta Forsvarets og allierte styrkers behov for støtte innenfor rammen av totalforsvaret. **Med hensyn til beredskapsstyring er det viktig** ~~Ett viktig element i beredskapsstyringen er at etatene har et oppdatert beredskapsplanverk, herunder styrkeoppbyggingsplaner.~~

3.4.4.3 Klartider og beredskapskrav

Flere av Forsvarets enheter har stående beredskap og løser pålagte oppdrag til enhver tid. Største delen av den operative strukturen vil imidlertid trenge tid på å styrkeoppbygge enhetene til full operativ evne **for blant annet høyintensitetsoperasjoner. Enheter i styrkestrukturen** ~~Forsvarets enheter~~ gis derfor en klartid som angir tiden den enkelte enhet har for å styrkeoppbygges fra BEREDSKAPSKLAR til KLAR. ~~Krav til reaksjonsevne fastsettes av FD gjennom årlig utgivelse av klartider for de enkelte enheter. Det foretas en gjennomgang av alle klartidene. Inntil dette arbeidet er ferdigstilt er klartidene for 2012 gjeldene. Det henvises også til vedlegg B2 – Klartider.~~

Alle militære enheter har nasjonale klartidskrav og store deler har også NATO styrkekapabilitetsmål til tilgjengelighet. Klartidene ~~Krav til klartider~~ blir utarbeidet av FD med **bakgrunn i** ~~på bakgrunn av~~ den sikkerhetspolitiske situasjonen, behov for reaksjonsevne **samt** trussel- og risikovurderinger som sees i sammenheng og balanseres opp mot de tilgjengelige ressursene. **Alle militære enheter** ~~Enhver militær enhet~~, uansett klartid, skal være forberedt på å delta med det som til enhver tid er tilgjengelig av personell og materiell ved akutt behov for krisehåndtering. **I tillegg har utvalgte kapasiteter nasjonale beredskapsoppdrag på spesifikke områder.** ~~FDs årlige krav til reaksjonsevne ses i sammenheng med årlig utvikling av BFF.~~

Krav til reaksjonsevne fastsettes av Forsvarsdepartementet gjennom årlig utgivelse av operativ ambisjon og klartider for de enkelte enheter, jf. vedlegg B1 – Operativ ambisjon og B2 – Klartider.

3.4.5 Operativ planlegging

~~Forsvarssjefens~~ Forsvarets direktiv for operativ virksomhet (FDO) gir rammer for den operative virksomheten og planforutsetninger for det videre arbeidet med et helhetlig planverk for krisehåndtering og det militære forsvar av Norge.

Forsvaret skal kontinuerlig videreutvikle og vedlikeholde et oppdatert, helhetlig og konsistent operativt planverk. Det skal harmoniseres med relevant planverk i NATO, medvirke til å utvikle vår NATO-tilknytning og legge til rette for et alliert engasjement, bl.a. gjennom et oppdatert planverk for mottak av allierte forsterkninger. Planverket skal til enhver tid reflektere overordnede politiske målsettinger og operative prioriteringer, og skal

oppdateres basert på trusselvurderinger og eventuelle akutte behov for å gjennomføre beredskapstiltak. Utviklingen av NATOs operative planverk vil påvirke vårt nasjonale planverk samt også kunne få betydning for kapabilitetsutviklingen på sikt.

3.4.6 Operativ NATO-tilknytning

I forbindelse med implementeringen av NATOs nye strategiske konsept fra 2010 og ny kommandostruktur, legges det opp til en utvidet rolle for nasjonale hovedkvarter. Forsvaret skal bidra aktivt i denne prosessen, og legge til rette for å utvikle vår operative NATO-tilknytning når det gjelder regional kunnskap og situasjonsoversikt, krisehåndtering, samt trening og øving. Det skal arbeides videre med muligheter knyttet til sjef Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) rolle sett i sammenheng med alliert operativ sjef ved operasjoner i Norge, herunder skal forhold knyttet til utvikling av interoperabilitet, informasjonsutveksling, logistikk og operativ planlegging utredes og vurderes. Forsvaret skal gjennom dette erverve økt kompetanse og bidra til å formidle økt oversikt over situasjonen i Norges nærområder.

3.4.7 Trening og øving

NATOs utvikling og prioriteringer i nytt strategisk konsept skal utgjøre en sentral del av grunnlaget for øvings- og treningsaktiviteten. Dette innebærer bl.a. økt fokus på kollektivt forsvar, inkludert beredskaps- og forsterkningsplaner, krisehåndtering, økt regionalt fokus og mulighetene for samarbeid mellom NATOs nye kommandostruktur og nasjonale hovedkvarter.

I tråd med Alliansens nye såkalte *Connected Forces Initiative* skal trening og øvingsvirksomhet være et sentralt virkemiddel for å ivareta og styrke interoperabiliteten mellom styrkene. Dette innebærer at Forsvaret skal ha fokus på flernasjonal fellesoperativ trening og øvingsvirksomhet, herunder medvirkning i NATO ledede øvelser. [I tillegg til å tilrettelegge for utenlandsk trening og øving for og med utenlandske styrker i Norge skal Forsvaret også delta i relevant samtrening og øving med våre allierte og partnere i utlandet. Dette kan i tillegg til ordinær trening og øvingsaktivitet også være en del av operasjons-/øvingsbidrag til beroligelses- og avskrekkingstiltak i Alliansen.](#)

[For å støtte opp om øvingsvirksomheten i NATO og for å legge til rette for alliert aktivitet i våre nærområder legges det opp til at Forsvaret på regulær basis kan påta seg ansvaret for vertslandstøtte for NATO-øvelser.](#)

Innretning av øvingsvirksomheten skal ta utgangspunkt i operativ status og definerte beredskapskrav for våre styrker. Øving for stående fredsoperative oppdrag, styrker på høy beredskap for å kunne løse oppdukkende episoder og krisesituasjoner, sammen med styrkebidrag til internasjonale operasjoner, har høyeste prioritet.

[Forsvarets evne til samhandling i nettverk i operasjoner skal videreutvikles og bidra til økt operativ evne. Fellesoperative øvelser skal utgjøre en arena hvor operasjonskonsepter,](#)

materiell og personell samvirker for å kunne måle og øke evnen til interoperabilitet mellom militære styrker.

Virksomheten skal bidra til å understøtte Forsvarets bidrag til samfunnssikkerhet, gjennom å kunne stille med aktuelle og tilgjengelige ressurser etter anmodning fra sivile myndigheter. Samvirke med og støtte til sivile myndigheter inngår i deler av øvingsoppleggene. Det gjennomføres målrettede samvirkeøvelser mellom politiet og Forsvaret hvor sentrale øvingsmomenter er formidling og felles forståelse av situasjonsbildet, samt bistand til politiet. Øving av evnen til å planlegge, lede og gjennomføre maritime kontraterroroperasjoner inngår i dette. Erfaringer fra øvelsene nyttes til å videreutvikle planverk og prosedyrer, herunder tydeliggjøring av rolle og ansvar. ~~Krisehåndtering og samarbeid med sivil sektor gis ekstra prioritet i øvelsesopplegget og det skal legges til rette for regelmessig øving med andre sektorer og etater, herunder tydeliggjøring av rolle og ansvar.~~

Militær aktivitet og øvingsvirksomhet i nord er et av de prioriterte områdene i nordområdesatsingen. Det skal tilrettelegges for regulær trening og øving for og med allierte- og partnerland i Norge, fortrinnsvis i Nord-Norge. Forsvaret skal, ~~innenfor de dimensjonerende rammer som ligger til grunn for landbasert alliert trening,~~ fortsatt tilby ~~legge til rette for~~ gode treningsfasiliteter, herunder skyte- og øvingsfelt, til utenlandske avdelinger som ønsker å trene i Norge, med fleksibel og kombinert bruk av dedikerte treningssentra og tilgjengelige bygg og anlegg tilknyttet ulike vertsavdelinger.

Øvings samarbeidet innenfor rammen av NATO og etablert bi-/multilateralt samarbeid har prioritet, samtidig som nordisk samarbeid inngår som en del av grunnlaget. Nordisk øvings- og trenings samarbeidet, skal bl.a. legges til rette gjennom *Nordic Defence Cooperation* (NORDEFCO). ~~Øvings samarbeidet med Russland skal være basert på FDs overordnede strategi, og gjennomføres med utgangspunkt i den årlige tiltaksplanen.~~ Forsvaret skal videreføre deltakelsen i etablerte internasjonale øvelser for søk og redning, sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensning i nordområdene.

~~For å støtte opp om øvingsvirksomheten i NATO og for å legge til rette for alliert aktivitet i våre nærområder legges det opp til at Forsvaret på regulær basis kan påta seg ansvaret for vertslandstøtte for NATO øvelser.~~

Trusler mot samfunnskritisk IKT-infrastruktur skal reflekteres i øvingsvirksomheten, og NSM og Forsvaret skal i nødvendig utstrekning koordinere og samordne sin virksomhet på dette området. Forsvaret skal ta aktivt del i samfunnssikkerhetsarbeidet også på dette området. I samspill med øvrige nasjonale samarbeidspartnere skal NSM, ved NorCERT, jevnlig øve håndtering av alvorlige sektorovergripende angrep mot samfunnskritiske IKT-systemer.

I god tid i forkant av fellesoperative og/eller flernasjonale øvelser, med betydelig medvirkning fra Forsvaret, skal det fremsendes en budskapsplattform eller et fakta-ark om øvelsen eller fellesoperativ arena (FOA) til FD. Etter øvelsen eller FOA skal en overordnet erfaringsrapport sendes departementet. Det samme gjelder ved større sivil-militære øvelser og internasjonale samvirkeøvelser.

Forsvaret skal vektlegge et genderperspektiv i alle typer oppdrag og operasjoner, og skal innarbeide dette i utdanning, trening, øving og operasjonsplanlegging i tråd med sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) - Kvinner, fred og sikkerhet. Det vises også til nylig utgitt oppdatert Handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015–2018. Kjønnsperspektivet skal ivaretas i planlegging, gjennomføring og evaluering av internasjonale operasjoner. Forsvaret skal videreutvikle opplæringen i kjønnsperspektiv på alle nivåer i Forsvarets utdanningsystem, og bidra til å styrke det norske og nordiske kompetansemiljøet på dette området. Forsvaret skal bidra til implementering av NATOs politikk for kvinner, fred og sikkerhet. Rekrutteringen av kvinner til militære operative avdelinger og styrkebidrag skal styrkes. Det skal videre legges vekt på forebygging og håndtering av seksualisert vold i væpnet konflikt ved alle typer oppdrag og operasjoner i tråd med sikkerhetsrådsresolusjon 1820 (2008). Et sentralt moment for arbeidet er at menn må engasjeres til å ha et kjønnsperspektiv. Dette vil gi operativ effekt i form av styrket situasjonsforståelse og bedre evne til å oppfylle mandater som inkluderer beskyttelse av sivile i internasjonale operasjoner.

3.4.8 Totalforsvaret og bidrag til ivaretagelse av samfunnssikkerhet

3.4.8.1 Generelt

Forsvaret skal fortsette arbeidet med å videreutvikle det sivil-militære samarbeidet innenfor ~~rammen av totalforsvaretskonseptet~~. Dette skal skje i nært samarbeid med relevante sivile myndigheter. Målet skal være å sikre en best mulig utnyttelse av samfunnets totale ressurser, og gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn i fred, krise og krig. Som del av dette skal FOH lede *Sentralt totalforsvarsforum* vekselvis med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).

Etter terrorangrepene 22. juli 2011 er det rettet et betydelig fokus på Forsvarets ~~evne til å bistå ved sivil krisehåndtering. kapasitet og reaksjonsevne for å støtte det sivile samfunn når akutte kritesituasjoner oppstår.~~ ~~Det skal ikke etableres nye militære kapasiteter til samfunnssikkerhet, eller strukturer særskilt for å yte støtte til det sivile samfunn. Samtidig skal støtte til det sivile samfunn skal imidlertid tas med i vurderingen av innretning og dimensjonering av de enkelte kapasitetene.~~ Dette er relevant bl.a. ved utforming av dedikerte oppdrag, beredskapspålegg, lokalisering, krav til opplæring, trening og øving, samt evne til samvirke med aktører utenfor forsvarssektoren.

~~Den politiske behandlingen av 22. juli-kommisjonens rapport kan medføre organisatoriske og/eller operative konsekvenser for forsvarssektoren knyttet til totalforsvaret og det sivil-militære samarbeidet, jf. punkt 2.1.1 Områder i utvikling med konsekvenser for planperioden. Dette er forhold som eventuelt vil bli innarbeidet som PET til IVB LTP.~~

3.4.8.2 Sivil-militære oppgaver og Forsvarets bistand til sivile myndigheter

Forsvaret skal videreføre sine rutinemessige sivilt rettede oppgaver slik disse inngår i dagens oppgaveportefølje. Eksempler er Kystvakten, Grensevakten og Etterretningstjenesten (ETJ).

I tillegg skal i utgangspunktet alle Forsvarets tilgjengelige ~~kapasiteter enheter skal~~ på anmodning kunne yte bistand til politiet og andre sivile myndigheter ~~avhengig av den faktiske situasjonen, sivile myndigheters behov og om det er forenlig med ivaretagelsen av Forsvarets primære oppgaver. ved ulykker, naturkatastrofer og alvorlig kriminalitet.~~ Gjeldende regelverk og bestemmelser ~~lov og instruks~~ for bistanden skal legges til grunn, herunder bestemmelser om kostnadsdekning⁸. Forsvaret skal ikke påta seg oppgaver som ~~bør, kan, eller skal ivaretas av sivile aktører. Forsvaret kan yte slik bistand dersom anmodende myndighets egne ressurser (personellmessig, materiellmessig eller kompetansemessig) ikke strekker til. Omforente ordninger for kostnadsdekning skal legges til grunn.~~

Forsvaret skal være forberedt på å ~~bistå sivile myndigheter ivareta sitt ansvar~~ i den nasjonale terrorberedskapen. Politiet har ~~ansvaret ansvar~~ for å forebygge og bekjempe terror som ikke er å anse som et væpnet angrep på Norge. Forsvaret vil i slike situasjoner ~~på anmodning kunne bistå politiet ved terrorangrep. kunne ha en bistandsrolle.~~ Noen av Forsvarets kapasiteter er særlig relevante og innrettet for slik bistand. Forsvarets spesialstyrker og Forsvarets helikopterberedskap har dedikerte oppdrag og beredskap som innebærer at politiets behov for bistand er delvis bestemmende for organisering, utrustning, bemanning og trening av disse kapasitetene. Det gjelder også i noen grad for Heimevernet. ~~Ved omfattende terrorangrep kan det være aktuelt å bistå med både land-, sjø- og luftstridskrefter fra Forsvaret. Videre kan Forsvarets spesialkommando bistå politiet med kontra-terror operasjoner. Det skal legges særlig vekt på at prosedyrene for samhandling mellom politi og forsvar i terrorberedskapen videreutvikles fungerer optimalt.~~

~~Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet har under utarbeidelse en ny lov om Forsvarets ansvar for å avverge luftbårne terroranslag og Forsvarets bistand til politiet med underliggende regelverk, samt en ny instruks om Forsvarets bistand til andre offentlige myndigheter enn politiet. Forsvaret skal på anmodning støtte dette arbeidet og følge opp det nye regelverket når det er vedtatt. Den nye reguleringen av Forsvarets bistand til politiet i politiloven og den oppdaterte bistandsinstruksen skal legges til grunn for Forsvarets støtte til politiet. Forsvarets faste liaisonordning i Politidirektoratet skal videreføres. Politiets organisasjon er under utvikling og Forsvaret skal, for å følge opp endringene, foreta nødvendige tilpasninger i innretningen av sitt samarbeid med politiet.~~

~~Forsvaret skal følge opp den reviderte Instruks om Forsvarets bistand til politiet (bistandsinstruksen), bl.a. gjennom implementering av prosedyrer som sikrer at bistanden kan ytes raskt i hastetilfeller. Instruksen ivaretar behovet for forenkling, klargjøring og styrket samarbeid. Forsvarets faste liaisonordning i Politidirektoratet skal videreføres.~~

---

⁸ Instruks under utarbeidelse for Forsvarets bistand til politiet og til andre sivile myndigheter enn politiet, samt nærmere retningslinjer fra FD.

~~Justissektoren vil etablere et nytt beredskapssenter som Forsvaret skal være forberedt å etablere kontakt med.~~

~~Forsvaret skal implementere ny instruks for bistand til andre sivile myndigheter enn politiet når denne er ferdigstilt. Forsvaret skal ikke påta seg oppgaver som bør, kan eller skal ivaretas av sivile aktører.~~

Forsvaret skal bidra til at politiet og andre relevante sivile myndigheter har god kjennskap til hvilke [oppdrag Forsvaret kan bistå med å løse](#). ~~kapasiteter Forsvaret besitter.~~ Det skal legges opp til styrket gjensidig kjennskap til sivile etaters og Forsvarets behov og kapasiteter gjennom kurs, øvelser og treningsopplegg. Måttet øvings- og treningsaktivitet mellom Forsvaret og politiet, og mellom Forsvaret og andre relevante aktører på sivil side skal vektlegges. Forsvaret skal ved behov bidra til sivile myndigheters utvikling av planverk og prosedyrer for militær bistand til samfunnssikkerhet.

3.4.8.3 Objektsikring

~~Forsvaret skal følge opp [Instruks om sikring og beskyttelse av objekter ved bruk av sikringsstyrker fra Forsvaret og politiet i fred, krise og krig](#). En ny instruks om politiets og Forsvarets objektsikring, som bl.a. skal sørge for klargjøring av roller og ansvar og en forbedret koordinering av de to etatenes arbeid relatert til objektsikring, er under utarbeidelse. Forsvaret skal følge opp denne med oppdatering av etatsinternt regelverk, herunder oppdatering av FSJ nøkkelpunkt-direktiv og implementering av dette. Det skal i den forbindelse legges særlig vekt på at objektene som forhåndsutpekes som nøkkelpunkter er avgrenset til objekter som har avgjørende betydning for forsvarsevnen og det militære forsvar i væpnet konflikt. Forsvarets utpeking må derfor baseres på vurderinger av militære behov. Dialog med sivile myndigheter og objekteiere ivaretas som nødvendig. Forsvaret skal til enhver tid ha en oppdatert nøkkelpunktliste som vil danne grunnlaget for prioritering av trening og øving på objekter.~~

Forsvaret ~~kan~~ skal iht. bestemmelsene i ~~bistandsinstruksen~~ bistå politiet i objektsikring mot terror og annen alvorlig kriminalitet og ~~Forsvaret~~ skal, i samarbeid med politiet, utforme planverk for de objekter hvor det forhåndsplanlegges med militær bistand. Forsvaret og politiet skal også ha gjensidig innsyn i hverandres objektliste. Det skal i planleggingen av objektsikring tas nødvendig hensyn til om objektene er underlagt forebyggende grunnsikringsregler etter annet regelverk, herunder sikkerhetsloven og forskrift om objektsikkerhet. [Videre skal Forsvaret følge opp Forsvarssjefens direktiv for uttak og sikring av nøkkelpunkt](#), herunder til enhver tid ha en oppdatert nøkkelpunktliste. [Objektsikring skal øves jevnlig](#). ~~Forebyggende sikkerhet generelt er omtalt i punkt 3.4.9 og forebyggende objektsikkerhet spesielt er nærmere omtalt i punkt **Feil! Fant ikke referanseilden.**~~

3.4.8.4 Sivil støtte til Forsvaret

Sivil støtte til Forsvaret skal i størst mulig grad baseres på kommersielle ordninger og samarbeid med sivile aktører gjennom leveranse- og beredskapsavtaler. Dette utelukker ikke

at man ved en omfattende eller langvarig sikkerhetspolitisk krise må anvende beredskapslovgivningen for å sikre nødvendig støtte til Forsvaret.

Det er nødvendig at Forsvaret konkretiserer sine logistikk- og forsyningsbehov overfor det sivile samfunn for å sikre tilfredsstillende ordninger for denne støtten. Forsvaret skal i samarbeid med relevante sivile aktører videreutvikle planer og rutiner for hvordan sivil støtte til Forsvaret skal ivaretas ved sikkerhetspolitiske kriser og krig. Som en del av dette skal Forsvaret kontinuerlig vurdere om dagens hjemmelsgrunnlag og samarbeids- og beredskapsordninger er tilstrekkelige for å sikre tilgangen til nødvendige varer og tjenester⁹.

Forslag til reviderte eller nye samarbeidsordninger med sivile aktører for å dekke Forsvarets behov for sivil støtte i en sikkerhetspolitisk krise eller krig skal forelegges FD¹⁰, som deretter vil trekke inn berørte beredskapsdepartementer før endelig beslutning tas. Aktuelle tiltak skal ses i sammenheng med videreutvikling av BFF og SBS.

3.4.9 Forebyggende sikkerhet

Med forebyggende sikkerhet menes tiltak innenfor personell-, objekt- og informasjonssikkerhet med formål å beskytte informasjon, informasjonssystemer og andre objekter mot spionasje, sabotasje og terror.

Virksomhetens ledelse skal sørge for at ivaretagelse og kontroll av all forebyggende sikkerhet¹¹, herunder IKT-sikkerhet som omtalt i neste punkt, integreres i virksomhetens øvrige aktiviteter. Forebyggende sikkerhet skal gis nødvendig oppmerksomhet i virksomhetsstyringen, herunder at forebyggende sikkerhet er en del av virksomhetens interne styringssystemer.

Enhver leder har ansvar for sikkerheten innenfor sitt ansvars- og myndighetsområde, og skal sørge for å treffe tiltak iht. sikkerhetsloven med forskrifter, herunder rapportere om sikkerhetstruende hendelser. Den foresattes Dette ansvaret gjelder også der utførelsen av sikkerhetsoppgaver er overlatt til private leverandører eller andre virksomheter. Enhver foresatt skal påse at underordnede har en adferd som bidrar til å ivareta sikkerheten, og skal løpende veilede underordnede. Forebyggende sikkerhet skal gis nødvendig oppmerksomhet i virksomhetsstyringen, herunder at forebyggende sikkerhet er en del av virksomhetens interne styringssystemer.

Personellsikkerhet

---

⁹ Jf. PET nr. 17 til IVB 2011.

¹⁰ Jf. PET nr. 17 til IVB 2011.

¹¹ FMINs overordnede ansvar reguleres gjennom *Forskrift av 4. juli 2003 nr. 900*.

Personell som utøver klareringsmyndighet (KM), i form av å saksbehandle klarerings saker, skal ha gjennomført NSMs kursrekke for saksbehandlere i KM. Samtalekursene skal gjennomføres i løpet av det første året etter tilsetting. NSM skal undersøke behov i sektoren og tilby og gjennomføre nødvendig antall kurs i samsvar med dette. Etatene skal selv føre løpende oversikt over kompetanse hos personell i egen klareringsmyndighet.

Personell som utøver klareringsmyndighet (KM), i form av å saksbehandle klarerings saker, skal innen 31. mai 2014 ha gjennomført NSMs kursrekke for saksbehandlere i KM. Denne består for tiden av grunnkurs 1 for KM, grunnkurs 2 for KM, samtalekurs 1 og samtalekurs 2. NSM skal undersøke behov i sektoren og skal tilby og gjennomføre nødvendig antall kurs innen fristen.

3.4.10 InformasjonsIKT-sikkerhet og cyberoperasjoner

FD har fastsatt FDs retningslinjer for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner i forsvarssektoren (FDs cyberretningslinjer) som gjeldende i departementet og underlagte etater i fredstid og under væpnet konflikt, i og utenfor Norge. Retningslinjene har virkning fra 1. mars 2014.

Cyberretningslinjene definerer forsvarssektorens arbeid med informasjonssikkerhet i digitale systemer, og cyberoperasjoner. De fastsetter på et overordnet nivå FDs og underlagte etaters ansvar, oppgaver og myndighet innen nevnte områder.

~~Etatene skal iverksette FDs cyberretningslinjer og sørge for nødvendig distribusjon i egen etat. Etatssjefene skal sørge for at utarbeide nødvendige bestemmelser regelverk og planverk for egen organisasjon og eget myndighetsområde er i samsvar med FDs cyberretningslinjer, og sørge for at etatenes foreliggende regelverk blir oppdatert og tilpasset cyberretningslinjene. Etatssjefene skal sørge for at underlagte virksomheter følger opp iverksetter retningslinjene og oppdaterer regelverk i samsvar med disse føringene.~~

Etatene skal på forespørsel støtte FDs koordineringsgruppe for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner (KG Cyber).

~~Samfunnets økende avhengighet av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) har blitt en strategisk sikkerhetsutfordring. God forebyggende informasjonssikkerhet blir derfor stadig viktigere for samfunnssikkerheten, og regjeringen har derfor utgitt en nasjonal strategi for informasjonssikkerhet. Det er først og fremst den enkelte virksomhets ansvar å opprettholde og styrke informasjonssikkerheten.~~

Informasjonssikkerhet er også et sektoransvar. Forsvarssektoren skal ivareta og på utvalgte områder styrke IKT-sikkerheten knyttet til egen virksomhet. Sektoren skal være forberedt på å håndtere alle former for vilde eller ikke vilde hendelser som rammer egne IKT-systemer. Forsvarssektoren skal stille krav til eksterne leverandører av IKT-systemer og tjenester som sektoren er avhengig av, for å sikre at disse er robuste og pålitelige. Det skal også etableres en beredskap for å hindre at svikt i eksterne systemer får alvorlige, negative konsekvenser for forsvarssektoren. Etatene skal gjennom egne ressurser, og/eller gjennom

avtaler med eksterne leverandører ha evne til å gjenopprette egne IKT-systemer. Det skal foreligge lokale prosedyrer for hvordan etatene skal anmode om støtte til gjenoppbygging av egne systemer.

Forsvarssektoren skal ivareta og på utvalgte områder styrke IKT-sikkerheten knyttet til egen virksomhet. Sektoren skal være forberedt på å håndtere alle former for vilde eller ikke-vilde hendelser angrep som rammer egne virksomhetskritiske IKT-systemer. Forsvarssektoren må også ha en beredskap for å hindre at svikt i eksterne leverandørers systemer får negative konsekvenser for egne systemer eller tjenesteleveranser, og ivaretagelse av sektorens oppgaver. Det skal stilles krav til eksterne leverandører av IKT som virksomhetene er avhengig av, for å sikre at disse tjenestene er robuste, pålitelige og sikre.

Forsvaret skal kunne ivareta militære cyberoperasjoner som del av en fellesoperativ tilnærming underlagt strategisk styring og politisk kontroll. Forsvaret skal sørge for at tiltak mot digitale angrep mot egne systemer ivaretas som del av de ordinære prosessene for operasjons- og beredskapsplanlegging. Forsvaret skal stille deployerbare kapasiteter for cyberoperasjoner iht. det oppdrag som er gitt for dette. Kunnskapen om operasjonssikkerhet og kompetanse vedrørende det juridiske handlingsrom skal styrkes.

Forsvaret skal være en aktiv deltaker i øvelser der cyberoperasjoner inngår som øvingsmoment. Øvelsesaktivitet utenfor Forsvaret skal være koordinert med NSM som nasjonal koordinerende myndighet.

Forsvaret skal styrke sin evne til å forebygge, avdekke, vurdere, forsvare seg mot og gjenopprette normal funksjonalitet i tilfelle digitale angrep mot egne systemer. Hovedansvarlig for disse oppgavene i Forsvaret er Cyberforsvaret, tidligere Forsvarets Informasjonsinfrastruktur (INI). Gode trusselvurderinger og oppdaterte risiko- og sårbarhetsanalyser for egne systemer er et nødvendig grunnlag for dette arbeidet. Det må også legges vekt på tidlig varsling av digitale angrep mot egne systemer, og rutiner for hurtig iverksettelse av tiltak for å hindre eller redusere minske skadevirkninger av et slikt angrep. Som del av dette må det sikres god og hurtig informasjonsdeling mellom relevante aktører på ulike nivåer. Forsvaret skal ha en utstrakt samhandling med relevante fagmiljøer i forsvarssektoren.

Forsvaret skal kunne ivareta cyberoperasjoner som del av en fellesoperativ tilnærming underlagt strategisk styring og politisk kontroll. Forsvaret skal sørge for at tiltak mot digitale angrep mot egne systemer ivaretas som del av de ordinære prosessene for operasjons- og beredskapsplanlegging. Forsvaret skal stille deployerbare kapasiteter for defensive cyberoperasjoner iht. det oppdrag som er gitt for dette. Kunnskapen om informasjonssikkerhet og kompetanse vedrørende det juridiske handlingsrom skal styrkes.

Forsvaret skal være en aktiv deltaker i øvelser der cyberoperasjoner inngår som øvingsmoment. Øvelsesaktivitet utenfor Forsvaret skal være koordinert med NSM som nasjonal koordinerende myndighet.

~~NorCERT-funksjonen i NSM skal koordinere håndteringen og bistå sektorene ved alvorlige cyberangrep. Forsvaret kan etter anmodning gi bistand til sivile myndigheter ved alvorlige cyberhendelser i henhold til gjeldende prinsipper og regelverk for Forsvarets bistand til politiet og øvrige sivile myndigheter.~~

~~IKT-sikkerhet er et sektoransvar. NSM har et sektorovergripende ansvar og NorCERT-funksjonen i NSM skal koordinere og bistå sektorene ved alvorlige IKT-hendelser. Ved behov kan Forsvaret støtte NSM. Forsvarets rolle kan bl.a. være faglig rådgivning og støtte fra militære fagmiljøer, samt bistand til å reetablere kommunikasjon.~~

~~Forsvarssektoren skal bidra til et godt internasjonalt samarbeid mot trusler i det digitale rom både med enkeltnasjoner og innenfor internasjonale organisasjoner som FN, NATO og EU. NSM er nasjonalt kontaktpunkt mot andre land og internasjonale organisasjoner innenfor IKT-sikkerhet, cybersikkerhet.~~

~~FD vil utgi retningslinjer for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner. Retningslinjene vil FDs cyberretningslinjer som på strategisk nivå fastsette forsvarsektorens ansvar innenfor forebyggende informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner i fred, krise og væpnet konflikt krig. Forsvaret og NSM skal støtte FDs koordineringsgruppe for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner (KG Cyber).~~

3.4.11 Forsvarets **vern mot kjemiske, biologiske, radiologiske og nukleære midler masseødeleggelsesvapen (CBRN-vern)**

Forsvaret skal ha et CBRN-vern som med effektiv ressursbruk sikrer mot tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier, samt ivaretar evnen til å gjennomføre begrensede militære operasjoner ved CBRN-hendelser.

Styrkebidrag til operasjoner i utlandet skal ha egenkapasitet for CBRN-vern tilpasset trusselsituasjonen, og ivareta gjeldende bestemmelser knyttet til NATOs minimumskrav innenfor CBRN-vern og interoperabilitet med allierte styrker. **Forsvaret har en begrenset kapasitet for håndtering av hendelser med CBRN-midler, og denne skal primært være for å verne eget personell. Som del av totalforsvarskonseptet skal Forsvarets kapasiteter kunne bistå sivile myndigheter ved CBRN-hendelser iht. gjeldende prinsipper for bistand til sivile myndigheter. Forsvaret skal også hurtig kunne støtte det sivile samfunn med tilgjengelige CBRN-kapasiteter og kompetanse iht. gjeldende prinsipper for støtte til det sivile samfunn.**

Forsvarets CBRN-vern skal i langtidsplanperioden styrkes, primært for bedre å ivareta Forsvarets egne militære behov, **og derigjennom også bedre kunne støtte men også for å gi bedre forutsetninger for bistand til sivile myndigheter. FSJs handlingsplan for CBRN-vern ble vedtatt i 2013, og skal legges til grunn for Forsvarets styrking og videreutvikling av dette fagområdet. Operativ status for Forsvarets CBRN-kapasiteter skal inngå i VOE-rapporteringen, jf. punkt 10.3.4.1 Rapportering for Forsvaret.** FD vil gi et eget oppdrag til Forsvaret knyttet til arbeidet med forbedringer av CBRN-vern. Øvrige etater skal bidra til videreutvikling av forsvarssektorens CBRN-vern iht. eget ansvar på dette fagområdet.

3.5 Økonomi

Det flerårige budsjettet for perioden 2013–2016 reflekterer den planlagte utviklingen i forsvarssektoren basert på forventete årlige budsjetttildelinger, planlagt struktur- og aktivitetsutvikling, gevinstrealisering, redusert utbetaling til avgangsstimulerende tiltak samt reduserte merkostnader til operasjoner i utlandet.

Det flerårige budsjettet for perioden 2013–2016 tar utgangspunkt i utgifts- og inntektsnivået i 2012-budsjettet. Dette vil si kapitlenes utgifter og inntekter knyttet til planlagt bemanning, infrastruktur, materiellbruk og aktivitetsnivå for virksomhetsåret 2012. Eventuelle endringer innenfor kapitlene skjer som en konsekvens av tekniske endringer, konsekvensjusteringer og langtidsplanens prioriterte utvikling.

Effektiviseringskravet til etaten Forsvaret, og anvendelsen av frigjorte midler, er ikke fordelt på kapittel og post. FSJ skal i de årlige budsjettinnspillene redegjøre for de tiltak som planlegges samt hvordan disse midlene anvendes, på kapittel og post. I perioden 2013–2016 kan FSJ disponere den identifiserte gevinsten til prioriterte områder. Dette er i hovedsak gjenstående innfasing av C-130 J, Skjold-klasse fartøyer, NH-90, ferdigstilling av fregattprosjektet, styrking av Brig N, samt videreutvikling og drift av deler av informasjonsinfrastrukturen. Prioritert aktivitet og operativ virksomhet skal ikke reduseres som følge av effektiviseringstiltakene. Det pålegges også etatene NSM, FB, FFI og **Forsvarsmateriell** et effektiviseringskrav.

For kapittelansvarlig er det den samlede økonomiske planrammen som er den overordnede forutsetningen for planleggingen. Eventuelle avvik fra langtidsplanens forutsetninger skal håndteres gjennom omprioritering og styringstiltak innenfor den enkelte kapittelansvarliges myndighetsområde og ramme. Dersom avviket ikke kan håndteres gjennom styringstiltak, og skyldes forhold etaten ikke kan påvirke, vil utfordringene søkes løst på strategisk nivå.

3.5.1 Samlet planramme og økonomiske hovedtall

Det henvises til punkt 2.2 *Ressursmessige forutsetninger* for den tabellariske oppstillingen av samlet planramme og inndeling i økonomiske hovedtall for forsvarssektoren i perioden 2013–2016. Videre henvises det til vedlegg G – *Økonomi* for detaljer om den flerårige økonomiske utviklingen.

Det vil ta noe tid å realisere de økonomiske effektene som følge av anbefalte struktur- og reformtiltak. I tillegg er det avgjørende for oppfyllelse av langtidsplanen at Forsvaret planlegger med rask og forsvarlig frigjøring av midler på kapittel 1792, for så snart som mulig å kunne realisere styrkingen av prioriterte områder.

Det er en sentral forutsetning at forsvarsrammen blir midlertidig økt som følge av kampflyinvesteringen og etableringen av kampflybase. Den midlertidige økningen vil etter planen starte i 2015 og vare frem til 2023. Det er lagt til grunn en midlertidig økning av forsvarsrammen i intervallet 22–28 mrd. kroner i løpet av anskaffelsesperioden, til både kjøp av nye kampfly og ny baseløsning, med en ambisjon om å anskaffe inntil 52 fly. Beslutning

om å anskaffe de siste seks F-35 kampflyene vil tas etter at de første 46 F-35 kampflyene er bestilt.

Avsetning til materiellinvesteringer innenfor den ordinære forsvarsrammen (eksklusive den midlertidige økningen til kampflyformål) økes til minimum 8,45 mrd. 2012-kroner. En betydelig andel av den ordinære forsvarsrammen vil gå til kampflyanskaffelsen. Dette forutsetter stram prioritering og nøkternhet for øvrige anskaffelser. Likevel planlegges om lag 60 % av det samlede investeringsbudsjettet i perioden hvor kampfly anskaffes, benyttet til øvrige prioriterte investeringer.

Avsetninger til nasjonal infrastruktur reduseres noe etter hvert som avsetningen til de ekstraordinære investeringene i nasjonale festningsverk avsluttes. Det planlegges med avsetning til infrastrukturinvesteringer på 1,6 mrd. 2012-kroner fra og med 2015. I tillegg vil en vesentlig del av EBA-prosjektene knyttet til nye kampfly og tilhørende baseløsning bli finansiert gjennom den midlertidige styrkingen av forsvarsrammen.

Fellesfinansiert infrastruktur har i perioden 2009–2012 vært nedadgående. Avsetningen forventes å reduseres ytterligere frem mot 2016. Hovedårsaken er en reduksjon av fellesfinansierte NATO-prosjekter i Norge.

Avsetning til merutgifter til operasjoner i utlandet (kapittel 1792) skal senest innen budsjettet for 2016 reduseres fra 1 234 mill. 2012-kroner i 2012 til maksimalt 600 mill. 2012-kroner. Dette følger som en konsekvens av gradvis reduksjon av bidraget i Afghanistan. Forsvaret skal planlegge med rask og forsvarlig frigjøring av midler på kapittel 1792, og det legges til grunn at de frigjorte midlene skal overføres fra kapittel 1792 til andre utgiftskapitler i forsvarssektoren. Midlene skal bidra til å videreføre og styrke Hæren og HV, styrke ETJ og NSM, samt finansiere fremskutt operasjonsbase på Evenes (etter 2016). Eventuelle nye bidrag til operasjoner i utlandet, som ikke dekkes innefor rammen på 600 mill. 2012-kroner, vil søkes tilleggsfinansiert.

Forsvarsektorens driftskostnader, eksklusiv operasjoner i utlandet, økes noe i perioden. Innenfor den totale planrammen på drift skal det dessuten skje en betydelig ressursdreining mot prioritert virksomhet. Dette muliggjøres bl.a. gjennom reduksjon i utbetalinger til avgangsstimulerende tiltak, struktur- og reformtiltak og effektiviseringstiltak. Realisering av disse kostnadsreducerende tiltakene er den viktigste forutsetningen for å kunne nå langtidsplanens struktur-, leveranse- og aktivitetsambisjoner.

3.5.2 Spesifisering av krav til gevinstrealisering

Effektene av gevinstrealiseringsarbeidet skal benyttes til prioritert virksomhet i forsvarssektoren, inkludert innfasing av nytt materiell og EBA.

Etatene skal selv identifisere og dokumentere at de årlige kravene til effektivisering blir realiserbare og varige, og at frigjorte ressurser anvendes til høyere prioriterte formål.

3.5.2.1 Struktur- og reformtiltak

Struktur- og reformtiltak i Forsvaret skal frigjøre 60 mill. 2012-kroner i årlige netto driftsutgifter innen utgangen av 2016, og ytterligere 100 mill. 2012-kroner i årlige netto driftsutgifter innen utgangen av 2020. De frigjorte midlene forutsettes beholdt på kapitlene de frigjøres og anvendt til prioritert virksomhet.

Tiltakene med tilhørende effekter for perioden 2013–2016 oppsummeres i tabellen nedenfor.

Tiltak	Ferdigstilles	Årlig driftsbesparelse	Merknad
Flytting av DA-20 fra Rygge til Gardermoen	Innen utgangen av 2014	20 mill. kroner	Jf. punkt 4.7.3.4
Flytting av GIL med tilpasset stab ¹² til Reitan	Innen utgangen av 2020 ~~2014~~	0 mill. kroner	Jf. punkt 4.7.3.6
Samordning av HST og stab for Brig N	Innen 2016	40 mill. kroner	Jf. punkt 4.5.3.1

Tabell 3: Oversikt over tiltak i perioden 2013–2016

Omstillingsmidler i Forsvaret

I den grad FSJ anser at iverksetting av langtidsplanen medfører særskilte omstillingsutgifter, skal det føres regnskap med disse med basis i et entydig referansepunkt.

”Særavtale om bruk av virkemidler ved omstillinger i staten” er utgangspunktet for hvilke økonomiske virkemidler som kan innvilges ved endret tjenestested. Det skal vises forsiktighet ved eventuelle tilpasninger til særavtalen, slik som gjennom ”Bestemmelser for bruk av særskilte virkemidler ved omstillingen i Forsvaret for perioden 2009–2012”, da dette vil fortrenge prioritert virksomhet.

3.5.2.2 Effektivisering

Forsvaret skal frigjøre minimum 160 mill. 2012-kroner årlig, med varig effekt, gjennom effektiviseringstiltak. Den samlede årlige effekten innen utgangen av 2016 skal være minimum 640 mill. 2012-kroner. Den samlede årlige effekten innen utgangen av 2020 skal være minimum 1 280 mill. 2012-kroner.

NSM skal frigjøre minimum 0,6 mill. 2012-kroner årlig, med varig effekt, gjennom effektiviseringstiltak. Den samlede årlige effekten innen utgangen av 2016 skal være minimum 2,6 mill. 2012-kroner.

FB skal frigjøre minimum 11,5 mill. 2012-kroner årlig, med varig effekt, gjennom effektiviseringstiltak. Den samlede årlige effekten innen utgangen av 2016 skal være minimum 46 mill. 2012-kroner.

---

¹² Med tilpasset stab menes om lag samme størrelse på staben som den som ble flyttet fra Oslo til Rygge.

FFI skal frigjøre minimum 0,8 mill. 2012-kroner årlig, med varig effekt, gjennom effektiviseringstiltak. Den samlede årlige effekten innen utgangen av 2016 skal være minimum 3,4 mill. 2012-kroner

Forsvarsmateriell skal i 2016 ivareta et effektiviseringskrav på 70 mill. kroner, med varig effekt, gjennom effektiviseringstiltak relatert til materiellforvaltning av driftsfasen for materiell i Forsvaret. Den økonomiske effekten av tiltakene vil komme hos Forsvaret som reduserte kostnader innen vedlikehold og forsyning.

De endringer og forutsetninger som allerede ligger til grunn for langtidsplanen, eksempelvis vedtatt struktur- og reformtiltak, med tilhørende beregnede effekter, kommer i tillegg til det effektiviseringskrav som etatene er pålagt.

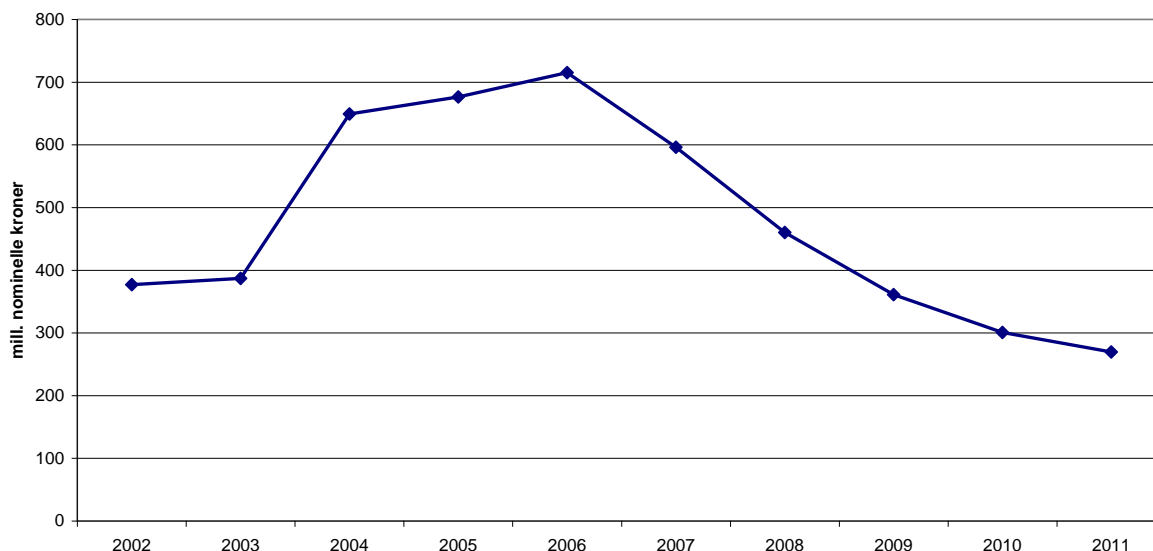
3.5.2.3 Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform

Fra og med budsjettåret 2015 er det besluttet å innføre en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (AB&E-reformen). Den nye reformen har til hensikt å gi incentiver til mer effektiv statlig drift og skape handlingsrom for prioriteringer i statsbudsjettet. Reformen gjøres også gjeldende for forsvarssektoren og innebærer et årlig krav om uttak av gevinster. Det legges til grunn en forutsetning om at uttaket av gevinster ikke skal medføre endret kjøpekraft, og at det således heller ikke vil påvirke den reelle utviklingen av budsjettet. For forsvarssektoren innebærer dette en vesentlig endring i forhold til de finansielle forutsetningene lagt til grunn i IVB LTP. For ytterligere detaljer vises det til vedlegg G – *Økonomi*. Tilsvarende øvrig gevinstrealisering kan incentiver brukes som et virkemiddel for å oppnå kravene gitt ved AB&E-reformen, jf. punkt 3.3.3.1 *Bruk av incentiver som virkemiddel for gevinstrealisering*.

3.5.2.4 Redusert utbetaling til avgangsstimulerende tiltak

Det legges til grunn at utbetalingene til avgangsstimulerende tiltak (AST) fortsatt reduseres, jf. figur 4. I 2016 er det forutsatt en reduksjon på ca. 115 mill. 2012-kroner ift. 2012-nivået.

Det må vises forsiktighet med inngåelse av nye ordninger i perioden, da dette må finansieres innenfor den ordinære forsvarsrammen.

Figur 4: Utbetalinger til AST i perioden 2002–2011, eksklusive arbeidsgiveravgift

3.5.3 Detaljering av økonomiske plantall – flerårig budsjett

For en detaljert oppstilling av det flerårige budsjettet for perioden 2012–2016 (2020), inndelt etter etat, kapittel og post, henvises det til vedlegg G – *Økonomi*.

Det flerårige budsjettet vil bli oppdatert i forbindelse med tekniske justeringer, eksempelvis som følge av omgrupperinger, i forbindelse med operasjonalisering og realisering av effektiviseringskrav, og lønns- og priskompensasjoner. For øvrig vil det flerårige budsjettet søkes å holdes mest mulig fast i perioden, og ikke korrigeres for kortsiktige omprioriteringer i de årlige budsjettprosessene. På denne måten skal det flerårige budsjettet bidra til å fremme realiseringen av langtidsplanen.

3.5.3.1 Krav til etatenes flerårige budsjett

Etatene skal utarbeide og vedlikeholde et balansert flerårig budsjett. Som del av den årlige budsjettprosessen skal etatene levere et flerårig budsjett for kommende budsjettår, minimum tre år, i de respektive budsjettinnspillene. FD anbefaler at etatene utarbeider og vedlikeholder et flerårig budsjett som går over minimum åtte år. Alle kjente forhold skal være tatt med i det flerårige budsjettet. Driftskonsekvenser av investeringer i både materiell og EBA skal inkluderes som del av det flerårige budsjettet.

3.5.3.2 Innføring av FIF 3.0 og nytt periodisert regnskapsprinsipp

[Forsvaret innfører FIF 3.0 fra 1. januar 2016. Som en konsekvens av innføringen skal Forsvaret føre et fullstendig virksomhetsregnskap etter gjeldende statlige regnskapsstandarder \(SRS\), ref. Finansdepartementets reglement for økonomistyring i staten § 3, jf. Finansdepartementets rundskriv R-114 2015-1. Forsvaret skal utarbeide en fullstendig åpningsbalanse \(ref. SRS 1\) som viser faktisk status for etatens eiendeler og gjeld pr. 1.](#)

januar 2016. Åpningsbalansen skal dokumenteres gjennom et eget dokumentasjonsnotat, ref. DFØs veiledningsnotat «Utarbeidelse av åpningsbalanse for virksomheter som avlegger sitt virksomhetsregnskap etter regler i de anbefalte statlige regnskapsstandardene (SRS)». Gitte unntak fra SRS skal fremgå av dokumentasjonsnotatet. FD skal gjennom virksomhetsåret 2016 holdes løpende oppdatert angående arbeidet med etablering og dokumentasjon av åpningsbalansen. Endelig dokumentasjonsnotatet skal fremsendes senest 1. desember 2016 for godkjenning.

FD vil komme med utfyllende retningslinjer om godkjenning av åpningsbalansen.

Forsvarsmateriell skal bruke FIF som regnskap- og forvaltningssystem, og innføringen av FIF 3.0 skal ivareta dette. FIF 3.0 vil være fullt tilgjengelig for Forsvarsmateriell f.o.m 2018.

Forsvarsmateriell vil ikke kunne avlegge selvstendig regnskap i FIF før i 2018. Det søkes om unntak om avleggelse av selvstendig regnskap for 2016.

3.6 Flernasjonalt samarbeid og formålstjenlig samarbeid med næringsliv og andre offentlige aktører

3.6.1 Flernasjonalt samarbeid

Bredde i de militære utfordringene nødvendiggjør at forsvarssektoren skal legge økt vekt på flernasjonalt forsvarssamarbeid og integrasjon i utviklingen av kapabiliteter. Etablering av nye eller videreføring av eksisterende, avanserte kapabiliteter, kan i mange tilfeller bare muliggjøres i en flernasjonal ramme. NATO-toppmøtet i Chicago la stor vekt på å forbedre samarbeidet om kapabiliteter, bl.a. gjennom *Smart Defense*. Forsvaret og **Forsvarsmateriell** skal intensivere arbeidet med å utnytte flernasjonalt forsvarssamarbeid for å oppnå mer effektiv utnyttelse av Forsvarets ressurser og NATOs samlede kapabiliteter.

Det vises i denne sammenheng til ~~FDs "Overordnede sikkerhets- og forsvarspolitiske kriterier for norsk deltakelse i flernasjonalt forsvarssamarbeid"~~¹³. «FDs prioriteringer og målsettinger for bilateralt og flernasjonalt forsvarssamarbeid»¹⁴.

Flernasjonalt forsvarssamarbeid inkluderer samarbeid med andre land om **kapasitetsutvikling**, og bruk av kapabiliteter og bistand til forsvarsrettet sikkerhetssektor reform (FSSR). ~~Viktige komponenter i flernasjonalt forsvarssamarbeid er (1) sikkerhets- og forsvarspolitikk, (2) utvikling av kapabiliteter, inkludert forsvarsmateriell og (3) operativt samarbeid.~~ Norges bi- og flernasjonale samarbeid med nære allierte og partnere bidrar til at Norge oppnår sikkerhetspolitiske, operative og økonomiske fordeler. Dette er bakgrunnen for at Norge deltar i mange flernasjonale samarbeidsordninger, som NATO

---

¹³ Fremmet i notat til FSJ 18. oktober 2010.

¹⁴ Notat til FMIN (og FSJ) av 13. mars 2014, referanse 2011/00671-15.

og EU, samarbeider tett bilateralt særlig med våre nærmeste allierte, og deltar i regionale samarbeidskonstellasjoner i Nord-Europa, som bl.a. det britisk-ledede *Joint Expeditionary Force* (JEF) og nordisk forsvarssamarbeid

Samarbeid som bidrar til å oppnå alle de tre målsetningene skal prioriteres. De viktigste samarbeidslandene for Norge er USA, Storbritannia, Tyskland og Nederland, ettersom samarbeid med disse har størst potensiale for å oppnå målsetningene. Viktige komponenter i flernasjonalt forsvarssamarbeid er (1) sikkerhets- og forsvarspolitik, (2) utvikling av kapabiliteter, inkludert forsvarsmateriell og (3) operativt samarbeid

Innenfor regionalt samarbeid skal naboland i Nordsjøområdet, men også i Østersjøområdet, vektlegges. I den regionale rammen skal Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO) fortsatt prioriteres høyt. Samarbeidet har en langsiktig horisont, og forventes over tid å gi betydelige gevinster innenfor kostnadseffektiv frembringelse av kapabiliteter og bedret evne til felles deltakelse i øvelser og operasjoner. Systemlikhet skaper større muligheter for å hente ut gevinster gjennom samarbeid innenfor både styrkeproduksjon, logistikk og operativ virksomhet. Det nordiske samarbeidet utvikles i tråd med de årlige NORDEFECO Action Plans.

Ut over den nordiske rammen skal NATO være den viktigste politiske og institusjonelle rammen for flernasjonalt forsvarssamarbeid, i særdeleshet for strategiske kapabiliteter som representerer forutsetninger for at NATO skal kunne utføre sine oppgaver. Bidrag til den integrerte kommandostruktur, styrkestruktur, luftforsvar, reaksjonsstyrker, luftbåren bakkeovervåkning, strategisk løftekapasitet, logistikkoordinering og missilforsvar skal derfor fortsatt vektlegges. I tillegg skal bidrag til NATOs stående reaksjonsstyrke, NRF, prioriteres. Forsvaret skal bidra til oppmerksomhet og nærvær fra NATO i nordområdene bl.a. gjennom tilrettelegging for trening og øving. Det er også en målsetting å støtte opp om gjennomføringen av NATOs nye kommandostruktur, spesielt ved å etablere en tettere binding mellom FOH og allierte kommandoer.

Norge vil også vurdere nye NATO-initiativer til flernasjonalt forsvarssamarbeid som oppfyller kriteriene for norsk deltakelse. Samarbeid bygget på NATO-standarder og med allierte som har en rolle i forsterkning av Norge er spesielt viktig. Operasjonene i rammen av ISAF i Afghanistan har vist at allierte og partnere samarbeider tett og integrert i fellesoperasjoner. Flernasjonalt styrkesamarbeid praktiseres nå ofte på et lavere taktisk nivå enn tidligere. Dette gir forsterket behov for interoperabilitet og likhet i bl.a. prosedyrer, trening og materiell. Dette skal Forsvaret ta høyde for.

Arbeidet med å videreutvikle samarbeidet med ~~NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA)~~¹⁵ Support and Procurement Agency for å støtte opp under klarlegging og tilveiebringelse av logistisk understøttelse ved operasjoner skal fortsette.

~~Flernasjonalt samarbeid av kapabilitetsmessig og sikkerhetspolitisk betydning skal spesielt være rettet mot nære allierte stormakter som USA, Storbritannia og Tyskland. Også Nederland, Danmark, Island, Polen og de baltiske land, i tillegg til våre nære partnere Sverige og Finland, skal prioriteres. Det er nylig inngått en bilateral samarbeidsavtale med Storbritannia. Allerede eksisterende bilaterale samarbeidsavtaler med hhv. Tyskland og Nederland er nylig revidert. FD har i 2013 etablert en styrket sikkerhetspolitisk dialog med Canada. Forsvaret skal i tett dialog med FD søke å benytte disse avtalene og forsterkede dialogen slik at den nasjonale nytteeffekten maksimeres. Bi- og multilateralt samarbeid med andre land kan også være viktig, eksempelvis ved flernasjonale materiellprosjekter.~~

Målsettingene for samarbeidet med partnerland varierer fra land til land. Forsvaret skal videreføre samarbeid med ~~Russland~~, Ukraina, Serbia, Montenegro, Bosnia-Herzegovina, Makedonia og Georgia og enkelte afrikanske land. Målsettinger og behov reguleres i FDs handlingsplaner for hvert enkelt land.

Som en følge av Russlands folkerettsstridige annektering av Krim, ble det militære samarbeidet med Russland suspendert i mars 2014. Suspensjonen videreføres i første omgang ut 2015. En ny avgjørelse om en eventuell ytterligere forlengelse av suspensjonen vil bli tatt før jul 2015. Til tross for suspensjonen, vil samvirket med Russland på områder som er av essensiell betydning for norske samfunnsinteresser videreføres. Dette gjelder samvirket innenfor kystvakt, grensevakt, den åpne linjen mellom Forsvarets operative hovedkvarter og Nordflåten, samarbeid om søk og redning og videreføring av mekanismene i *Incidents at Sea*-avtalen. Gjenopptakelse av det militære samvirket med Russland er avhengig av videre russiske handlinger og det generelle forholdet mellom Russland og Vesten.

~~Det militære samarbeidet med Russland har en spesiell politisk dimensjon og er en viktig del av det overordnede norsk-russiske forholdet. Samarbeidet har også en flernasjonal dimensjon gjennom NATO-Russland-rådet. Siden starten på det bilaterale samarbeidet i 1995, har utviklingen bidratt til å sikre stabilitet og forutsigbarhet i nord. Forsvaret skal følge opp den årlige bilaterale militære tiltaksplanen mellom Norge og Russland og bidra til å videreutvikle samarbeidet basert på erfaringer fra gjennomførte tiltak og retningslinjer gitt i "FDs strategi for forsvarssamarbeid med Russland".~~

Også EU prioriterer flernasjonalt forsvarssamarbeid. På flere viktige områder hvor europeisk samarbeid representerer en naturlig ramme, har European Defence Agency (EDA) tatt en

---

¹⁵ ~~Endrer navn 1. juli 2012 til NATO Support Agency.~~

ledende rolle i å utvikle konkret samarbeid. Norge skal fortsatt delta i prosjekter, programmer og andre initiativer innenfor alle EDAs hovedarbeidsområder, herunder kapabilitetsinitiativer innen lufttransport, lufttanking og maritim overvåking. Det er i norsk interesse å delta så nært som mulig i samarbeidet med våre europeiske partnere, og bidra til et komplementært og godt forhold mellom NATO og EU på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området så langt det er mulig.

Kapasitetsbygging/forsvarsrelatert sikkerhetssektorreform (FSSR)

~~Støtte til forsvarsrelatert sikkerhetssektorreform og kapasitetsbygging er en integrert del av Forsvarets internasjonale virksomhet. Formålet med støtten er bl.a. reform av staters forsvars- og sikkerhetssektor, samt sette dem i stand til selv å ivareta egen sikkerhet.~~

~~FSSR betegner tiltak som skal støtte og styrke demokratisk kontroll over forsvarssektoren i land som har opplevd konflikt eller har svake demokratiske tradisjoner. FD vil gi Forsvaret geografiske og emnemessige hovedretningslinjer for FSSR-innsatsen. Forsvaret skal være i stand til å planlegge og gjennomføre FSSR-prosjekter, både bilateralt og i samarbeid med andre organisasjoner og nasjoner. Forsvaret skal være i stand til å koordinere sin FSSR-innsats med lignende sivil innsats ledet av FD eller andre sivile organisasjoner. FST skal fra 1. januar 2013 overta koordineringen av Forsvarets FSSR-innsats. Dette inkluderer utforming og ledelse av FSSR-prosjekter. FST skal også støtte FD i å utarbeide søknader om ekstern støtte samt utarbeide rapporter om gjennomført virksomhet. Forsvarets avdelinger skal være forberedt på å støtte FSSR-innsats.~~

~~Geografisk fokus for Forsvarets FSSR-innsats skal inkludere Vest-Balkan og utvalgte områder i Afrika, men kan også inkludere land i andre områder og støtte til internasjonale organisasjoners FSSR-innsats. Emnemessig fokus skal være på fagområder som gir uttelling i flernasjonalt samarbeid, og som vanskelig vil kunne misbrukes av eventuelle fremtidige ikke-legitime myndigheter i mottakerlandene. Aktuelle fagområder inkluderer strategisk planlegging, budsjett- og økonomistyring, personellforvaltning, kystvakt, redningstjeneste, sanitet, utdanning, omskolering og forberedelse til deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner.~~

~~Forsvaret er i brev av 25. februar 2015¹⁶ gitt i oppdrag å støtte kapasitetsbygging i Kenya, gjennom Eastern African Stand by Force, Ukraina, Georgia og i land på vest-Balkan. Til dette er Forsvaret gitt belastningsfullmakt, jf. punkt **Feil! Fant ikke referanse-kilden.** I tillegg er Forsvaret, ved NODEFIC, gitt oppdrag om utarbeidelse av manual vedrørende Protection of Civilians og UN Joint Operation Course/Joint Mission Analysis Centre Course. Midler til dette arbeidet er stilt til rådighet fra FD gjennom belastningsfullmakt på kapittel 1719, post 01/kode 258 (jf. punkt **Feil! Fant ikke referanse-kilden.**).~~

---

¹⁶ Referanse: FD 25. februar, 2015 2012/01747-87/FD II 2/sma.

Kapasitetsbygging (tidligere forsvarsrelatert sikkerhetssektorreform (FSSR))

Kapasitetsbygging (tidligere kalt forsvarsrelatert sikkerhetssektorreform; FSSR) er tiltak som søker å bedre lands evne til å ivareta egen sikkerhet. Virkemiddelet er tiltak som støtter systematisk utdanning, trening og øving av lands sikkerhetsstyrker. En grunnleggende betingelse for å yte slik støtte er at mottakerlandets væpnede styrker er underlagt demokratisk kontroll og at mottakerlandet og personellet som mottar kompetansen ikke lett skal kunne misbrukes til illegitime formål.

Kapasitetsbygging strekker seg fra tiltak for å styrke demokratisk kontroll med mottakerlands forsvarssektor til operativ trening og øving. Innsatsen kan være rettet mot alle nivåer i forsvarssektoren; avdelinger, staber, skoler og departementer.

Forsvaret skal integrere kapasitetsbygging i sin internasjonale innsats, med særlig fokus på å vurdere bruk av slik innsats for å opprettholde fred, stabilitet og godt styresett gjennom tiltak som kan forebygge voldelig konflikt i utsatte land. Forsvaret skal videre arbeide for at særlig egnede mottakerland på sikt skal kunne utvikle seg til selv å kunne bidra til kapasitetsbygging i fremtidige mottakerland. Kapasitetsbygging kan skje bilateralt overfor mottakerlandet, eller i multilaterale rammer, hvor flere bidragsytere støtter samme mottakerland. *Nordic-Baltic Assistance Programme* (NBAP) er en særlig aktuell multilateral ramme. Forsvaret skal aktivt koordinere innsats med andre relevante bidragsytere og koordinerende organisasjoner innenfor og utenfor forsvarssektoren (NATO, EU, FN), for å oppnå synergi og unngå dobbelt/dupliserende arbeid. Engasjementer skal baseres på grundig konsultasjon med mottakerland, andre bidragsytere og eventuelle koordinerende organisasjoner. Engasjementer vil normalt være langsiktige og må adressere viktige behov hos mottakerlandet på en gjennomtenkt og effektiv måte, over tid, og med fokus på bærekraftige løsninger som vil bestå etter at ytre faglig og ressursmessig støtte trappes ned eller avsluttes.

Forsvarsstaben (FST) er ansvarlig for Forsvarets samlede innsats innenfor kapasitetsbygging, som videreføres på tilsvarende nivå i 2016 som i 2015 nærmere spesifisert i oppdrag gitt FST. Forsvarets spesialstyrker (FS) er ansvarlig innenfor NBAP-samarbeidet for å koordinere og forberede tiltak innenfor operativ trening og øving. Samtlige driftsenheter (DIF) skal være forberedt på å bidra til kapasitetsbygging.

Geografisk fokus for kapasitetsbygging skal primært være i NATOs nærområder, sekundært i andre regioner hvor voldelig konflikt truer og vil kunne innebære stor fare for internasjonal sikkerhet. Innsatsområder primo 2016 inkluderer Afghanistan, Nord-Irak, land på Vest-Balkan, Georgia og Ukraina samt den øst-afrikanske organisasjonen *East African Standby Force* (EASF) med hovedkvarter i Kenya.

Forsvaret skal videreføre sin virksomhet innen konvensjonell rustningskontroll iht. internasjonale avtaler og bidra til å ivareta Norges internasjonale forpliktelser og rettigheter på dette området. Forsvaret skal støtte Norges engasjement i det multinasjonale ikke-spredningsarbeidet i FN- og NATO-regi.

Asias betydning for internasjonal stabilitet og sikkerhet er økende, og påkaller større oppmerksomhet også fra NATO-alliert side. Flere land i Asia/Stillehavsområdet (herunder Oceania) trer frem som viktigere sikkerhetspolitiske aktører, og potensialet også for materiellsamarbeid med flere av disse landene er betydelig. Forsvarsrelatert samarbeid med utvalgte land blant disse – noen av dem NATO-partnerland – skal på denne bakgrunn gis økt prioritet, og målsettinger for slikt samarbeid vil på samme måte variere. Fokus vil rettes mot Kina, India, Sør-Korea, Japan og Indonesia. Også økt samarbeid med Australia, Malaysia og New Zealand bør fremmes. Det tas sikte på å utarbeide handlingsplaner for sikkerhetspolitiske samarbeidstiltak med noen av disse land, der relevante mål og behov likeledes vil reguleres. Satsing på nevnte land og områder skal reflekteres i Forsvarets fremtidige aktiviteter.

Forsvaret og **Forsvarsmateriell** skal gjennomføre flernasjonalt forsvarssamarbeid i tråd med de målsettinger, prioriteringer og områder som er skissert ovenfor, og aktivt følge opp med forslag om utvidet samarbeid på basis av operative og andre praktiske erfaringer, der det er naturlig. Flernasjonalt forsvarssamarbeid skal skje ut fra et klart definert behov og med fastsatte krav til resultat.

3.6.2 Formålstjenlig samarbeid med næringsliv og andre offentlige aktører

Forsvar**ssektoren et** skal vurdere samarbeid med andre for å løse sine oppgaver på en kostnadseffektiv måte. Næringsliv og industri skal være viktige samarbeidspartnere.

Effektiviseringen skal videreføres gjennom bl.a. å hente ut gevinster ved å inngå samarbeidsløsninger med andre aktører, som for eksempel andre offentlige virksomheter, næringsliv og industri og andre lands myndigheter. Det skal vurderes om et samarbeid med andre kan gi positive effekter for Forsvaret og bidra til en bedre utnyttelse av samfunnets samlede ressurser og kompetanse. En grunnleggende premiss skal være at samarbeidet mellom industrien og forsvarssektoren skal baseres på Forsvarets behov for materiell og tjenester og være kostnadseffektiv. Utviklingen av samarbeidsrelasjonene må ses i lys av behovet for å ivareta nasjonal forsyningsikkerhet. Videre skal det legges til rette for at behovet for nasjonal informasjonssikkerhet på viktige områder blir ivarettatt.

Det skal vurderes om nye eller justerte samarbeidskonstellasjoner mellom Forsvar**ssektoren et** og eksterne aktører er det mest formålstjenlige for fremtiden, jf. punkt 3.3.3 *Gevinstrealisering og effektivisering av virksomheten*. Driftsløsninger som ikke på grunn av operative eller folkerettslige forhold må ivaretas av Forsvar**ssektoren et** selv, skal gjennomgå en grundig totaløkonomisk vurdering for å beslutte om det er Forsvar**ssektoren et** alene eller andre som kvalitativt tilfredsstillende og mest kostnadseffektivt kan løse oppgaven. FD, med støtte fra Forsvaret, vil innen utgangen av 2013 utarbeide kriterier for hvilken kompetanse

som bør beholdes og videreutvikles internt, og hvilken kompetanse som kan anskaffes eksternt.

Etatene Forsvaret skal fornye og videreutvikle samarbeidet med næringsliv og industri der det er formålstjenlig for å oppnå økt produktivitet, kvalitetsforbedringer og kostnadsreduksjoner. **Etatene Forsvaret** skal vurdere om eksisterende samarbeidsløsninger kan forbedres eller forsterkes, samt vurdere om det er nye områder der samarbeid med næringsliv og industri kan bidra til at Forsvarets virksomhet optimaliseres.

De totaløkonomiske vurderingene av driftsløsningene skal være helhetlige og ta utgangspunkt i at samarbeidsløsninger skal føre til optimalisering i et strategisk perspektiv. Vurderingene skal bestå av totaløkonomiske betraktninger av kostnader og nytte, der fordeler, ulemper og risiko skal utredes i et levetidsperspektiv. Eksempler på forhold som skal vurderes er kostnadseffektivitet, personellmessige forhold og sikkerhetspolitiske og operative forhold, herunder bl.a. fleksibilitet, tilgang til nødvendig kompetanse og leveransesikkerhet.

Forsvarssektoren skal være en bevisst og krevende samarbeidspartner. Etatene i sektoren skal ha tilstrekkelig kompetanse til å kunne inngå gode kontrakter og sikre god oppfølging av samarbeidsforhold, kontrakter og drift av materiellet. Etatene skal også ha kompetanse til å vurdere om det kan være områder der det er formålstjenlig og kostnadseffektivt at tidligere bortsatte oppdrag blir tatt tilbake til etatenes egen driftsorganisasjon.

Forsvaret og **Forsvarsmateriell** skal bidra til at industrien sikres en tidlig dialog med Forsvaret under et anskaffelsesløp. Det skal på et tidlig tidspunkt i prosessen sikres at det utveksles informasjon om industrielle muligheter ved forsvarets planlagte anskaffelser. Forsvaret skal videre legge de teknologiske kompetanseområdene til grunn for samarbeidet med industrien og velge samarbeidspartner, både nasjonalt og internasjonalt, industrielt og på myndighetsnivå, i en tidlig fase av utvalgte prosjekter der dette er kostnadseffektivt og understøtter Forsvarets behov.

For å bidra til å opprettholde en kompetent norsk forsvars- og sikkerhetsindustri, skal Forsvaret satse videre på et nært samarbeid med industrien på nærmere utvalgte områder; 1) kommando-, kontroll-, informasjons-, beslutningsstøtte- og kampsystemer, 2) systemintegrasjon, missilteknologi, undervannssensorer og autonome undervannssystemer, ammunisjon, materialteknologi og levetidsstøtte for militære luft- og sjøfartøy, der dette bidrar til å dekke Forsvarets behov på en kostnadseffektiv måte.

Næringsfremme og bilateralt samarbeid

Forsvaret og **Forsvarsmateriell** skal støtte FD i eksportfremme av norsk forsvarsindustri. Forsvaret skal også støtte FD i gjennomføring av bilateral kontakt og samarbeid med prioriterte land. Støtten vil primært finne sted i form av delegasjonsdeltagelse og mindre samarbeidsprogrammer.

3.7 Materiellinvesteringer og -utfasing

De nærmeste årene vil preges av at kampflyanskaffelsen starter opp, og utbetalingene til kampfly vil gradvis øke. En betydelig del av kampflyanskaffelsen vil finansieres gjennom en midlertidig økning av den ordinære forsvarsrammen, noe som krever streng prioritering og tilpasning innenfor **Sektorens Forsvarets** øvrige prosjektportefølje. De viktigste øvrige investeringene vil bl.a. være tilknyttet Sjøforsvarets store fartøysprosjekter, innføringen av nytt materiell i Hæren, NH-90 maritime helikoptre og ferdigstillingen av LOS-programmet i Forsvaret.

3.7.1 Økonomi

Det legges til grunn en økonomisk ramme for materiellinvesteringer på om lag 37 mrd. 2012-kroner for perioden 2013–2016. Rammen er økt med 2,8 mrd. 2012-kroner som en følge av den midlertidige økningen av den ordinære forsvarsrammen i forbindelse med anskaffelsen av F-35. Det henvises videre til vedlegg D – *Materiell* for detaljering av planlagte investeringer.

For å omsette hele det årlige investeringsbudsjettet, inneholder planen for alle årene en planmessig overhøyde. Dette innebærer at summen av godkjente og nye prosjekter under forberedelse overstiger den økonomiske rammen. Dette er nødvendig for å kompensere for den erfaringsbaserte glidning og forsinkelse som oppstår når prosjekter skal realiseres. Derfor er deler av porteføljen planmessig trukket nærmere i tid enn hva det totalt sett er økonomiske midler til. Porteføljen blir revidert årlig for å fange opp endringer som er besluttet. Det innebærer også muligheten for at enkelte planlagte prosjekter ikke blir godkjent, og at nye kommer til.

~~FLO skal, på vegne av FSJ,~~ **Forsvarsmateriell skal** på oppdrag fra FD, regulere fremdriften i godkjente prosjekter slik at tildelt økonomisk ramme overholdes og omsettes.

I revidert nasjonalbudsjett (RNB) for 2012 er det opprettet et nytt kapittel 1761 "*Nye kampfly med baseløsning, kan overføres.*" Kapitlet er opprettet med en post 45 med virkning fra 2012. Det legges videre til grunn at postene 01 og 47 inkluderes med virkning fra og med 2013, slik at alle investeringskostnadene knyttet til nye kampfly omfattes av ett kapittel.

Kapitlet får tilført midler ved overføringer fra kapitlene 1710 post 47 og 1760 post 01 og 45 samt gjennom en midlertidig styrking av den ordinære forsvarsrammen, med virkning fra og med 2015.

3.7.2 Prioriteringer

Det skal legges til grunn en nøktern investeringsforutsetning knyttet til nye satsinger. For å sikre at en slik planforutsetning kan realiseres, uten at strukturen uthules, er det i vedlegg D – *Materiell* listet prioriteter og faktorer som skal legges til grunn som føringer for materiellinvesteringer.

3.7.3 Alternative tilnæringer for materiell anskaffelser

Det er i perioden flere strukturelementer som kan bli fremskaffet på andre måter enn gjennom tradisjonell kjøp. Alternative måter kan være kjøp av brukt materiell, leie- og leaseløsninger, flernasjonalt materiellsamarbeid og ulike former for samarbeid med næringslivet. Alternative strategier for fremskaffelse skal vurderes systematisk i forbindelse med utarbeiding av fremskaffelsesløsning (FL), og da skal det også tas stilling til hvor kostnadene skal belastes (drift eller investering).

3.7.4 Utfasing av materiell, systemer og tjenester

Utfasing er siste fase i materiell/systemers livssyklus og er alle prosesser knyttet til utrangering, sanering, kassasjon og avhending av materiell.

Det vises til *FDs retningslinjer for materiellforvaltning i forsvarssektoren for utfasing og avhending av materiell i forsvarssektoren*. ~~pålegger Forsvaret Forsvarsmateriell har ansvar for å iverksette utfasing~~ avhending av alle materiellkategorier/typer som er i overskudd i Forsvaret. ~~Konkret vil dette si at materiell/ systemer som med stor grad av sikkerhet vil være uaktuelt for fremtidig struktur, skal besluttes utrangert (tas ut av bruk) og avhendes. Der hvor det finnes reservemateriell, forbruksmaterieil, delelager og spesielt verkstedmaterieil som er bygget opp for å ivareta hovedmateriellet, skal dette avhendes parallelt.~~ Forsvaret utrangerer materiell som ikke lenger er en del av strukturen eller skal erstattes. Forsvaret skal fokusere på og identifisere det potensial som ligger i å tilpasse alle lagerbeholdninger og en vedlikeholdsstruktur til dagens behov/beredskap. Kostnadsreduksjoner som følger av dette arbeidet skal ses i sammenheng med eventuelle driftskostnadsøkninger som følger av nye materiellprosjekter og finansieringen av disse eventuelle økningene, jf. punkt 3.1 *Overordnet strategi og utvikling*.

Avhending skal gjennomføres iht. *FDs retningslinjer for materiellforvaltning i forsvarssektoren*, og innebærer at ~~Forsvarets~~ Forsvarsmateriells valg eller anbefaling av avhendingsmetode i hvert enkelt tilfelle skal være forankret i et totaløkonomisk perspektiv. For ytterligere detaljer henvises til vedlegg D – *Materieil*. ~~Ved avhending av fartøyer skal Forsvaret~~ Forsvarsmateriell gjennomføre en verneevaluering av disse.

3.8 EBA-investeringer, -utrangering, -avhending og forvaltning

Det skal gjennomføres flere strukturelle endringer i perioden 2013–2016 som vil medføre behov for både investeringer i og utrangering og avhending av EBA. Det legges til grunn en årlig ramme på 1,6 mrd. 2012-kroner i nasjonalfinansierte investeringer for å sikre vedtatte endringer og en fortsatt høy grad av fornyelse av eksisterende bygningsmasse. I tillegg vil rammen midlertidig økes for å gjennomføre utbyggingen av kampflybasen på Ørland, med tilhørende operasjonsbase på Evenes. For detaljer vises det til vedlegg G – *Økonomi*.

Eventuelle økninger i driftsutgifter som følger av investeringer i ny og eksisterende EBA må håndteres innenfor eksisterende ramme. Innsparinger i driftsutgifter til EBA kan håndteres ved omprioriteringer innenfor egen drift, ved å utrangere og avhende eksisterende bygningsmasse eller gjennom kravet til effektivisering.

EBA-investeringer skal ta utgangspunkt i og fastholde nøkterne behovsvurderinger og ambisjoner. De skal gjennomføres basert på realistiske satser og nøkterne brukerkrav.

For å gjennomføre omstillingstiltak så raskt og kostnadseffektivt som mulig skal det vurderes midlertidige løsninger i omstillingsperioden. Midlertidige løsninger skal ses i sammenheng med Forsvarets fremtidige behov for flyttbare eller mobile løsninger, slik at investeringene også har en langsiktig verdi.

Til dette IVB LTP følger vedlegg E – EBA, som gir ytterligere detaljer og føringer.

3.8.1 Ansvarsforholdet mellom FB og Forsvaret ved de nasjonale festningsverkene

3.8.1.1 Forvaltning av festningene

Forvaltningsmyndigheten av EBA er iht. Forsvarsdepartementets retningslinjer for tjenestefeltet EBA delegert til virksomhetsleder i FB, som utøver denne på vegne av departementet.

FB har som eiers representant således ansvaret for forvaltning av festningene. Dette innebærer at forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling tilligger FB. Forsvaret er leietaker hos FB for nærmere spesifiserte leieobjekter og må forholde seg til den leieavtalen som inngås mellom partene. Forsvaret kan ikke disponere andre objekter enn de som er avtalefestet, eller drive fremleie til tredjepart uten samtykke fra FB.

3.8.1.2 Samarbeid mellom FB og Forsvaret på festningene

Som ansvarlig for arealdisponering og forvaltning av festningene som kulturminner, tilligger det FB å profilere anleggene som arenaer for ulike kulturelle aktiviteter og næringsvirksomhet. Som FSJs representant har kommandanten ansvaret for å sikre festningenes militære egenart og karakter, å sikre at offisielle handlinger ivaretas, at festningene videreutvikles som militærkulturelle arenaer og at Forsvaret som etat, profileres.

Det koordinerende ansvaret for utarbeidelse av en samlet oversikt/plan for den enkelte festning mht. disponering av arealer og hvilke arrangementer som planlegges i gjennomføringsåret, tilligger FB. Planen utarbeides i samråd med Forsvaret og andre brukere/ arrangører. Forsvarets behov for militære arrangementer skal prioriteres. Med utgangspunkt i de samordnede planene utgir FB halvårlige eller årlige programmer for festningene. Ansvaret for profilering av det enkelte arrangement tilligger arrangøren av aktiviteten, dvs. Forsvaret for egne aktiviteter.

3.9 Logistikk

FDs *Retningslinjer for logistikkvirksomheten i forsvarssektoren*, ~~gjeldende fra 1. april 2010~~, gir strategiske føringer for utøvelse og innretning av logistikkvirksomheten. Retningslinjene er styrende for etatenes direktiver og bestemmelser for logistikkvirksomheten.

Nasjonal beredskap, økt fokus på samarbeid med næringslivet, andre offentlige aktører og flernasjonalt samarbeid, samt deltakelse i internasjonale operasjoner påvirker logistikkvirksomheten. Parallelt med dette står Forsvaret overfor innfasing av mer komplekst materiell som krever nye konsepter for logistisk understøttelse, eksempelvis Archer og F-35 og nytt artillerisystem. Logistikkområdet skal bidra til effektivisering og må være under stadig utvikling og modernisering for å tilpasse seg de kommende utfordringene. En ny dataløsning, FIF 3.0, skal innføres i perioden og vil kreve innsats fra hele logistikkmiljøet.

Krav til fleksibilitet og reaksjonsevne, tettere alliansetilpasning, rollespesialisering og deployeringsevne påvirker behovet for logistikkstøtte. Forsvaret skal tilpasse seg utviklingen i NATO, andre nasjoner og industrien innenfor logistikk- og støttevirksomheten. Forsvarssjefen skal sørge for at logistikkavdelingenes reaksjonsevne er tilpasset de strukturer og avdelinger som skal understøttes.

Fra 1. januar 2016 vil Forsvarsmateriell etableres direkte under FD og skal i hovedsak ivareta materiellinvesteringer og eierskapsforvaltning av materiell. Forsvaret vil ivareta et helhetlig ansvar for operativ logistikk, forsyningstjeneste og vedlikeholdsvirksomhet i egen organisasjon, herunder driftsanskaffelser av både sivilt og militært materiell, basert på premisser fra fagmyndighet materiell.

~~Som ansvarlig fagmyndighet innenfor logistikk og FSJs rådgiver har sjef FLO ansvar for at logistikkprosessene virker effektivt og at ressursene brukes best mulig. FLO skal, koordinert med de øvrige DIFene, finne hensiktsmessige løsninger som er tilpasset fremtidige utfordringer.~~ Logistikkvirksomheten skal utvikle seg både relatert til nasjonale utviklingstrekk og internasjonale trender. Logistiksamarbeid er et prioritert område, som forventes å få økende betydning i fremtiden.

Logistikken må ha evne til oppdragstilpasning, slik at den kan møte konkrete situasjoner som oppstår. Dette innebærer at den skal være i stand til å ivareta aktivitet på det antall baser som ambisjonsnivået krever, nasjonalt og ved utenlandsoppdrag. Forsvaret skal kunne håndtere samtidighet i operasjoner, jf. vedlegg B1 – *Operativ ambisjon*.

Innenfor operativ logistikk prioriteres understøttelse av pågående og besluttede operasjoner. Forsvaret skal forberede mottak av avdelinger og materiell som kommer tilbake fra Afghanistan internasjonale operasjoner.

Den helhetlige gjennomgang av logistikk- og støttestrukturen som skal gjøres for å samordne og sikre best mulig støtte både til Hæren og Forsvaret for øvrig, jf. punkt 4.5.3 *Tiltak/ Organisasjonsutvikling (Hæren)*, vil kunne ha påvirkning på logistikkvirksomheten som sådan og må gjennomføres innenfor rammen av et helhetlig perspektiv.

3.9.1 Logistikkberedskap

Beredskapsbehovene knyttet til logistikk skal avklares og beredskapsbeholdninger tilpasses. Dette omfatter behov knyttet til klargjøring og opptrening i styrkeoppbyggingsperioden i tråd med KOP, hoved- og enhetsplanene. Forsvaret skal utarbeide en fremdriftsplan for dette arbeidet. Planen skal beskrive hvordan eventuelle mangler kan rettes, inkludert mulige

tiltak/nedprioriteringer og konsekvenser for Forsvaret. Der dekning av behovene antas å måtte koordineres med andre departementer, skal dette meddeles FD. Dette arbeidet skal gis høy prioritet og ferdigstilles innen utgangen av 2013, jf. Vedlegg B1 – *Operativ ambisjon*, punkt 3.10.

Modernisering innenfor logistikkstrukturen skal gi økt fleksibilitet, reaksjonsevne, mobilitet og utholdenhet. Logistikkene skal ha reaksjonsevne, mobilitet og utholdenhet som er avstemt med tilsvarende krav satt til de avdelingene som skal motta støtte. Dette betinger også at det er etablert beredskapsbeholdninger, -kapasiteter eller -ordninger som er tilpasset de oppdrag som skal løses.

3.9.2 Taktisk ledelseelement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte

~~Nasjonal logistikkommando (NLK) skal med Det skal etableres for et felles nasjonalt ledelseelement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte på det taktiske kommandonivået. Ledelseelementet skal, når det er fullt etablert innen utgangen av 2013 en permanent personellkadre for et felles nasjonalt ledelseelement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte på det taktiske kommandonivået. Ledelseelementet skal, når det er fullt etablert innen utgangen av 2013, ha evne til å føre kommando over tilordnede fellesoperative militære støtteressurser innenfor et definert operasjonsområde i Norge på vegne av sjef FOH, samt ha evne til å utøve logistisk kontroll over andre nasjonale sivile og militære støtteressurser i operasjonsområdet. Personellet skal ha kompetanse til å inngå som stabspersonell i tilsvarende flernasjonale logistikkenheter i NATO.~~

~~Sjef FLO skal ivareta styrkeproduksjon for full oppsetning av NLK i samsvar med operative krav og gitte klartider~~

~~Forsvarssjefen skal utarbeide operative krav for ledelseelementet, avklare ansvarsområde og oppdrag, herunder utarbeide KOP og fastsette styrkeproduksjons- og oppsetningsansvar i Forsvaret.~~

~~Ambisjonsnivået for etableringen av ledelseelementet er begrenset til å utvikle en tilgjengelig og kompetent personellressurs som etter en gitt klartid kan løse oppdrag med utgangspunkt i allerede etablert militær infrastruktur. Det forutsettes at personellkaden etableres som del av et eksisterende fagmiljø og ikke opprettes som en ny daglig oppsatt organisasjonsstruktur. I tillegg til personellkaden skal det knyttes ytterligere stabspersonell til enheten med utgangspunkt i stabs- og skoleavdelinger i Forsvaret. Det er lagt til grunn at personellressursen i kadren etableres gjennom intern omorganisering.~~

3.9.3 Den stasjonære logistikk- og støttestrukturens operative rolle

Det grunnleggende prinsippet er at den operative virksomheten blir understøttet av den stasjonære logistikk- og støttestrukturen, og at den deployerbare logistikkstrukturen benyttes for å oppnå økt rekkevidde. Deployerbare logistikkenheter settes opp med grunnlag i ressurser fra den stasjonære strukturen, og er avhengig av støtte fra denne for å utføre sine funksjoner når de er deployert til et operasjonsområde.

Kompetanse og kapasiteter innenfor den stasjonære logistikk- og støttestrukturen skal i nødvendig grad øremerkes og forberedes på å kunne inngå i den deployerbare logistikk- og støttestrukturen, i samsvar med operative krav og klartider.

Forsvarsjefen skal i samarbeid med sivil sektor etablere ordninger som, når situasjonen tilsier det, kan forsterke kapasiteten til den stasjonære strukturen, bl.a. for å kompensere for personell som avgis til den deployerbare strukturen.

3.9.4 Deployerbare logistikkbasert

Forsvarets tre deployerbare logistikkbasert skal ytterligere spesialiseres mot henholdsvis land- sjø og luftkomponenten, bl.a. for å klargjøre roller og ansvar med hensyn til forvaltning og utvikling av disse kapasitetene.

Logistikkbase felles er betegnelse på de felles logistikkbasekapasiteter (eksempelvis knyttet til transport, kommandoplass og baseadministrasjonsfunksjoner) som av hensyn til rasjonalitet er (kadre-)organisert i en egen KOP-struktur, med den hensikt å kunne benytte disse funksjonene mot den logistikkbase som eventuelt er aktuell til enhver tid.

Innenfor felles fag- og tjenesteområder skal det fortsatt legges vekt på interoperabilitet mellom logistikkbasene slik at ressurser også i fremtiden kan benyttes på tvers av forsvarsgrener og sikre fleksibilitet og utholdenhet.

Den helhetlige gjennomgang som skal gjøres av Hærens logistikk- og støttevirksomhet, kan medføre endringer for logistikkbase felles på sikt.

Utviklingen mot definert ambisjon for logistikkbasene skal skje gradvis frem mot utgangen av 2016.

3.10 Personell, kompetanse og ledelse

Moderne kompetanseorganisasjon - kompetansereformen

Forsvarssektoren skal bli en mer moderne kompetanseorganisasjon for å sikre fremtidens operative evne. Både teknologiske, økonomiske, sikkerhets- og geopolitiske utviklingstrekk påvirker forsvarssektoren. Utviklingstrekkene har implikasjoner for individ, ledelse, kultur og organisasjon.

Et endret sikkerhets- og geopolitisk bilde utfordrer krav til utholdenhet og robusthet, noe som igjen har implikasjoner for hvordan den militære profesjonskompetansen utvikles og organiseres. Den teknologiske utviklingen preger hele samfunnet, og har muliggjort samhandling og samvirke på nye og mer effektive måter. Dagens og fremtidens våpensystemer er teknologisk avanserte og knyttet sammen i komplekse nettverk. Forsvarssektoren har derfor et økende behov for spesialister med dybde- og erfaringsbasert kompetanse. Dette fordrer en dreining mot en mer bærekraftig og fleksibel personellstruktur som kan endres i tråd med Forsvarets behov.

Kostnadseffektiv organisering og drift er et ufravikelig krav til alle offentlige virksomheter, og sektoren må lete etter nye måter å løse dagens oppgaver på også innenfor HR-området. Derfor er det også et bærende prinsipp i kompetansereformen at kunnskap og erfaringer skal deles med øvrige virksomheter i sektoren slik at ressurser og kompetanse utnyttes mer effektivt.

Ved å bli en mer moderne kompetanseorganisasjon vil systemer, prosesser, mennesker og kultur tilpasses de operative behovene. Dette gjør at sektoren også om 20 år kan rekruttere, beholde, utvikle, mobilisere og avvikle personell i henhold til gitte krav. HR-strategien for forsvarssektoren beskriver de tre hovedmålene som skal gjøre sektoren til en mer moderne kompetanseorganisasjon. Strategiens hovedmål er for Forsvaret også å finne som MLU-mål i strategisk målbilde med underliggende styringsparametere og tiltak.

Holdninger, etikk og ledelse (HEL)

Å arbeide med holdninger, etikk og ledelse (HEL) er en grunnleggende forutsetning for en moderne kompetanseorganisasjon. Utøvelsen av sektorens samfunnsoppdrag kan ikke utelukkende reguleres av lover og regler. Derfor er gode holdninger og etisk refleksjon noe som må vies kontinuerlig oppmerksomhet og gjennomsyre alle deler av sektoren. HEL-arbeidet hviler på tre pilarer: Forsvarssektorens og etatens egne verdigrunnlag, arbeid med kompetansebygging, kulturbygging, systemer/strukturelle hjelpemidler og samfunnsansvar, samt oppfølging av lokale handlingsplaner for HEL.

Mangfold, likestilling og verneplikt

Forsvarssektoren skal ha mangfold i kompetanse og erfaring. Dette er en viktig forutsetning for kompetansebredde, innovasjonskapasitet og tilpasningsevne. Forutsetningene for å kunne utnytte mangfoldet er blant annet en kultur for kontinuerlig forbedring med åpne og endringsorienterte medarbeidere. Gjennom å inkludere et bredere lag av befolkningen i virksomheten, vil flere befolkningsgrupper identifisere seg med sektoren, noe som bidrar til økt legitimitet.

Virksomhetene i sektoren skal arbeide for en god kjønnsbalanse iht kravene i Likestillingsloven. Dette innebærer en fortsatt satsing på økt kvinneandel. En god likestillingspolitikk skal sikre at virksomhetene kan trekke på den kompetansen som finnes i det norske samfunnet, både blant kvinner og menn.

Verneplikten er og vil fortsatt være fundamentet for rekruttering til Forsvaret. Førstegangstjenesten skal tilpasses Forsvarets behov nå og i fremtiden, ha et tydelig militærfaglig innhold og motivere for rekruttering til stillinger i Forsvaret. Tilegnet kompetanse fra førstegangstjenesten må kunne dokumenteres på en måte som gjør at den også kan brukes og forstås i det sivile samfunn. Det legges til grunn at innføring av allmenn verneplikt og en kvalitativt god sesjonsordning vil bidra til å øke andelen av kvinner i førstegangstjenesten.

Lærlinger

Det er et mål å øke antallet læreplasser i samfunnet for å sikre det fremtidige behovet for nødvendig faglært arbeidskraft, i tillegg til at læreplasser bidrar til rekruttering av fagkompetanse. Etatene skal legge til rette for å videreføre andelen sivile og militære lærlinger.

Modernisering av HR-funksjonen

I tillegg til målsettingene i HR-strategien forutsetter en moderne kompetanseorganisasjon en modernisert HR-funksjon. HR må profesjonaliseres, ha betydelig virksomhetsforståelse og orientere sine leveranser mot kjernevirksomheten. HR må kunne levere relevante, faktabaserte beslutningsgrunnlag til ledergrupper slik at vurderinger knyttet til personell og kompetanse bringes inn i strategiske beslutningsprosesser. Dette krever at HR videreutvikler teknologisk og metodisk understøttelse slik at relevant informasjon kan fremskaffes på en rasjonell måte, og at det knyttes gode analyser og vurderinger til datagrunnlaget. HR må også kunne dokumentere om aktiviteter og initiativer har en reell effekt basert på objektive krav.

Tilrettelegge for sivile tilsetninger av nordmenn i NATO

Forsvaret skal legge til rette for tilsetninger av nordmenn til sivile stillinger i NATO, i den hensikt å øke andelen av nordmenn blant sivile som tilsettes i NATO.

Militærordningen

«Retningslinjer for personellforvaltningen i Forsvarsdepartementet og underliggende etater (forsvarssektoren)», er gjort gjeldende fra 6.juli 2015, og erstatter «Direktiv for implementering av lov om personell i Forsvaret og justert befalsordning» fra 2004.

Dokumentet med vedlegg skal anses som en instruks og hjemmelen er forsvarspersonelloven § 4 fjerde og femte ledd. Implementeringen av militærordningen starter 1. januar 2016, og skal implementeres snarest og senest 31. desember 2020. Implementeringen skal skje i tett dialog med tjenestemannsorganisasjonene.

Frigjørings- og veterandagen

Forsvaret skal gjennomføre frigjørings- og veterandagen 8. mai i tråd med «Retningslinjer til Forsvaret om gjennomføring av Frigjørings- og veterandagen 8. mai» som oversendt i brev fra Forsvarsdepartementet

3.10.1 Overordnet utfordringsbilde

Forsvaret har utviklet seg til å bli et moderne nettverksbasert, alliansetilpasset innsatsforsvar med høy endringstakt og som møter ulike utfordringer hjemme og ute. Et slikt forsvar må holde høy kvalitet og inneha høy kompetanse med et større kognitivt og kompetansemessig mangfold blant de ansatte. En av forsvarssektorens viktigste strategiske utfordringer er derfor å opprettholde og å videreutvikle evnen til å tiltrekke, rekruttere, utvikle, anvende og beholde rett personell med riktig kompetanse, samt sikre at veien ut av Forsvaret bidrar til et godt omdømme. Disse utfordringene er knyttet både til interne faktorer i

~~forsvarssektoren så vel som ytre faktorer i samfunnet. Blant de indre faktorene i forsvarssektoren er økt bredde og kompleksitet i oppdrag sektoren skal løse, samt anskaffelse og forvaltning av stadig mer avansert materiell. Ytre faktorer er et stadig mer konkurranseutsatt arbeidsmarked, sterk konkurranse om spesialistkompetanse og komplekse trusselbilder.~~

3.10.2 Overordnede målsettinger

~~Hovedmålsettingen for forsvarssektorens personellpolitikk er å styrke arbeidet med å rekruttere, beholde og videreutvikle både militære og sivile medarbeidere med høy motivasjon og riktig kompetanse, tilpasset Forsvarets behov og oppgaver.~~

~~Videre er de overordnede målsettingene for personell- og kompetanseområdet som følger:~~

- ~~• De operative krav og behov skal være styrende for utvikling av personell og kompetansestrukturen i forsvarssektoren.~~
- ~~• Forsvarssektoren skal utvikles i retning av en moderne kompetanseorganisasjon.~~
- ~~• Kompetansestyling skal være en integrert del av den strategiske ledelsen av sektoren.~~
- ~~• Sektoren skal sikre bredere rekruttering, toveis kompetanseflyt med samfunnet for øvrig, og fleksible karriereløp for å ivareta sektorens behov for både bredde og spisskompetanse.~~
- ~~• Forsvarssektoren skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass som ivaretar medarbeiderne og deres mulighet til å ha et mest mulig normalt familieliv. Dette inkluderer ivaretagelse av personellet før, under og etter internasjonale operasjoner.~~
- ~~• Forsvarssektoren skal videreutvikle arbeidet med å styrke anerkjennelse og ivaretagelse av personell som tjenestegjør eller har tjenestegjort i internasjonale operasjoner i tråd med regjeringens oppfølgingsplan «I tjeneste for Norge».~~
- ~~• Forsvaret skal videreutvikle arbeidet med å styrke anerkjennelse og ivaretagelse av veteraner i tråd med regjeringens handlingsplan "I tjeneste for Norge".~~
- ~~• Forsvarssektoren skal rekruttere ansatte som representerer et større mangfold i bakgrunn, egenskaper, ferdigheter og erfaring, for bedre å kunne møte de varierte oppgavene et moderne innsatsforsvar skal løse. En vesentlig del av denne satsingen innebærer å øke kvinneandelen blant Forsvarets ansatte.~~
- ~~• Verneplikten skal bidra til Forsvarets forankring og legitimitet i samfunnet ved å sikre et bredt rekrutteringsgrunnlag som gjenspeiler befolkningen.~~
- ~~• Førstegangstjenesten skal videreutvikles og tilpasses innsatsforsvarets krav til reaksjonsevne, operative avdelingers behov for fleksibilitet og handlefrihet, samt~~

~~økte krav til kompetanse og kostnadseffektivitet. Dette krever økt bevissthet knyttet til kravene til seleksjon, ikke minst for å sikre bredde i kompetansen.~~

- ~~• Forsvarssektoren skal i størst mulig grad reflektere samfunnsutviklingen og bidra til denne, eksempelvis gjennom familie- og livsfasepolitikk, inkluderende arbeidsliv og mangfold.~~
- ~~• Forsvarssektoren skal i større grad se egne kompetansebehov og egen kompetanseproduksjon som del av samfunnets samlede ressurser.~~
- ~~• Økt globalisering, internasjonalisering og flernasjonale styrkebidrag medfører behov for utvide samarbeidet med andre land, også innenfor personell- og kompetanseområdet.~~

3.10.3 Kompetansereformen i forsvarssektoren

~~Forsvarssektorens evne til å tiltrekke, rekruttere, utvikle, anvende og beholde rett personell med riktig kompetanse, samt sikre at måten man avslutter tjenesten i Forsvaret bidrar til et godt omdømme, vil være sentrale tema i årene som kommer. Omstillingen av Forsvaret etter den kalde krigen har medført en serie omfattende endringer for de ansatte. Personell- og kompetanseområdet som helhet har ikke vært en integrert del av omstillingen til et innsatsforsvar. Den fortsatte moderniseringen av Forsvaret vil ikke lykkes om den primært dreier seg om struktur, geografi og materiellanskaffelser, og samtidig utelater personell- og kompetanseområdet. Som en følge av dette er det besluttet å gjennomføre en helhetlig tilnærming til forsvarsektorens kompetanseutfordringer gjennom en kompetansereform.~~

~~FD har etablert en programfunksjon for å **leder og koordinerer** det videre arbeidet med kompetansereformen, herunder også arbeidet med en stortingsmelding om temaet. Programmet er organisert med en styringsgruppe og et programkontor ledet av en programdirektør. Programkontoret skal på vegne av styringsgruppen ivareta overordnet ledelse og koordinering av alle aktiviteter i kompetansereformen.~~

~~Styringsgruppen ledes av departementsråden i FD og består i tillegg av Sjef for avdeling for personell- og fellestjenester i FD og Sjef for FST. Det vil også bli etablert en utvidet styringsgruppe, som i tillegg til styringsgruppen nevnt over vil bestå av FSJ, Forsvarets personaldirektør, Direktør for NSM, administrerende direktør for FFI, direktør for FB, assisterende departementsråd og FDs øvrige avdelingssjefer.~~

~~Arbeidet med å møte bredden i forsvarssektorens kompetanseutfordringer skal fokus være på å sørge for et større kompetansemangfold, mer fleksible og effektive løsninger for å rekruttere og anvende kompetanse samt økt samarbeid med andre deler av samfunnet.~~

~~Etatene vil være tett integrert i gjennomføringen og styringsstrukturen for arbeidet. **Etatssjefene** FSJ vil som etatssjef være øverste ansvarlig for gjennomføring av reformen i **etatene** Forsvaret, mens **FD** programfunksjonen har det overordnede ansvaret for å lede og koordinere reformarbeidet på sektornivå, herunder å utforme og initiere ytterligere tiltak,~~

~~kvalitetssikre, sikre støtte og sikre fremdrift i prosesser på sektor- og etatsnivå, samt tilrettelegge og fasilitere nødvendig utforming av politikk.~~

Det er ~~videre~~ særlig fem områder som vil stå i fokus under det videre arbeidet: (1) kompetanseorganisasjon og strategisk kompetansestyring, (2) utvikle og anvende kompetansen, (3) behovsorienterte strukturer, systemer og prosesser, (4) strategisk ledelse og (5) samhandling med samfunnet for øvrig.

~~3.10.3.1~~ — Prosjekter og tiltak

- ~~1. Støtte til utredning av ny personellordning, herunder befalsordning. Forsvarsdepartementet skal utrede og fremme forslag til endringer i personellordningene, herunder befalsordningen. Det tas sikte på å ferdigstille en anbefaling i 2014 med basis i en integrert utredningsprosess som innebærer tett samarbeid mellom Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben. Forsvaret må avgi to offiserer til departementet for utredning og oppfølgingsarbeid i perioden 1. august 2013 – 1. august 2015, samt være forberedt på å støtte med kompetansepersonell fra alle Forsvarets avdelinger.~~
- ~~2. Støtte til Prosjekt lønn 2.0. Forsvarsdepartementet vil høsten 2013 starte et nytt lønnsprosjekt, herunder virkemidler og incentiver, for Forsvaret. Det tas sikte på å avslutte prosjektet innen utgangen av 2014. Forsvaret skal i denne perioden avgi to årsverk i henhold til eget mandat for forberedelses- og gjennomføringsfasen.~~
- ~~3. Innføring av allmenn verneplikt. Forsvarsdepartementet tar sikte på å ha et lovutkast for innføring av kjønnsnøytral verneplikt, nå omtalt som allmenn verneplikt, klart for høring i løpet av 2013. Målsettingen er å fremme en lovproposisjon til Stortinget i 2014, og at lovendringen iverksettes 1. januar 2015. Forsvaret skal forberede innføring av allmenn verneplikt.~~
- ~~4. Fremme forslag til seleksjonsordning for master i militære studier. Det Forsvaret skal etableres en klar seleksjonsordning der kompetanseutvikling på masternivå skal tilbys det personell som forsvarsgrenene satser på for utvalgte stillinger på strategisk og fellesoperativt nivå, og annet øvrig personell i eventuelt øvrige stillinger som krever en slik profesjonsorientert dybdekompetanse. Det skal etableres en mekanisme som sikrer at stabs- og masterstudentenes gjennomsnittsalder normalt ikke overskrider 35 år. Forsvaret skal fremme forslag til seleksjonsordning innen 1. januar 2014, for implementering påfølgende år.~~
- ~~5. Oppdrag prosjekt alumni. Forsvaret skal videreutvikle systemer for å opprettholde kontakt med medarbeidere som har permisjon og tidligere medarbeidere som har sluttet i sektoren i den hensikt å styrke muligheten for re-rekruttering, fremme omdømmebygging og bygge relasjoner til andre kompetansemiljøer. Prosjektet skal ha et sektorperspektiv for å sikre erfaringsutveksling på tvers av etatene, i henhold til eget mandat. Prosjektet har to leveranser: Det skal utvikle metode for å identifisere gevinster ved re-rekruttering (31.12.2013), og skal utvikle og etablere en alumniordning for Forsvaret, herunder retningslinjer, roller og ansvar samt teknologiunderstøttelse~~

~~(15.05.2014). Det skal gjennomføres oppstartsmøte med departementet snarest, med presentasjon av fremdriftsplan. Rapporter skal leveres på de nevnte leveransedatoene.~~

~~6. Oppfølging av HR-strategien gjennom bidrag til sektortiltak. I arbeidet med å bidra til den konkrete operasjonaliseringen av Meld. St. 14 (2012–2013) *Kompetanse for en ny tid*, skal virksomhetene i sektoren blant annet bidra i oppfølgingen av HR-strategien for forsvarssektoren, og i tråd med denne bidra til følgende sektortiltak fra 2014:~~

- ~~• Videreføre arbeidet med strategiske kompetanseanalyser, sikre en god implementering og sørge for at strategiske kompetanseanalyser kan brukes som beslutningsgrunnlag. FD har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Etablere en hospiteringsordning for kritisk kompetanse, som bidrar til bedre oppgaveløsning og mer helhetsforståelse. En pilot med minimum fem hospitanter totalt i sektoren skal gjennomføres. FB har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Arbeidet for samarbeid om profilering på messer, høyskoler og universiteter, slik at interessen for stillinger i forsvarssektoren økes. Forsvaret har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Videreutvikle faktabasering av HR, slik at relevante og faktabaserte beslutningsgrunnlag kan fremlegges ledergrupper, og at benchmarks på tvers av sektoren og med øvrig forvaltning kan gjennomføres. FFI har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Vurdere mulighetene for harmonisering av IT-plattformen for HR, og samarbeide om nyanskaffelser, slik at stordriftsfordeler i sektoren kan utnyttes, og mulighetene for konsistente HR-data økes. FD har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Kartlegge hemmere og fremmere for å rekruttere og beholde relevant mangfold. Forsvaret har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Definere etatsvise lederkrav, slik at forventninger og krav til godt lederskap er dokumentert. NSM har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~
- ~~• Vurdere og fremme initiativer som kan øke helhetsforståelsen for sektorens samfunnsoppdrag. FD har ansvaret for tiltaket. Øvrige virksomheter skal støtte opp om og bidra i arbeidet.~~

3.10.4 Videreføring og iverksetting av oppdrag innenfor personell og kompetanseområdet

~~Oppdrag som er gitt i årlige IVBer i perioden 2009–2012, eller tilhørende PET til disse og som av ulike årsaker er utsatt, videreføres til perioden 2013–2016. Oppdrag innenfor personell og~~

kompetanseområdet som gjengis som del av det strategiske målbildet, jf. punkt 3.2 *Strategisk målbilde IVB LTP*, gjentas ikke her.

Verneplikt og førstegangstjeneste

- ~~Verneplikten er og vil fortsatt være fundamentet i Forsvaret.~~
- ~~Forsvaret skal innrette førstegangstjenesten slik at den sikrer en bred rekruttering av skikket personell med økt mangfold på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer.~~
- ~~Forsvaret skal fortsette arbeidet med å øke kvinneandelen i førstegangstjenesten.~~
- ~~Førstegangstjenesten skal for alle mannskaper ha et tydelig militærfaglig innhold gjennom hele tjenesten og utgjøre et egnet utdanningsgrunnlag for bl.a. verving, grunnleggende befalsutdanning, tjeneste i utenlandsoperasjoner og bemanning av HVs struktur.~~
- ~~Forsvaret skal videreutvikle førstegangstjenesten i tråd med innsatsforsvarets behov og utvikling. Tjenesten kan differensieres mellom 6 og 18 måneder. [Prøveordningen med differensiert tjeneste skal evalueres.](#)~~
- ~~Forsvaret skal utarbeide incentiver for å motivere et utvalg av soldatene til å gjennomføre inntil 18 måneders førstegangstjeneste.~~
- ~~Forsvaret skal gi den vernepliktige en kompetanse som dokumenteres i form av et helhetlig [kompetanse og tjenestebevis](#). vitnemål.~~
- ~~Antallet vernepliktige mannskaper i grå tjenestestillinger¹⁷ skal reduseres, og Forsvaret skal erstatte disse med lærlinger der dette er hensiktsmessig.~~
- ~~[Forsvaret skal etablere en ordning som sikrer at elever som gjennomfører utskrevet befalskurs mottar godtgjøring i form av utdanningsbonus når tjenestetiden går ut over tolv måneder, og elevene av den grunn ikke mottar dimisjonsgodtgjøring. Ordningen skal innføres for elever som startet UB-utdanning i august 2012.](#)~~
- ~~Forsvaret skal evaluere ny todelt sesjonsordning i den hensikt å vurdere effekten sett opp mot betydelig redusert frafall, og økt rekruttering av kvinner. Evalueringen skal gjennomføres i 2013 og rapporteres i RKR 1 2014.~~

Rekruttering

---

¹⁷ Innebærer stillinger som ikke har et operativt, militærfaglig innhold eller som ikke gir relevant kompetanse for den senere del av verneplikstiden, eksempelvis Heimevernstjeneste.

- ~~Forsvaret skal styrke og videreutvikle prosedyrene for rekruttering av etterspurt kompetanse blant personell som tidligere har tjenestegjort i Forsvaret.~~
- ~~Forsvarssektoren skal videreutvikle kommunikasjonen med etniske grupper som i liten grad har hatt kontakt med sektoren.~~
- ~~Forsvarssektoren skal stille tydelige krav til relevant kompetanse i alle deler av virksomheten. Utvikling og anvendelse av kompetanse skal styres av organisasjonens behov. Dette innebærer bl.a. at sivil kompetanse skal rekrutteres og benyttes der slik kompetanse kan være avgjørende for å sikre forsvarlig forvaltning, eksempelvis på områdene økonomi og styring.~~
- ~~For å rekruttere og beholde spisskompetanse innenfor forebyggende sikkerhet, særlig IKT-sikkerhet, skal utdanningstilbud for sikkerhetspersonell i sektoren styrkes.~~

Lærlinger

- ~~**Etatene** Forsvaret skal legge til rette for å videreføre og om mulig øke andelen sivile og militære lærlinger. Det skal vurderes ordninger og tiltak som gjør **etatene** Forsvaret bedre i stand til å ivareta, utvikle og benytte den kompetansen som lærlingene representerer. Lærlinger kan også være en nyttig kilde til rekruttering av teknisk kompetanse og annen etterspurt kompetanse Forsvaret har behov for, både mot militære og sivile stillinger.~~

Vervede

- ~~For å øke anerkjennelsen og styrke rekrutteringen av vervede, skal Forsvaret synliggjøre denne personellgruppen på linje med de tradisjonelle befals- og offisersutdannende gruppene.~~
- ~~For å øke forutsigbarheten for vervede, skal Forsvaret etablere karriere- og tjenesteplaner som er tilpasset en horisontal karriere hvor sammenhengen mellom vervede og videre militær karriere blir synliggjort. Karriere- og kompetanseutvikling må henge sammen og tillegges vekt gjennom hele karrieren for vervede. Dette innebærer fokus på utdanning, annen kompetanseheving og anvendelse av stipend/bonus. Forsvaret skal tilrettelegge for veiledning og opplæring for overgang til videre sivil eller militær karriere.~~
- ~~Forsvaret skal fremme forslag til lønnsrammer som sikrer en lønnsutvikling som stimulerer til lengre ståtid i et horisontalt karriereløp.~~

Avdelingsbefal

- ~~For å øke forutsigbarheten for avdelingsbefalet, skal Forsvaret videreføre arbeidet med karriere- og tjenesteplaner som er tilpasset horisontale karriereløp.~~

- ~~Forsvaret skal iverksette tiltak som reduserer unødvendig rotasjon i spesialistfunksjonene.~~
- ~~Karriere og kompetanseutvikling må henge sammen og tillegges vekt gjennom hele avdelingsbefalskarrieren. Dette innebærer fortsatt fokus på utdanning, annen kompetanseheving og bonusanvendelse. Samtidig skal avdelingsbefalet være kvalifisert for annen karriere etter endt tilsetningsforhold i Forsvaret. Videreutvikling av avdelingsbefalsordningen er et område som vil stå sentralt i den kommende kompetansereformen.~~

Forvaltningskompetanse

- ~~Iverksette tiltak som sikrer at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet skal også prege forvaltningsområdet.~~
- ~~Forsvaret skal innenfor teknisk understøttelse av materiellsystemer, virksomhetsstyring, administrasjon, forvaltning, drift og økonomi i større grad trekke på sivil kompetanse.~~

Reservepersonell

- ~~Forsvaret skal videreutvikle arbeidet med å utnytte ordninger med reserver innenfor forsvarsgrenene både for å øke utholdenheten i den operative strukturen, og for bedre å kunne utnytte den utdanning og trening som gis gjennom førstegangstjeneste og befalsutdanning.~~

Karriereskift

- ~~Forsvaret skal videreutvikle et karriereskiftsystem som skal gjelde for alt befal, vervede og sivile, som sikrer en verdig og god overgang til annen virksomhet ved fullført tjeneste eller kontrakt i Forsvaret — når dette er ønskelig eller som følge av overtallighet.~~
- ~~For vervede og avdelingsbefal, Forsvaret skal legge til rette for at karriereskift for vervede og avdelingsbefal også kan innebærer en overgang til en sivil karriere i forsvarssektoren eller en videre militær karriere gjennom yrkestilsetting i Forsvaret.~~
- ~~For å gjøre vervede og avdelingsbefal bedre kvalifisert for karriereskift skal utdanningstilbudet for vervede og avdelingsbefal i sektoren være sivilt meritterende, enten i form av akademiske kurs (studiepoeng) eller praktisk orienterte kvalifikasjoner som for eksempel fagbrev eller sertifikat.~~
- ~~Forsvarssektorens ordninger for karriereskift skal rettes mot interne sivile stillinger og andre offentlige eller private aktører.~~

Organisasjonskultur, holdninger, etikk og ledelse

Arbeidet med holdninger, etikk og ledelse (HEL) har vært preget av kraftsamling over seks år og mange viktige tiltak er iverksatt. Etatene i forsvarssektoren skal fortsette å fokusere på holdninger, etikk og ledelse¹⁸, på arbeidsplassen, i operasjonene og i utdanningsløpet, herunder:

- ~~Etatene skal fortsette arbeidet med å fokusere på holdninger, etikk og ledelse (HEL), herunder:~~
  - ~~Ha et bevisst forhold til utvikling av tiltak på alle nivåer.~~
  - ~~Gjøre det sektorens verdigrunnlag og etisk råd for sektoren kjent innen egne etater.~~
  - ~~Ha særskilt fokus på tiltak som fremmer mangfold.~~
  - ~~Ha særskilt fokus på tiltak som forebygger mobbing og uønsket seksuell oppmerksomhet.~~
  - ~~Sikre at alle nytilsatte gjennomfører HEL e læringskurs.~~
  - ~~Forsvaret skal utvikle og gjennomføre e læringskurs for ledere hvor temaene arbeidsgiverholdninger og lojalitet står sentralt.~~
- ~~Videreføre det pågående arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse på alle nivåer, og ha et bevisst forhold til utvikling av tiltak. Arbeidet skal rapporteres i RKR 3.~~
- ~~Evaluerer HEL arbeidet innen utgangen av 2013.~~
- ~~Gjøre det tverrsektorale verdigrunnlaget og etisk råd for forsvarssektoren kjent innenfor egne etater.~~

Helse, miljø og sikkerhet (HMS)

- ~~Forsvaret skal koordinere og samle Forsvarets HMS aktiviteter innenfor rammene av system for sikkerhetsstyring.~~
- ~~Forsvaret skal ivareta systemkravene innenfor HMS ved at disse integreres og videreutvikles inn i Forsvarets forvaltningssystemer.~~

Personell i internasjonale operasjoner

- ~~Forsvaret skal være forberedt på å lede et samarbeidsforum på etats-/direktoratsnivå, ut fra mandat gitt av styringsgruppen IDA.~~

---

¹⁸ Jf. punkt 3.2 Strategisk målbilde IVB LTP, M-1: Lede og styre helhetlig og enhetlig.

- ~~Forsvaret skal implementere relevante tiltak i oppfølgingsplanen «I tjeneste for Norge», bedømme effekten av iverksatte tiltak, og kontinuerlig vurdere nye tiltak i tråd med gjeldende målsetninger.~~
- ~~Forsvaret skal gi tilpasset og tidsriktig informasjon til personell som skal delta, deltar eller har deltatt i internasjonale operasjoner, herunder informasjon om mulige konsekvenser og informasjon, råd og veiledning for at personellet skal kunne oppsøke relevante instanser ved behov.~~
- ~~Forsvaret skal bidra til et bedret rapporteringssystem for å sikre viktig dokumentasjon ved hendelser.~~
- ~~Forsvaret skal sørge for at Forsvarets helsejournalopplysninger gjøres tilgjengelig for sivil helse og omsorgspersonell, der personellet selv tillater dette.~~
- ~~Forsvaret skal vurdere nye normer for «hjemmetid», samt utarbeide styringssystem for kontroll.~~
- ~~Forsvaret skal operasjonalisere og dokumentere kompetanse fra internasjonale operasjoner i form av et helhetlig kompetanse og tjenestebevis, i overgangen til et sivilt arbeidsmarked. I den grad det er mulig skal den kompetansen formaliseres, slik at denne gir formelle kvalifikasjoner.~~
- ~~Forsvaret skal følge opp implementering av tiltak i handlingsplanen "I tjeneste for Norge", bedømme effekten av iverksatte tiltak, og kontinuerlig vurdere nye tiltak i tråd med gjeldende målsetninger. Forsvaret skal videre evaluere og videreutvikle handlingsplanen i løpet av perioden 2013–2016, i samarbeid med FD og gjennom dialog med veteranorganisasjonene.~~
- ~~Forsvaret skal operasjonalisere og dokumentere kompetanse fra internasjonale operasjoner slik at denne gir formelle kvalifikasjoner i overgangen til et sivilt arbeidsmarked.~~
- ~~Forsvaret skal gi en aktiv, personlig og tilpasset oppfølging av den enkelte, i tråd med intensjonene og endringene i forsvarspersonelloven med tilhørende forskrifter.~~
- ~~Forsvaret skal sikre at de som måtte trenge oppfølging etter internasjonale operasjoner skal få best mulig behandling. Overgangen fra Forsvarets ivaretagelse til det sivile hjelpeapparatet skal oppleves som helhetlig og sømløs.~~

~~Forskning og utvikling innenfor HR-området~~

- ~~Forsvaret skal gjennomføre og rapportere på HR forskningsprosjekter iht. gitte rammer⁴⁹.~~
- ~~Forsvaret skal gjennomføre og rapportere på følgende HR forskningsprosjekter:
1) Norske veteraner: Mestring, meningsdannelse, familie og det sivile.
Rapporteringskrav, økonomiske rammer og administrative forhold er beskrevet i brev fra FD av 25.05.2012, jnr. 2011/01539-21.
2) Tre FoU-prosjekter vedrørende oppfølging av veteraner:
a. Videreføre etterundersøkelsen av soldater fra Libanon, Irak, Balkan, Somalia og Afghanistan.
b. Studie av soldater før, under og etter innrykk, seleksjon, trening og utenlandstjenesten.
c. Forbedring av metode for seleksjon og trening.
Rapporteringskrav, økonomiske rammer og administrative forhold er beskrevet i brev fra FD av 13.04.2011, jnr. 2010/01700-3.~~
- ~~Forsvaret skal gjennomføre forskning på psykisk helse hos veteraner i utvalgte kontingenter samt gjennomføre longitudinell/prospektiv forskning for å finne årsakssammenhenger til redusert psykisk helse hos soldater og veteraner.

Forsvaret må være forberedt på at det vil kunne komme ytterligere FoU-oppdrag innenfor HR-området.~~
- ~~Forsvaret skal bidra i arbeidet med å etablere en kunnskapsportal for å tilgjengeliggjøre forsknings- og utredningsarbeid.~~
- ~~Forsvaret skal drifte kunnskapsportalen og bidra til å sikre at ny kunnskap om HR-området tilgjengeliggjøres for miljøene som jobber med utvikling av personellområdet.~~
- ~~Forsvaret skal, når kunnskapsportalen er etablert, fastlegges rutiner for hvordan den skal driftes og anvendes.~~
- ~~Forsvaret skal delta i programrådet for forskning på HR-området, samarbeide med øvrige deler av forsvarssektoren, med nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer, med NATO og EU, samt med de nordiske landene gjennom NORDEFEO.~~

Lønnsstrategi

---

⁴⁹ Jf. PET nr. 20 til IVB for 2011 og PET nr. 4 til IVB for 2012.

FD vil iverksette et prosjekt i forlengelsen av lønnsprosjektet av 2006. Prosjektet ~~planlegges etablert i 2013 og avsluttet innen utgangen av 2014~~ skal etableres i 2012 og avsluttes senest innen 31. desember 2013.

- ~~Forsvaret skal avgi ledelsesressurser og fagpersoner til forberedelse og gjennomføring av prosjektet.~~

Internasjonale stillinger

~~Perioden 2012–2013 vil bli meget krevende for NATO. Størrelsen på dagens NATO kommandostruktur (NCS) skal reduseres fra ca. 13 000 til ca. 8 800 samtidig som alliansens ambisjonsnivå og operative evne skal videreføres. En rekke omorganiseringer vil finne sted før NATO kommandostruktur etter planen skal oppnå *Initial Operating Capability* (IOC) innen utgangen av 2013. Enkelte hovedkvarter skal legges ned og nye skal opprettes, samt at oppgavene til de som videreføres til en viss grad vil bli redefinert. I tillegg skal en del av oppgavene som tidligere ble løst som del av NCS overføres til bl.a. NATO Agencies. Siden den nye strukturen er langt mindre enn dagens, forutsetter NATO at ny struktur fylles 100 % med egnet personell til enhver tid for at den skal fungere etter intensjonen. Det legges opp til at Norge i ny NCS skal ha ca. 120 stillinger.~~

~~Forsvaret skal bemanne ny NATO kommandostruktur, og andre internasjonale stillinger iht. MOUer og andre inngåtte forpliktelser iht. gitte personellmessige og økonomiske rammer fra FD.~~

3.10.5 Forsvarets årsverksutvikling i perioden 2013–2016

Forsvarets personellstruktur skal maksimalt være 15694²⁰ ~~16 625~~²¹ ~~16 617~~ ~~16 619~~ ~~16 550~~ årsverk ~~ved innen~~ utgangen av 2016. Dette tallet inkluderer tidligere godkjent konvertering av innleid personell til faste stillinger.²² Tallet omfatter imidlertid ikke eksterntfinansierte stillinger, eksempelvis ved FHS, og midlertidig engasjerte prosjektstillinger i FLO. Innenfor den overordnede årsverksrammen i 2016 er det FSJ som har fullmakt og ansvar for den utøvende årsverksstyringen i Forsvaret. FSJ er videre gitt anledning til å tilsette ytterligere personell i fast stilling, fremfor midlertidig innleie av personell, der dette kan dokumenteres som totaløkonomisk gunstig på kort og lang sikt. ~~Dette vil kunne påvirke årsverksrammen i~~

---

²⁰ Ref. PET 20 til IVB LTP 2013–2016, desember 2015.

²¹ Ref. PET 15 til IVB LTP 2013–2016, desember 2014.

²² Konverterte årsverk stillinger inntil 1. juli 2012. Disse årsverkene var utenfor rammen i 2009–2012, men ble lagt innenfor årsverksrammen fra og med IB 2013. Rammen for 2013 ble derfor økt med 103 årsverk, som sammen med øvrige struktur- og organisatoriske endringer forklarer nettoendringen fra UB 2012 til UB 2013 i tabell 4.

2016. Maksimaltallene i tabell 4 er ikke et hinder for slik tilsetning. Forventet årsverksutvikling fra 2012-nivået mot måltallet i 2016 er som følger:

År	2012	2013	2014	2015	2016
Årsverk	16 691	16 726 ~~16 631~~	16 725 ~~16 700~~	16 694 ~~16 686~~ ~~16 647~~	15694 ~~16 625~~ ~~16 617~~ ~~16 619~~ ~~16 550~~

Tabell 4: Forventet årsverksutvikling (utgående balanse) for perioden 2013–2016

I tillegg til årsverksrammene på 16 625 ~~16 617~~ tillates en økning på inntil 46 årsverk utenfor rammen, som følge av politiske beslutninger og eksterne forhold. Disse årsverkene er spesifisert under og påvirker ikke rammen på 15 694 ~~16 625~~ ~~16 617~~. Maksimaltallene for enhetene gjelder fra og med 2013, og det reelle årsverksforbruket for disse enhetene skal rapporteres i RKR 3 årlig.

Etablering av en permanent veteranorganisasjon

Veteranorganisasjonen kan settes opp med inntil 29 årsverk utover rammen som fremgår av tabell 4 over.

Opprettelse av Forsvarets bedriftshelsetjeneste

Forsvarets bedriftshelsetjeneste kan etableres med inntil 13 årsverk utover rammen som fremgår av tabell 4 over.

Etablering av undersøkelseskommissjon

Forsvarets undersøkelseskommissjon kan etableres med inntil 4 årsverk utover rammen som fremgår av tabell 4 over.

3.11 Forsvarssektorens miljøarbeid

Etatene skal følge den nasjonale miljø- og klimapolitikken og sørge for å ivareta miljøansvaret i egen sektor, i samarbeid med sivil sektor der det er hensiktsmessig. Forsvarssektorens system for miljøstyring skal bidra til at miljø- og samfunnsansvar veier tungt i alle plan- og beslutningsprosesser. Forsvarssektorens virksomheter skal være pådrivere i å etterspørre varer og tjenester som tilfredsstiller krav til miljø- og samfunnsansvar.

Etatene skal ha god oversikt og kontroll med virksomheten, herunder innsatsfaktorer og produkter som kan føre til negativ påvirkning av miljøet. Forsvarssektorens miljødatabase skal brukes til å forbedre kunnskap om miljøforhold, som grunnlag for miljøeffektive

forbedringstiltak og som kilde til årlig miljørapportering. Etatene skal utarbeide en årlig miljørapport/redegjørelse, med referanse til et miljøregnskap, som beskriver utfordringer på miljøområdet og gjennomførte og planlagte tiltak.

Det skal stilles krav til energieffektivitet og utslipp ved anskaffelse av EBA, materiell og tjenester. Forsvarssektoren skal planmessig redusere utslipp av klimagasser og NOx fra kjøretøyer, og skal i 2016 primært anskaffe ladbare og hybride personbiler.

Fra og med 2013 skal det etableres klimaregnskap basert på Greenhouse Gas Protocol Initiative. Klimaregnskapet skal synliggjøre hvor utslippene skjer, dvs. det skal skilles mellom direkte utslipp (eksempelvis bruk av fyringsolje og drivstoff) og indirekte utslipp (eksempelvis kjøp av elektrisitet, fjernvarme og transporttjenester).

FDs retningslinjer for forsvarssektorens miljøvernarbeid skal legges til grunn for virksomheten.

3.11.1 Føringer og oppdrag til Forsvaret

Miljøhensyn skal tas ved alle deler av virksomheten, i Norge og ved operasjoner i utlandet. Forsvaret skal legge særlig vekt på å forebygge miljøskader (arealbruk, støy og forurensning) som følge av bruk av materiell, ved trening og øving. Miljøforhold på lokalt nivå skal ivaretas ved operasjoner i utlandet. Det skal legges til rette for at bruk av vann minimeres og at håndtering av brukt vann i minst mulig grad forringer lokale forhold. Det skal legges til rette for en ressurs- og miljøvennlig produksjon og bruk av energi. Forsvaret skal ha kunnskap om forekomster av kulturminner og kulturmiljøer i øvings- og operasjonsområdene. Forsvaret skal tilpasse seg ekstremvær og klimaendringer i operasjonsmiljø og i infrastruktur.

Det skal gjennomføres eksplosivrydding av skyte- og øvingsfelt som skal utrangeres og avhendes til sivil bruk i hele perioden.

Anskaffelse/bruk av kjemikalier som står på miljømyndighetens prioritetsliste skal registreres i miljødatabasen. Status for arbeidet med substitusjon av prioriterte kjemikalier skal oppdateres i årlig miljørapport/redegjørelse.

Rapporteringsgrad for ammunisjonsbruk på DBL 750 skal være minimum 75 % i 2013, økende til 90 % i 2016. Hensikten er å få en sikkerhetsmessig kontroll med ammunisjon slik at risiko for personell minimeres, og for at nødvendige forebyggende og avbøtende tiltak kan gjennomføres der risiko for utlekking av tungmetaller og andre miljøfarlige kjemikalier til naturen er størst:

Måltall:	2013	2014	2015	2016
Registrering i DBL 750	75 %	80 %	85 %	90 %

Tabell 5: Rapporteringsgrad for ammunisjonsbruk

I 2016 skal graden av kildesortering økes til 65 % for alle kategorier avfall og håndtere det slik at minimum av 85 % av avfallsressursene kan gjenbrukes eller gjenvinnes.

3.12 Integritet i forsvarssektoren

~~I perioden~~ I 2015 skal videreutvikling av godt styresett med vekt på forebyggende anti-korrupsjonsarbeid og integritet vektlegges. Etatene skal aktivt følge opp *Handlingsplan for integritet i forsvarssektoren*. Handlingsplanen er oppfølging av *Transparency Internasjonal UK* sin rapport, «*Government Defence Anti-Corruption Index*». Første utgave ble utgitt i januar 2013 og en ny utgave blir lansert våren 2015. ~~av 29. januar 2013, som måler risiko for korrupsjon i forsvarssektoren i 82 nasjoner. Handlingsplanen~~ FDs handlingsplan vektlegger de områdene hvor vi har forbedringspotensial. I løpet av ~~2014~~ 2015 vil handlingsplanen utvides til også å inkludere de områdene hvor Norge, i følge rapporten, kom godt ut. Dette vil sikre kontinuerlig fokus på helheten innenfor dette feltet. Etatene skal oppnevne en kontaktperson for oppfølging og videreutvikling av handlingsplanen.

Senter for integritet i forsvarssektoren ble opprettet i 2012, og ligger under FD. *Rådet for integritet i forsvarssektoren* ble etablert i 2013. Dette er et råd hvor faglige tema knyttet til forebyggende anti-korrupsjon og integritet diskuteres, og det planlegges med to møter i året. Rådet skal også benyttes til fora hvor faglige spørsmål og styringssignaler knyttet til *Senter for integritet i forsvarssektoren* kan diskuteres. Etatene skal være representert i rådet.

3.13 Forskning og utvikling (FoU) i forsvarssektoren

FD har i etterkant av Stortingets behandling av Prop. 73 S (2011–2012) utarbeidet *Strategi for forskning og utvikling for forsvarsektoren* (FoU-strategien) og *Innretningsplan for FoU i forsvarsektoren* (Innretningsplanen). FoU-strategien og Innretningsplanen tilrettelegger for strategisk styring av FoU i forsvarssektoren, og sammen danner de to dokumentene et grunnlag for lokale FoU-planer. Disse dokumentene har til hensikt å gi økt fokus på langsiktige målsettinger og prioriteringer innenfor FoU. Et slikt fokus vil være i samsvar med Kunnskapsdepartementets nasjonale satsing på FoU med vekt på tydelige mål i forskningspolitikken. Det tas sikte på å revidere Innretningsplanen annet hvert år og FoU-strategien etter behov.

Målet for FoU-strategien er «*Et velfungerende forskningssystem som gir troverdig, kostnadseffektivt og nyttig FoU til forsvarssektoren*». Målet skal nås basert på fire hovedvirkemidler:

- Målrettet prioritering og koordinering av FoU
- Effektiv og hensiktsmessig styring og finansiering
- Effektivt samarbeid internt i sektoren, nasjonalt og internasjonalt
- Sikre kvalitet og nytteverdi av FoU i sektoren

Innretningsplanen gir signaler om hvilke forskningsområder som skal prioriteres.

FoU-strategien og Innretningsplanen gjelder for FoU utført eller finansiert av FD, Forsvaret, Forsvarets forskningsinstitutt, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Forsvarsbygg.

FD iverksetter en Innovasjon og Eksperimenterings- (I&E)-ordning i sektoren, som erstatter den nåværende Concept, Development and Experimentation (CD&E)-ordningen i Forsvaret. Det sentrale i den nye ordningen er at nytte og innovasjon skal bli bedre fulgt opp. For spesielle føringer til etatene henvises det til vedlegg 2 til Innretningsplanen for FoU.

4. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FORSVARET

Felleselementer	Luftforsvaret	Sjøforsvaret	Hæren	Heimevernet
Etterretningstjenesten Forsvarets operative hovedkvarter Forsvarets spesialstyrker: - Forsvarets spesialkommando - Marinejegerkommandoen Forsvarets logistikkorganisasjon: - Vertslandsstøttebataljon - Strategisk luft- og sjøtransport kapasitet - Stasjonær logistikk og støtte Nasjonalt Ledelseelement for Logistikk (JLSG) Nasjonal Logistikkkommando (NLK) Forsvarets felles sanitetsstyrker ~~Forsvarets~~ ~~informasjonsinfrastruktur:~~ Cyberforsvaret: - Kapasitet for deployerbar kommunikasjon og informasjon - Militær kommunikasjons-satellitt Felles NATO luft- og bakkeovervåkning	Luftoperasjonssenter Luftkontroll og varsling (K&V) – ARS Sørreisa 57 F-16 deretter inntil 52 F-35 kampfly 18 Bell 412 transporthelikoptre 4 P-3 C og 2 P-3 N maritime overvåkingsfly 2+1 DA-20 EK- og kalibreringsfly 4 C-130J transportfly NASAMS luftvern Baseforsvarskapasitet Logistikkbase, luft 14 NH-90 maritime helikoptre Redningstjeneste 12 Sea King redningshelikoptre	Marinen: 1 taktisk maritim kommando 6 korvetter, Skjold-klasse 5 fregatter, Fridtjof Nansen-klasse m/ NH-90 helikoptre 3+3 minejakt/-sveip, Oksøy/Alta-klasse 6 ubåter, Ula-klasse ~~Marinejegerkommandoen~~ Minedykkerkommandoen Kystjegerkommandoen Logistikk- og støttefartøy Logistikkbase, sjø Kystvakten: 1 Ytre kystvakt m/ NH-90, Svalbard-klasse 3 Ytre kystvakt m/ NH-90, Nordkapp-klasse 5 Ytre kystvakt; Ålesund-/Harstad-/Barentshav-klasse 5 Indre kystvakt, Nornen-klasse	Brigade Nord: - Brigadeledelse - 2 mekaniserte bataljoner - 1 infanteribataljon - Etterretningsbataljon - Sambandsbataljon - Artilleribataljon - Ingeniørbataljon - Logistikkbataljon - Sanitetsbataljon - MP-kompani HM Kongens Garde Grensevakten ~~Forsvarets~~ ~~Spesialkommando/~~ ~~Hærens Jegerkommando~~ Logistikkbase, land	11 distriktsstaber 45 000 i innsats- og områdestrukturen
			Logistikkbase, felles Transportkontrollenhet Luftterminalenhet Havne – og jernbaneterminalenhet Felles vannrenseenhet Eksplosivryddeenhet Militærpolitienhet Felles landtransportkompani	

Tabell 6: Vedtatt operativ struktur

Arktisk innsatsstyrke: Det skal utarbeides et konsept for hvordan Forsvarets lette kapasiteter kan trenes og settes sammen i fellesoperative oppdragsgrupper, støttet av øvrige kapasiteter, for å kunne operere i våre nordlige områder, for derved å kunne utgjøre en innsatsstyrke.

~~Arktisk innsatsstyrke: Det skal utvikles et konsept for arktisk innsatsstyrke. Styrken skal være spesielt egnet for å gjennomføre operasjoner og håndtere utfordringer i et arktisk miljø. FD vil lede arbeidet med å utvikle dette konseptet og FSJ skal være forberedt på å støtte.~~

4.1 Strategisk ledelse

Etableringen av den integrerte strategiske ledelsen (ISL) fra 2003, med senere tilpasninger, har vært avgjørende for omstillingen av Forsvaret. Den har sikret felles situasjonsforståelse i den øverste ledelsen, og god strategisk styring og kontroll innenfor forsvarssektoren. Modellen for ISL har funnet sin form og skal videreføres med vekt på helhetlig og enhetlig ledelse.

FD utgjør FSJs stabsapparat i utførelsen av funksjonen som øverste fagmilitære rådgiver i departementet. FSJ fører alminnelig kommando over hele Forsvaret, og FST støtter i utøvelsen av etatsledelse.

4.2 Forsvarets operative hovedkvarter

Sjefen for FOH skal lede militære operasjoner på vegne av FSJ. Sjef FOH er rådgiver for FSJ i operative forhold, og utøver kommando og kontroll over tildelte styrker etter FSJ bestemmelser for å løse pålagte oppdrag i Norge og i utlandet. Virksomheten ved hovedkvarteret innebærer døgkontinuerlig oppbygging og vedlikehold av situasjonsbildet i interesseområdet, planlegging og ledelse av operasjoner, samt evaluering av måloppnåelse. Evnen til å lede nasjonale fellesoperasjoner og utøve kommando og kontroll skal videreutvikles. Videreutviklingen av hovedkvarteret skal skje innenfor den økonomiske rammen, tilsvarende 2012-nivået.

4.2.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Sjef FOH skal planlegge og lede militære operasjoner i fred, krise og krig etter bestemmelser fra FSJ. Sjef FOH tildeles spesifisert kommandomyndighet over norske avdelinger som trener, øver eller deltar i operasjoner utenfor Norge.

Sjef FOH skal videreføre aktivitetsnivået. Sjef FOH skal videreutvikle hovedkvarteret som et relevant og effektivt hovedkvarter med kompetanse som gir fleksibilitet og tilpasningsevne til å møte pålagte og utledede oppdrag. Evnen til å lede nasjonale fellesoperasjoner og utøve den tildelte operative kommandomyndighet skal videreutvikles.

Hovedkvarteret skal videreføre en utstrakt kontakt med relevante etater og aktører utenfor Forsvaret, og bl.a. lede Sentralt totalforsvarsforum vekselvis med DSB, jf. punkt 3.4.8.1 *Generelt* (under totalforsvaret og bidrag til samfunnssikkerhet).

Forsvaret skal innen 1. mars 2013, med utgangspunkt i den anbefalte hospitalskipsordningen²³, ta stilling til og fremsende følgende:

- Hvilke krav til tilgjengelighet settes for de ulike kategorier sanitetsfartøyene i ordningen, herunder hvilke klartider bør de ha.
- Redegjøre for nødvendigheten av å etablere tilgjengelighetskontrakter, med utgangspunkt i angitte operative behov og foreslåtte klartider.
- Redegjøre for den anbefalte ordningens totale kostnader.
- Angi hvordan den anbefalte ordningen skal finansieres innenfor tildelte budsjettammer.

4.2.2 Operativ struktur

Sjef FOH er direkte underlagt FSJ. For å løse sine oppdrag får Sjef FOH delegert kommandomyndighet fra FSJ over enheter og elementer fra Forsvarets operative struktur etter operative behov innmeldt fra Sjef FOH.

4.2.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

Det legges til grunn en videreføring av ambisjoner og innretning. Det skal gjennomføres organisatoriske endringer som har direkte innvirkning på organisering og utvikling av FOH på operasjonelt nivå. Dette er beskrevet i det etterfølgende.

4.2.3.1 Nasjonalt luftoperasjonssenter

Generalinspektøren for Luftforsvaret (GIL) skal med støtte fra FOH etablere et nasjonalt luftoperasjonssenter på Reitan innen utgangen av 2016. GIL er styrkeprodusent for luftoperasjonssenteret. Luftoperasjonssenteret skal være en del av GILs organisasjon og operativt underlagt sjef FOH. Luftoperasjonssenteret skal kunne utøve taktisk kommando over tildelte luftstyrker.

Luftoperasjonssenteret skal, på vegne av FOH, planlegge, lede og gjennomføre luftoperasjoner i et fellesoperativt miljø, og være best mulig tilpasset NATOs fremtidige kommando- og kontrollstruktur. Dessuten skal senteret kunne utføre kontroll- og varslingsoperasjoner dersom det er behov for å forsterke den ordinære LKV-stukturen. Det henvises også til punkt 4.7.3.9 *Etablering av et nasjonalt luftoperasjonssenter ved Reitan* og punkt 4.7.3.10 *Samling av Luftforsvarets kontroll- og varslingskapasitet ved Sørreisa*.

---

²³ Jf. skriv fra FST av 23. februar 2012 (FST 2011/006094-008).

4.2.3.2 Felles taktisk ledelseelement for logistikk-, sanitets- og vertslandsstøtte i Norge

Det skal etableres en personellkadre for et nasjonalt ledelseelement for logistikk jf. punkt 3.9.2 *Taktisk ledelseelement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte*.

4.2.3.3 Tilknytning til NATOs kommandostruktur

NATO har vedtatt en ny kommandostruktur²⁴ som bl.a. innebærer en tydeligere regional profil. Det er en målsetting at den nasjonale kommando- og kontrollkapasiteten skal ha evne til å integreres mot NCS. FOH skal knyttes nærmere opp til den allierte kommandostrukturen, og derved bidra til å gi alliansen en mer synlig rolle i nord samt bidra til oppdatert kompetanse og situasjonsforståelse hos våre allierte. I tillegg skal FOHs rolle i forbindelse med krisehåndtering hvor alliansen involveres, utredes. Dette skal ses i sammenheng med utviklingen av nasjonale forsvarsplaner.

4.2.3.4 Tilknytning til EUs maritime overvåkingssystemer

For å kunne bidra til utvikling og drift av en integrert informasjonsdeling mellom maritime overvåkingssystemer i Europa har Norge gjort en tilnærming til EUs integrerte maritime overvåkingsnettverk²⁵. Som medlem av MARSUR er målsettingen å etablere en maritim situasjonsforståelse til støtte for EUs krisehåndteringsoperasjoner, samt å understøtte en forbedret nasjonal maritim sikkerhet i regionene. I initiativet ligger bruk og integrering av både sivile og militære systemer. Det norske *BarentsWatch* ([åpen lukket del](#)) er et eksempel på en potensiell bidragsyter til CISE/MARSUR.

For å sikre et godt utbytte av det norske medlemskapet i MARSUR skal FOH i samarbeid med andre deler av Forsvaret (FST og Cyberforsvaret), og koordinert med FD, understøtte et involveringsnivå hvor bidrag, utbytte og ressursbruk balanseres hensiktsmessig. En potensiell utvidelse av MARSUR til også å involvere nasjoner utenfor Europa skal FOH saksbehandle i nært samarbeid med FST og FD.

4.2.3.5 Personell og kompetanse

Det legges til grunn at de organisatoriske tiltakene som gjennomføres ved FOH i perioden 2013–2016, ikke skal øke den totale årsverksrammen til Forsvaret.

Det skal etableres ~~noe~~ [nødvendig](#) relevant kompetanse knyttet til infasing og operativ bruk av F-35.

---

²⁴ NATO Command Structure (NCS).

²⁵ European Defence Agency Maritime Surveillance Networking (EDA MARSUR). Dette er en del av operasjonaliseringen av Common Information Sharing for the EU Maritime Domain (CISE).

4.2.3.6 Materiell

Utviklingen av NATOs kommando- og kontrollstruktur, nasjonale behov og kravet til tilgang på sanntidssystemer i fremtiden tilsier at relevante og fremtidsrettede systemer skal implementeres på både operasjonelt og taktisk nivå.

4.2.3.7 EBA

Ved etableringen av nasjonalt luftoperasjonssenter ved FOH samt tilflyttingen av GIL med stab og Luftforsvarets programmeringssenter til Reitan, er det nødvendig å oppgradere eksisterende EBA og infrastruktur, samt etablere ev. nybygg på utsiden av fjellanlegget. Eventuell utrangering av EBA skal vurderes opp mot dette. Videreutviklingen av FOH²⁶ og etableringen av et nasjonalt luftoperasjonssenter krever IKT-installasjoner for å ivareta funksjoner knyttet til planlegging, ledelse og gjennomføring av luftoperasjoner, inkludert kontroll- og varslingsfunksjonalitet samt drift og utvikling av FOHs og LKK-strukturens systemer. Det henvises også til vedlegg E – EBA.

4.2.4 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Sjef FOH skal gjennomføre øvingsaktivitet iht. FSJ øvingsprogram. Dette innebærer bl.a. ansvar for å koordinere øvingsvirksomheten i Forsvaret, herunder et spesielt ansvar knyttet til gjennomføring av fellesoperative øvelser og tilrettelegging for utenlandsk trening og øving i Norge.

Alliert treningscenter er underlagt FOH. Senteret skal tilrettelegge for utenlandske enheter som trener i Norge. Forsvaret skal, innenfor de dimensjonerende rammer som ligger til grunn for landbasert alliert trening, fortsatt tilby treningsfasiliteter til utenlandske avdelinger som ønsker å trene i Norge, med fleksibel og kombinert bruk av dedikerte treningssentra og tilgjengelige bygg og anlegg tilknyttet ulike avdelinger.

FOH skal inneha kapabilitet innenfor Computer Assisted Exercise (CAX).

FOH skal bidra i planlegging og gjennomføring av bilaterale øvelser som involverer nivåene fra strategisk til taktisk, herunder basert på øvelsesrekken «Senior Leader Dialogue», sammen med Forsvarsstaben og FD.»

4.2.5 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for FOH tar utgangspunkt i et videreført 2012-budsjett på 837,4 mill. 2012-kroner. Fra og med 2013 vil avsetningen til fellesoperative øvelser ligge på 300 mill. 2012-kroner årlig. CAX-kapabiliteten skal være et middel for å effektivisere

---

²⁶ J-3 Luft er berørt av etableringen av luftoperasjonssenteret.

øvingsvirksomheten. Driften av dette skal vurderes innenfor den totale rammen for øvelser. Organisatoriske tiltak som gjennomføres ved FOH og oppgradering av EBA og infrastruktur i perioden, skal løses innenfor gitt økonomisk ramme. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

4.3 Etterretningstjenesten

ETJ skal innenfor rammen av *Lov om etterretningstjenesten* samle inn relevant og oppdatert etterretningsinformasjon og gjennomføre analyser til støtte for utformingen av norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik, samt å opprettholde et godt situasjonsbilde og god situasjonsforståelse som grunnlag for norske myndigheters beslutninger. Tjenesten skal bidra med etterretningsstøtte til operasjoner i utlandet.

Omgivelsene som påvirker ETJs lovpålagte ansvarsområde blir stadig mer utfordrende gjennom utvikling av teknologi og informasjonsmengde, samt oppdrag i nye geografiske interesseområder i sammenheng med Norges utenlandsengasjement.

- ETJ skal kontinuerlig søke kostnadseffektive løsninger, herunder ny teknologi, for å dekke tjenestens lovpålagte ansvarsområde i stadig mer utfordrende omgivelser.
- ETJ skal utdype og videreutvikle samarbeidet med Politiets sikkerhetstjeneste, hensyntatt tjenestenes lovgrunnlag.
- ETJ skal i perioden frem til 2016 innfase nytt forskningsfartøy, og innen utgangen av 2016 utfase eksisterende forskningsfartøy.

ETJ vil styrkes gjennom økte bevilgninger, men det forutsettes samtidig økt fokus på tydelige prioriteringer av aktivitet/oppdrag samt kostnadseffektiviserende tiltak i perioden 2013–2016.

4.3.1 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for ETJ tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 998,1 mill. 2012-kroner. I tråd med langtidsplanens styrking av cyberområdet, styrkes ETJ i perioden 2013–2016. Styrkingen muliggjøres av både frigjøring av midler på kapittel 1792 og øvrig interne omdisponeringer. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

4.4 Forsvarets spesialstyrker

Forsvarets spesialstyrker etableres som et virksomhetsområde og samles under én ledelse på nivå med de øvrige felleskapasitetene og forsvarsgrenene gjennom etablering av én sjef for spesialstyrkene med stab. Dette innebærer etablering av en driftsenhet i Forsvaret der sjefen for Forsvarets spesialstyrker ivaretar virksomhetsstyringen, styrkeproduksjonen og den etablerte støttevirksomheten. Dette muliggjør en helhetlig utvikling og bedret ressursutnyttelse.

Spesialstyrkene skal videreutvikle beredskapen gjennom å sette MJK på nasjonal beredskap, som på anmodning kan yte håndhevelsesbistand til støtte for politiet med samme beredskapstid som Forsvarets spesialkommando (FSK). MJK på nasjonal beredskap skal ivaretas fra Bergen, og kommer i tillegg til allerede etablert oppgavesett innenfor spesialstyrkene samt beredskap som FSK ivaretar fra Rena. Spesialstyrkene er en sentral aktør for å ivareta Forsvarets selvstendige ansvar ved anslag som konstateres å være et væpnet angrep på Norge.

~~Spesialstyrkeavdelingene styrkeproduseres i forsvarsgrenene Hæren og Sjøforsvaret. Avdelingene mottar faglige føringer fra Spesialoperasjonsavdelingen i FST (FST SOA) som har ansvar og myndighet til å koordinere og utarbeide overordnede rammer og føringer for utvikling av kapasiteten på tvers av forsvarsgrenene. Den strategiske evnen til ledelse av spesialstyrkene er styrket gjennom etableringen av FST SOA og gir mulighet til å videreutvikle styrkenes kapasiteter innenfor fullspekter spesialoperasjoner med vekt på komplementære egenskaper.~~

~~Spesialstyrkene skal videreføre oppdrag og beredskap iht. gjeldende krav og ivareta Forsvarets selvstendige ansvar ved anslag som konstateres å være et væpnet angrep på Norge. Kapasiteten til operasjoner i nasjonalt område skal styrkes. I tillegg skal evnen til å yte bistand til politiet videreutvikles, bl.a. gjennom de årlige kontra-terrorøvelsene sammen med justissektoren.~~

~~FSJ skal kartlegge mulige tiltak for ytterligere å styrke og tilpasse beredskapen for Forsvarets støtte til nasjonale kontra-terroroperasjoner, både på land og i det maritime domenet²⁷. Denne kartleggingen kan føre til tiltak som vil iverksettes i løpet av perioden.~~

4.4.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Spesialstyrkene skal være i stand til å løse oppdrag innenfor fire hovedområder: nasjonale militære oppgaver, internasjonale operasjoner, gisselredningsoperasjoner i utlandet og håndhevelsesbistand til støtte for politiet i forbindelse med kontra-terror. Spesialstyrkene skal videreutvikle sin evne til å støtte og samarbeide med politiet. Fortsatt vekt på øvelser, trening og prosedyreutvikling er viktige faktorer i dette arbeidet.

De siste årenes sikkerhetspolitiske utvikling har demonstrert at nye sikkerhetsutfordringer kan komme overraskende og uten forutsigbarhet. Spesialstyrkenes evne til å spille på et spekter av virkemidler fra informasjonsinnhenting til offensive operasjoner gjør disse styrkene relevante og svært etterspurte. Spesialstyrkene skal derfor være forberedt på innsats i ulike operasjonsmiljøer og i et bredt konfliktspekter. Dette inkluderer også anvendelse av spesialstyrker til å frigjøre norsk personell som er berøvet sin frihet i utlandet.

---

²⁷ Skriv fra FD av 14. mars 2012

Nordområdene er Norges fremste strategiske satsingsområde. Ressursutnyttelse, klimaendringer og globale utviklingstrekk kan medføre nye sikkerhetspolitiske utfordringer. Spesialstyrkene skal fortsette utviklingen av sin evne til å støtte opp under militære oppgaver i nordområdene. ~~I tillegg kommer, inkludert~~ evnen til å støtte justissektoren med rask respons i en krisesituasjon.

~~Spesialstyrkene skal videreutvikle~~ sin evne innen militær assistanse ved å aktivt bidra i utviklingen av nye NATO-nasjoners spesialstyrker basert på Norge og NATOs behov. ~~til å bidra aktivt til utvikling av spesialstyrker i nye NATO-nasjoner.~~

~~Spesialstyrkene bidrar aktivt til kapabilitetsutvikling av nye NATO-nasjoner. Dette er et viktig arbeid som bidrar til regional sikkerhet, samtidig som det styrker slike nasjoners evne til deltagelse i internasjonale operasjoner. Kapabilitetsutvikling av nye NATO-nasjoner skal videreføres.~~

4.4.2 Operative krav

~~De operative kravene skal bidra til å sikre fleksible operative kapasiteter med høy reaksjonsevne. Videre skal evnen til hurtig deployering til ulike operasjonsmiljøer og interoperabilitet med allierte prioriteres.~~

~~FSK og MJK skal ivareta beredskap for nasjonale militære oppgaver og internasjonale oppdrag samt støtte til justissektoren i forbindelse med støtte til kontraterroroperasjoner. Det nye nasjonale beredskapsoppdraget til MJK er regulert i Vedlegg B2 – Klartider. Det tilligger FSJ å vurdere hvor stor andel av spesialstyrkene som skal være på beredskap for å løse de konkrete beredskapsoppdragene.~~

~~De operative kravene skal bidra til å sikre fleksible operative kapasiteter med høy reaksjonsevne. Videre skal evnen til hurtig deployering til ulike operasjonsmiljøer og interoperabilitet med allierte prioriteres.~~

~~Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando (FSK/HJK) skal ivareta beredskap for nasjonale militære oppgaver og internasjonale oppdrag, samt støtte til justissektoren i forbindelse med støtte til kontra-terroroperasjoner.~~

~~MJK skal ivareta beredskap for nasjonale militære oppgaver og internasjonale oppdrag.~~

4.4.3 Operativ struktur

~~Per 1. januar 2014 skal Forsvarets spesialstyrker være organisert med følgende operative struktur:~~

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til å gjennomføre fullspekter spesialoperasjoner*	Forsvarets spesialkommando Marinejegerkommandoen	*I henhold til NATO-definisjon

Tabell 7: Forsvarets spesialstyrkers operative kapasiteter

Operativ ledelse av spesialstyrkene videreføres med anvendelse av eksisterende operative styringslinjer fra FSJ v/Forsvarsstaben gjennom Forsvarets operative hovedkvarter (FOH).

De to strukturelementene skal ha organiske og deployerbare kommando- og kontrollfunksjoner som utfører taktisk ledelse og kontroll i forbindelse med operasjoner. De skal ha en sammensetning, utrustning og trening som muliggjør fleksible styrkebidrag, basert på det operative behovet.

~~Med virkning fra 1. januar 2012 ble FST SOA etablert som støtteapparat for FSJs ledelse av Forsvarets spesialoperasjoner.~~

~~Normalt vil ledelse av spesialoperasjoner foregå på operasjonelt nivå og ivaretas av FOH.~~

~~De taktiske avdelingene skal ha en struktur som ivaretar rekruttering, styrkeproduksjon, operative leveranser og støttefunksjoner. Avdelingene skal ha organiske deployerbare kommando og kontroll funksjoner som utfører taktisk ledelse og kontroll i forbindelse med operasjoner. Avdelingene skal være klare for hurtig innsats gjennom sine konsepter for deployerbarhet med organiske kapasiteter. De skal ha en sammensetning, utrustning og trening som tilrettelegger for fleksible styrkebidrag, basert på det operative behovet.~~

4.4.4 Tiltak/ organisasjonsutvikling

Per 1. januar 2014 skal Forsvarets spesialstyrker etableres som driftsenhet i Forsvaret. Ledelsen for den nye driftsenheten etableres med utgangspunkt i Spesialoperasjonsavdelingen i FST som legges ned fra samme tidspunkt. Driftsenheten lokaliseres i eksisterende infrastruktur for dagens spesialoperasjonsavdeling i FST. Eventuelle tilpasninger til dette skal i hvert tilfelle avklares med FD.

De to taktiske avdelingene, FSK og MJK, overføres fra henholdsvis Hæren og Sjøforsvaret til sjefen for Forsvarets spesialstyrker. Eksisterende lokalisering videreføres.

Sjefen for Forsvarets spesialstyrker skal:

- Ivareta rollen som faglig rådgiver for forsvarssjefen.
- Understøtte FST/O med personell og SOF kommando- og kontrollsystemer for å ivareta militærstrategisk analyse og beslutningsgrunnlag i forbindelse med pågående og planlagte operasjoner. Dette skal reguleres i egen instruks.
- Styrkeprodusere enheter og avdelinger samt vedlikeholde operativ evne og utholdenhet.
- Som DIF-sjef ivareta arbeidsgiveransvar og forsvarlig forvaltning.
- Ivareta fagmyndighet og -ansvar innenfor spesialstyrkenes virksomhet.
- Utvikle taktikker, doktriner og konsepter innenfor spesialstyrkedomenet.

- Ivareta gjennomføringsansvaret for relevante materiellprosjekter.

Ovenstående oppgaver, sammen med oppgaveporteføljen ivaretatt av FST/SOA inntil DIF-opprettelsen, utgjør grunnlaget for organisering og innretning av staben for Forsvarets spesialstyrker.

Etablering av en DIF for spesialstyrkene gjøres gjennom omprioriteringer innenfor ressursgrunnlaget knyttet til stabs- og støttefunksjoner for spesialstyrkene slik som per 1. januar 2013. DIF etableres med basis i dagens spesialoperasjonsavdeling i Forsvarsstaben samt stabsoffiserer fra forsvarsgrenene, uten å redusere samlet kapasitet knyttet til ledelsen av de taktiske avdelingene. Samtidig forventes det at synergieffekter kan identifiseres innenfor støttefunksjonene. Gitt oppgaveporteføljen tillagt den nye driftsenheten, kan denne styrkes med ti årsverk i tråd med FSJs anbefaling gitt i SOF-studien av 1. februar 2013, og innenfor maksimal årsverksramme for Forsvaret for utgangen av 2016, jf. punkt 3.10.5 *Forsvarets årsverksutvikling i perioden 2013–2016*. Forsvarets spesialstyrker skal ha en struktur som ivaretar rekruttering, styrkeproduksjon, operativ leveranse og støttefunksjoner. Spesialstyrkene skal fortsatt rekruttere fra forsvarsgrenene, og styrkeproduksjon og operative leveranser skal være nært knyttet til forsvarsgrenene. Det er derfor helt sentralt at sjefen for spesialstyrkene koordinerer og samhandler nært med generalinspektørene.

For å bidra til regjeringens krav om å styrke Forsvarets rolle innenfor samfunnssikkerhet, skal spesialstyrkene i perioden videreutvikle sin evne til å støtte justissektoren.

~~For perioden er det ikke lagt til grunn større endringer av spesialstyrkestrukturen. Spesialstyrkenes basestruktur skal videreføres.~~

~~FSK/HJK skal videreføre sin aktivitet i Rena leir, samt på Vealøs i Horten. Avdelingen skal videreføre beredskap for internasjonale oppdrag og nasjonale militære oppgaver. FSK/HJK skal ha en struktur som ivaretar rekruttering, styrkeproduksjon, operativ leveranse og støttefunksjoner.~~

~~MJK videreføres på Haakonsvern orlogsstasjon og med en enhet for styrkeproduksjon, trening og øving av maritime spesialstyrker ved Ramsund. Ramneset skyte- og øvingsområde skal videreføres som treningsområde for spesialstyrkene og deres allierte samarbeidspartnere, samt andre avdelinger med spesielle treningsbehov.~~

~~For å bidra til regjeringens krav om å styrke Forsvarets rolle innenfor samfunnssikkerhet, skal spesialstyrkene i perioden videreutvikle sin evne til å støtte justissektoren. Dette innebærer en helhetlig gjennomgang av spesialstyrkenes kapabiliteter og organisering med tilliggende fellesoperative støtteressurser. Resultatene av dette arbeidet vil kunne medføre endringer av spesialstyrkestrukturen, i tillegg til organisatoriske, beredskaps- og kapasitetsmessige justeringer av fellesoperative støtteressurser.~~

4.4.5 Personell og kompetanse

Personellet i spesialstyrkestrukturen består hovedsakelig av befal og vervede mannskaper, og rekrutteres fra hele Forsvaret. En mindre andel vernepliktige mannskaper skal

tjenestegjøre ved spesialstyrkeenhetene, primært for å utgjøre et rekrutteringsgrunnlag for den vervede andelen. Vernepliktig mannskap som fullfører sin førstegangstjeneste og som ikke verves, skal beholdes som en tilgjengelig reserve for spesialstyrkene gjennom egne kontrakter eller overføres til Forsvarets styrkebrønn²⁸. Nivådannende utdanning skal fortsatt foregå i forsvarsgrenene. Tilstrekkelig produksjon av personell til videregående utdanning (VOU) sikres gjennom samhandling med generalinspektørene.

~~Spesialstyrkene skal styrkeproduseres av henholdsvis generalinspektøren for Hæren (GIH) og Generalinspektøren for Sjøforsvaret (GIS), men skal rekruttere personell fra hele Forsvaret. Personellet i spesialstyrkestrukturen består hovedsakelig av befal og vervede mannskaper. Strukturen skal til en hver tid være godt samtrent med høy tilgjengelighet for nasjonal krisehåndtering og innsats i utlandet. En mindre andel vernepliktige mannskaper skal tjenestegjøre ved spesialstyrkeenhetene, primært for å utgjøre en rekrutteringsbrønn for den vervede andelen. Vernepliktig mannskap som fullfører sin førstegangstjeneste og som ikke verves, skal beholdes som en tilgjengelig reserve for spesialstyrkene gjennom egne kontrakter eller overføres til Forsvarets styrkebrønn.~~

4.4.6 EBA

Spesialstyrkenes EBA videreutvikles. Staben til sjefen for Forsvarets spesialstyrker lokaliseres i eksisterende infrastruktur for dagens FST/SOA. Eventuelle tilpasninger til dette skal i hvert tilfelle avklares med FD. Nytt administrasjonsbygg og flerbrukshaller for MJK etableres på Haakonsværn. På Rena etableres det et nytt bygg for dropp- og fallskjermmaterieil.

FSK skal videreføre sin aktivitet i Rena leir samt på Vealøs i Horten. MJK videreføres på Haakonsværn orlogsstasjon og med en enhet for styrkeproduksjon, trening og øving av maritime spesialstyrker ved Ramsund. Ramneset skyte- og øvingsområde skal videreføres som treningsområde for spesialstyrkene og deres allierte samarbeidspartnere samt for andre avdelinger med relevante treningsbehov. Forvaltningen av Ramneset skyte- og øvingsfelt videreføres som en del av Sjøforsvaret.

Sjef Forsvarets spesialstyrker skal ha ansvar for at investering i og drift av EBA vurderes helhetlig innenfor hele spesialstyrkedomenet. Dette arbeidet skal koordineres med GIH og GIS. Nyetablering og videre utvikling av EBA skal sikre felles anvendelse, og, der hvor dette er hensiktsmessig, være komplementær, også for andre brukere.

Ressurser knyttet til forvaltning av EBA for MJK og FSK overføres fra hhv. GIS og GIH til sjef Forsvarets spesialstyrker.

---

²⁸ Del av Forsvarets styrkestruktur, der ikke-fordelte mannskaper utgjør en styrkebrønn i inntil tre år etter fullført førstegangstjeneste.

Investering og drift av EBA skal være gjenstand for en helhetlig vurdering innenfor hele spesialstyrkedomenet og skal utvikles i samarbeid med GIH og GIS. Nyetablering av EBA skal, der hvor hensiktsmessig, være komplementær, slik at felles anvendelse kan nyttes.

4.4.7 Materiell

Alt materiell, og relaterte kostnader knyttet til forvaltning av materiell for MJK og FSK, overføres fra hhv. GIS og GIH til sjef Forsvarets spesialstyrker per 1. januar 2014.

~~Materiellinvesteringer til spesialstyrkene skal rettes mot videreutvikling av spesialstyrkenes kapabiliteter på en slik måte at relevante kapasiteter er tilgjengelige. Det legges opp til at Luftforsvarets transportflykapasitet og FSK/HJK i perioden 2013–2016 skal få tilført luftdroppsystemer for understøttelse av kontra-terroroperasjoner, noe som vil styrke nasjonal beredskapsevne.~~

4.4.8 IKT

Spesialstyrkene skal, koordinert og i samarbeid med Cyberforsvaret, videreutvikle et dedikert kommando- og kontrollnettverk. Dette K2-systemet skal understøtte alle nivåer i kommandokjeden i forbindelse med operasjoner.

4.4.9 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Spesialstyrkene skal kontinuerlig utvikle evnene basert på teknologisk utvikling, egne erfaringer, erfaringer gjort av andre og endring av operasjonsmiljø og trusler.

Der det er kostnadseffektivt og relevant, skal trening og øvelser i øvingsanlegg i utlandet vurderes. Samtidig skal det prioriteres å trekke allierte og partnere til trening i Norge. Dette vil styrke den nasjonale evne til å respondere på krisesituasjoner i nordområdene, samtidig som alliert trening oppfyller ønsket om å forberede allierte styrker på operasjoner i dette området. Interoperabilitet og samtrening med allierte skal prioriteres.

Øvelser og trening skal favne de oppgaver spesialstyrkene skal løse, inkludert støtte til justissektoren, blant annet gjennom de årlige kontraterror øvelsene. Det er vesentlig at øvelser ivaretar tverrsektorielt samvirke innenfor overordnet ledelse, kommando og kontroll og operativ utøvelse, i den hensikt å bidra til styrket beredskap for ivaretagelse av samfunnssikkerhet.

Samtrening mellom spesialstyrkene, fellesoperative ressurser i Forsvaret og med politiet forventes videreført på planlagt 2013-aktivitetsnivå. Beredskapsøkningen for MJK forutsetter at Forsvarets spesialstyrker nøye koordinerer treningen slik at de eksterne ressursene utnyttes effektivt, uten at belastningen på disse begrensede ressursene øker nevneverdig eller forringer eksisterende kapasiteter.

~~Det er vesentlig at øvelsene ivaretar tverrsektorielt samvirke innenfor overordnet ledelse, kommando og kontroll, i den hensikt å bidra til en styrket samfunnsberedskap.~~

Fellesoperativ trening og øving er av vesentlig betydning for vedlikehold og utvikling av spesialstyrkenes beredskapsoppdrag og oppgaver. Forsvarets fellesoperative øvelser med bred internasjonal deltagelse gjennomføres med toårs sykluser. For spesialstyrkene skal det i de mellomliggende årene gjennomføres øvelser med noe mindre deltagelse, spisset mot enkelte inviterte deltakernasjoner. **Slike øvelser skal i størst mulig grad samordnes med øvrige forsvarsgrener i de årlige fellesoperative øvingsarenaene.** Dette vil muliggjøre tilpassede scenarioer rettet mot spesielle øvingsbehov og samvirke med prioriterte samarbeidspartnere. Forsvaret skal i denne forbindelse tilrettelegge for at spesialstyrkestrukturen øves innenfor en kombinert fellesoperativ ramme. Slike øvelser er også viktige bidrag til å vedlikeholde bilaterale forbindelser og bidrar til erfaringsutveksling og operativ utvikling. Nord-Norge representerer unike og svært gode muligheter for trening og øving, **og skal prioriteres for denne typen øvelser der dette er hensiktsmessig vil være aktuelt øvingsområde for denne typen øvelser.**

Tiltaket om å sette MJK på nasjonal beredskap vil kunne endre allerede etablert aktivitetsmønster for MJK, men ikke selve utgiftene knyttet til aktiviteten.

4.4.10 Flernasjonalt samarbeid

Spesialstyrkene har et utstrakt og tett samarbeid med nære allierte nasjoner. Samarbeid har stor verdi gjennom å styrke den operative utviklingen og bidrar til interoperabilitet. Prioritering av samarbeidende nasjoner fastsettes av FD i samråd med FST, jf. punkt 3.6.1 *Flernasjonalt samarbeid.*

4.4.11 Stillinger i utlandet

~~Spesialstyrkene skal videreføre operative stabsstillinger i alliert kommandostruktur i forbindelse med utenlandsoperasjoner. Dette er viktige posisjoner for å ivareta situasjonsforståelse og bidra til norsk innflytelse.~~

~~Stabsstillinger i NATOs kommandostruktur bidrar til å utvikle kompetanse som bringes tilbake til egen struktur, og bidrar til nasjonal utvikling. Det skal derfor prioriteres å bemanne stillinger som gir kompetanseutvikling.~~

~~Det skal tilrettelegges for å bringe personellet tilbake til nasjonal struktur slik at kompetansen nyttiggjøres i etterkant.~~

~~Forbindelsesoffiserer og utvekslingsoffiserer er også kompetanseutviklende, og skal videreføres med hovedvekt mot prioriterte samarbeidspartnere.~~

4.4.12 Flerårig budsjett

~~Spesialstyrkene finansieres over kapittel 1731 Hæren og kapittel 1732 Sjøforsvaret frem til den nye driftsenheten, Forsvarets spesialstyrker blir etablert per 1. januar 2014.~~

Virksomhetsledelsen for det nye virksomhetsområdet Forsvarets spesialstyrker finansieres over kapittel 1721. De to underliggende BRA-ene, MJK og FSK, finansieres over kapittel 1720 for å ivareta helt nødvendig skjerming av gradert informasjon om Forsvarets spesialstyrker.

Spesialstyrkene finansieres over kapittel 1731 *Hæren* og kapittel 1732 *Sjøforsvaret* frem til den nye driftsenheten, Forsvarets spesialstyrker blir etablert per 1. januar 2014.

Leveranseavtaler for det nyopprettede virksomhetsområdet skal inngås med alle berørte DIF-er.

Det legges til grunn en videreført finansiering av spesialstyrkene tilsvarende budsjettert 2013-nivå. Utviklingen av et flerårig budsjett for spesialstyrkene skal ta utgangspunkt i dette nivået og i eventuelle tekniske justeringer som fremgår av Vedlegg G – *Økonomi*.

~~Spesialstyrkene finansieres over kapittel 1731 Hæren og kapittel 1732 Sjøforsvaret. Det legges til grunn en videreført finansiering tilsvarende 2012-nivået.~~

4.5 Hæren

Hæren skal bidra til Forsvarets krigsforebyggende rolle og krisehåndtering gjennom evne til å avgrense et militært angrep, sikre mottak av, og samvirke med, allierte styrker og gjenopprette territoriell integritet. Hæren utgjør den mobile delen av landforsvaret, organisert, utrustet og trent for å løse oppdrag i Norge. Hæren skal også kunne stille styrkebidrag for operasjoner i utlandet. Hæren skal løse et bredt spekter av oppgaver, fra å kunne gjennomføre komplekse landoperasjoner til å stille grense- og kongevakt.

Hærens innretning, organisering og trening skal i årene som kommer, endres for å øke operativ evne og tilgjengelighet. Hæren skal i sterkere grad utnytte sammenhengen mellom operativ struktur, styrkeproduksjonsstruktur og kompetansestrukturen for å bedre evnen til å levere stridsklare enheter.

Hæren skal prioritere fellesoperativt samvirke, optimalisert utnyttelse av ny og moderne teknologi, og gjennomføre en målrettet struktur- og kompetanseutvikling. Kompetanse og erfaringer som er opparbeidet i Afghanistan og andre operasjonsområder skal ivaretas i den videre utvikling.

Hærens evne til å stille kapasiteter for operasjoner i utlandet videreføres, med økt gripbarhet, kortere reaksjonsevne og det skal tilstrebes at slike styrkebidrag bygger på Hærens oppsetninger slik de er organisert og utrustet hjemme.

Kjernen i Hærens kapasiteter er evnen til å gjennomføre taktiske samvirkeoperasjoner i hele konfliktspennet innenfor en fellesoperativ ramme. Hæren skal videreutvikle denne evnen med brigadenivået som rammeverket for samordning og integrering av landmilitær innsats. Brig Ns ledelseelement, brigadekommandoen, videreutvikles som et fleksibelt, skalerbart taktisk ledelseelement. Den skal bestå av brigadeledelse og -stab, Sambandsbataljonen, Etterretningsbataljonen og Militærpolitikompaniet og skal både dekke behovet for taktisk

ledelse av landstyrker og kunne lede både egne og allierte landstyrker nasjonalt, innenfor et avgrenset geografisk område.

Hæren skal gradvis videreutvikles med en økt satsing på innsatsklare kapasiteter, herunder bl.a. øke antall vervede og spesialister på lavere nivå i organisasjonen. En slik utvikling skal i større grad sikre godt trente hærstyrker som er klare for et bredt spekter av oppdrag uten lengre, forutgående opptreningsbehov. Dreiningen av personellstrukturen skal gi større kontinuitet og heve kompetansen.

Hæren skal i perioden 2013–2016 og de etterfølgende årene gjennomføre en betydelig modernisering og fornying av strukturen. Hæren skal styrke evnen til å operere i et nettverksbasert forsvar, få økt beskyttelse, økt ildkraft, forbedret mobilitet og økt evne til å operere i mørke. Det legges opp til at Hæren skal få tilført kampluftvern og små ubemannede luftfartøy for oppklaringsystemene.

4.5.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Brig N videreføres i Indre Troms og i Østerdal garnison. Brigadekommandoen vil fortsatt være stående, mobil og kunne ivareta taktisk ledelse og koordinering av egne og tildelte styrker. Brig N skal kunne planlegge med, og koordinere innsats fra tildelte fellesoperative ressurser. Fra brigadekommandoen og bataljonsstabene skal det kunne etableres tilpassede ledelselementer for å ivareta oppdrag nasjonalt og i utlandet. I en multinasjonal ramme ved operasjoner i utlandet skal deler av brigadekommandoen, med tilpassede manøver- og støttekapasiteter, kunne lede flernasjonale styrker for en begrenset periode. Brig Ns avdelinger skal tilføres et større innslag av avdelingsbefal, vervede og spesialister enn i dag.

De mekaniserte manøverbataljonene, Panserbataljon og Telemark bataljon, skal videreutvikles og styrkes som to likeverdige, mekaniserte avdelinger med evne til hurtig innsats. Bataljonene skal kunne løse selvstendige oppdrag, som kjernen i en bataljonsstridsgruppe, eller som manøverbataljoner innenfor en brigaderamme. Bataljonene skal være robuste og kunne nyttes i alle typer militære operasjoner, og være organisert og utrustet for høyintensive kampoperasjoner nasjonalt. Både Panserbataljonen og Telemark bataljon skal ha et innslag av vernepliktige, på kompani størrelse, som inngår i den operative strukturen. Videreutviklingen av de mekaniserte bataljonene med støtteavdelingene skal av ressursmessige hensyn gjennomføres gradvis.

2. bataljon skal omorganiseres til en lett infanteribataljon. Bataljonen skal innrettes med hovedvekt på vernepliktig personell, med innslag av vervede i funksjoner som krever lengre opplæringstid. Bataljonen skal ha evne til å operere i krevende norsk terreng, og skal settes opp på lette terrengkjøretøyer, beltevogner og lastevogner som muliggjør manøver under alle forhold. Bataljonen med samvirkeavdelinger skal ha evne til høyintensitetsoperasjoner gjennom offensive og defensive kapasiteter. 2. bataljon skal kunne løse oppgaver som del av Brig N.

Hæren skal ivareta beredskap nasjonalt, jf. vedlegg B1 – *Operativ ambisjon*, og ha evne til hurtig innsetting i operasjoner i utlandet med nødvendig støtte og logistikk. Hæren skal raskt

kunne deployere en styrke på bataljonsstørrelse for operasjoner hjemme eller ute. I operasjoner ute skal et slikt engasjement kunne vedlikeholdes for en begrenset periode, og et kompanistridsgruppebidrag skal kunne vedlikeholdes på vedvarende basis.

Ved siden av ovenstående skal Hæren kontinuerlig stille kongevakt, grensevakt og spesialstyrkeberedskap, herunder kunne yte bistand til politiet innenfor rammen av *bistandsinstruksen*.

Etterretningsbataljonen, Militærpolitikompaniet og Sambandsbataljonen videreutvikles som Brig Ns kommando- og kontrollavdelinger for å kunne understøtte effektiv kommando og kontroll i alle operasjoner. Artilleribataljonen og Ingeniørbataljonen videreutvikles som Brig Ns taktiske støtteavdelinger og skal tilføre Brig N nødvendig ildkraft, beskyttelse og mobilitet i alle typer operasjoner. Artilleribataljonen planlegges i perioden ~~2017–2020~~ ~~2013–2016~~ tilført ~~nytt~~ artillerisystemet Archer. Det gamle systemet, M109, utfases med denne timeplanen innen utgangen av ~~2020~~ ~~2015~~. Kampluftvern er planlagt anskaffet i perioden ~~2018–2021~~ ~~2014–2017~~. Luftforsvarets kompetanse på luftvern skal utnyttes for å gjøre kampluftvern ved Artilleribataljonen operativ. Utdanning skal samordnes i størst mulig grad.

Logistikkbataljonen og Sanitetsbataljonen utgjør Brig Ns taktiske logistikkavdelinger. Sanitetsbataljonen vil få fullført leveranser av SISU/PASI pansrede evakueringskjøretøy og mot slutten av perioden ~~2016–2023~~ ~~2013–2016~~ planlegges nye trekk- og lastevogner tilført.

Grensevakten skal videreføres på Høybuktknoen, og skal ivareta myndighetsutøvelse, støtte til Grensekommissæren og suverenitetshevdelse langs den norsk-russiske grensen. Grensevakten skal videreutvikles i sammenheng med etablering av to nye grensestasjoner. Grensevakten skal gjennomføre en prøveordning for 18 måneders førstegangstjeneste for enkelte kategorier fra 2013 som del av en differensiert førstegangstjenestemodell.

HM Kongens Garde (HMKG) skal videreføres i Huseby leir som en vernepliktsbasert, stående, lett infanteribataljon med innslag av vervede i funksjoner som krever lengre opplæringstid. Vakthold og sikring av kongehuset videreføres som dimensjonerende oppdrag. HMKG skal også kunne løse oppdrag for støtte til samfunnssikkerhet, basert på tilgjengelige ressurser. Dette innebærer bl.a. å kunne bistå politiet innenfor *bistandsinstruksen*. Det skal legges opp til at HMKG skal trene sammen med politiet og andre relevante avdelinger i Forsvaret i dette nye oppdraget. Oppgavene knyttet til musikk, seremonier og drill videreføres. HMKGs rekruttskole videreføres på Terningmoen. HMKG skal i perioden om nødvendig tilføres nye og moderne pansrede kjøretøyer med økt beskyttelse.

Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte (FKL) skal levere tilpassede operative elementer til nasjonale og internasjonale oppdrag. Utviklingen av FKL skal ses i sammenheng med den helhetlige gjennomgangen av Hærens logistikk- og støtteorganisasjon.

FSK skal overføres fra Hæren til Forsvarets spesialstyrker per 1. januar 2014.

~~FSK/HJK, som fellesstrategisk ressurs, skal videreføre sine aktiviteter og oppgaver. For ytterligere beskrivelse av FSK/HJK henvises til punkt 4.4 Forsvarets spesialstyrker.~~

4.5.2 Operativ struktur

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til å lede egne og flernasjonale styrker i Norge	Brigadekommando Brig N	Både mobil og deployerbar kommandoplass, med nødvendige ledelses- og K2-systemer, vakthold og sikring
Evne til landoperasjoner	Brig N	Hele konfliktspekteret i en fellesoperativ ramme Deployering av samlet brigade til operasjoner i utlandet skal ikke være dimensjonerende for utviklingen
Evne til ledelse av flernasjonale styrker utenfor Norge	Deler av brigadekommando Brig N, manøverenhet og tilpasset kommando- og kontroll-, taktisk- og logistisk støtteavdelinger	Varighet i inntil 6 måneder
Evne til å deployere stridsgrupper på bataljons- eller kompaninivå nasjonalt og internasjonalt	- 2 mekaniserte manøverbataljoner med evne til hurtig innsats, - 1 lett infanteribataljon - Kommando- og kontrollavdelinger <ul style="list-style-type: none"> • Sambandsbataljon • Militærpolitikompani • Etterretningsbataljon - Taktiske støtteavdelinger <ul style="list-style-type: none"> • Artilleribataljon 	Videreutvikles og styrkes som to likeverdige, mekaniserte avdelinger med evne til hurtig innsats 2. bataljon skal omorganiseres til en lett infanteribataljon

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
	<ul style="list-style-type: none"> • Ingeniørbataljon <p>- Taktiske logistikkavdelinger</p> <ul style="list-style-type: none"> • Logistikkbataljon • Sanitetsbataljon 	
Suverenitetshevdelse gjennom evne til kontinuerlig grensevakt	Grensevakten	Videreutvikles med tanke på å ytterligere optimalisere oppdragsløsningen, samt sikre en mest mulig rasjonell drift
Vakthold og sikring for kongehuset og seremonielle tjenester	HM Kongens Garde (1 lett bataljon)	
Evne til å gjennomføre fullspekter spesialoperasjoner	Forsvarets spesialkommando/Hærens Jegerkommando	Styrkes i perioden
Evne til å understøtte nasjonale styrker med alle klasser forsyninger og tjenester ved operasjoner i Norge og i utlandet	Logistikkbase, land Logistikkbase, felles Felles vannrenseenhet Felles landtransportkompani	Se punkt 3.9.4 – <i>Deployerbare logistikkbasen</i> Basen skal også i noen grad kunne understøtte sjø- og luftelementer Må ses i sammenheng med transportkapasiteten i Logistikkbataljonen
Evne til å etablere baser og infrastruktur til norske styrker ved operasjoner	Theatre Enabling Force (TEF)	
Evne til å deployere og redeployere norske enheter til og fra operasjonsområder i Norge og utlandet	Transportkontrollenhet (MOVCON) Luftterminalenhet Havne- og jernbaneterminalenhet	

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til eksplosivrydding <ul style="list-style-type: none"> • I Norge og utlandet • Støtte til politiet 	Eksplosivryddeenhet	Må ses i sammenheng med kapasiteten som er i Minedykkerkommandoen og basesett i Luftforsvaret
Evne til å levere militære polititjenester	Militærpolitienhet	Kapasiteten må ses i sammenheng med MPkp/ Brig N

Tabell 8: Hærens operative kapasiteter

4.5.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

4.5.3.1 Samordning av funksjoner i Hærstaben og staben i Brigade Nord

Hæren skal samordne funksjoner mellom HST og staben i Brig N. Hensikten er å endre organiseringen og samhandlingen innenfor deler av fredsforvaltningen for å effektivisere ledelse og virksomhetsstyringen i HST og Brig N. Tiltaket skal tydeliggjøre brigadestabens operative funksjon ved å samordne støttefunksjonene på ett nivå. Tiltaket skal være ferdig utredet medio 2013 med forventet implementering innen 2016, med en beregnet økonomisk gevinst på 40 mill. 2012-kroner. Samordningen skal gi stabil styring og kraft i gjennomføringen av den konseptuelle dreiningen av Hæren. HST og staben i Brig N videreføres som selvstendige organisatoriske enheter etter samordningen.

Med bakgrunn i dagens organisering av HST, og sett i sammenheng med samordning av en rekke funksjoner mellom HST og staben i Brig N, skal FSJ, innen 31. desember 2012, vurdere og fremlegge en plan for den helhetlige organiseringen av HST. Hensikten er å oppnå den for Hæren mest effektive ledelse og styring, med hovedtyngdepunktet i nord. Det skal i denne sammenheng vurderes minst ett alternativ som innebærer en signifikant styrking av HST i Indre Troms. Herunder skal det vurderes om det eventuelt vil være totaløkonomisk formålstjenlig å bruke hele eller deler av Sundlia og/eller Heggelia leir til formålet, jf. punkt 4.5.7 *EBA og basestruktur*.

4.5.3.2 Videreutvikling av Hærens logistikkstruktur innenfor Forsvaret

Forsvaret skal i løpet av 2013 ferdigstille den pågående helhetlige gjennomgangen av Hærens logistikk- og støttestruktur sett opp mot Forsvarets samlede logistikk- og støttestruktur. Formålet er å sikre en mest mulig samordnet og effektiv struktur på dette området. En forenkling av styringslinjene og etablering av mer kostnadseffektive driftsmodeller, herunder én felles ledelse for alle logistikkenhetene samt endrede styringslinjer for de regionale støttefunksjonene skal vurderes. Forsyning og vedlikehold internt i brigadestrukturen skal ses i sammenheng for å optimalisere logistikkstøtten.

Utviklingen av FKs organisasjon og virksomhet skal ses i lys av den helhetlige gjennomgangen av Hærens logistikk og støtteorganisasjon samtidig med at FKs ansvar for Forsvarets behov ivaretas.

Logistikkenhetene skal levere operative leveranser, fagutvikling og kompetanseproduksjon til både nasjonale og internasjonale oppdrag.

4.5.3.3 Arktisk innsatsstyrke

~~Det skal utvikles et konsept for arktisk innsatsstyrke. Styrken skal være spesielt egnet for å gjennomføre operasjoner og håndtere utfordringer i et arktisk miljø. FD vil lede arbeidet med å utvikle dette konseptet og FSJ skal være forberedt på å støtte. 2. bataljon skal inngå som hæravdeling i en slik innsatsstyrke.~~

4.5.3.4 Overføring av FSK til Forsvarets spesialstyrker

Hæren skal overføre FSK med personell, materiell, EBA og økonomi til Forsvarets spesialstyrker per 1. januar 2014.

4.5.3.5 Mellomliggende mål for evne til hurtig innsats

Hæren skal innen 1. januar 2017 ha evne til hurtig innsats iht. gitte operative krav i vedlegg B1 – *Operativ ambisjon* / B2 – *Klartider* for Tmbn med bataljonvirkesystem, og for minimum én eskadronsstridsgruppe med tilhørende samvirkesystem for Pbn.

4.5.4 Logistikk og støtte

Deployerbar logistikkbase land skal videreutvikles som en kapasitet for Hæren. Hæren skal i tillegg ha oppsettingsansvaret for de fellesressurser som understøtter logistikkbasene, jf. punkt 3.9.4 *Deployerbare logistikkbasener*. Hæren skal koordinere med Luftforsvaret og FLO for å utnytte verkstedkapasiteten innenfor land- og bakkesystemer på en best mulig måte.

4.5.5 Personell og kompetanse

Personellsammensetningen i Hæren dreies for å øke Hærens operative tilgjengelighet, evne til hurtig innsats og styrke vinterkompetansen, gradvis frem mot 2016. For å møte utfordringene skal Hæren tilføres en større andel avdelingsbefal, spesialister og vervede.

Brig Ns avdelinger skal bestå av befal, vervede spesialister og vernepliktige som skal være godt samtrente, og derved gir en høy grad av tilgjengelighet for nasjonal krisehåndtering, operasjoner nasjonalt og i utlandet. Vernepliktige skal utdannes i alle Hærens avdelinger, være rekrutteringsgrunnlag for verving og videre utdanning, og skal etter endt førstegangstjeneste disponeres i Hærreserven. Hærreserven består av nylig utdannede mannskaper hvor en mindre andel er på beredskapskontrakter. Resterende deler av vernepliktsmassen skal overføres direkte til HV.

Hæren skal se grunnleggende befals- og offisersutdanning i sammenheng for å dekke behovet for nivådannende lederutdanning for spesialister og ledere. Hærens våpenskole skal ha en sentral rolle i nivådannende fagkurs for spesialister.

Hæren skal samordne kompetanseproduksjonen i Hæren under én ledelse. Forsvarets tekniske befalsskole ved FKL skal underlegges Hærens befalsskole. Hærens befalsskole skal videreføres som en avdeling under Krigsskolen, og skal gradvis samle virksomheten til Rena.

For Hæren det spesielt viktig å videreføre verneplikten som grunnlag for styrkeproduksjon og rekruttering. Antall vernepliktige skal være tilpasset Forsvarets fremtidige behov.

4.5.6 Materiell

Hæren skal i perioden driftssette nytt artillerisystem (Archer), tilføre IKT og K3IS materiell i lys av ~~NF~~ ambisjonen om evne til samhandling i nettverk i operasjoner, starte moderniseringen og utskiftingen av kampvognene (CV90), tilføre ny oppklaringskapasitet (Oppklaringspanservogn og mindre ubemannede luftfartøy), fortsette modernisering og utskifting av pansrede støttekjøretøyer av M113-serien, skifte ut deler av hjulmateriellet og tilføre økt nattkapasitet. Betydelig materiell returneres fra Afghanistan. Nye kapasiteter anskaffes innen fjernstyrte våpenstasjoner og automatiske granatkastere. Kampluftvern planlegges tilført Brig N i perioden 2018–2021 ~~2014–2017~~.

Hæren skal videreføre Leopard 2 stridsvogn som hovedkampsystem. Hærens bergepanservogner overføres til Leopard 2 chassis. Øvrige ingeniør- og støttevogner som er basert på Leopard 1 chassis, vurderes overført til Leopard 2 chassis for å bedre kapasiteten og forenkle utdanning og logistikk. En levetidsforlengelse av Leopard 2 stridsvogn frem mot 2030–2035 skal vurderes.

CV90 skal oppgraderes og dette innebærer bl.a. at de mekaniserte bataljonene periodevis må settes opp med hjulmaterieell for å opprettholde taktisk mobilitet.

Anskaffelsen av ABC søke- og påvisningsvogner skal fortsette med tilpasninger og oppgraderinger. Ferdigstilling er planlagt til 2013. Innenfor ARBC skal hovedsatsingen være investeringer i soldatsystemer og utstyr til deteksjon, varsling, rens og rapportering.

Det skal anskaffes materiell til mottiltak mot improviserte sprengladninger samt beskyttelse og sikring av baser. Vannrensekapasitet skal anskaffes i første del av perioden.

Delområdet militær geografi skal videreutvikle tilgangen til geografiske tjenester til både utenlandsoperasjoner og nasjonale behov.

Avhending av materielloverskudd skal bidra til å frigjøre lagerarealer, og skal gi dokumenterbare ressursbesparelser for både EBA- og materiellforvaltning.

4.5.7 EBA og basestruktur

Hærens basestruktur skal videreføres og forsterkes rundt to kraftsentra; Østerdal garnison og indre Troms. I tillegg videreføres følgende områder: Sessvollmoen, Høybukthoen, Huseby

og Linderud leir i Oslo. Tiltak gjennomføres innenfor basestrukturen og tilhørende EBA, knyttet opp mot en økning i antall ansatte og som innbærer en tilpasset bygningsmasse.

Virksomheten ved Garnisonen i Sør-Varanger (GSV) skal videreutvikles i sammenheng med etablering av to nye grensestasjoner, hhv. Svanvik i 2014 og Storskog i 2015, og utfasing av de seks eksisterende stasjoner. Denne organiseringen skal gi en mer effektiv gjennomføring av grensevaktens operasjoner.

Skjold leir skal videreføres som base for 2. bataljon og ingeniørbataljonen. Med tilgang til skytefeltene Mauken og Blåtind, gir dette unike øvingsfasiliteter for Brig N og samtrening og øving med allierte.

I Bardufoss-området skal Hæren konsentrere sin aktivitet til Rusta leir med HST, Brigadestaben, Sambandsbataljonen og Logistikkbataljonen. Militærkompaniet skal videreføres på Bardufoss flystasjon. Sundlia og Heggelia leir er planlagt utrangert og avhendet. Imidlertid må dette tiltaket også vurderes i sammenheng med styrkingen av HST i Indre Troms, jf. punkt 4.5.3.1 *Samordning av funksjoner i Hærstaben og staben i Brigade Nord*.

I Setermoen leir videreføres Panserbataljonen, Artilleribataljonen, Etterretningsbataljonen og Sanitetsbataljonen. Setermoen skytefelt muliggjør trening og øving med alle Hærens våpensystemer og avdelinger, samt støtte fra fellesoperative kapasiteter som helikoptre og kampfly, herunder trening med allierte.

I Rena leir videreføres ~~FSK/HJK~~, Telemark bataljon, Hærens våpenskole, inkludert Hærens taktiske treningssenter og Hærens befalsskole videreføres.

Rødsmoen skytefelt med skoleskytebaner og nærøvingsområde, videreføres. Regionfelt Østlandet, videreføres med kapasiteter for trening og øving med alle Hærens våpensystemer, og med manøvreringsområder for mekaniserte styrker opp til bataljons størrelse.

På Terningmoen videreføres Administrativt foresatt avdeling (AFA), Hærens våpenskole, Forsvarets vinterskole og rekruttutdanningen for HMKG. Terningmoen leir har skytefelt med kapasitet for alle Hærens hånd- og avdelingsvåpen, samt gode øvingsområder. Skytefeltet kompletterer kapasiteten som finnes ved Rødsmoen og Regionfelt Østlandet.

FKL videreføres i Sessvollmoen leir med et fortsatt ansvar for å dekke Forsvarets behov for felleskapasiteter.

HMKG videreføres i Huseby leir og på Terningmoen.

Krigsskolen videreføres i Linderud leir.

4.5.8 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Hæren skal produsere operative avdelinger for bruk både nasjonalt og i utlandet, i fred, krise og krig. I tillegg skal Hæren gjennomføre operasjoner knyttet til grensevakt og vakthold for

kongehuset. Hærens bidrag til operasjoner i utlandet skal være alt fra regulære stridsoppdrag til vakt, sikring, overvåkning, militær støtte, stabiliseringsoppdrag og støttefunksjoner samt stabsoffiserer og observatører.

Brigadenivået videreføres med hensyn til kompetanse, trening og ledelse av landoperasjoner samt interoperabilitet med allierte, og skal være rammen for trening av avdelinger på lavere nivåer i samvirkedisipliner. Brigadestrukturen skal gi organisatorisk fleksibilitet til å sette sammen innsatsstrukturer avhengig av behov.

Det legges til grunn at øvings- og treningsnivået i Brig N i perioden 2013–2016 videreføres på 2012-nivå for å opprettholde en tilfredsstillende operativ evne for Brig N med underavdelinger. Brig N skal årlig delta på minimum én fellesoperativ øvelse, hvor Brig Ns kampsystem og de underliggende bataljonssystemer blir øvd i en fellesoperativ-/brigaderamme. HMKG og GSV skal hhv. videreføre og videreutvikle et trenings- og øvingsnivå tilsvarende 2012-nivået.

Den økte kompetansen som tilføres manøverbataljonene, i form av flere avdelingsbefal, spesialister og grenaderer, skal øke tilgjengeligheten slik at tiden for å bli klar til gjennomføring av operasjoner, både nasjonalt og utlandet, reduseres.

Hærens avdelinger skal i perioden 2013–2016 øve iht. gitt oppdrag og FSJs prioriteringer. Hærens trening og øving må tilpasses en økt reaksjonsevne og flere vervede avdelinger. Øvingsaktiviteten skal utnytte fellesoperative trenings- og øvingsarenaer, nasjonal krisetreningsøvelser og øving med allierte samarbeidspartnere.

Øvingsdøgn/plan	2013	2014	2015	2016
Brig N ²⁹³⁰	26	26	26	26
Hærens reaksjonsstyrker med Telemark bataljon som kjerne	28	28	28	28
Panserbataljon ³¹	26	26	26	28
GSV	30	30	30	30

²⁹ Inkluderer i denne sammenheng følgende avdelinger: 2. bataljon, Artilleribataljonen, Ingeniørbataljonen, Etterretningsbataljonen, Sambandsbataljonen, Logistikkbataljonen, Sanitetsbataljonen og Militærpolitikompagniet.

³⁰ Nivået for 2. bataljon vil være lavere enn angitt i 2013.

³¹ Bygges opp til en Hurtig reaksjonsstyrke i løpet av 2013–2016.

HM Kongens Garde	17	17	17	17
Fellesoperative øvelser	13	13	13	13

Tabell 9: Planlagt øvingsnivå i Hæren

4.5.9 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for Hæren tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 5 540,6 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. I tillegg planlegges en gradvis kompetansemessig styrking av Brig N i løpet av perioden. Styrkingen av Brig N forutsetter frigjorte midler på kapittel 1792. Eventuell ytterligere budsjettmessig styrking, mot slutten av perioden 2013–2016, vil være avhengig av at FSJ prioriterer frigjorte midler fra effektiviseringsarbeidet til Hæren, samt intern frigjøring av midler i Hæren. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

[FSK finansieres over kapittel 1731 Hæren frem til den nye driftsenheten, Forsvarets spesialstyrker blir etablert per 1. januar 2014.](#)

4.6 Sjøforsvaret

Sjøforsvarets dimensjonerende rolle skal være evne til sjøkontroll og sjønektelse i fred, krise og krig.

Sjøforsvaret har gjennomgått en betydelig fornying av fartøystrukturen, og er fremtidsrettet og moderne. Frem mot 2016 legges det til grunn en videreføring av Sjøforsvarets struktur, [med unntak av MJK som overføres fra Sjøforsvaret til Forsvarets spesialstyrker per 1. januar 2014](#). Det skal i perioden 2013–2016 tas stilling til hvorledes undervannsbåtkapasiteten og helikopterbærende fartøyer til Kystvakten skal videreføres.

4.6.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Sjøforsvaret skal bidra til Forsvarets krigsforebyggende rolle og krisehåndtering gjennom evne til å avgrense et militært angrep, sikre mottak av og samvirke med allierte styrker og gjenopprette territoriell integritet. Sjøforsvaret er også en viktig bidragsyter til operasjoner i utlandet, og bidrar med fast deltakelse i de stående maritime NATO-styrkene SNMG og SNMCMG, og skal tidvis kunne ta ledelsen over disse styrkene. Sjøforsvaret skal være i stand til å løse pålagte kystvaktoppgaver.

Som ledd i en oppdatering og konkretisering av Kystvaktens krigsoppgaver, skal det vurderes på hvilket stadium i en konflikt Kystvakten skal gå over i rollen som militære kampfartøyer og hvilke oppdrag de da kan løse, uten at dette skal være dimensjonerende for utvikling av Kystvaktens struktur og materiell.

4.6.2 Operativ struktur

Innfasingen av Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse korvetter skal videreføres og fullføres. Et nytt logistikk- og støttefartøy er i anskaffelsesfasen og planlegges innfaset fra 2016. ~~Kystvaktfartøyet Ålesund planlegges erstattet i 2016.~~

Foruten nytt logistikk- og støttefartøy, er den nye fartøystrukturen forventet å være på plass og tatt i bruk ila. 2013. Sjøforsvaret skal videreføre arbeidet med å sette de nye fartøysklassene i operativ drift. Oppnåelse av Full Operational Capability (FOC) når nye maritime helikoptre kommer på plass etter 2013, og Nytt sjømålsmissil (NSM) er innfaset som del av strukturen.

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til å lede flernasjonale maritime operasjoner i og utenfor Norge	1 Taktisk maritim kommando	Videreføres
Evne til kontinuerlig tilstedeværelse, overvåkning, suverenitetshevdelse, og i tillegg myndighetsutøvelse i norske farvann. Evne til raskt å kunne forsterke tilstedeværelse ifm. episode- og krisehåndtering. Evne til å etablere og holde sjønektelse og sjøkontroll. Evne til deltakelse i flernasjonale operasjoner	<ul style="list-style-type: none"> - 5 fregatter, Fridtjof Nansen-klasse m/NH-90 helikoptre - 6 korvetter, Skjold-klasse - 6 ubåter, Ula-klasse - 6 mineryddingsfartøy, Alta-/Oksøy-klasse - Logistikk- og støttefartøy - Logistikkbase, Sjø - Kystjegerkommandoen - Taktisk båtskvadron - Minedykkerkommandoen 	<p>Videreføre innfasingen av fregatter og korvetter, innfase NH-90 til Kystvakten og fregattvåpenet</p> <p>Innfase nytt logistikk- og støttefartøy. Se punkt 3.9.4</p>
~~Evne til å gjennomføre spesialoperasjoner~~	~~Marinejegerkommandoen~~	~~Jf. punkt 4.4.~~
Evne til kontinuerlig tilstedeværelse, overvåkning, suverenitetshevdelse, og myndighetsutøvelse	<ul style="list-style-type: none"> - 1 Ytre kystvakt m/NH-90, Svalbard-klasse - 3 Ytre kystvakt m/NH-90, Nordkapp-klasse - 5 Ytre kystvakt, Ålesund-/Harstad-/Barentshavklasse - 5 Indre kystvakt, Nornen-klasse m/ hurtiggående patruljebåter 	

Tabell 10: Sjøforsvarets operative kapasiteter

Reine-fartøyene skal innen 1. januar 2013 avvikles i HV og overføres til Sjøforsvaret, herunder ett fartøy til Kystvakten. Bruken av og aktivitetsnivået for disse fartøyene skal tilpasses rammene fartøyene overføres med.

4.6.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

Sjøforsvaret skal overføre MJK med personell, materiell, EBA og økonomi til Forsvarets spesialstyrker per 1. januar 2014. Sjøforsvarets øvrige organisasjon skal videreføres. Sjøforsvarets organisasjon skal videreføres.

Sjøforsvaret skal bidra til Luftforsvarets etablering av et detasjement med NH-90 maritime helikoptre på Haakonsværn.

~~Det skal utvikles et konsept for arktisk innsatsstyrke. Styrken skal være spesielt egnet for å gjennomføre operasjoner og håndtere utfordringer i et arktisk miljø. FD vil lede arbeidet med å utvikle dette konseptet, og FSJ skal være forberedt på å støtte. KJK, ev. forsterket av MJK, er vurdert som en mulig sjøforsvarsavdeling som kan inngå i en slik innsatsstyrke.~~

4.6.4 Personell og kompetanse

Sjøforsvaret skal styrkeprodusere og stille maritime kapasiteter til beredskap og innsats nasjonalt og i utlandet i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt.

Sjøforsvaret skal videreutvikle dagens tolv måneders førstegangstjeneste innenfor gitt økonomisk ramme. Utdanningsordningen slik den er etablert i 2012 skal videreføres ved hhv. skolesenteret KNM Tordenskjold, ved Befalsskolen for Sjøforsvaret og ved Sjøkrigsskolen. I tillegg skal den utskrevne befals- og rekruttutdanningen videreføres ved rekruttskolen KNM Harald Haarfagre.

4.6.5 Materiell

Ula-klasse undervannsbåter, med pågående og planlagt oppgraderinger, forventes å ha en levetid til etter 2020. Det legges til grunn at undervannsbåtkapasiteten videreføres enten ved å forlenge levetiden på Ula-klassen eller ved å anskaffe nye undervannsbåter. Prosjektet for vurdering av undervannsbåtkapasitet etter 2020 er allerede i gang med å utrede alternativer knyttet til valget mellom levetidsforlengelse av Ula-klassen eller nyanskaffelse av undervannsbåter.

Det legges videre til grunn at [den kapasiteten](#) Nordkapp-klasse helikopterbærende fartøyer i Kystvakten [utgjør](#) skal erstattes innen 2020. ~~etter 2016.~~

4.6.6 EBA og basestruktur

I tillegg til å understøtte basestrukturtiltak og generell fornyelse av bygningsmassen, skal investeringer knyttet til arbeidsmiljø og HMS-krav, samt investeringer som øker den operative evnen prioriteres. Som et ledd i å gjøre basene fremtidsrettet skal det gjennomføres miljøtiltak ved basene.

Haakonvern orlogsstasjon:

- Det skal tilrettelegges for å kunne motta et mindre detasjement av NH-90 for understøttelse av fregatt- og kystvaktoperasjoner.

Ramsund orlogsstasjon:

- Det skal etableres permanent ladekapasitet for undervannsbåter snarest mulig og senest innen utgangen av 2013.
- [Ramneset skyte- og øvingsfelt skal videreføres som øvingsområde for spesialstyrkene og andre avdelinger med spesielle treningsbehov.](#)

Sortland:

- SKYS videreutvikles som base for Kystvakten og Kystvaktens ledelse.

Trondenes:

- Videreføres som base for Kystjegerkommandoen.

4.6.7 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Sjøforsvarets fartøyer og avdelinger skal seile og øve iht. oppdrag og FSJs prioriteringer. Aktivitetsnivået skal videreføres.

Aktiviteten i Kysteskadren skal prioriteres mot innfasing av den nye strukturen, samt understøttelse av nordområdesatsingen.

Målsetting for seilingsdøgn (gjennomsnitt)	2013	2014	2015	2016
Fregatt	85	85	85	85
Korvett	80	80	80	80
Undervannsbåt	79	79	79	79
Mineryddingsfartøy	79	79	79	79
Øvrige fartøy	79	79	79	79
Ambisjonen er at minimum 25 % av seilingsaktivitet skal skje i Nord-Norge				
Målsetting for øvingsdøgn (samlet)	2013	2014	2015	2016
Marinens jegervåpen	50	50	50	50

Aktiviteten i Kystvakten skal prioriteres mot en hensiktsmessig utnyttelse av fartøyene, samt understøttelse av nordområdesatsingen.

Målsetting for patruljedøgn (totalt)	2013	2014	2015	2016
Helikopterbærende kystvakt	915	915	915	~~915~~
Havgående kystvakt	1 580	1 580	~~1 560~~ 1 580	~~1 560~~ 1 580

Indre kystvakt ²²	1 580	1 419 ~~1580~~	1 720 ~~1419~~ ~~1580~~	1 419 ~~1580~~
Ambisjonen er at minimum 60 % av patruljedøgnene skal produseres i Nord-Norge				

Tabell 11: Planlagt seilings-, patruljedøgn- og øvingsnivå i Sjøforsvaret

4.6.8 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for Sjøforsvaret (kapittel 1732) og Kystvakten (kapittel 1790) tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på hhv. 3 418,0 mill. 2012-kroner og 978,4 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. Eventuell budsjettmessig styrking av Sjøforsvaret vil derfor være avhengig av at FSJ prioriterer frigjorte midler fra effektiviseringsarbeidet til Sjøforsvaret. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

MJK finansieres over kapittel 1732 *Sjøforsvaret* frem til den nye driftsenheten, Forsvarets spesialstyrker blir etablert 1. januar 2014.

4.7 Luftforsvaret

4.7.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Luftforsvaret skal styrkeprodusere og stille luftmilitære kapasiteter til egen og Forsvarets fellesoperative styrkestruktur, og stille styrker på beredskap for luftovervåking, myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse, nasjonalt og i utlandet i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Deler av den luftoperative strukturen skal være tilgjengelig på kort varsel for operasjoner både i Norge og i utlandet. Oppdrag innenfor ressurs- og miljøoppsyn samt søke- og redningsoperasjoner videreføres.

Luftforsvaret skal videreføre bredden av dagens kapasiteter og disse skal videreutvikles gjennom organisatorisk videreutvikling og investeringer i nye materiellsystemer og ny teknologi. Helt sentralt for den mer langsiktige utviklingen av Luftforsvaret står beslutningen om anskaffelse av F-35. Andre sentrale endringer omfatter en mer sentralisert basestruktur, modernisering av luft- kommando- og kontrollstrukturen, innfasing av nye taktiske transportfly og maritime helikoptre og mindre justeringer innenfor luftvern og basesett. Den videre utviklingen av det pågående anskaffelsesprosjektet for nye kampfly vil gi et viktig grunnlag for en mer kostnadseffektiv innretning av Luftforsvarets virksomhet og den samlede base- og støttestruktur.

²² Som følge av overføring av Reine-klassen fartøyer til Sjøforsvaret forventes aktiviteten i Indre Kystvakt å øke.

I perioden skal det nordiske samarbeidet innenfor taktisk lufttransport, beskrevet i NORTAT-rapporten og utdypet i *NORTAT Implementation Plan*, etableres og videreutvikles.

4.7.2 Operativ struktur

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til å lede egne og flernasjonale styrker i Norge	Luftoperasjonssenter	ACCS implementeres Redundanskapasitet innenfor kontroll- og varslings
Evne til effektiv luftromsovervåking og kontroll av luftstridsmidler	1 K&V-enhet for kontinuerlige operasjoner, samt redundanskapasitet ved luftoperasjonssenteret som kan benyttes ved behov	1 ARS etter innføringen av ACCS. Gradvis utvikling av sensorstrukturen
Evne til suverenitetshevdelse og krisehåndtering i luften	57 F-16 kampfly Fortsette forberedelser til innfasing av inntil 52 F-35 kampfly	Forberede ny kampflykapasitet
Evne til elektronisk krigføring, kalibrering, kontrollflyging og transport	3 DA-20 EK/VIP fly	
Evne til å beskytte utvalgte militære og sivile installasjoner	NASAMS II luftvern	Deployerbart. Videreutvikles
Evne til taktisk transportstøtte med transportfly og transporthelikoptre for nasjonale operasjoner og operasjoner i utlandet	4 C-130 J transportfly 18 Bell 412 transporthelikoptre	Et detasjement med Bell 412 på Rygge i beredskap for støtte til FSK og skal ved behov kunne avgis til politi for håndhevelsesbistand iht. Bistandsinstruksen
Evne til å løse oppdrag knyttet til suverenitetshevdelse og maritim overvåking, i tillegg til miljø og ressursforvaltning, samt søk- og redningstjeneste	4 P-3 C og 2 P-3 N maritime patruljefly 14 NH-90 helikoptre 12 Sea King redningshelikoptre	FSJ skal snarest fremlegge alternative løsninger for helikopterstøtte til Kystvakten, i tilfelle vesentlige ytterligere forsinkelser av NH-90

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til understøttelse av styrkebidrag	Baseforsvarskapasitet (basesett) Logistikkbase, luft	Se punkt 3.9.4 – <i>Deployerbare logistikkbaser</i>

Tabell 12: Luftforsvarets operative kapasiteter

4.7.3 Tiltak/Organisasjonsutvikling

GIL med en tilpasset stab skal flyttes til Reitan **innen utgangen av 2020**. ~~så snart som mulig og senest innen utgangen av 2014.~~

Inndelingen av Luftforsvarets flystasjoner skal endres, og begrepet hovedflystasjon bortfaller. Forsvaret skal innen utgangen av 2013 fremme en anbefaling om helhetlig inndeling og begrepsbruk for Luftforsvarets stasjoner.

Luftforsvarets kampfly, luftvern, basesett og analysekapasitet, herunder Luftforsvarets baseforsvarstaktisk og luftverntaktisk skoler, skal samles på Ørland flystasjon i takt med etablering av nødvendige fasiliteter. Det skal etableres en fremskutt operasjonsbase for kampfly på Evenes, med permanent NATO QRA beredskap og periodisk treningsvirksomhet. Bodø hovedflystasjon skal legges ned i takt med etablering av den fremtidige kampflybaseløsningen.

~~Rygge flystasjon~~ **137 Luftving** skal nedlegges. Drift av helikopter til støtte og beredskap for Forsvarets spesialstyrke og redningshelikopterberedskap skal videreføres på Rygge som detasjementer underlagt Bardufoss flystasjon. Detasjementet skal drifte det antall helikopter som er nødvendig for å opprettholde beredskapen og samtidig gir lavest mulig driftskostnader. Forsvarets EK støttesenter (FEKS) skal flyttes til Ørland flystasjon og integreres med øvrig analysekapasitet når denne er etablert. 717 skvadron med DA-20 skal flyttes til Gardermoen flystasjon.

Luftforsvarets stasjon Mågerø skal legges ned. Luftforsvarets programmeringssenter skal flyttes til Reitan, hvor det skal etableres et nasjonalt luftoperasjonssenter. Luftforsvarets kontroll og varslingskole skal flyttes til Sørreisa.

Luftkrigsskolen i Trondheim, Luftforsvarets skolesenter Kjevik, Andøya flystasjon, rekruttskolevirksomheten på Madla, og redningshelikoptertjenesten skal videreføres. Bardufoss flystasjon, Evenes flystasjon, Gardermoen flystasjon og Luftforsvarets stasjon Sørreisa skal videreutvikles. Stasjonsgruppe Banak skal ifm. nedleggelsen av Bodø hovedflystasjon underlegges en annen flystasjon.

4.7.3.1 Utvikling av Forsvarets fremtidige kampflybase på Ørland

Etablering av en hovedbase for kampfly på Ørland skal legge til rette for mottak av F-35 som nytt kampfly, og en mer hensiktsmessig og effektiv styrkeproduksjon både for kampfly som

våpensystem og evnen til å produsere en luftmaktkapasitet, inkludert analyse, luftvern, baseforsvar og nødvendig mobil operativ støtte. Kampflybasen skal dimensjoneres for permanent stasjonering av inntil 45³³ F-35 kampfly og vil i fremtiden ha ansvaret for årlig å styrkeprodusere 8 050 flytimer totalt, hvorav QRA-virksomhet og inntil 10 % av årlig trening skal foregå fra deployeringsbaser, hovedsakelig Evenes.

På kampflybasen må fasiliteter for simulator for F-35 være klare og sikkerhetsmessig godkjent innen utgangen av 2016, og nødvendige fasiliteter for operasjoner og logistikkstøtte til de første F-35 må være klare innen tredje kvartal 2017. Utbyggingen av basen skal gjennomføres samtidig med drift av både Airborne Warning and Controlling System (AWACS) og kampfly på Ørland. Utbyggingen skal derfor følge en overordnet plan som inneholder milepeler for mottak av tilført virksomhet og innfasing av nytt kampfly. Den overordnede planen skal beskrive hvordan den operative virksomheten skal kunne gjennomføres parallelt med utbyggingen på en forsvarlig måte.

Kampflyvirksomheten med F-35 på Ørland skal organiseres i to skvadroner, hhv. 331 og 332 skvadron, med inntil 50 piloter³⁴. 338 skvadron skal legges ned når F-16 utfases. ~~nedlegges når kampflyvirksomheten overføres fra Bodø, senest innen utgangen av 2018.~~

Luftverntaktisk skole og operativt luftvern i Bodø skal organisatorisk overføres til Ørland flystasjon innen utgangen av 2016. Personell flytter og materiell flyttes til Ørland senest innen utgangen av 2016, om nødvendig ved bruk av midlertidige fasiliteter. [Organisatorisk overføring og permanent løsning for enhetene skal koordineres med det pågående fagmilitære rådet \(FMR 2015\).](#) ~~Det planlegges med at permanent løsning skal være på plass innen utgangen av 2018.~~ Baseforsvarstaktisk skole og operativt baseforsvar (basesett) på Rygge skal organisatorisk overføres til Ørland flystasjon innen utgangen av 2016. Personell flytter og materiell flyttes til Ørland innen 2016, om nødvendig ved bruk av midlertidige fasiliteter. [Organisatorisk overføring og permanent løsning for enhetene skal koordineres med det pågående fagmilitære rådet \(FMR 2015\).](#) ~~Det planlegges med at permanent løsning skal være på plass innen utgangen av 2020.~~

FEKS skal flyttes til Ørland og integreres i analysemiljøet som bygges opp rundt kampflyvirksomheten på kampflybasen så snart fasilitetene er klare.

4.7.3.2 Etablering av en fremskutt operasjonsbase for kampfly på Evenes

Etablering av en fremskutt operasjonsbase på Evenes skal gi gevinst gjennom permanent tilstedeværelse i nord, og et bedre utgangspunkt for gjennomføring av operasjoner,

---

³³ I tillegg legges det til grunn at fire treningsfly F-35 er lokalisert i USA og ytterligere tre F-35 lokalisert til fremskutt QRA-base. Disse syv skrogene skal ikke være dimensjonerende for infrastruktur på kampflybasen.

³⁴ I tillegg kommer inntil ni stabspiloter.

styrkeproduksjon og internasjonalt samarbeid med kampfly i Nord-Norge. Det legges til grunn gjennomføring av omtrent 10 % av styrkeproduksjonen fra andre baser enn kampflybasen på Ørland, primært Evenes. Den fremskutte basen på Evenes skal dimensjoneres for å kunne håndtere QRA, deler av styrkeproduksjonen, samt nasjonale-, nordiske-, og allierte kampflyøvelser. Det legges til grunn inntil 1 600 flybevegelser per år. Videre skal det være fasiliteter til å kunne støtte operasjoner med inntil 15 fly samtidig, som omfatter en enhet på tolv fly og tre fly bundet opp til gjennomføring av QRA-oppgaget.

Evenes skal være i stand til å støtte operasjoner, øvingsaktivitet og QRA-deployeringer med F-35 så snart F-35 overtar denne rollen fra F-16, tentativt 2021–2022.

~~Evenes skal være i stand til å støtte operasjoner, øvingsaktivitet og QRA-deployeringer med F-16, snarest mulig og senest 31. desember 2016. Evenes skal prioriteres ved planlegging av øvelser og QRA-deployeringer mv. senest innen 31. desember 2016, for å opparbeide erfaring med bruk av Evenes som QRA-base. QRA-beredskap med F-16, inkludert etablering av en fast tilpasset organisasjon for gjennomføring av QRA-oppgaget samt støtte til gjennomføring av styrkeproduksjon og øvingsaktivitet, etableres på Evenes så snart Forsvaret finner det operativt forsvarlig, og senest 31. desember 2019. Nødvendig utvikling av basen, inkludert etablering av en tilpasset organisasjon for gjennomføring av QRA-oppgaget med F-16 samt støtte til gjennomføring av styrkeproduksjon og øvingsaktivitet, skal være gjennomført innen utgangen av 2016. Evenes skal være i stand til å støtte operasjoner med F-16 snarest mulig og med F-35 senest innen utgangen av 31. desember 2019.~~

4.7.3.3 Nedleggelse av Bodø hovedflystasjon

Nedleggelse av Bodø hovedflystasjon har positiv driftseffekt og et betydelig potensial for realisering av restverdier i eiendom. Iverksetting og gjennomføring av dette tiltaket så raskt som mulig, vil være vesentlig faktor ifm. muligheten for reallokering av midler innenfor forsvarsøkonomien.

~~Bodø 132 Luftving skal legges ned som hovedflystasjon innen utgangen av 2016. Med unntak av QRA-beredskap med F-16, jf. punkt 4.7.3.2, og kapasitet for faseettersyn av F-16 samt kapasitet for vedlikehold av EK-utrustning og vedlikehold av avionikk-komponenter (AIS), skal kampfly og luftvernvirksomhet skal overføres til ny kampflybase på Ørland snarest og senest innen utgangen av 2018. Bodø skal nedlegges som hovedflystasjon innen utgangen av 2016. Det skal legges opp til en fleksibel drift av F-16 i Bodø for å dekke behovet for styrkeproduksjon og QRA-beredskap så lenge F-16 skal ha denne rollen. Faseettersyn av F-16, vedlikehold av EK-utrustning og vedlikehold av avionikk-komponenter (AIS) videreføres i Bodø frem til 31. desember 2019. En tilpasset kapasitet for vedlikehold av F-16, vedlikehold av EK-utrustning og vedlikehold av avionikk-komponenter (AIS) videreføres i Bodø ut F-16s levetid. Det legges til grunn at et nødvendig antall komponenter er vedlikeholdt og lagt på lager.~~

Deler av Forsvarets bolig og kvarter i Bodø-området skal videreføres. Forsvaret skal på sikt konsentrere virksomheten til Reitan. ~~Bodø leir og nødvendige deler av Forsvarets~~

~~boligmasse i Bodø-området skal videreføres for støtte til FOH, GIL med staber, nasjonalt luftoperasjonssenter og programmeringssenter. Forsvarets øvrige eiendomsmasse på Bodø halvøya utrangeres i takt med avviklingen av Bodø hovedflystasjon. senest innen utgangen av 2019.~~

4.7.3.4 Flytting av 717 skvadron til Gardermoen

717 skvadron med DA-20 fly for EK, kalibreringsflygning og VIP-transport skal flyttes til Gardermoen flystasjon innen utgangen av 2014. Det meste av infrastrukturen er allerede etablert i 2012, mens den resterende infrastrukturen skal være etablert innen utgangen av 2015.

4.7.3.5 Nedleggelse av 720 skvadron, opprettelse av et detasjement med Bell 412 på Rygge

720 skvadron med Bell 412 taktiske helikopter legges ned som skvadron. Et detasjement underlagt 339 skvadron på Bardufoss for nødvendig transportstøtte til Forsvarets spesialstyrker og støtte til politiet inkludert håndhevelsesbistand opprettes på Rygge med strengt nødvendig tilhørende personell og materiell. Detasjementet skal dimensjoneres for fredsmessig drift av et tilstrekkelig antall Bell 412 helikoptre med tilpasset logistikk. Detasjementet skal ivareta deler av samarbeidet med Hæren på Rena.

Tiltaket skal være gjennomført innen utgangen av 2014.

4.7.3.6 Flytting av Generalinspektøren for Luftforsvaret med staber til Reitan

~~Flytting av GIL, med LST, Luftforsvarets utdanningsinspektorat (LUI) og Luftoperativt inspektorat (LOI), skal gjennomføres samlet i 2020. i to trinn. I trinn 1 skal GIL, med en tilpasset stab av om lag samme størrelse som den som ble flyttet fra Oslo til Rygge, flyttes til Reitan. Trinn 1 skal gjennomføres innen utgangen av 2014. I trinn 2 skal gjenværende del av Luftforsvarets øverste ledelse (LST for øvrig, LUI og LOI) flytte til Reitan. Tiltaket skal gjennomføres innen utgangen av 2017.~~

~~Tiltaket skal ses i sammenheng med opprettelsen av nasjonalt luftoperasjonssenter og nedleggelse av Bodø hovedflystasjon.~~

4.7.3.7 Nedleggelse av Rygge flystasjon

~~Rygge flystasjon skal nedlegges innen utgangen av 2014. Nedleggelsen av 137 Luftving skal gjennomføres snarest og senest innen utgangen av 2016. Som følge av nedleggelsen av 137 Luftving, skal 330 skvadronens ledelse organisatorisk overføres til Bardufoss flystasjon, men skal fortsatt være lokalisert på Sola.~~

Det skal opprettes et detasjement med Bell 412 taktiske transporthelikoptre dimensjonert iht. punkt 4.7.3.5 *Nedleggelse av 720 skvadron, opprettelse av et detasjement med Bell 412* på Rygge underlagt 339 skvadronen på Bardufoss. Sea King redningshelikoptre og Oslofjord heimevernsdistrikt (HV 01) med distriktsstab skal videreføres på Rygge. Infrastruktur som ikke er strengt nødvendig som støtte til gjenværende virksomhet, skal utrangeres.

Forsvaret skal gjennomføre en hensiktsmessig overføring av flyplassdriften til en annen aktør. Forsvaret skal si opp samarbeidsavtalen med Rygge sivile lufthavn (RSL) innen 1. august 2012. Forsvaret skal la konsesjonen til å drive og å inneha sivil lufthavn, benevnt Moss lufthavn Rygge, gå ut.

Forsvaret skal søke å tilrettelegge for annen aktør, herunder RSL iht. «Samarbeidsavtalen mellom Forsvaret og RSL AS av 27.03.06». Gjennom den toårige oppsigelsesperioden som gjelder etter at avtalen med RSL er sagt opp, skal Forsvaret forhandle om videre tilrettelegging for sivil aktivitet på Rygge flystasjon.

Dersom Forsvaret, etter å ha sagt opp avtalen med RSL, ikke lykkes med å finne en ny operatør, kjøper og/eller leier til fellesområdet, skal RSL AS få tilbud om å overta fellesområdet på fremforhandlede vilkår, jmf. «Samarbeidsavtalen mellom Forsvaret og Rygge sivile lufthavn AS av 27.03.06». Det skal i en slik sammenheng foretas en taksering av fellesområdet.

FB skal støtte Luftforsvaret i gjennomføringen av prosessen med nedleggelsen av Rygge flystasjon. All basestøtte og infrastruktur som ikke er nødvendig for støtte til helikopterdetasjementene, gjenværende staber og gjennomføring av Høy luftmilitær beredskap (HLB) skal overføres til Skifte eiendom.

Forsvaret skal kartlegge restbehovet ved Rygge og tilrettelegge for dette på en mest kostnadseffektive måten. Gjenværende avdelingers eventuelle merkostnader tilknyttet videreføring av deres aktivitet ved basen når Luftforsvaret bygger ned på Rygge, skal finansieres gjennom de innsparinger som øvrige endringer tilknyttet Rygge medfører.

4.7.3.8 Nedleggelse av Luftforsvarets stasjon Mågerø

~~Luftforsvarets stasjon (LSTN) Mågerø~~ 130 luftving skal legges ned, og virksomheten skal flyttes til hhv. Reitan og Sørreisa. [Innretning og lokalisering av](#) Luftforsvarets programmeringssenter (PS) skal [vurderes](#). ~~flyttes til Reitan~~ og Luftforsvarets kontroll- og varslings-skole (LKVS) skal flyttes til Sørreisa. I tillegg skal årsverk fra operativ, teknisk og basestøttevirksomhet fra Mågerø overføres til Reitan og Sørreisa slik at operativ evne for Luftkontroll- og varslings-systemet (LKV-systemet) videreføres med ambisjonsnivå som for 2012, og [slik](#) at systemet i størst mulig grad opprettholder kompetansen. Tiltaket skal samlet gi en positiv driftseffekt for LKK-strukturen, og skal gjennomføres snarest og senest innen utgangen av 2016, tilpasset innføringen av ACCS på Sørreisa. [Forsvaret avgjør hvor eventuell restaktivitet ved Mågerø etter 2016 blir organisatorisk underlagt.](#)

Nødvendig videreført oppbygging av linjekapasitet for datakommunikasjon skal prioriteres.

4.7.3.9 Etablering av et nasjonalt luftoperasjonssenter ved Reitan

Det skal etableres et luftoperasjonssenter i tilknytning til, og samlokalisert med, FOH på Reitan. Luftoperasjonssenteret skal være en del av GILs organisasjon og operativt underlagt sjef FOH. Luftoperasjonssenteret skal, på vegne av FOH planlegge, lede og gjennomføre luftoperasjoner i et fellesoperativt miljø, og være best mulig tilpasset NATOs fremtidige

kommando- og kontrollstruktur. Dessuten skal senteret kunne utføre kontroll- og varslingsoperasjoner dersom det er behov for å forsterke den ordinære LKV-strukturen. **Styrkeproduksjonen i det nasjonale luftoperasjonssenteret for å sikre tilstrekkelig seighet og redundans for kontroll- og varsling skal begrenses til en minimumsløsning.**

Det skal sikres nødvendig redundanskapasitet for kontroll- og varslingsoperasjoner frem til nødvendig infrastruktur ved nasjonalt luftoperasjonssenter ved Reitan er etablert. Redundanskapasiteten etableres midlertidig gjennom å videreutvikle den mobile ACU-enheten. Forsvaret vurderer hvor denne kapasiteten til enhver tid skal være plassert basert på et effektivt driftsmønster. Anbefalt løsning, inkludert økonomisk vurdering, skal sendes frem til FD snarest og senest innen 1. oktober 2015.

Luftoperasjonssenteret skal få overført personell fra LSTN Mågerø. Det skal legges til rette for en slik overføring, videreutvikling og dreining av dette personellet kompetanse så snart som mulig, og i fasen frem til luftoperasjonssenteret etableres.

Opprettelsen av luftoperasjonssenteret gjennomføres snarest og senest innen utgangen av 2016.

4.7.3.10 Samling av Luftforsvarets kontroll- og varslingskapasitet ved Sørreisa

Luftforsvarets primære kapasiteter innenfor kontroll og varsling skal samles på ARS Sørreisa, **som skal være dimensjonert for døgnkontinuerlig drift.** Hovedoppgaven med kontroll og varsling videreføres som i dag, herunder evne til å lede defensive taktiske luftoperasjoner. Dessuten skal Sørreisa, ved ev. driftsstans på Reitan, være tilrettelagt for å kunne ivareta luftoperasjonssenterets oppgaver med tilførsel av senterets personell.

Som ledd i ovenstående skal LKVS flyttes fra Mågerø til Sørreisa. Skolen skal videreføre dagens driftskonsept med å benytte instruktører og operasjonsromsfasiliteter for optimal utnyttelse av ressurser i utdanningsvirksomheten. Dette skal gjennomføres så snart som mulig og senest innen utgangen av 2016. Skolen vil være sentral i oppbyggingen og dreining av kompetanse mot det fremtidige behov for å utdanne kontroll- og varslingspersonellet i aktuelle funksjoner og systemer.

4.7.3.11 Flytting av Luftforsvarets programmeringssenter til Reitan

Luftforsvarets programmeringssenter **skal lokaliseres midlertidig på den for Forsvarets mest kosteffektive lokalisering. Anbefaling om fremtidig innretning og lokalisering skal utredes snarest og senest innen 1. oktober 2015.** ~~flyttes fra Mågerø til Reitan, og~~ **Programmeringssenteret** skal videreføre og videreutvikle sin rolle innenfor planlegging, drift, oppgradering og optimalisering av kommando- og kontrollsystemer på taktisk og operasjonelt nivå. ~~Samlokalisering med fellesoperativt miljø vil tilføre fagmiljøet ny kompetanse og skal bidra, der det er hensiktsmessig, og bidra til å øke interoperabiliteten mellom aktuelle systemer. Programmeringssenteret vil ha en sentral rolle i forbindelse med implementering av ACCS på Sørreisa. både mht. kompetanse og for å redusere kostnadsnivået, samt realiseringen av den nasjonale andelen for ACCS.~~ Dette skal

~~gjennomføres samtidig som det skal være sterkt fokus på kompetanseoverføring og oppbygging av programmeringssenteret i forbindelse med flytting av avdelingen fra Mågerø til Reitan.~~

~~Tiltaket skal være gjennomført innen utgangen av 2016.~~

4.7.3.12 Videreføring av Luftforsvarets rekruttutdanning ved Madla

Luftforsvarets rekruttutdanning skal videreføres på Madla i samarbeid med Sjøforsvaret.

4.7.3.13 Kampfly

F-16 strukturen skal videreføres frem mot innfasing av nye F-35 kampfly. Det legges til grunn at F-16 oppdatering og planlagte strukturprogram gjennomføres for å sikre F-16 sin relevans inntil nytt kampfly er innfaset.

Kampflyvåpenet skal være tilgjengelig for nasjonale og fellesallierte oppgaver gjennom hele transittfasen fra F-16 til F-35, men ambisjonsnivået vil bli redusert iht. vedlegg B1 – *Operativ ambisjon* i en overgangsperiode frem til F-35 er fullt operativ, tentativt i 2025.

Det legges til grunn at det samlet, fra hhv. Ørland og Evenes, skal produseres inntil 8 050 flytimer fra 2024, forutsatt kjøp av totalt 52 F-35 kampfly.

Driften av F-35 er beregnet til å bli inntil 375 mill. 2012-kroner dyrere enn driften av F-16 kampfly i 2012. I dette tallet ligger bl.a. en forutsetning om innsparing på 65 mill. 2012-kroner knyttet til driften av kampflybasestrukturen. Det er forutsatt at Forsvaret gjennom struktur- og reformtiltak og effektivisering skal finansiere 300 av nevnte 375 mill. 2012-kroner.

Det legges til grunn at tilpasset tidsplanen for innfasing av F-35, skal driftsutgiftene for kampflyvåpenet samlet sett i hele overgangsfasen mellom F-16 og F-35 ha en gradvis utvikling mot det nye driftskostnadsnivået. Driftskostnadene ved innføring av F-35 vil således ha sin motsvarighet i en reduksjon av de samlede driftskostnadene tilknyttet F-16. Denne forutsetningen skal også ses i sammenheng med tidspunktet for nedleggelse av Bodø som hhv. hovedflystasjon og flystasjon, og tilhørende frigjøring av midler som kan omdisponeres.

Følgende overordnede mål for konverteringsfasen gjelder:

- Tilfredsstille kravene til Initial Operational Capability (IOC) for F-35 i løpet av 2019.
- Gjennomføre innfasingen av nye kampfly i perioden 2016–2024, og forberede utrangering av F-16 – utrangeringen skal være fullført for alle F-16 senest ved utgangen av 2021.
- Gjennomføre innfasingen av nye kampfly i perioden 2016–2020, med en buffer frem til 2023.
- Holde perioden med parallell drift av to flytyper så kort som mulig.

- Tilfredsstill krav til FOC for F-35 innen utgangen av 2025³⁵.

4.7.3.14 Helikopter

Bardufoss videreutvikles som hovedbase for helikopter.

Transporthelikoptre

Transporthelikoptre skal dekke Forsvarets behov for transportstøtte primært til Hæren og spesialstyrkene.

På Rygge skal det opprettes et detasjement med et tilpasset antall Bell 412 taktiske transporthelikoptre på beredskap for Forsvarets spesialstyrker, og med Sea King redningshelikopter. Helikoptrene skal være tilgjengelig for politiet iht. *bistandsinstruksen*.

Med utgangspunkt i Bardufoss skal det etableres beredskap med to Bell 412 transporthelikoptre i Nord-Norge for transportstøtte til politiet iht. *bistandsinstruksen*. I perioder kan helikoptrene fritas fra beredskap for å gjennomføre høyere prioriterte militære oppdrag.

Maritime helikoptre

De maritime helikoptrene skal lokaliseres til Bardufoss, med et mindre detasjement for fregatthelikoptrene på Haakonsværn. Detasjementet på Haakonsværn ~~skal være etablert innen utgangen av 2016.~~ *etableres i takt med innføringen av fregatthelikoptre.*

~~En Lynx skal levetidsforlenges for å sikre at Kystvakten har slik helikopterstøtte til og med 2014.~~ Forsvaret skal *prioritere å tilrettelegge for å få innfaset det nye maritime helikopteret så snart som mulig*, slik at Kystvakten kan operere kortest mulig tid uten helikopterstøtte.

Det legges til grunn at nye maritime helikoptre ila. av perioden 2013–2016 skal øke evnen til maritim overvåkning og andre typer maritime operasjoner, og representerer således en kapasitetsøkning for fregattvåpenet og Kystvakten. I tillegg til kystvakt- og fregattrollen, skal nye maritime helikoptre, også ha en rolle som støtte til spesialstyrkene og redningstjenesten.

Redningshelikoptre

Driften på fem baser og ett detasjement skal videreføres.

---

³⁵ Tidspunkt for fullt operativ er forskjøvet fra 2020, som følge av justert leveranseplan.

Luftforsvaret skal legge til rette for operasjon med Sea King frem til 2020. I tillegg skal det forberedes til innfasing av nye redningshelikoptre fra 2016. Forsvaret skal støtte JD i gjennomføringen av anskaffelsen av nye redningshelikoptre.

4.7.3.15 Flermotor

Maritime fly

P-3C/N aktiviteten skal videreføres tilsvarende 2012-nivå, og skal i perioden 2013–2015 fullføre pågående oppdatering, slik at den strukturelle levetiden forlenges frem til ca. 2030.

Taktiske transportfly

C-130J skal videreføre oppdrag fra IVB 2012, og skal i tillegg være beredt til å kunne virke som selvstendig styrkebidrag til flernasjonale operasjoner. Deltagelse i C-130J Joint User Group (JUG) skal videreføres.

Forsvaret mistet i en tragisk ulykke ett transportfly under Cold Response i mars 2012. Det planlegges med mottak av et erstatningsfly høsten 2012, som vil settes i operativ drift frem mot sommeren 2013.

Elektroniske krigføringsfly

Aktiviteten for DA-20 flyene skal videreføres. En eventuell videre materiellutvikling skal ses i sammenheng med kapasitetene på nye kampfly og Forsvarets valg knyttet til informasjonsinnsamling og luftbårne sensorer. FD vil gjennomføre en nærmere vurdering av behovet for og alternativer til denne kapasiteten i fremtiden.

4.7.3.16 Luft- og missilsystemer

Norwegian Advanced Surface to Air Missile System (NASAMS II) skal videreføres.

NASAMS II-systemet skal gjennomgå et utviklingsløp for å opprettholde et operativt relevant "Medium Range SAM system" (MSAM). Det legges til grunn at oppgradering til IP-teknologi, oppdatering av launchere og erstatning for eksisterende missil skal gjennomføres iht. godkjente prosjekter.

Materiellutviklingen av NASAMS-strukturen skal ses i sammenheng med utviklingen av Hærens kampluftvern, som er planlagt opprettet fra ~~2018~~ 2014 og ut over.

UAS

Det skal legges større vekt på behovet for fremtidig elevert sensorkapasitet. Forsvaret skal utarbeide en konseptuell løsning som kartlegger et eventuelt behov for og bruk av eleverte sensorer iht. oppdrag fra FD.

4.7.3.17 Kommando og kontroll (K2 og luftovervåking)

LKK-strukturen videreutvikles og omorganiseres, jf. punktene 4.7.3.8 til 4.7.3.11. Dette skal ses i sammenheng med NATOs plan for integrasjon av det enhetlige LKK-systemet ACCS, nasjonal anskaffelse av ACCS og fremtidig anskaffelse av luftovervåkingssensorer.

4.7.3.18 Logistikk og baseforsvar

Logistikkstøtten for Luftforsvaret skal videreutvikles i tråd med forbedrings- og fornyingsarbeidet i Forsvaret. Virksomheten skal tilpasses i takt med at gamle materiellsystemer utfases og nytt materiell med nye logistikkløsninger innføres

Fremtidig logistikkunderstøttelse av F-35 baserer seg på Performanced Based Logistics (PBL) og skal være tilpasset Autonomic Logistics Global Sustainment- (ALGS-) konseptet.

Baseforsvaret og den logistiske understøttelsen skal tilpasses operasjonskonseptet for nytt kampfly og behovet for å kunne deployere til aktuelle innsatsområder.

En større del av forsyningskjeden og deler av vedlikeholdet vil gjennomføres i regi av leverandør eller partnerskap inngått i forbindelse med anskaffelsen av materiell. De mulighetene som ligger i å samarbeide med eksterne aktører, herunder industrien og forsvarssektoren i andre land, skal utnyttes i størst mulig grad, jf. punkt 3.6.2 *Formålstjenelig samarbeid med næringslivet og andre offentlige aktører.*

4.7.3.19 Flyplassdrift

Ut over Rygge, jf. punkt 4.7.3.7 *Avvikling av Rygge flystasjon*, legges det til grunn at militær flyplassdrift legges ned på Bodø hovedflystasjon. Det er en målsetting ytterligere å redusere militær flyplassdrift, gitt økonomisk drevne faktorer. Det skal følgelig tilrettelegges for en overføring av flyplassdriften ved aktuelle flystasjoner. Dette vil kreve et tett samarbeid med ulike aktører. Forsvaret skal innen 1. oktober 2012 utarbeide en initial vurdering og plan som beskriver en innretning og fremdrift som sikrer at Forsvarets behov blir ivaretatt. Denne vil danne utgangspunkt for FDs videre oppfølging.

4.7.4 Personell og kompetanse

Luftforsvaret skal i perioden gjennomføre omfattende organisatoriske endringer knyttet til basestruktur og innfasing av nytt kampfly. Det legges til grunn en reduksjon i årsverksbehovet som en følge av en større sentralisering av hele forsvarsgrenen. Under planlegging og gjennomføring av omstillingen skal Luftforsvaret vektlegge forutsigbarhet for personellet for å minimalisere personellmessige belastninger, kompetansetap og ekstraordinære omstillingskostnader.

Utdanningsordningen i Luftforsvaret videreføres i perioden med Luftkrigsskolen i Trondheim, Luftforsvarets befalsskole og Luftforsvarets tekniske skole på Kjevik samt rekruttutdanning under GIS ved KNM Harald Haarfagre.

Omstillingen i Luftforsvaret, både med hensyn på organisasjon og materiell, gjør det mulig å vurdere en ny innretning på utdanningen og kompetanseutviklingen i forsvarsgrenen. Luftforsvaret skal vurdere om teknisk utdanning i fremtiden i større grad bør gjennomføres samlokalisert med de operative miljøene i Luftforsvaret, og om det er hensiktsmessig å samkjøre mer av den tekniske utdanningen med sivile markedet. FSJ skal fremsende en tilrådning til FD når denne vurderingen foreligger, senest innen utgangen av 2014.

Det skal etableres nødvendig relevant kompetanse knyttet til innfasing og operativ bruk av F-35.

4.7.5 EBA

Kampflybasestruktur

Det skal etableres en hovedbase for kampfly på Ørland, og en fremskutt operasjonsbase på Evenes. Etableringen av kampflybase på Ørland inkluderer oppdatert og tilpasset EBA for våpensystemene kampfly, luftvern og baseforsvar. Forsvarets EK støttesenter (FEKS) skal flyttes til Ørland flystasjon og integreres med øvrig analysekapasitet når denne er etablert. Integrering og potensielle stordriftsfordeler skal utredes av FSJ, gjennom en helhetlig tilnærming til Forsvarets samlede analysebehov.

~~Sammen med den fremskutte operasjonsbasen på Evenes skal det investeres i EBA for 5,1 mrd. 2012 kroner (P50) i perioden 2014 til 2019. Gjennomføring av investeringene er beskrevet i vedlegg E – EBA.~~

Det er vesentlig at disse investeringene planlegges og gjennomføres på en slik måte at positive driftseffekter kan tas ut så tidlig som mulig på henholdsvis Bodø og Rygge. Spesielt har avviklingen av Bodø stor positiv effekt. Nøkkelen er tidligst mulig gjennomføring av all norsk kampflyvirksomhet fra Ørland, og god planlegging av gjennomføring av denne økte virksomheten samtidig med utbyggingsprosjektene inne på basen.

Luftkommando- og kontrollstruktur

Endringen av LKK-strukturen inkluderer etablering av fasiliteter for skolevirksomheten på Sørreisa, og nasjonalt luftoperasjonssenter på Reitan. Tiltakene har en samlet positiv driftseffekt. En så tidlig nedleggelse av Mågerø som mulig skal tilstrebes.

Investeringsnivået for EBA ved Sørreisa og Reitan er på til sammen ca. 273 mill. 2012-kroner.

Etablering av luftoperasjonssenteret krever forberedende IKT-installasjoner for å oppnå ønsket funksjonalitet.

Etablering av ARS og LKVS på Sørreisa vil kreve befalsforlegninger og undervisningsbygg på utsiden av fjellanlegget. Det er ikke lagt til grunn at LKVS kan benytte arealer i fjellanlegget, men en økt grad av anvendelse av EBA i fjellanlegget vil redusere investeringskostnadene vesentlig.

4.7.6 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Luftforsvaret skal gjennomføre nødvendig øvings- og treningsaktivitet for å nå de styrkeproduksjonsmål som er satt og innfor gitt økonomisk ramme. For F-16 legges det opp til et nivå på inntil 9 000 flytimer. Dette nivået må imidlertid ses opp mot de strukturelle tiltakene i Luftforsvaret og innfasingen av F-35.

Målsetting for flytimeproduksjon (totalt)	2013	2014	2015	2016
Kampfly F-16. Styrkeproduksjon av 60 kampflygere	9 000	9 000	9 000	9 000
Maritime patruljefly P-3 (gj.snitt 3 tokt per uke)	2 100	2 100	2 100	2 100
EK-fly DA-20	1 000	1 000	1 000	1 000
Taktiske transportfly C-130J (fire skrog fom. 2013)	1 700	2 100	2 100	2 100
Taktiske transporthelikoptre Bell 412	4 000	4 000	4 000	4 000
Maritime helikoptre Lynx (støtte til KV ultimo 2014)	1 000	300	0	0
Maritime helikoptre NH-90 (oppstart støtte til KV ultimo 2013)	1 000	1 500	1 600	1 600

Tabell 13: Planlagt flytimeproduksjon i Luftforsvaret

4.7.7 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for Luftforsvaret (kapittel 1733) og Redningshelikoptertjenesten (kapittel 1791) tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på hhv. 4 133,9 mill. 2012-kroner og 524,1 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. Den totale rammen for kapittel 1733 økes etter 2016, ved en overføring på 75 mill. 2012-kroner fra kapittel 1792 til drift av fremskutt operasjonsbase i Nord-Norge. F-16 skal ivareta kampflyberedskap (QRA) fra Bodø, og denne som skal overføres fra Bodø til Evenes så snart F-35 overtar QRA-rollen fra F-16, tentativt 2021–2022. Forsvaret finner det operativt forsvarlig, og senest 31. desember 2019, på Evenes. Videreutviklingen av Luftforsvaret som forutsatt, inkludert finansiering av en varig driftskostnadsøkning knyttet til innfasing av F-35, vil bl.a. være avhengig av at FSJ prioriterer betydelige deler av frigjorte midler fra effektiviseringsarbeidet til Luftforsvaret. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

4.8 Heimevernet

FOH har et landsdekkende territorielt ansvar der Heimevernsdistriktene ivaretar hovedoppgaver innenfor vakthold og sikring av viktige militære og sivile objekter samt nasjonal krisehåndtering. Distriktsstabene inngår i den nasjonale kommandostrukturen og skal i denne rollen ivareta et territorielt ansvar på vegne av sjef FOH. HV skal være tilgjengelig på kort varsel, slik at HV-avdelinger med god lokalkjennskap kan løse militære oppdrag og støtte det sivile samfunn ved ulykker og større hendelser. HV skal prioritere oppdragsløsning innenfor vakthold og sikring. Dette krever evne til samvirke med sivile myndigheter og øvrige samfunnsaktører.

I langtidsperioden skal HVs innsatsstyrke innrettes slik at disse bedre samsvarer med rekrutteringsgrunnlaget i befolkningen.

Områdestrukturen skal økes og SHVs konsept skal endres både ifm. avvikling av Reine-klassen fartøyer og avvikling av SHVs kommandostruktur.

Justering av HVs struktur og innretting skal gjennomføres gradvis slik at den gode utviklingen innenfor trening og øving kan videreføres, samt at tilførsel av nytt materiell kan øke den operative evnen i HV.

4.8.1 Oppdrag med krav og prioriteter

HV skal være mobiliseringsbasert med spesiell vekt på å kunne reagere hurtig, med godt trenet og utrustede styrker.

HV-distriktene skal vektlegge lokal samfunnskontakt innenfor det moderniserte totalforsvarskonseptet og videreutvikle de territoriale ansvarsfunksjoner som tilligger HV. HVs rolle i et bredt samfunnsperspektiv skal tydeliggjøres. HVs utdanning og trening skal styrkes og struktur og operative konsepter skal tydeliggjøre heimevernområdenes sentrale rolle i løsning av oppdrag.

HVs struktur skal videreføres med elleve heimevernsdistrikter og en tilpasset områdestruktur, totalt 45 000 personell fordelt med inntil 3 000 i innsatsstyrken og inntil 42 000 i områdestrukturen. Lokaliseringen av distriktsstabene, slik som for 2012, videreføres med Generalinspektøren for HV (GIHV) lokalisert på Terningmoen.

Distriktsstabene skal videreføres med to hovedoppgaver: (1) Styrkeproduksjon samt oppsetning av avdelinger på vegne av GIHV, og (2) inngå i nasjonal kommandostruktur for ledelse av HVs styrker samt ivareta HV-distriktenes territoriale ansvar på vegne av sjef FOH. Dette innebærer fortsatt ansvar for planlegging og ledelse av militær innsats i fred, krise, og krig, samt planlegging, koordinering og gjennomføring av sivilt-militært samarbeid.

HVs innsatsstyrker skal videreføres som en mobil kapasitet, fortrinnsvis i eget HV-distrikt. Innsatsstyrken skal videreføres som HVs høyest prioriterte avdelinger og skal kunne gjennomføre vakthold og objektsikring, nedkjempe mindre, fiendtlige styrker samt forsterke områdestrukturen i deres oppdragsløsning. Det henvises videre til vedlegg B1 – *Operativ*

ambisjon.

Områdestrukturen skal ha dedikert planverk for sine oppdrag og hurtig kunne løse disse. Områdestrukturen videreutvikles med utgangspunkt i tilgjengelig befolkningsgrunnlag og prioriterte oppdrag som vakthold og sikring. Innenfor disse føringer og gitte ressursrammer skal FSJ sørge for at de ulike HV-enheter er tilpasset sine konkrete oppdrag, herunder ved innføring av et system med troppeprøver.

Luftheimevernet (LHV) inngår i områdestrukturen skal videreføres som en del av baseforsvaret til noen av luftforsvarets operative baser, men kan i tillegg også benyttes innenfor samme oppgavespekter som landheimevernet.

SHV skal videreutvikles og inngå i områdestrukturen og ivareta oppdrag innenfor overvåkning, sikring og kontroll. SHV-kommandoens operative ledelsesfunksjon skal nedlegges og overføres til maksimalt fire distriktsstaber som styrkes med stabsfunksjoner for dette. [Øvrige distriktsstaber styrkes med maritim kompetanse ved at det opprettes stillinger i KOP som bemannes ved styrkeoppbygging.](#) Styrkestrukturen skal bestå av innsatsstyrker og områdestruktur, oppsatt med flerbruksbåter, rekvirerte fartøy og mindre båter innrettet mot objektsikring. Innsatsstyrkene skal om nødvendig samordnes med land-innsatsstyrkene.

4.8.2 Operativ struktur

Operativ evne	Strukturelement	Merknad
Evne til å lede egne innsatsenheter, territorielt ansvar på vegne av FOH	Distriktsstaber	HV skal lede egne og tildelte styrker og ivareta HVs oppgaver innenfor territorielt ansvar
Evne til samarbeid og koordinering med sivile og militære ressurser	Distriktsstaber, innsatsstyrker og områdestruktur	
Evne til å stille hurtige reaksjonsstyrker samt evne til lokal oppdragsløsning nasjonalt	Innsatsstyrker land og sjø med inntil 3 000 personell	Innsatsstyrkene skal planlegge for oppdragsløsning fortrinnsvis innenfor egne distrikts ansvarsområder
Evne til vakthold og sikring av forhåndsdefinerte og situasjonsbestemte objekter	Områdestruktur land, luft og sjø med inntil 42 000 personell	Områdestrukturen skal løse prioriterte oppdrag i egne ansvarsområder

Tabell 14: Heimevernets operative kapasiteter

HV distrikt	Territorielt ansvarsområde	Lokalisering
Oslofjord HV-distrikt 01	Østfold og Vestfold fylker	Rygge
Oslo og Akershus HV-distrikt 02	Oslo og Akershus fylker	Lutvann leir
Telemark og Buskerud HV-distrikt 03	Telemark og Buskerud fylker	Heistadmoen
Opplandske HV-distrikt 05	Hedmark og Oppland fylker	Terningmoen
Agder og Rogaland HV-distrikt 08	Rogaland, Aust- og Vest Agder fylker	Vatneleiren
Bergenhus HV-distrikt 09	Hordaland og søndre del av Sogn og Fjordane fylker	Bergenhus
Møre og Fjordane HV-distrikt 11	Møre og Romsdal og nordre del av Sogn og Fjordane fylker.	Setnesmoen
Trøndelag HV-distrikt 12	Sør-og Nord-Trøndelag fylker	Værnes
Sør-Hålogaland HV-distrikt 14	Nordland fylke unntatt nordre del	Drevjamoen
Nord-Hålogaland HV-distrikt 16	Troms fylke og nordre delen av Nordland	Elvegårdsmoen
Finnmark HV-distrikt 17	Finnmark	Porsangmoen

Tabell 15: Heimevernets distriktsstaber med territorielt ansvarsområde og lokalisering

4.8.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

HVs organisasjon skal justeres innenfor en ramme på totalt 45 000 mannskaper i Land-, Sjø- og LHV, hvorav inntil 3 000 mannskaper i innsatsstyrkene og inntil 42 000 mannskaper i områdestrukturen. Tiltaket skal gjennomføres innen utgangen av 2016. Strukturen gjennomgås for tilpasning av KOP i løpet av 2013 for ivaretagelse av oppdrag og tilpasning av materiell og logistikk.

SHV-kommandoens operative ansvar, samt SHV-gruppe NORD og SHV-gruppe SØR skal avvikles innen utgangen av 2013. Taktisk ledelse og styring av SHV ivaretas etter dette av fire territoriale distriktsstaber. Utdannings- og kompetansesenterelementet av SHV-kommandoen skal videreføres.

Operativ plan- og ledelsesevne ved fire av distriktene vil bli styrket for overtagelse av dette ansvaret. SHVs kommandostruktur endres, ved at SHV kommandoen legges ned.

Reine-fartøyene skal innen 1. januar 2013 avvikles i HV og overføres til Sjøforsvaret, herunder ett fartøy til Kystvakten.

Distriktsstaben skal, med støtte fra FLO, legge til rette for desentralisert trening og øving av innsatsstyrker og områdestruktur med maritim kompetanse og kapasitet. Den maritime kompetansen i innsatsstyrkene tilføres fast tjenestegjørende kadre etter modell som for landheimevernets tilsvarende kapasiteter.

Distriktsstaber og de enkelte HV-områdene skal oppdatere sitt interne planverk som skal reflektere HV-områdenes prioriterte vakt og sikringsoppdrag.

4.8.4 Logistikk og logistikkstøtte

HV skal legge til grunn fortsatt å bli understøttet av FLO og lokale RSF avdelinger. HV kan også understøttes av deployerbare logistikkbasen når disse blir satt opp. Understøttelsen skal koordineres av FLO for å oppnå mer effektive og bedre leveranser til HV. Ved øvelser og operasjoner skal FLO understøtte med logistikk ned til det enkelte heimevernsområde, jf. punkt 4.12.1.4 *Støtte til Heimevernet*.

4.8.5 Personell og kompetanse

HVs skole- og kompetansesenter skal videreføres på Dombås. SHV-kommandoens funksjoner som utdannings- og kompetansesenter (UKS) skal videreføres gjennom SHVs utdanning og kompetansesenter (SHVUKS). Kursproduksjon skal tilpasses endringene i HVs oppdragspekter. Befal og soldater til HVs struktur skal fortsatt utdannes i forsvarsgrenene, ute ved HVs distrikter og gjennom HVs utdanningsenhet for befall på Porsangmoen. HV skal utnytte relevante fagmiljøer i Forsvaret for øvrig. HV skal få overført personell fra Hærens vernepliktsmasse slik at disse kan inngå direkte i HVs avdelinger, tidligere enn gjeldende for 2012. Dette vil øke kompetansen i områdestrukturen og føre til en bedre utnyttelse av de vernepliktige.

Også for HV er en videreført verneplikt avgjørende som grunnlag for styrkeproduksjon og rekruttering. Antall vernepliktige skal være tilpasset Forsvarets fremtidige behov.

4.8.6 Materiell

HV skal tilføres materiellsatser, personlig bekledning og utrustning innen utgangen av 2016. Det legges til grunn en begrenset anskaffelse av transportkapasitet for å øke mobiliteten og evnen til hurtig framrykning i HVs avdelinger. Sanitetsressursene i HV planlegges styrket med bl.a. tilføring av ambulanser til prioriterte avdelinger. HVs anskaffelse av håndvåpen til deler av områdestrukturen skal ferdigstilles i løpet av perioden og SHV skal styrkes med Kystmeldepostmateriell (KYP-materiell). Øvrig materiellutvikling i HV må ses i sammenheng med utviklingen av den øvrige strukturen i Forsvaret, samt sørge for at HV kan samvirke med relevante militære og sivile samarbeidspartnere.

4.8.7 EBA

Det henvises her til vedlegg E – EBA.

4.8.8 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Distriktstabene skal øves årlig i ledelse av egne styrker, i samhandling med FOH og samvirke med sivile samarbeidspartnere og nødetater.

HV skal gradvis øke treningsnivået i områdestrukturen slik at det i gjennomføringsåret 2016 oppnås et treningsnivå tilsvarende minst fem dager trening hvert annet år for mannskaper, og seks dager årlig trening for befal. Samlet skal trening av områdestrukturen økes fra 50 %, som for 2012, til et nivå hvor minst 62 % av områdestrukturen trener årlig i gjennomføringsåret 2016. Treningsnivået for innsatsstyrkene skal videreføres på 2012-nivå, noe som tilsvarer årlig trening av minst 90 % av styrkene.

4.8.9 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for HV tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 1 109,3 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. Som følge av avviklingen av Reine-klassen i HV, reduseres den økonomiske rammen med 65 mill. 2012-kroner. Dette innebærer en varig netto styrking av HVs driftsramme på 7 mill. 2012-kroner ut over øvrige styrkinger. Samtidig planlegges det en gradvis økonomisk styrking av HV i perioden 2013–2016, som primært skal anvendes til å heve trenings- og utdanningsnivået i områdestrukturen³⁶. Styrkingen forutsetter frigjøring av midler på kapittel 1792. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

4.9 Cyberforsvaret

INI endrer navn til Cyberforsvaret.

Utviklingen innenfor cyberdomenet påvirker i stadig større grad Forsvarets oppgaveløsning, og aktiviteter i cyber har blitt en tilleggsdimensjon ved militære operasjoner. Forsvarets evne til å ivareta dette skal derfor styrkes, jf. også punkt 4.3 *Etterretningstjenesten*. IVB LTP legger til grunn at Cyberforsvaret skal videreutvikles innenfor et reelt videreført 2012-budsjettnivå. FSJ skal avklare fremtidig rolle og ansvar for Cyberforsvaret i forhold til øvrige avdelinger i Forsvaret med ansvar innenfor cyber.

4.9.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Cyberforsvarets hovedoppgave skal være å operere Forsvarets informasjonsinfrastruktur herunder å etablere, drifte, videreutvikle, beskytte og bekjempe trusler knyttet til denne infrastrukturen, samt understøtte Forsvarets operasjoner hjemme og ute. Cyberforsvaret skal understøtte nettverksbaserte operasjonsformer og bidra til vesentlige forbedringer

---

³⁶ Styrkingen vil være inntil 194 mill. 2012-kroner i 2016. Endelig nivå fastsettes i videreført dialog mellom FD og Forsvaret.

innenfor interoperabilitet, fleksibilitet, reaksjonsevne, mobilitet og deployerbarhet. Cyberforsvaret skal løse følgende prioriterte oppgaver:

4.9.1.1 Understøttelse av operative enheter og Forsvarets samlede virksomhet

Cyberforsvaret skal sørge for at Forsvaret innehar robuste kommando- og kontrolløsninger med effektiv og sikker informasjonsutveksling. I tillegg skal Cyberforsvaret sikre at norske styrker i operasjoner i utlandet kan utveksle informasjon og samordne aktiviteter med NATO, FN organer, lokale myndigheter, ikke-statlige organisasjoner og andre aktører.

4.9.1.2 Defensive cyberoperasjoner

Cyberforsvarets kapasitet til å [utføre defensive cyberoperasjoner \(Computer Network Defence\)](#) ~~ivareta defensive operasjoner~~ skal videreutvikles. Cyberforsvaret skal sikre evnen til å forebygge, avdekke, vurdere og foreta tidlig varsling av digitale angrep mot Forsvarets systemer. Det skal legges vekt på effektive rutiner for iverksettelse av tiltak for å hindre eller minske skadevirkninger, og raskt å kunne gjenopprette normal funksjonalitet.

Nødvendig samhandling med sektorer og virksomheter utenom Forsvaret og med andre lands myndigheter og internasjonale organisasjoner skal være koordinert med NSM ved NorCERT i den grad samhandlingen skjer innenfor NSMs myndighetsområde. [Rammene for samarbeid mellom NSM og Forsvaret innenfor defensive cyberoperasjoner vil bli beskrevet i Forsvarssektorens retningslinjer for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner, jf. punkt 3.4.10 –InformasjonsIKT-sikkerhet og cyberoperasjoner.](#) ~~Innholdet i og rammene for samarbeidet mellom NSM og Cyberforsvaret vil bli ytterligere konkretisert gjennom utarbeidelsen av Forsvarssektorens retningslinjer for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner, jf. punkt 3.4.9 Forebyggende sikkerhet.~~

4.9.1.3 Faglig pådriver innenfor utvikling av nettverksbasert forsvar

Forsvaret skal utvikle sine nettverksbaserte kapasiteter i tråd med nasjonalt aksepterte NATO-krav til interoperabilitet og samfunnet for øvrig, slik at Forsvaret kan samvirke effektivt i en fellesoperativ ramme, både nasjonalt og i NATO-sammenheng. Cyberforsvaret skal være pådriver for en effektiv utnyttelse og utvikling av teknologisk infrastruktur [for å øke evnen til samvirke \(interoperabilitet\) mellom militære styrker](#) ~~til angitte modenhetsnivå for NBF.~~

4.9.1.4 Bistand til sivil sektor ved digitale angrep

Cyberforsvaret skal ved behov, og [koordinert i samarbeid](#) med NorCERT, kunne bistå sivile myndigheter, i håndteringen av digitale angrep, uten at dette skal være dimensjonerende for virksomheten. Cyberforsvarets rolle kan bl.a. være faglig rådgivning og støtte fra enheter med særskilt kompetanse, og det kan omfatte bistand til å gjenopprette kommunikasjonsnettverk.

4.9.2 Operativ struktur

Cyberforsvaret består av to organisatoriske elementer i tillegg til CYBER-staben. Cyberforsvarets avdeling for cybertjenester og -operasjoner (CTO) skal ivareta cyberoperasjoner og drift, mens utvikling og kompetanse skal ivaretas av Cyberforsvarets kompetanse- og transformasjonsavdeling (CKT). ~~INI operasjoner (INI OPS) skal ivareta operasjoner og drift, mens utvikling og kompetanse skal ivaretas av Forsvarets kompetansesenter for kommando og kontroll informasjonssystemer (FK-KKIS).~~ Cyberforsvarets mest sentrale kapasiteter er:

- Avdeling for beskyttelse av kritisk infrastruktur (BKI) skal bidra til å beskytte Forsvarets infrastruktur gjennom støtte til analyse av sårbarheter, ondsinnet kode og angrep mot Forsvarets systemer. Avdelingen skal ha deployerbare elementer og mulighet til å bistå med rådgivning og liaisonering ved håndtering av trusler og angrep mot norsk infrastruktur ute og hjemme.
- Communication Information Systems Task Group (CIS TG) skal støtte norsk deltakelse i hele bredden av militære operasjoner med CIS-kapasiteter.
- Taktisk datalink-skvadron (TDL) skal gjennom Joint Datalink Operation Centre ved FOH kontinuerlig planlegge og utøve ledelse og kontroll av Forsvarets datalinkoperasjoner. Skvadronen skal ha deployerbare elementer og yte taktiske datalinktjenester i samsvar med hovedkvarterets behov.
- Forsvarets satellittkapasiteter: ~~Forsvarets behov for satellittkapasitet (nasjonalt og internasjonalt) innenfor ulike innsatsområder, herunder nordområdene (Arktis) er økende. Forsvaret er gitt i oppdrag å utrede alternative løsninger for satellittkommunikasjon på lang sikt. Dette kan bety fortsatt leie, en nasjonal satellitt, eller gjennom en ny flernasjonal løsning. Satellittstasjonen på Forsvarets satellittstasjon Eggemoen skal etablere informasjonsbærere i hele bredden av nasjonale og utenlandske militære operasjoner tilpasset operative behov og krav. Ny militær kommunikasjonssatellitt, som anskaffes i et samarbeid med Spania, skal gi Forsvaret sikker tilgang til langtrekkende bredbåndskapasitet.~~
- Forsvarets kommunikasjonsinfrastruktur (FKI) skal levere tjenester til alle Forsvarets avdelinger, i tillegg til vitale brukere i samfunnet for øvrig. Tjenestene spenner fra sikker kommunikasjon på ulike plattformer, til K2IS-tjenester og støtte til forvaltningsprosesser.
- Avdeling for sensorer skal samle inn data til bruk for beslutningstakere på alle nivåer i Forsvaret, for sivile myndigheter og for NATO.
- Forsvarets nettkontrollsentral og Forsvarets meldingskontrollsentral skal være ansvarlig for overvåking og kontroll av henholdsvis Forsvarets kommunikasjonsinfrastruktur og Forsvarets meldingssystemer på døgntkontinuerlig basis.

4.9.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

Det legges til grunn at organisasjonens nivå og struktur videreføres som for 2012. Cyberforsvaret skal imidlertid, innenfor gitt økonomiske ramme, tilpasse organisasjon og oppgaver i samsvar med de strukturendringer som gjøres i andre deler av Forsvaret.

Cyberforsvaret vil ha et omfattende grensesnitt og avhengighetsforhold til FLO IKT. Det er viktig med god dialog og samarbeid mellom avdelingene for å oppnå kostnadseffektiv utnyttelse av ressursene innenfor IKT-området som helhet. Systemporteføljen er omfattende og kompleks, og Cyberforsvaret skal være en pådriver for oversikt og kontroll over kostnader på systemnivå. Systemene og tjenestene må variantbegrenses og effektivt termineres når de erstattes.

4.9.3.1 Personell og kompetanse

Kompetanseutvikling skal prioriteres for å holde takten med den raske teknologiske utviklingen. Profilerings av organisasjonen er viktig for å rekruttere fra en høyt etterspurt personellgruppe. Det må gjøres vurderinger av hvilke områder som kan avlastes med innleid personell eller bortsetting. Viktige faktorer i slike vurderinger blir kostnadseffektivitet og prioritering av kjernevirksomhet.

Det skal etableres nødvendig relevant kompetanse knyttet til innfasing og operativ bruk av F-35.

4.9.3.2 Materiell

Variantbegrensning og modularisering av eksisterende løsninger som overlapper i funksjonalitet, skal bidra til at det beste fra IKT-arven videreføres. Dette skal legges til grunn ved alle nye IKT-investeringer. I tillegg er det behov for sterk reduksjon av antall parallelle løp knyttet til investeringer, drift og vedlikehold for IKT-systemer. Dette krever sentral styring av IKT-virksomheten.

Nye investeringer skal balansere mellom behovet for avansert og kostbar spissteknologi og billigere ferdigutviklet teknologisk materiell som holder en nøktern, men god nok standard. I de tidlige fasene av investeringsplanleggingen er det vesentlig å kartlegge helhetlige konsekvenser for organisasjon og driftsnivå i et levetidsperspektiv. Investeringer som tjener effektiviseringsformål skal prioriteres høyt. Alternativer til tradisjonelt kjøp skal vurderes, slik som flernasjonalt samarbeid, gjenbruk av løsninger fra NATO, leasing, leie og bruktkjøp.

Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance- (JISR-) konseptet videreføres og operasjonaliseres gjennom MAJIC- og JISR-relaterte investeringsprosjekter senere i perioden.

Videreutvikling av beslutningsstøttesystemer (BST) skal fokusere på en samkjøring av eksisterende løsninger. Dette for å underbygge en gjennomgående informasjonsutveksling fra stridsteknisk til strategisk nivå. Investeringene i FISBasis for Hemmelig/NATO Secret fullføres i 2013. Videre tilgjengeliggjøring av FISBasis ned på lavere taktisk nivå planlegges

etablert i perioden frem til ~~2016~~ 2020. Sikring av mobile løsninger for alle graderingsnivåer er planlagt gjennomført i perioden frem til 2014.

Modernisering av kjernetjenester er et av fokusområdene i den videre utviklingen. Gjennomgående meldingstjeneste anskaffes i perioden frem til 2015.

Forsvarets stasjonære kommunikasjonsinfrastruktur vil bli modernisert med fokus på overgang til IP-teknologi. Anskaffelse av en betydelig fiberkapasitet vil bli gjennomført i perioden frem mot 2018. Anskaffelser og planer innenfor radiokommunikasjon vil understøtte videreutvikling mot Software Defined Radio-teknologi.

Satellittkommunikasjonskapasitet etableres, [forsøksvis](#) gjennom [flernasjonalt](#) samarbeid ~~med Spania~~. Denne investeringen ligger i perioden ~~2012–2015~~ 2017–2020. Med tilgang til eget romsegment er det behov for å vurdere en oppdatering av kommunikasjonsarkitekturen, både med hensyn til satellitt, og med hensyn til i hvilken grad resten av arkitekturen bør tilpasses.

Cyberforsvaret vil i perioden 2013–2016 påføres driftskonsekvenser av investeringer i nye strukturelementer og kapasiteter. Derfor skal arbeidet med å konsolidere driftsutgifter ved å identifisere systemer for utfasing og infrastruktur for avhending gis høy prioritet. Systemer som erstattes må avvikles raskt når nye systemer fases inn. I dette arbeidet skal Cyberforsvaret føre en oversikt over Forsvarets totale portefølje av IKT-systemer som angir formål for det enkelte system. Oversikten skal også ha et fremtidig tidsperspektiv med planlagte inn- og utfasinger.

Driftsnivået for systemene skal tilpasses brukernes behov. For å oppnå dette bør Forsvaret vurdere brukerfinansiering gjennom horisontal samhandel som et effektivt virkemiddel. Dette fordrer produktdefinerings for å løse samhandelen transaksjonsbasert, og ryddighet i skillet mellom styringsmekanismene vertikal styring og horisontal samhandel.

4.9.3.3 EBA

Det legges til grunn at Jørstadmoen og Kolsås skal videreføres som Cyberforsvarets hovedbaser. EBA-porteføljen ut over hovedbasene er omfattende, og det skal kontinuerlig vurderes hvilke etableringer som kan avhendes.

Nedleggelse av Mågerø og etablering av nasjonalt luftoperasjonssenter på Reitan vil få konsekvenser for Cyberforsvarets EBA-behov. Cyberforsvaret skal raskt justere EBA-porteføljen parallelt med slike strukturendringer.

4.9.4 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

Cyberforsvaret skal prioritere deltakelse på fellesoperative øvelser for å trene sin funksjon i krise og krig. Det skal videre legges til rette for samøving med relaterte aktører innenfor cyberdomenet for å trene organisasjonen mot spesifikke informasjonsinfrastrukturmessige øvingsmål. Øving med sektorer og virksomheter utenfor Forsvaret innenfor defensive cyberoperasjoner skal være koordinert med NSM.

4.9.5 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for Cyberforsvaret tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 1 299,9 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. Eventuell budsjettmessig styrking av Cyberforsvaret vil derfor være avhengig av at FSJ prioriterer frigjorte midler fra effektiviseringsarbeidet til Cyberforsvaret. Det vil også være nødvendig med betydelige rasjonaliseringer innenfor IKT-strukturen og tilpasninger av systemporteføljen innenfor cyberforsvarsområdet for å sikre bedre kontroll over driftskostnadsveksten. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – Økonomi.

4.10 Forsvarets høgskole

Forsvarets høgskole (FHS) leverer utdannings-, forsknings- og kursvirksomhet til forsvarssektoren. FHS skal bidra til å forbedre Forsvarets kompetanse og operative evne gjennom utvikling og formidling av militær kjernekompetanse.

Det legges til grunn at FHS videreføres med hovedoppgaver listet under og ressurstilgang tilsvarende 2012-nivået.

4.10.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Med Forsvarets personell som primær målgruppe³⁷ skal FHS videreføre sitt fokus mot militær kompetanse og annen relevant kompetanse som Forsvaret trenger, men som ikke tilbys innenfor det sivile universitets- og høgskolesystemet i Norge.

Skolen skal prioritere militærfaglig kompetanse på operativt og strategisk nivå. FHS skal være kompetanseorganisasjon for kommando og kontroll, samt for planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner.

FHS skal drive grunnforskning av høy akademisk standard. Virksomheten, og særlig Institutt for forsvarsstudier (IFS), skal være det sentrale fagmiljøet for sikkerhets- og forsvarspolitisk forskning i sektoren, jf. punkt 7.2 *Samarbeid (FFI)*.

FHS skal i perioden etablere undervisningskompetanse innenfor avansert distribuert læring (ADL) for å støtte Forsvarets trenings- og opplæringsinstitusjoner innenfor dette fagområdet.

FHS skal effektivisere virksomheten i tråd med Forsvarets helhetlige arbeid med gevinstrealisering.

---

³⁷ FHS sjefskurs er et unntak hvor målgruppen er offiserer og deltagere fra samfunnet for øvrig.

4.10.2 Operativ struktur

Sjef FHS er direkte underlagt FSJ og fører alminnelig kommando over FHS.

FHS er bærer av militærfaglig nøkkelkompetanse på operativt og strategisk nivå og skal være en viktig leverandør av personell til nøkkelstillinger i operativ struktur. FHS skal bidra som en styrkemultiplikator direkte inn i den operative strukturen, men har ingen strukturleveranser ut over kompetanse.

4.10.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

Oppgaver og ressurser ved FHS videreføres som for 2012 i perioden 2013–2016. FSJ skal imidlertid være forberedt på at konklusjonene fra personell- og kompetansestudien vil kunne få betydning for FHS fra 2013.

Muligheten for en felles akkreditert utdanningsinstitusjon i Forsvaret som samler alle nåværende akkrediterte institusjoner, skal utredes etter nærmere oppdrag fra FD.

4.10.3.1 Personell og kompetanse

FHS' kjernefunksjon er utvikling og formidling av kompetanse, jf. også 4.10.1 *Oppdrag med krav og prioriteter (FHS)*.

Ved oppdrags- og bidragsforskning gis det anledning til å opprette prosjektstillinger. Slike stillinger kan opprettes utenfor årsverksrammen, forutsatt at de i sin helhet finansieres av oppdragsgiver og bærer en forholdsmessig andel av felleskostnader, eksempelvis kontor- og administrasjonskostnader.

4.10.3.2 Materiell

Det legges til grunn at eksisterende materiell tilfredsstillende behøver for perioden 2013–2016.

4.10.3.3 EBA

Det legges til grunn at eksisterende bygningsmasse tilfredsstillende behøver for perioden 2013–2016.

4.10.4 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

FHS har ikke fredsoperative oppgaver. I kraft av at skolen ikke har operative leveranser, gjennomfører den ikke tradisjonell øving/trening. Som ledd i utdanningen gjennomfører imidlertid skolen egne øvelser og deltar i øvelser i regi av styrkeprodusentene og FOH.

4.10.5 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for FHS tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 351 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

Inntekter fra oppdragsfinansiert forskning skal føres på inntektskapittel og med tilhørende utgifter postert på utgiftskapitlet.

4.11 Forsvarets sanitet

Forsvarets sanitet (FSAN) skal videreføres som Forsvarets fagmyndighet for sanitet og skal yte sanitets- og veterinærtjenester til Forsvarets personell og avdelinger i tjeneste nasjonalt samt ifm. operasjoner og krisesituasjoner hjemme og i utlandet.

Hovedoppdraget er å sikre at Forsvarets personell har betryggende sanitetsstøtte før, under og etter militære operasjoner ute og hjemme, og at denne støtten samvirker sømløst med sivil helsevesen.

FSANs ressurser kan utnyttes til støtte for det sivile samfunn ute og hjemme, så lenge dette kan gjennomføres uten risiko for hovedoppdraget. Denne aktiviteten skal ikke være dimensjonerende for FSAN eller for FSANs leveranser.

4.11.1 Oppdrag med krav og prioriteter

FSAN skal utvikle og vedlikeholde en fullverdig sanitetstjeneste for fred, krise og krig. FSANs avdelinger skal kunne støtte alle typer militære operasjoner hjemme og ute.

FSAN skal legge til rette for og støtte operasjoner gjennom å styrke tilgjengeligheten og utholdenheten til sanitetskapasitetene. Videre skal FSAN bidra med selvstendige sanitetskapasiteter.

FSAN skal styrkeprodusere sanitetskapasiteter og medisinsk fagpersonell i samsvar med de til enhver tid gjeldende operative prioriteter og avlevere kapasiteter, etter FSJ bestemmelser, til nasjonal struktur under ledelse av FOH eller underlagte avdelinger.

~~FSAN skal levere basehelsetjeneste til støtte for styrkeproduksjon og øvrig støttevirksomhet.~~

FSAN skal levere sanitetsstøtte for styrkeproduksjon og øvrig støttevirksomhet. FSAN skal i 2016 overføre sykestuene og ROLE 1 til logistikkbasene for muliggjøre en mer helhetlig og sammenhengende sanitetstjeneste ved de respektive DIF-er.

Det skal tilbys en god og dekkende sanitets- og veterinærtjeneste for Forsvarets personell. Dette krever et godt utviklet samarbeid med det sivile helsevesenet. FSAN skal videreutvikle dette samarbeidet for å gi Forsvarets sanitets kapasiteter tilstrekkelig tilgjengelighet og utholdenhet, jf. også punkt 4.11.3.1 *Personell og kompetanse (FSAN)* og 4.11.3.2 *Materiell (FSAN)*.

FSAN skal også videreutvikle egne kapasiteter gjennom flernasjonalt samarbeid og gjennom kontinuerlig fornying og forbedring for å øke tilgjengeligheten og utholdenheten i operasjoner.

FSAN skal holde seg oppdatert på internasjonal forskning om Gulfveteraner i årene som kommer, sikre god oppfølging av veterangruppen, og meddele FD dersom internasjonal

forskning skulle avdekke forhold som kan bidra til mer kunnskap om Gulfveteranenes helseutfordring.

Forsvarets feltsykehus (ROLE 2) skal videreutvikles bl.a. gjennom flernasjonalt samarbeid for å bedre tilgjengeligheten og utholdenheten i operasjoner.

FSAN skal støtte øvrige styrkeprodusenter med sanitetsfaglig utdanning.

FSAN skal tilby Forsvarets veteraner et tilbud innenfor mentalhelsetjenester og stressmestring. Avdelingen skal bidra under forberedelsene før utreise, oppfølgingen i operasjonsområdet og i perioden etter hjemkomst gjennom en aktiv, personlig og tilpasset oppfølging av den enkelte veteran og deres nærmeste. Gjennom Forsvarets ettårsprogram skal Forsvaret i det første året etter hjemkomst fortsette en individuell oppfølging slik at oppdukkende behov kan fanges opp.

~~Når Sjøforsvarets logistikkfartøy og støttefartøy er satt i drift, skal FSAN kunne tilføre skipet tilpasset kapasitet til medisinsk behandling.~~

4.11.2 Operativ struktur

FSANs operative leveranser skal være modulbaserte, fleksible og deployerbare.

~~FSANs leveranser skal bestå av: Operative enheter og basehelsetjenester.~~

Operative enheter skal enkeltvis eller som del av en stridsgruppe kunne legges direkte under FOH eller underlegges taktisk ledelse.

Basehelsetjenesten skal til enhver tid tilpasses endringer i Forsvarets basestruktur.

4.11.3 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

Troms militære sykehus (TMS) skal nedlegges som militær avdeling innen utgangen av 2016.

FSAN skal søke felles løsninger og sambruk av infrastruktur med sivile og lokale aktører der dette er hensiktsmessig og kostnadseffektivt.

~~Dialogen med berørte aktører i regionen Indre Troms, som tar sikte på at så mye som mulig av basehelsetjenesten i regionen skal legges inn i et eventuelt nytt sivilt medisinsk senter,~~

~~videreføres³⁸. Forsvaret skal aktivt bidra til en konstruktiv og fremtidsrettet samarbeidsløsning. Basehelsetjenester i regionen skal søkes tillagt et nytt distriktsmedisinsk senter.~~

~~I sammenheng med ambisjonen om at det skal etableres en ny helhetlig avtale innen utgangen av 2012, skal det parallelt søkes etablert en omforent overgangsordning for tiden frem til etablering av et nytt distriktsmedisinsk senter. Roller, ansvar og kostnader skal klargjøres og fordeles henhold til ansvarsområdene for aktørene som i dag er involvert i TMS og i tråd med prinsippene for og innretningen av en ny helhetlig avtale. Forsvarets ansvar i en overgangsordning skal avgrenses til basehelsetjenester³⁹. Merkostnader for Forsvaret, ut over driftsutgifter tilknyttet basehelsetjenester i en overgangsperiode, skal begrenses til et minimum.~~

4.11.3.1 Personell og kompetanse

Samarbeidet mellom FSAN, andre sektorer og relevante utdannings- og forskningsinstitusjoner skal videreutvikles for å sikre økt samordning og kompetansebygging-/overføring.

Samarbeidet med det sivile helsevesenet skal videreutvikles for å øke kompetansen, sikre tilgang til helsepersonell og sikre at personellet tilbyr en god medisinsk behandling.

FSAN skal videreutvikle tilsettingsformer for helsepersonell for å få en tilgjengelighet på helsepersonell som harmoniserer med Forsvarets behov.

4.11.3.2 Materiell

Det legges til grunn at forvaltning og vedlikehold av sanitetsmateriell krever en særskilt oppfølging. FSAN skal ivareta innfasingen av nytt materiell. I 2016 planlegges det med å innføre ROLE 2 materiell og omfordele upansrede MB 300 ambulanser til FSAN. I et lengre perspektiv vil det innføres ytterligere ambulanser og lastevogner der hovedandelen innføres i 2019 til 2023

~~Det legges til grunn at forvaltning og vedlikehold av sanitetsmateriell krever en særskilt oppfølging.~~

~~FSAN skal ivareta innfasingen av nytt materiell. Det planlegges med å innføre upansrede ambulanser fra 2014 og pansrede ambulanser fra etter 2016.~~

---

³⁸ Jf. skriv fra FD av 13. april 2012 (FD 2011/01901-22).

³⁹ Jf. skriv fra FD av 21. desember 2011 (FD 2011/01901-5).

4.11.3.3 EBA

Felles løsninger og sambruk av infrastruktur med det sivile helsevesenet skal søkes der dette er hensiktsmessig og kostnadseffektivt.

~~FSAN skal utvikle leieforholdet tilknyttet TMS.~~

4.11.4 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for FSAN tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 426 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. Foruten disse justeringene videreføres 2012-nivået. Frigjorte midler i forbindelse med avvikling av TMS skal omprioriteres internt i FSAN for å styrke tilgjengeligheten og utholdenheten til de prioriterte sanitetskapasitetene. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

4.12 Forsvarets logistikkorganisasjon

FLOs hovedoppgaver er å ~~fremskaffe materiellkapasiteter gjennom investeringsprosjekter, ivareta eierskapsforvaltning av materiell~~, utføre vedlikehold og levere forsyningstjenester for Forsvaret. FLO skal understøtte både styrkeproduksjon, styrkeoppbygging og gjennomføring av operasjoner med basis i sin stasjonære struktur. Når de deployerbare logistikkbasene er satt opp, skal også disse understøttes av FLO.

FLO skal vektlegge å øke egen produktivitet og å være en konkurransedyktig leverandør av ~~forsynings- og vedlikeholdstjenester~~ for Forsvaret.

4.12.1 Oppdrag med krav og prioriteter

4.12.1.1 Effektivisering av virksomheten

Forsvaret skal fortsette å legge vekt på å effektivisere logistikkvirksomheten for å ytterligere forbedre kvalitet og leveringsevne. Logistikkvirksomheten skal utvikles og tilpasses i samsvar med de struktur- og organisasjonsendringene som gjøres i andre deler av Forsvaret og i den nye materielletaten. Det skal blant annet legges vekt på å øke bruken av langsiktige sivile avtaler og strategiske partnere, for at Forsvaret rasjonelt og kostnadseffektivt kan anvende samfunnets allerede etablerte kapasiteter og ressurser.

~~FLO er premissleverandør i logistikkprosessene og skal ha en viktig rolle i det videre fornyings- og forbedringsarbeidet.~~

~~FLO skal i perioden 2013–2016 fortsette arbeidet med effektivisering slik at organisasjonens kvalitet og leveringsevne ytterligere forbedres. Effektiviseringen skal bl.a. gjøres gjennom modernisering og skal foregå kontinuerlig og gjennomgående.~~

~~Logistikken skal ha evne til oppdragstilpasning, slik at den kan møte konkrete situasjoner som oppstår. Forsvarets behov for logistikk- og forvaltningstjenester som dekkes gjennom~~

~~samarbeid med næringslivet, andre offentlige aktører og med andre land skal styrkes på områder der effekten bidrar til å gi økt operativ evne og lavere totalkostnader.~~

~~Som bidrag til å oppnå produktivitetsvekst skal det bl.a. settes fokus på fornying og effektivisering innenfor fire underliggende hovedområder:~~

~~Forsyning~~

FLO har ~~helhetlig ansvar gjennomgående totalansvar~~ for forsyningstjenester til hele Forsvaret ~~herunder driftsanskaffelser av både sivil og militært materiell basert på premisser fra fagmyndighet materiell~~. Forsyningsvirksomheten skal moderniseres og teknologisk fornyes for å kunne understøtte innsatsforsvarets behov på en fremtidsrettet og kostnadseffektiv måte.

~~Vedlikehold~~

~~Som fagmyndighet ivaretar FLO referansefunksjon for materiellsystemene i Forsvaret.~~ Vedlikeholdskapasiteten er en viktig forutsetning for å opprettholde evnen til nødvendig materiellberedskap, støtte til styrkeoppbygging og operasjoner og skal innrettes mot Forsvarets kjerneoppgaver.

FLO skal bidra til å sikre en fremtidsrettet balanse mellom hva Forsvaret skal gjøre selv og hva andre aktører skal gjøre tilknyttet den samlede vedlikeholdskapasiteten, jf. punkt 3.6 *Flernasjonalt samarbeid og formålstjenlig samarbeid med næringsliv og andre offentlige aktører*.

~~Investeringer~~

~~Gjennomføringen av investeringer skal forbedres gjennom ulike tiltak på de forskjellige beslutningsnivåene i Forsvaret. FLO skal sette fokus på å redusere gjennomføringstiden i prosjektene, slik at omsetningsevnen øker og tildelte investeringsmidler utnyttes optimalt.~~

~~Eierskapsforvaltning~~

~~FLO skal ha ansvaret for eierskapsforvaltningen av Forsvarets materiellsystemer gjennom hele livsløpet. Materiellet skal i samarbeid med brukerne forvaltes på en effektiv og forsvarlig måte i hele levetiden med fokus på ytelse, teknisk tilgjengelighet og sikkerhet i henhold til lover, bestemmelser og normer.~~

~~Evnen til å drive *Life Cycle Management (LCM)* skal styrkes. Dette innebærer en utvikling og forbedring av prosesser, målrettet kompetansebygging, konsentrasjon av virksomhet og ytterligere fokus mot investeringsprosessen, effektiv drift og forvaltning av materiellsystemene.~~

4.12.1.2 Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem (FIF 3.0)

Gjennom prosjekt 2814 *Log P* videreutvikles det felles integrerte forvaltningssystemet (FIF 3.0). En vellykket implementering av FIF 3.0 er en suksessfaktor. FLO skal rette spesiell

innsats mot at dette blir et effektivt verktøy for å forvalte materiell og understøtte driften av Forsvarets virksomhet. FLO skal være forberedt på kompetansebygging, endring av prosesser og behov for modernisering som resultat av innføringen av systemet.

4.12.1.3 Logistikkfunksjoner til forsvarsgrenenes deployerbare logistikkenheter

FLO skal etter avtale med forsvarsgrenene produsere og stille til disposisjon forsyningsfunksjoner som del av forsvarsgrenenes oppsetning av deployerbare logistikkenheter. I tillegg skal FLO, i samarbeid med forsvarsgrenene, stille bidrag innenfor andre funksjoner, for eksempel reparasjonslag med personell og utrustning for å sikre tilstrekkelig tilgjengelighet, reaksjonsevne og utholdenhet til deployerbare logistikkenheter som forsvarsgrenene har ansvaret for å sette opp. Dette skal også ses mot oppdrag gitt i punkt 3.9 *Logistikk*.

4.12.1.4 Støtte til Heimevernet

Det legges til grunn at HV skal understøttes av den stasjonære logistikk- og støttevirksomheten. For å oppnå mer effektive leveranser skal FLO styrke sin evne til å understøtte HVs virksomhet i perioden 2013–2014. Styrkingen forutsetter at det frigjøres midler til dette formål på kapittel 1792.

4.12.2 Operativ struktur

Den operative strukturen skal videreføres. [Nasjonal logistikkommando \(NLK\) er en taktisk kommando med en kadreorganisasjon. Den skal være et felles nasjonalt ledelseelement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte.](#) FLO skal sette opp Vertslandstøttebataljon som et operativt strukturelement. FLO har ansvaret for å ivareta strategisk luft- og sjøtransport, og bidrar med personell ved etablering av nye operasjonsområder i Theatre Enabling Forces (TEF). FLO har ansvar for å sette opp Theatre Termination Forces (TTF).

[Organiseringen og kompetansen i FLO skal tilpasses de nye kompetansekrav og oppgaver som følger av at USMC har endret materiellsammensettingen i Marine Corps Prepositioning Program – Norway \(MCPN\).](#)

Tiltak/ Organisasjonsutvikling

[Forsvarsmateriell og FLO skal tilpasse egen organisasjon og oppgaver i samsvar med de struktur- og organisatoriske endringer som gjøres i andre deler av Forsvaret.](#)

~~Innen utgangen av 2016 skal~~ [Forsvarsmateriell og FLO skal etablere relevant og nødvendig kompetanse til å understøtte innfasingen av F-35.](#)

4.12.2.1 Materiell

For innføring av nytt materiell henvises det til vedlegg D – *Materiell* og underliggende perspektivplan.

FLO i samarbeid med Forsvarsmateriell skal ivareta og forvalte Forsvarets beredskap for materiell- og forsyninger, hvor den nasjonale strukturen er dimensjonerende. Beholdningene skal være tilgjengelig for andre behov, for eksempel internasjonale operasjoner. Videre skal beholdningene være tilgjengelig for politiske myndigheter for anvendelse ved for eksempel naturkatastrofer og kriser nasjonalt eller internasjonalt. Beholdningene skal organiseres på en kostnadseffektiv måte slik at de raskt og enkelt er tilgjengelig for et visst spekter av ulike formål. I tilfelle den sikkerhetspolitiske situasjonen skulle endre seg, må det foreligge planer som sikrer beholdningene samtidig som leveringsevnen opprettholdes.

~~Gjennom Forsvarsmateriell skal, sammen med forsvaret, se til at utviklingen går mot standardisering, variantbegrensninger av materiell i den eksisterende strukturen og, bruk av ferdig utviklet materiell og gjennomføring av grundige vedlikeholds- og forsyningsstudier skal det søkes for å kunne~~ frigjøre ressurser tilknyttet anskaffelse og drift av materiell.

4.12.2.2 EBA

For innføring av ny EBA henvises det til vedlegg E – EBA og underliggende perspektivplan. For overflødig EBA skal leieforholdet sies opp og overføres til FB så snart dette er praktisk mulig.

4.12.3 Øving/ trening/ fredsoperativ aktivitet

FLOs logistikkenheter skal øves etter behov og skal støtte operative enheter etter avtale med de enkelte forsvarsgrener.

4.12.4 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for FLO tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 2 317,1 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. Det planlegges en styrking av FLO for å gi en bedret logistikkunderstøttelse av HV. Styrkingen av FLO forutsetter frigjorte midler på kapittel 1792. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – Økonomi.

4.13 Fellesinstitusjoner under Forsvarsstaben

Enheter under FST skal videreføres tilsvarende som for 2012, med ev. endringer som følger av PET til dette iverksettelsesbrevet. Disse enhetene er:

- Forsvarets mediesenter (FMS)
- Forsvarets forum
- Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA)
- Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) Vernepliktsverket (VPV)
- Forsvarets lønnsadministrasjon (FLA)
- Forsvarets regnskapsadministrasjon (FRA)
- Feltprestkorpsset (FPK)

- Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT)
- LOS-programmet
- FSES (organisatorisk underlagt E-tjenesten)
- FMGT (organisatorisk underlagt E-tjenesten)

4.13.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Fellesinstitusjonene skal tilpasse leveransenivå til understøttede enheter, slik at understøttelsen ikke blir en begrensning for Forsvarets operative virksomhet, verken nasjonalt eller i operasjoner i utlandet. Eventuelle ambisjonsøkninger skal være generert av operativ virksomhet, og må fremmes gjennom årlige styrings-/budsjettprosesser.

FAKT skal bidra til å profilere Forsvaret, bidra til rekruttering samt skape forståelse for Forsvarets rolle og oppgaver i samfunnet. Kultur- og tradisjonsvirksomheten skal også bidra til å utvikle militær profesjonsidentitet og det profesjonsmessige samholdet i Forsvaret. Dette gjennomføres gjennom Forsvarets kommandantskap, Forsvarets musikk og Forsvarets museer.

Som en del av FAKT, skal Forsvarets musikk prioritere seremonier ifm. fullført førstegangstjeneste, markering for personell som skal tjenestegjøre, tjenestegjør eller har tjenestegjort i internasjonale operasjoner, Forsvarets minnedag og merkedager.

4.13.2 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

LOS-programmet skal termineres innen utgangen av 2015 etter slutføring av Logistikkprosjektet og HRM-prosjektet. Behov for og omfang av fremtidig driftsorganisasjon skal vurderes.

[FVT \(Forsvarets veteranstjeneste\) er terminert som toårig prosjekt under FST per 1. august 2013. Arbeidet med ivaretagelse og anerkjennelse av veteraner i tråd med regjeringens handlingsplan "I tjeneste for Norge" følges i Forsvaret opp av Forsvarsstaben gjennom Veteranavdelingen.](#)

HR-rettede virksomheter som FPT, VPV, FLA, og FST/P blir sterkt påvirket av ny HRM-løsning i FIF med nye HR-prosesser. Organisasjonen skal tilpasses snarest mulig etter implementering som følge av ny teknologi og endrede prosesser.

Stillingsramme for utenlandsstillinger justeres ned til [372⁴⁰ 374](#) per 1. august 2014. For å sikre dette, skal Forsvaret snarest legge til rette for en planmessig nedjustering. [300 av de 372 utenlandsstillingene belastes kapittel 1725 Fellesinstitusjoner- og utgifter under](#)

---

⁴⁰ 372 stillinger gjelder fra tidspunktet hvor to utvekslingsoffiserstillinger fra hhv. Sverige og Finland er terminert.

Forsvarsstaben, de øvrige stillingene belastes kapittel 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet.

FST skal, fra og med 2013, ivareta arbeidet med å oppdatere og vedlikeholde FOBID med internasjonale forvaltningsavtaler og avtaler innenfor totalforsvaret.

4.13.3 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for fellesinstitusjoner under FST (kapittel 1725 og 1795) tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 2 257 mill. 2012-kroner. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektiviseringstiltak. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

5. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FORSVARSBYGG

FB videreføres som et forvaltningsorgan som på vegne av FD utøver eierrollen for forsvarssektorens EBA. FBs hovedoppgaver er å forvalte de statlige eiendommene som forsvarssektoren disponerer, gjennomføre investeringer i EBA og avhende EBA som sektoren ikke lenger har behov for.

5.1 Oppdrag med krav og prioriteringer

Revisjon av målbilde og styringsparametere for FB vil bli ivaretatt gjennom PET til dette IVB LTP, jf. punkt 3.2 *Strategisk målbilde IVB LTP*. For nærmere omtale av departementets etatsstyring, herunder mål-, resultat- og risikostyring, samt rapporteringskrav, henvises det til kapittel 9.3 *Mål-, resultat- og risikostyring*.

5.1.1 Drift og forvaltning

Forvaltningsmodellen for EBA fungerer i hovedsak godt, men for ytterligere å anspore til mer kostnadseffektiv bruk av forsvarssektorens EBA og sikre verdibevaring av denne, skal departementet i samarbeid med Forsvaret og FB vurdere forbedringer av modellen, med sikte på å implementere eventuelle forbedringer innen utgangen av 2016.

FB skal spesielt legge vekt på å:

- Ha en fullt ut forsvarlig forvaltning og tilfredsstillende intern kontroll i alle deler av sin virksomhet.
- Opprettholde verdiene i forsvarssektorens EBA som skal videreføres i fremtidig struktur. Gjennomsnittlig tilstandsgrad i sektorens EBA skal opprettholdes og forbedres gjennom bl.a. verdibevarende og tilstandsbasert vedlikehold.
- Tilpasse egen organisasjon og oppgaver til strukturendringer i andre deler av sektoren.
- Ivareta de nasjonale festningsverkene gjennom tilstandsbasert vedlikehold slik at følgende oppnås innen utgangen av 2020: Den kulturhistoriske kvaliteten sikres og synliggjøres, samt at den nasjonale målsettingen om at fredede og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer sikres og har tilfredsstillende vedlikeholds nivå. Følgende prioriteter gjelder:
  - Prioritet 1: Sikringstiltak, objekter med tilstandsgrad (TG) 3S. Dette omfatter istandsetting av festningsmurer og bygninger som utgjør potensiell stor fare for personskader.
  - Prioritet 2: Tiltak for å forhindre ytterligere verdiforringelse og sikre at kulturminneverdier ikke går tapt.
- Tilrettelegge for at de nasjonale festningsverkene gjøres allmenn tilgjengelig. Dette har som hovedformål formidling av historisk kunnskap og rekreasjon, og omfatter:

- Informasjon til besøkende om festningen og om aktiviteter som finner sted der, i form av egnet informasjonsmateriell/-metoder og ved skilting på egnede steder.
  - Publikumsfasiliteter som toaletter, benker/sitteplasser, parkering, renovasjon etc.
  - Ivaretagelse av kulturlandskap og opparbeidelse/vedlikehold av stier og veier.
  - Tilrettelegging for at historiske og museale bygninger holdes åpne for publikum.
  - Tilrettelegging for formidling av landets forsvarshistorie.
- Tilrettelegge for ny bruk ved de nasjonale festningsverkene gjennom eksterne samarbeidspartnere, i første rekke potensielle leietakere. Andre aktuelle samarbeidspartnere vil kunne være lokalt næringsliv, frivillige organisasjoner, kommuner og fylkeskommuner.
  - Ivareta forsvarssektorens arealbruksinteresser slik at sektorens virksomhet sikres gode rammebetingelser.

5.1.2 Investeringer

FB skal spesielt legge vekt på å:

- Gjennomføre investeringer innenfor de til enhver tid tilgjengelige ramme med prioritert iht. vedlegg E – EBA, med undervedlegg 1, 2 og 4.
- Styre investeringsprosjektene i plan- og gjennomføringsfasen slik at prosjektene blir gjennomført innenfor planlagte og vedtatte rammer. Forsvarets investeringer skal ha nøktern standard og arealbruk. Det nøkterne ambisjonsnivået skal reflekteres både i forprosjekteringen og i gjennomføringen. Også alternative måter å dekke EBA-behov skal vurderes.
- Fremme tekniske fornyelsesbehov i dialog med bruker.
- [Planlegge og gjennomføre prosjektene tilknyttet F-35 på en helhetlig måte, og slik at de første F-35 kan mottas i 2017.](#)

5.1.3 Avhending

FB skal spesielt legge vekt på å:

- Gjennomføre avhendingsprosessen så målrettet og kostnadseffektivt som mulig, slik at reduserte driftskostnader og salgsinntekter fra avhending bidrar til å sikre omstillingen og investeringstakten på prioriterte områder.

- Holde et kontinuerlig trykk på snarlig avhending av utrangert EBA.
- Bistå Forsvaret og sektoren for øvrig med å identifisere overflødig EBA.
- Fullføre avhending av akkumulert avhendingsportefølje fra tidligere omstillingsperioder.

5.1.4 Effektivisering av virksomheten

FB skal spesielt legge vekt på å:

- Frigjøre minimum 11,5 mill. 2012-kroner årlig, med varig effekt, gjennom ytterligere effektivisering og kostnadsreduksjoner for alle tjenester som ytes. Den samlede årlige effekten innen utgangen av 2016 skal, jf. punkt 3.5.2.2 *Effektivisering*, være minimum 46 mill. 2012-kroner.
- Ha en systematisk tilnærming, herunder tydelige mekanismer som ivaretar identifisering og synliggjøring av effektiviseringstiltak, og som dokumenterer tiltakenes effekt. For ytterligere detaljer vises det til punkt 3.3.3 *Gevinstrealisering og effektivisering av virksomheten*.

5.1.5 Miljø

FB skal spesielt legge vekt på å:

- Legge til rette for en miljømessig forsvarlig og sikker bruk av Forsvarets skyte- og øvingsfelt. Hensynet til naturmangfoldet skal tillegges vekt ved bruk og skjøtsel i forvaltningsområdene. Forvaltning av skog skal baseres på Forsvarets behov og hensynet til naturmangfoldet. Arbeidet med opprydding i grunn og sjø etter tidligere tiders forurensning skal videreføres i dialog med miljømyndighetene.
- Registrere anskaffelse/bruk av kjemikalier som står på miljømyndighetens prioritetsliste i miljødatabasen. Status for arbeidet med substitusjon av prioriterte kjemikalier skal oppdateres i årlig miljørapport ~~redegjørelse~~.
- Øke graden av kildesortering til 65 % for alle kategorier avfall, for Forsvarsbyggs egen virksomhet og i samarbeid med leietakere. Avfallsressursene skal kunne gjenbrukes eller gjenvinnes.

For ytterligere oppdrag, føringer og omtale knyttet til miljø vises det til vedlegg E – EBA samt kapittel 3.11 *Forsvarssektorens miljøarbeid og FDs retningslinjer for forsvarssektorens miljøvernarbeid*.

5.1.6 Arkitekturhandlingsplanen

I august 2009 la regjeringen fram "Arkitektur.nå», som omhandler norsk arkitekturpolitikk. Dokumentet synliggjør en samlet statlig satsing på arkitekturfeltet og skal bidra til at det offentlige går foran som et godt eksempel. Regjeringens arkitekturpolitikk, slik den er

definert i «arkitektur.nå», legger til grunn en bred forståelse av arkitekturbegrepet og tar for seg både bygninger og anlegg, uterom og landskap. I "Arkitektur.nå" er det definert seks innsatsområder for statlig arkitekturpolitikk.

FB skal, som en stor statlig byggherre, på vegne av FD ivareta oppfølging av "Arkitektur.nå".

5.2 **EBA**

For omtale av EBA-konsekvenser for perioden 2013–2016, og andre vesentlige forhold knyttet til EBA, vises det til vedlegg E – EBA.

5.2.1 Ansvarsforholdet mellom FB og Forsvaret ved de nasjonale festningsverkene

5.2.1.1 Forvaltning av festningene

Forvaltningsmyndigheten av EBA er iht. Forsvarsdepartementets retningslinjer for tjenestefeltet EBA delegert til virksomhetsleder i FB, som utøver denne på vegne av departementet.

FB har som eiers representant således ansvaret for forvaltning av festningene. Dette innebærer at forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling tilligger FB. Forsvaret er leietaker hos FB for nærmere spesifiserte leieobjekter og må forholde seg til den leieavtalen som inngås mellom partene. Forsvaret kan ikke disponere andre objekter enn de som er avtalefestet, eller drive fremleie til tredjepart uten samtykke fra FB.

5.2.1.2 Samarbeid mellom FB og Forsvaret på festningene

Som ansvarlig for arealdisponering og forvaltning av festningene som kulturminner, tilligger det FB å profilere anleggene som arenaer for ulike kulturelle aktiviteter og næringsvirksomhet. Som FSJs representant har kommandanten ansvaret for å sikre festningenes militære egenart og karakter, å sikre at offisielle handlinger ivaretas, at festningene videreutvikles som militærkulturelle arenaer og at Forsvaret som etat, profileres.

Det koordinerende ansvaret for utarbeidelse av en samlet oversikt/plan for den enkelte festning mht. disponering av arealer og hvilke arrangementer som planlegges i gjennomføringsåret, tilligger FB. Planen utarbeides i samråd med Forsvaret og andre brukere/ arrangører. Forsvarets behov for militære arrangementer skal prioriteres. Med utgangspunkt i de samordnede planene utgir FB halvårlige eller årlige programmer for festningene. Ansvaret for profilering av det enkelte arrangement tilligger arrangøren av aktiviteten, dvs. Forsvaret for egne aktiviteter.

5.3 **Flerårig budsjett**

Den økonomiske rammen for FB i perioden 2013–2016 tar utgangspunkt i 2012-budsjettet.

Driftsbudsjettet til FB består av utgifter i forbindelse med leiemodellen, oppdragsfinansierte aktiviteter og bevilgningsfinansierte aktiviteter. I perioden 2013–2016 justeres rammen iht. tekniske endringer og konsekvensjusteringer.

Avsetning til ekstraordinært vedlikehold av festningsverkene videreføres i 2013 og 2014.

Innenfor den ordinære forsvarsrammen holdes investeringer knyttet til nybygg og nyanlegg på et årlig nivå på 1,6 mrd. 2012-kroner, fordelt mellom kapittel 1710 og 1761. I tillegg legges det opp til en midlertidig styrking av forsvarsrammen for å finansiere anskaffelse av nye kampfly, etableringen av kampflybase på Ørland og en fremskutt operasjonsbase på Evenes. Første året det planlegges med en midlertidig styrking er 2015. Alle FBs utgifter knyttet til etableringen av kampflybase på Ørland og en fremskutt operasjonsbase på Evenes skal posteres på kapittel 1761 post 47. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

6. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR NSM

NSM er et sivilt direktorat med sektorovergripende oppgaver innenfor ansvar for forebyggende sikkerhet. ~~NSM skal sikre høy grad av gjenbruk mellom samfunnssektorene. NSM er også det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet. NorCERT er, som en del av NSM, Norges nasjonale senter for å håndtere~~ NSM skal koordinere håndteringen av alvorlige dataangrep mot samfunnskritisk infrastruktur og informasjon.

NSM skal utøve sitt ansvar i tråd med Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven), lov om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar og forskrift om fotografering mv. fra luften og kontroll av luftfotografier og opptaksmateriale fra luftbårne sensorsystemer. NSM skal utøve sertifiseringsmyndighet for IT-sikkerhet i produkter og systemer (SERTIT). NSM skal også, som det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet, understøtte og bidra til utøvelsen av Forsvarsdepartementets (FD) og Justis- og beredskapsdepartementets (JD) ansvar på IKT-sikkerhetsområdet. JD har samordningsansvaret for forebyggende IKT-sikkerhet i sivil sektor ved kgl.res. 22. mars 2013. NSM rapporterer med faglig ansvarslinje til FD om sikkerhetssaker i militær sektor og til JD om tilsvarende saker i sivil sektor. NSM er underlagt FD. JD har instruksjonsmyndighet overfor NSM i saker innenfor JDs ansvarsområde. NSM skal på eget initiativ og uten unødig opphold informere FD og JD om saker av særlig viktighet, eller av prinsipiell eller politisk karakter innenfor sitt ansvarsområde. NSM skal til enhver tid holde de to departementer orientert om saker av betydning for sikkerhetstilstanden og foreslå tiltak for å bedre denne.

FD og JD har opprettet prosjekt "Evaluering og videreutvikling av NSM"⁴⁴. Prosjektet skal vurdere NSMs oppgaver, innretning og etatsstyringsmodell og skal fremlegge en rapport innen utgangen av 2013.

Det pågår et arbeid med sikte på revisjon av sikkerhetsloven. Revisjonen eller en ny sikkerhetslov vil kunne medføre endringer i oppgavene for NSM. Slike endringer vil etter behov bli håndtert gjennom PET til IVB LTP, eventuelt i neste LTP.

FD har igangsatt en evaluering med sikte på en mulig revisjon av sikkerhetsloven. En slik revisjon vil kunne medføre endrede oppgaver for NSM, som etter behov vil håndteres gjennom PET til IVB LTP.

6.1 Oppdrag med krav og prioriteter

Instruks for sjef Nasjonal sikkerhetsmyndighet angir ansvar, roller og oppgaver til sjef NSM. For oppdrag og prioriteter vises det til denne instruksen.

---

⁴⁴Jf. Prop. 1 S (2011–2012) og Prop. 73 S (2011–2011), punkt 8.1.6.

~~NSM skal legge til rette for, støtte og rapportere om gjennomføringen av de defensive forebyggende tiltak mot spionasje, sabotasje og terrorhandlinger i alle sektorer.~~

~~NSM skal utøve funksjonen som nasjonal sikkerhetsmyndighet iht. *Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste* (sikkerhetsloven). Hovedoppgaven er å koordinere de forebyggende sikkerhetstiltak og tilstand i virksomheter som omfattes av sikkerhetsloven, koordinere den nasjonale håndteringen av alvorlige angrep mot samfunnskritisk IKT-infrastruktur og være utøvende organ i forholdet til andre land og internasjonale organisasjoner på sikkerhetsområdet. Med bakgrunn i dette skal NSM:~~

- ~~• Innhente og vurdere informasjon av betydning for gjennomføringen av forebyggende sikkerhetstjeneste.~~
- ~~• Søke og etablere internasjonalt samarbeid der dette er kostnadseffektivt og formålstjenlig.~~
- ~~• Føre tilsyn med sikkerhetstilstanden i virksomheter, herunder kontrollere at den enkeltes plikter i eller i medhold av loven her overholdes, og eventuelt gi pålegg om forbedringer.~~
- ~~• Bidra til at sikkerhetstiltak utvikles, herunder iverksette forskning og utvikling på områder av betydning for *forebyggende* sikkerhetstjeneste.~~
- ~~• Gi informasjon, råd og veiledning til virksomheter.~~
- ~~• For øvrig utføre de oppgaver som fremgår av bestemmelsene i og i medhold av loven~~

~~I tillegg til oppgavene iht. *sikkerhetsloven* skal NSM ivareta følgende oppgaver:~~

- ~~• Nasjonal varslings-, informasjonsdelings- og koordineringsinstans for håndtering av alvorlige angrep mot samfunns viktig IKT-infrastruktur (NorCERT), herunder drift av Varslingssystem for digital infrastruktur (VDI).~~
- ~~• Sertifiseringsmyndighet for IT-sikkerhet i produkter og systemer (SERTIT).~~
- ~~• Kontrollmyndighet iht. lov om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar og forskrift om fotografering mv. fra luften og kontroll av luftfotografier og opptaksmateriale fra luftbårne sensorsystemer.~~
- ~~• Sekretariatsfunksjon for Koordineringsutvalget for forebyggende informasjonssikkerhet (KIS).~~
- ~~• Gi støtte til norsk kryptoindustri.~~
- ~~• NSM skal støtte FDs koordineringsgruppe for informasjonssikkerhet og cyberoperasjoner (KG cyber).~~

- ~~NSM skal støtte FB i utviklingen av Kompetansesenteret for beskyttelse og sikring av statlig EBA. Dette skal utvikles i nært samarbeid mellom FB og NSM. Senteret skal være komplementært til NSMs rolle som rådgiver og veileder innenfor objektsikkerhetsområdet.~~
- ~~Oppfølging av sikkerhetsarbeidet i EUs Galileoprogram, herunder avtaler om utveksling av sikkerhetsgradert informasjon, leverandørreklæringer, sikkerhetsgodkjenninger av infrastruktur samt deltakelse i sikkerhetsorganer.~~

Revisjon av målbilde og styringsparametere for NSM vil bli ivaretatt gjennom PET til IVB LTP, jf. punkt 3.2 *Strategisk målbilde IVB LTP*.

6.2 Tiltak/ Organisasjonsutvikling

NSM skal videreutvikles for å kunne møte sikkerhetsutfordringene i samfunnet og de føringer som er gitt i dette IVB LTP.

6.2.1 Styrking av NorCERT-funksjonen

NorCERT-funksjonen skal styrkes for å sette samfunnet bedre i stand til å møte økte trusler og sårbarheter samt oppdage og håndtere alvorlige dataangrep. Styrkingen av NorCERT inkluderer også å øke NorCERTs evne til effektivt å få varslet stadig flere norske virksomheter som har blitt rammet eller står i fare for å bli rammet av dataangrep.

6.2.2 Utvikling av tilsynskapasiteten og -aktiviteten

Tilsynskapasiteten og aktiviteten i NSM skal økes, [herunder på slik at flere tilsyn gjennomføres årlig](#). Tilsynsaktiviteten skal også økes på objektsikkerhetsområdet. NSM skal særlig ha for øye at avhengighetsforhold mellom forskjellige samfunnssektorer blir avdekket og tatt hensyn til, samt at sikkerhetstiltakene blir balanserte mellom sektorene.

Inntrengningstesting i informasjonssystemer, monitoringsvirksomhet, tekniske sikkerhetsundersøkelser og emisjonssikkerhet skal som teknisk kontroll- og undersøkelsesaktivitet trekkes aktivt inn som virkemidler i det forebyggende sikkerhetsarbeidet. Disse tekniske kapasitetene skal løpende tilpasses risikobildet. Rammefaktorer for bruk av virkemidlene skal gjennomgås og videreutvikles. Der dette er hensiktsmessig skal disse tekniske kapasitetene støtte tilsynsvirksomheten.

6.2.3 Styrke objektsikkerhetsarbeidet

NSMs rådgivings- og veiledningskapasitet innenfor objektsikkerhet skal styrkes slik at sikkerhetslovens krav om utvelgelse og klassifisering av objekter blir gjennomført som forutsatt ~~utført~~ og nødvendige egenbeskyttelsestiltak blir implementert i sektorene. Styrkingen skal bidra til at NSM bedre kan føre tilsyn på objektsikkerhetsområdet, og legge til rette for et helhetlig samfunnsmessig sikkerhetsregime på dette området. [NSM skal føre en oppdatert oversikt over skjermingsverdige objekt iht. Sikkerhetsloven. Oversikten skal oppdateres innen 31.12.2014 og deretter årlig.. NSM skal i RKR 3, jf. punkt 10.3.1.2](#)

~~Resultat- og kontrollrapport, gi en årlig helhetlig vurdering av progresjonen i objektsikkerhetsarbeidet, herunder i forhold til gjennomføring av grunnsikringstiltak for skjermingsverdige objekter.~~

6.2.4 Videreutvikling og styrking av kompetansemiljøene

NSM skal videreutvikle og styrke kompetansemiljøene innenfor forbyggende sikkerhet generelt og informasjonssikkerhet spesielt, herunder videreutvikle sin råd- og veiledningsaktivitet innenfor forebyggende sikkerhet med fokus på skriftlig veiledningsmateriale, holdningskampanjer og undervisningsvirksomhet.

6.2.5 Utvikle det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet

Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har fra 1. april 2013 ansvaret for samordning av forebyggende IKT-sikkerhet i sivil sektor. Samordningen av IKT-sikkerhetsområdet skal bl.a. gjennomføres ved å videreutvikle NSM som det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet i Norge. Denne videreutviklingen skal bidra til bedret IKT-sikkerhet i samfunnet og til å møte utviklingen i det stadig mer komplekse IKT-risikobildet. Fagmiljøet er viktig for å understøtte JDs ansvar og samordningsaktiviteter. Fagmiljøet skal holde seg orientert om den internasjonale utviklingen på området og skal særlig ha fokus på etablering og vedlikehold av godt samarbeid med sentrale aktører på området. For å sikre en helhetlig tilnærming til de grenseoverskridende utfordringene knyttet til IKT-sikkerhet, skal fagmiljøet også understøtte FDs sektoransvar.

6.3 Personell og kompetanse

NSM skal så langt det er praktisk mulig søke å utnytte synergier med andre virksomheter nasjonalt og internasjonalt for å ~~for~~ løse sine oppgaver på en rasjonell måte.

Det er særlig NorCERT-funksjonen, tilsynsvirksomheten, teknisk kontroll- og undersøkelsesaktivitet og fagområdet objektsikkerhet som skal styrkes frem mot 2016.

NSM skal opparbeide tilstrekkelig kompetanse tilknyttet F-35 (inkludert ALIS).

6.4 Operativ evne

NSM skal innenfor eget ansvarsområde bidra til å understøtte Forsvarets operative evne. Dette forutsetter at NSM har oppdaterte beredskapsplanverk og operative planverk. NSM skal ha beredskapsplaner som sikrer at direktoratet er i stand til å iverksette og gjennomføre tiltak iht. Nasjonalt beredskapssystem (BFF og SBS). Det operative planverket skal beskrive generisk hvordan NSMs kapasiteter er tenkt benyttet for å møte ulike situasjoner (plansituasjoner). Det skal gjennomføres årlige kontroller av planverket. Hoved- og enhetsplaner skal holdes oppdatert, slik at planverket til enhver tid er realiserbart ved aktivering.

NSM skal i rollen som National Distribution Authority (NDA) være i stand til å levere krypto i henhold til NATOs krav, samt ha planer for hvordan direktoratet skal kunne levere utvidet drift ved NDA ved behov.

6.5 Materiell

Materiellinvesteringsbehovet skal gjennomgås. Dette gjelder bl.a. NorCERT-funksjonen, den tekniske kontroll- og undersøkelsesaktiviteten (inntrengningstesting, tekniske sikkerhetsundersøkelser (TSU) og monitoring) og National Distributing Authority (NDA)-funksjonen⁴².

NSMs aktiviteter innenfor forskning- og utvikling (FOU) skal videreføres. Direktoratet skal i størst mulig grad søke partnerskap med andre forskningsinstitusjoner.

6.6 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for NSM tar utgangspunkt i 2012-budsjettet på 129,6 mill. 2012-kroner. I perioden justeres rammen iht. tekniske endringer, konsekvensjusteringer og effektivisering. Det legges til grunn en gradvis styrking av NSM i perioden. Operativitet i NorCERT-funksjonen, objektsikkerhet, økt tilsynskapasitet samt videreutvikling og styrking av kompetansemiljøene i NSM skal prioriteres. Styrkingen av NSM forutsetter frigjorte midler på kapittel 1792.

NSM har et årlig krav om varige effektiviseringstiltak tilsvarende 0,5 % av bevilgningen, jf. punkt 3.5.2.2 *Effektivisering*. Midlene skal omdisponeres til høyere prioritert aktivitet i etaten. Det forventes at NSM gradvis øker inntekter fra kunder utenfor forsvarssektoren. Det legges opp til at NSM får disponere en del av denne økte inntekten på sitt utgiftskapittel, men dette vil avklares nærmere for det enkelte budsjettår. For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

---

⁴² Sentral enhet for kryptonøkkelproduksjon og –distribusjon.

7. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FFI

FFI har til formål å drive forskning og utvikling for forsvarssektorens behov. FFI skal gi den politiske og militære ledelse rettidige råd i faglige spørsmål innenfor instituttets arbeidsområde, særlig forhold som kan påvirke forutsetningene for forsvarspolitikken, forsvarsplanleggingen og forvaltningen av sektoren.

FFI er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, ledet av et styre. Styret er ansvarlig for strategisk utvikling av instituttet, effektiv og målrettet drift, samt å sikre samsvar mellom antall ansatte, kompetanse, finansiering og oppdrag. Styret rapporterer til FD.

~~Revisjon av målbilde og styringsparametere for FFI vil bli ivaretatt gjennom PET til dette IVB LTP, jf. punkt 3.2 Strategisk målbilde IVB LTP.~~

7.1 Oppdrag med krav og prioriteter

- FFI skal gjennom egen forskning og i samarbeid med andre nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer holde seg à jour med den vitenskapelige, teknologiske og militærtekniske utviklingen og vurdere dens konsekvenser for forsvarssektoren.
- FFI skal bistå den øverste ledelsen i forsvarssektoren med å fremskaffe et best mulig beslutningsgrunnlag for Forsvarets videre utvikling.
- FFI skal holde seg underrettet om gjeldende planer og vurderinger for forsvarssektorens struktur og større materiellanskaffelser, gi rettidige råd og medvirke til løpende bearbeiding og gjennomføring av planene.
- FFI skal, i prioriteringen av nye fag- og teknologiområder, legge vekt på hvilke bidrag de aktuelle områdene kan gi til kapabilitetsutviklingen. FFI skal også vurdere instituttets egenkompetanse sett i forhold til ekstern kompetanse.
- FFI skal primært drive teknologisk og realfaglig forskning. Instituttet skal utvikle fagområder og innrette sine forskningstemaer mot fremtidige kapabiliteter, og for å tette kapabilitetsgap.
- Forsvarets forskningspolitiske råd (FFR) er nedlagt. Enkelte av rådets oppgaver er ikke lenger relevante. Øvrige oppgaver skal ivaretas i eksisterende fora, herunder eierstyringsdialogen mellom FD og FFI, i Forsvarets forskningsforum (F3), samt i dialogen mellom FFI og FoU-brukerne. Eventuelle ytterligere behov som kan oppstå skal søkes løst ved FFIs deltagelse i andre eksisterende fora. I tillegg skal den kontakt som er opprettet mellom FFI og Norges forskningsråd videreføres.

7.2 Samarbeid

Formålet med samarbeid er å øke kvaliteten og effektiviteten ved forskningen.

FFI skal videreføre samarbeidet med Forsvarets skoler, inkludert Institutt for forsvarsstudier (IFS), og støtte undervisningen. Dette for å oppnå synergier og unngå duplisering. FFI skal være sektorens sentrale institusjon for teknisk-vitenskapelig forskning. IFS skal være det sentrale fagmiljøet for sikkerhets- og forsvarspolitisk forskning, jf. punkt 4.10.1 *Oppdrag med krav og prioriteter (FHS)*.

FFI skal søke å samordne sine fagområder med sivil sektor for å bygge sterke nasjonale fagmiljøer og for å unngå dupliserende virksomhet.

Forskningsaktivitetene ved FFI skal være konsentrert om forskningstemaer hvor sivil kompetanse ikke er tilgjengelig på en hensiktsmessig måte.

FFI skal samarbeide med industrien der det er mulig og naturlig, gjerne i en tidlig fase av en forsvarsanskaffelse. Instituttet skal etablere strategiske relasjoner med utvalgte partnere innenfor spesielle områder.

FFIs skal ha internasjonale forskningssamarbeid innenfor rammen av NATO, EDA og NORDEFECO. I tillegg skal FFI skal ha et målrettet samarbeid i form av bilaterale relasjoner med utvalgte nasjoner.

7.3 Tiltak/ organisasjonsutvikling

Forskningen ved FFI skal:

- Bidra til et effektivt og relevant forsvar innenfor Forsvarets satsingsområder.
- Bidra til å øke Forsvarets operative evne.
- Bidra til en effektiv utnyttelse av Forsvarets ressurser.
- Bidra til å tette kapabilitetsgap og understøtte investeringsbeslutninger.
- Bidra til teknologisk og industriell utvikling.
- Være troverdig, relevant og nyttig.
- Være målrettet og effektiv.

FFIs virksomhetsmodell skal videreutvikles for å kunne møte nye rammebetingelser, herunder et redusert omfang på sektorens investeringsportefølje. Dette for å sikre effektiv og rasjonell innretting tilpasset forsvarssektorens behov for forskningsstøtte.

FFI skal vurdere hensiktsmessigheten av at instituttet henter en større andel av sine inntekter utenfor forsvarssektoren. Innretting og omfang av de sivile oppdragene skal tilpasses den kompetansen og kapasiteten FFI bygger opp for forsvarssektorens behov. Arbeidet skal ses i sammenheng med forventningen om en flat eller noe redusert oppdragsmengde fra øvrige deler av forsvarssektoren i årene som kommer, jf. punkt 7.5 *Finansiering*.

FFI skal søke å utvikle eksisterende og nye samarbeidsrelasjoner, som et middel for å styrke den faglige og tematiske fokuseringen av instituttets egen portefølje.

For å sikre høy kvalitet i forskningen er nær kontakt med oppdragsgivere og brukere i sektoren viktig. FFI skal vurdere ulike tiltak for å sikre den vitenskapelige kvaliteten, herunder en økning i publisering i vitenskapelige tidsskrifter og foredrag med bedømmelseskomiteer, økt vektlegging av ekstern evaluering av fagmiljøer ved instituttet, samt målrettet nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

FFI skal, med utgangspunkt i og i tråd med forsvarssektorens kompetansemålbilde og transformasjonsplan for kompetanse, utforme sitt målbilde og transformasjonsplan for kompetanse og arbeide for å realisere både sektorens og eget kompetansemålbilde.

7.4 Styring

FFI skal drives effektivt og i tråd med retningslinjer for økonomi- og virksomhetsstyring.

~~Innødvendig grad skal eksisterende målbilde og styringsparametere for FFI revideres på bakgrunn av dette IVB LTP. Videre vil dette bli ivare tatt gjennom utvikling av tildelingsbrev til FFI for 2013. En samlet oppstilling av resultatindikatorer og styringsparametere og rapportering på disse gjøres årlig i forbindelse med årsrapporten. Den løpende oppfølgingen av indikatorer skjer i eierstyringsdialog mellom FD og FFI. Integreert i mål-, resultat- og risikostyringen (MRR) er systemer og rutiner for intern kontroll. Formålet med styringsdialogen er å sikre at FFI innretter og utvikler sin virksomhet i tråd med de overordnede politiske målene for forsvarssektoren og sektorens forskningspolitikk.~~

Forskningen på FFI er organisert i prosjekter. Prosjekter som igangsettes på FFI skal behandles i F3. Her godkjennes alle prosjekter med finansiering fra de strategiske FoU-midlene eller oppdrag fra forsvarssektoren. Prosjekter som i helhet dekkes av basisbevilgningen, tas til etterretning. I forkant av at prosjekter godkjennes i F3, skal det ha vært kontakt og dialog med interessenter/brukere i forsvarssektoren for å sikre at planlagte aktiviteter har sitt utspring i reelle behov. ~~F3 skal være sammensatt av representanter fra FD, FFI, Forsvaret, FB og NSM.~~

Når et prosjekt er igangsatt, skal den videre styringen av innretningen av prosjektet skje gjennom prosjektrådet. I prosjektrådet skal de viktigste interessentene delta for å kunne sikre at prosjektets resultater både etterspørres og utnyttes i mottakerens organisasjon.

7.5 Finansiering

Overordnet kan finansieringsgrunnlaget for forskning ved FFI inndeles i tre kategorier; 1) basisbevilgning 2) strategiske FoU-midler og 3) oppdragsmidler.

Basisbevilgning er et tilskudd som årlig tildeles FFI. Hensikten med basisbevilgningen er å legge til rette for at FFI kan gjennomføre forskning som er av langsiktig og/eller kompetanseoppbyggende karakter innenfor områder som anses som viktige for

forsvarssektoren i fremtiden, samt sikre at instituttet har grunnlag for sin selvstendige rådgiverrolle. Det legges til grunn at basisbevilgningen videreføres på 2012-nivå.

De strategiske FoU-midlene skal primært rettes inn mot kapabilitetsbyggende FoU og anvendelse for nye og fremvoksende teknologier i kapabiliteter som skal fremskaffes eller behov som er identifisert. De strategiske FoU-midlene kan også benyttes til såkalte strukturelle prioriteringer. Dette er FoU-innsats med sikte på å etablere, bevare eller utvikle forskningskompetanse innenfor områder som på lengre sikt vurderes som viktige, uavhengig av oppdragsforskningen. Som en følge av en noe redusert materiellinvesteringsportefølje i den nye langtidsplanen, vil FD vurdere nivået på strategiske FoU-midler i årene som kommer.

Oppdragsmidler er en samlekategori og omfatter finansieringsgrunnlaget for oppdragsforskningen. Dette er spesifikk forskningsinnsats med en eller flere konkrete bestillere. Hovedprinsippet for finansiering av forsvarsforskningen er brukerfinansiering. Det er den enkelte brukers ansvar å budsjettere for eget behov for oppdragsforskning. Hovedtyngden av oppdragsmidlene kommer i dag fra godkjente investeringsprosjekter og fra forprosjekteringsmidler. I noen grad dekkes også oppdragsforskning innenfor den ordinære driftsrammen. FFIs oppdragsportefølje og mengde er nært knyttet til investeringsvirksomheten i sektoren. Med utgangspunkt i de langsiktige rammer som er trukket opp for langtidsperioden, forventes det en flat utvikling eller en noe redusert oppdragsmengde i årene som kommer, både fra materiellprosjekter og forprosjektmidler. Dette vil ha betydning for inntektssiden av instituttets virksomhet.

FFI skal sikre at overføringene til "innbetalte, ikke utførte oppdrag" i perioden ligger på 25 % av samme års omsetning.

FFI har et årlig krav om varige effektiviseringstiltak tilsvarende 0,5 % av bevilgningen, jf. punkt 3.5.2.2 *Effektivisering*. Midlene skal omdisponeres til høyere prioritert aktivitet i etaten. For detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – *Økonomi*.

8. OPPDRAG, RAMMER OG FORUTSETNINGER FOR FORSVARSMATERIELL

Forsvarsmateriell opprettes 1. januar 2016 med ansvar for materiellinvestering og materiellforvaltning i forsvarssektoren. Forsvarsmateriell skal sikre at Forsvaret og øvrige virksomheter i forsvarssektoren får tilgang på kostnadseffektivt og sikkert materiell i tråd med vedtatte langsiktige planer, jf. vedlegg D. Etableringen skal medvirke til en kvalitetsforbedring av materiellinvestering og materiellforvaltning med en sterkere strategisk styring.

Forsvarsmateriell etableres ved at divisjonene Landkapasiteter, Maritime kapasiteter, Luftkapasiteter, IKT-kapasiteter og Felleskapasiteter, samt FLO investeringsstab og deler av FLO stab, overføres til Forsvarsmateriell f.o.m. 1. januar 2016. Forsvarsmateriell skal ledes av en sivil direktør.

Hovedoppgavene til Forsvarsmateriell er å planlegge materiellanskaffelser, anskaffe og forvalte materiell, samt avhende materiell for Forsvaret og øvrige virksomheter i forsvarssektoren. Forsvarsmateriell skal forvalte materialet gjennom hele dets levetid for å ivareta ytelse, teknisk tilgjengelighet og sikkerhet i henhold til lover, regler og øvrige krav. FD tillegger Forsvarsmateriell fagmyndighet for materiell i forsvarssektoren. Dette innebærer at Forsvarsmateriell innen fagområdene prosess-, system, teknisk og forvaltningsmessig karakter gis myndighet utover egen organisasjonsenhet overfor alle som utfører oppgaver innen Forsvarsmateriell sitt ansvarsområde. Alle brukere av materiell i og utenfor Forsvaret, samarbeidspartnere, leverandører og personell som utfører oppgaver i tilknytning til anskaffelse, bruk, forvaltning og avhending av materiell, skal innrette seg etter krav og bestemmelser fra fagmyndighet materiell.

Forsvarsmateriell etableres og utvikles gjennom tre faser: fase I (2015) – planlegging og etablering, fase 2 (2016) – tilpasning, og fase 3 (2017 og utover) – kompetanseutvikling, optimalisering og effektivisering.

Det forutsettes at det er en tett og god dialog mellom Forsvarsmateriell, Forsvaret og Forsvarsdepartementet når det gjelder å avklare grensesnitt, oppdrag og økonomiske forutsetninger.

Forsvarsmateriell skal, så langt som praktisk gjennomførbart, gjenbruke administrative tjenester og IKT-løsninger fra Forsvaret med nødvendige tilpasninger, jf. skriv til forsvarssjefen og sjef interimsorganisasjonen ny etat av 2. juli 2015.

8.1 Oppdrag med krav og prioriteringer

Det er utviklet et eget målbilde og styringsparametere for Forsvarsmateriell. Endringer av målbilde og styringsparametere for Forsvarsmateriell vil bli ivaretatt gjennom PET til dette IVB LTP. For nærmere omtale av departementets styring av Forsvarsmateriell, herunder mål-, resultat- og risikostyring, samt rapporteringskrav, henvises det til kapittel 15. Spesielt for gjennomføringsåret for Forsvarsmateriell og vedlegg A 4 - Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvarsmateriell.

8.2 Hovedoppgaver

Forsvarsmateriell har følgende hovedoppgaver:

- a) Bistå FD, Forsvaret og øvrige virksomheter i planleggingen av materiellprosjekter.
- b) Planlegge og gjennomføre materiellinvesteringsprosjekter for Forsvaret og øvrige virksomheter.
- c) Forvalte materiell. (ref. retningslinjer for materiellforvaltning)
- d) Ivareta fagmyndighet materiell.
- e) Gi råd til FD og virksomheter innenfor organisasjonens ansvarsområder.
- f) Støtte Forsvaret og øvrige deler av sektoren med kompetanse innenfor organisasjonens ansvarsområder.
- g) Følg opp internasjonalt materiellsamarbeid og bistå FD i markedsføring av norsk industri.

I tillegg skal Forsvarsmateriell ivareta følgende oppgaver:

- h) Ivareta den nasjonale forsvarsindustrielle strategien etter føringer gitt av FD.
- i) Utarbeide og vedlikeholde en årlig plan for avhending av utrangert materiell.
- j) Forvalte og avhende materiell som er utrangert fra etatene i forsvarssektoren og som er besluttet avhendt.
- k) Fastsette og føre lovpålagte registre som kjøretøyregister, våpenregister, luftfartøyregister og fartøyregister.

8.2.1 Nærmere om materiellinvesteringer

Forsvarsmateriell skal fremskaffe materiell gjennom investeringsprosjekter etter oppdrag og retningslinjer fra Forsvarsdepartementet (FD). Investeringsprosjektene ledes av Forsvarsmateriell som fremskaffer materiell basert på behov og krav fra Forsvaret og øvrige virksomheter, og etter strategiske føringer fra FD. Forsvarsmateriell har ansvar for å ta frem beslutningsdokumentet «Fremskaffelsesløsning» (FL), og utarbeidelsen skal skje i samarbeid med Forsvaret som identifiserer behov og krav. Forsvarsmateriell skal inngå avtaler og benytte investeringsmidlene med grunnlag i det enkelte gjennomføringsoppdrag, og styre de samlede investeringsprosjektene innenfor tildelt ramme. Forsvarsmateriell skal overlevere materiellet til bruker ved driftssetting med en formell overleveringsforretning. Gjeldende investeringskonsept i sektoren ligger fortsatt til grunn, men vil bli noe justert i tråd med nye roller og ansvar. Forsvarsmateriell skal spesielt legge vekt på levetidskostnader ved anskaffelser slik at kostnadseffektiv drift av materiellet sikres. For øvrig henvises til FDs retningslinjer for materiellfremskaffelser.

8.2.2 Nærmere om materiellforvaltning

Forsvarsmateriell skal ivareta eierskapsforvaltning for Forsvarets og øvrige virksomheters materiell gjennom hele dets levetid for å ivareta ytelse og teknisk tilgjengelighet, slik at materiellet er sikkert og virker som forutsatt under bruk. Materiellet skal forvaltes i henhold til lover, regler og øvrige krav.

Forsvarsmateriell vil ha ansvar for å planlegge og følge opp design, oppdateringer, oppgraderinger og integrasjon av materiell for å imøtekomme endrede krav fra forsvarssektoren samt eksterne oppdragsgivere.

Forsvarsmateriell vil ha ansvar for å definere, i samarbeid med bruker, vedlikeholds- og forsyningskonsept for nye systemer til bruk i Forsvaret og øvrige virksomheter.

Forsvarsmateriell vil ha ansvar for å tilrettelegge for drift av materiellet hvor det legges vekt på lavest mulig levetidskostnader.

Forsvarsmateriell vil ha ansvar for å stille kvalitetskrav til organisasjonen og til kompetanse hos personell, i eller utenfor Forsvaret, som bruker eller utfører arbeid på materiellet.

For øvrige henvises til FDs retningslinjer for materiellforvaltning og logistikkvirksomheten. Forsvaret har ansvar for å drifte materiellet, og opprettholde beredskap iht. krav.

8.2.3 Nærmere om avhending

Forsvarsmateriell skal i samarbeid med Forsvaret og øvrige virksomheter i sektoren gi anbefalinger til FD om utrangering av hele materiellsystemer og kapasiteter. Anbefalingen skal baseres på en totaløkonomisk vurdering eller andre vesentlige hensyn. FD som materielleier har ansvaret for å beslutte utrangering av hele materiellsystemer, kapasiteter og strukturelementer. Forsvarsmateriell skal, med innspill fra Forsvaret og øvrige virksomheter, og etter totaløkonomiske vurderinger, og etter rammer gitt av FD, beslutte avhending av enkeltenheter. Forsvarsmateriell skal etter at materiellet er besluttet utrangert, avhende dette etter FDs retningslinjer for materiellforvaltning i forsvarssektoren. Forsvaret og øvrige virksomheter kan anbefale utrangering av mindre enkeltenheter, og avhende dette etter oppdrag fra Forsvarsmateriell

8.2.4 Nærmere om personell og kompetanse

Forsvarsmateriell skal videreutvikles mot en større profesjonalisering av materiellinvesteringer og –forvaltning i forsvarssektoren. Investeringsvirksomheten skal inneha evne til skalerbarhet og bedre utnyttelse av kompetanse på tvers av avdelingene i Forsvarsmateriell. Forsvarsmateriell skal ha tilgang på militær kompetanse gjennom disponering av militært personell fra Forsvaret. Forsvarsmateriell skal støtte Forsvaret og

Øvrige virksomheter med teknisk kompetanse slik at dublering av kompetansemiljøer innen forsvarssektoren unngås. Det skal etableres en ledelse, med tilstrekkelig kompetanse innenfor Forsvarsmateriells ansvarsområde.

Forsvarsmateriell skal etablere en plan for kompetanseutvikling. Planen skal beskrive Forsvarsmateriells hovedutfordringer knyttet til å rekruttere, beholde og utvikle kompetansen. Planen skal videre angi personellmessige målsettinger og hvilke tiltak som iverksettes i Forsvarsmateriell for å sikre et mer fleksibelt personellforvaltningssystem. Planen skal være et verktøy for å sikre og videreutvikle Forsvarsmateriells kompetanse innenfor materiellinvesteringer og –forvaltning. Dette skal bidra til tilstrekkelig kontinuitet innen fag og ledelse, og som understøtter en mer spesialisert merkantil-, prosjekt- og forvaltningskompetanse.

8.3 Effektivisering

Forsvarsmateriell skal ha fokus på kostnadseffektiv intern ressursbruk. Forsvarsmateriell må i tillegg arbeide aktivt med å ta frem og gjennomføre tiltak som medvirker til reduserte kostnader innen materielldriften i forsvarssektoren. Forsvarsmateriell må etablere en systematisk tilnærming med tydelige mekanismer for identifisering og synliggjøring av effektiviseringstiltak, og for dokumentasjon av tiltakenes effekt.

8.3.1 Vedlikehold

Som fagmyndighet materiell ivaretar Forsvarsmateriell konfigurasjonsstyring for materiellsystemene i Forsvaret, og utgir bestemmelser for forvaltning og vedlikehold av materiell og materiellsystemer. Forsvarsmateriell skal sørge for kostnadseffektiv materielldrift. Forsvarsmateriell skal medvirke til å ta frem fremtidsrettede og kostnadseffektive konsepter for vedlikehold av materiellet. Forsvaret har ansvaret for at vedlikeholdet blir utført i tråd med de krav som settes av Forsvarsmateriell.

Forsvarsmateriell skal bidra til å sikre fremtidsrettede og kosteffektive måter for vedlikehold i forhold til hva Forsvaret skal gjøre selv, og hva andre aktører kan gjøre tilknyttet den samlede vedlikeholdskapasiteten, jf. punkt 3.6 Flernasjonalt samarbeid og formålstjenlig samarbeid med næringsliv og andre offentlige aktører. Forsvarets beredskapsbehov må ivaretas.

8.3.2 Materiellinvesteringer

Det er identifisert en rekke forbedringspunkter knyttet til planlegging og gjennomføring av materiellinvesteringene. Forsvarsmateriell skal være en pådriver for at det blir iverksatt tiltak som videreutvikler investeringsvirksomheten.

Forsvarsmateriell skal ha fokus på å bedre kvaliteten i planlegging og gjennomføring av investeringer, slik at omsetningsevnen øker og tildelte investeringsmidler utnyttes optimalt. Kvalitetsforbedringen skal gi mer kostnadsoptimale løsninger for Forsvaret i et levetidsperspektiv. Viser til FFI-rapport «Effektive materiellinvesteringer» (FFI 2015/00555) og «Rapport om anbefalinger knyttet til tiltak utarbeidet av McKinsey» (FD 18. juni 2015).

For planlegging og gjennomføring av materiellinvesteringer henvises til vedlegg D – Materiell og underliggende perspektivplan, samt konkrete oppdrag om utarbeidelse av FL og mottatte gjennomføringsoppdrag knyttet investeringsprosjektene.

8.3.3 Materiellforvaltning

Forsvarsmateriell skal i samarbeid med brukerne medvirke til at materiellet forvaltes på en effektiv og forsvarlig måte i hele levetiden med fokus på ytelse, teknisk tilgjengelighet og sikkerhet i henhold til lover, bestemmelser og øvrige krav.

Forsvarsmateriell som fagmyndighet for materiell gir bestemmelser og krav angående anskaffelse av bl.a. reservedeler og materiell for beredskaps- og vedlikeholdsformål.

Det skal søkes å frigi ressurser tilknyttet anskaffelse og drift av materiell gjennom standardisering, variantbegrensninger av materiell, bruk av ferdig utviklet materiell og gjennomføring av grundige vedlikeholds- og forsyningsstudier.

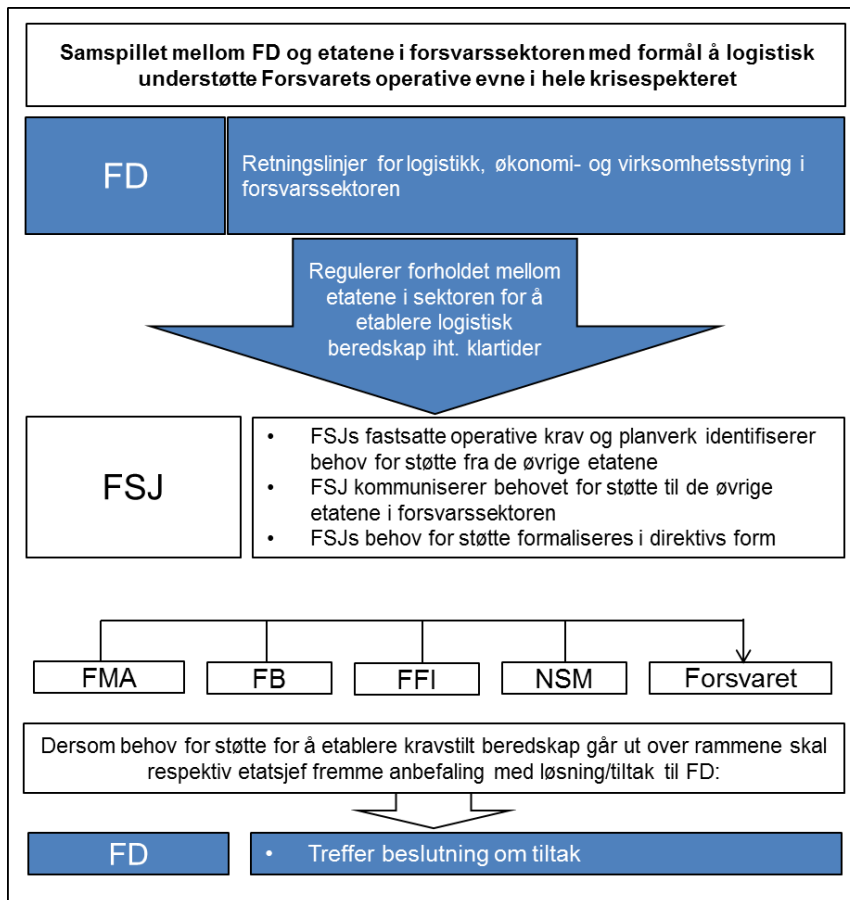
8.4 Beredskap

Forsvarsmateriell skal, som øvrige virksomheter i forsvarssektoren, innenfor eget ansvarsområde, understøtte Forsvarets operative evne med varer og tjenester i tråd med Forsvarets behov og innenfor rammer gitt fra Forsvarsdepartementet. Forsvaret skal kommunisere behovene med Forsvarsmateriell og i nødvendig grad formalisere kravene til Forsvarsmateriell i direktivs form.

Forsvarsmateriell må gi tilbakemelding til Forsvaret om kravene kan innfris innenfor virksomhetens ressursgrunnlag og fullmakter, eller ikke. Dersom behovet for støtte og tiltak overskrider ressursgrunnlaget eller er utenfor fullmaktene til direktør Forsvarsmateriell, skal Forsvarsmateriell fremme anbefaling om handlingsalternativer til FD.

Forsvarsmateriell skal være innrettet slik at de beredskapsmessige forpliktelsene oppfylles i fred, krise og krig. Dette medfører at Forsvarsmateriell skal ha evne til å levere det Forsvaret krever under planlegging, styrkeoppbygging og i påfølgende operasjoner.

Forsvarsmateriell skal ha en plan for disponering av personell i krise og krig. Planen skal være koordinert med Forsvaret.

Figur 5. Skisse over samspillet mellom FD og etatene i Forsvarssektoren for deres understøttelse av Forsvarets operative evne i hele krisespekteret.

8.5 Videreutvikling av Forsvarsmateriell

Etablering og utvikling av Forsvarsmateriell er delt inn i tre faser. Fase I er gjennomført ved etableringen 1. januar 2016. I fase II, fra 1. januar 2016 til 31. desember 2016, vil Forsvarsmateriell etableres som en funksjonsdyktig organisasjon. Det vil i denne fasen bli foretatt nødvendige tilpasninger av organisasjonen mot ønsket organisasjonsstruktur.

I fase III, fra 1. januar 2017 og utover, vil det gjennomføres ytterligere kompetanseutvikling, optimalisering og effektivisering av Forsvarsmateriell.

Innen IKT-området i forsvarssektoren pågår det et arbeid for hvordan leveranser av tjenester og forvaltning av systemer skal ivaretas i årene fremover, og hvordan det skal organiseres. Forsvarsmateriell skal være en aktiv aktør i utviklingen av IKT-området i forsvarssektoren.

Forsvarsmateriell skal som en del av fase 2 presentere en plan for videre utvikling av etaten med tilhørende tiltak. Planen skal presenteres for FD innen 1. mai 2016. Planen må ivareta

krav til bedre styring, krav til effektivisering og kvalitetsforbedring og krav til samhandling med Forsvaret, både generelt og i en beredskapssituasjon.

8.6 Flerårig budsjett

Den økonomiske rammen for Forsvarsmateriell tar utgangspunkt i overføring av budsjettmidler fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og ble i hovedsak fastlagt før Forsvarsmateriell ble opprettet. FD legger opp til å fremme forslag til justeringer i revidert nasjonalbudsjett (RNB) og omgrupperingen i 2016 som følge av tekniske endringer og konsekvensjusteringer som er gjort etter at Forsvarsmateriell ble besluttet opprettet.

For ytterligere detaljer om det flerårige budsjettet henvises til vedlegg G – Økonomi.

8.7 Organisering av økonomioppgaver

8.7.1 Myndighet og ansvar

Virksomheten bestemmer hvordan organiseringen av økonomioppgavene legges opp, innenfor rammen av reglement for økonomistyring i staten og foreliggende bestemmelser samt eventuelle instruksjoner fra overordnet departement (jf. kap. 1).

Følgende oppgaver skal som hovedregel utføres av tilsatte i virksomheten:

- a) Utøvelse av budsjett disponeringsmyndighet og påse korrekt fastsetting av inntektskrav, jf pkt. 2.5
- b) attestasjon av utgifter inklusive lønnsberegning, jf pkt 2.5
- c) godkjenning av rapportering til Finansdepartementet og overordnet departement
- d) autorisasjon av betalingsoppdrag, jf. også omtale i pkt. 3.7.3 Det vises for øvrig til kap 15 Spesielt for gjennomføringsåret for Forsvarsmateriell hvor det ligger inne særskilte føringer for budsjettåret 2016.

9. AEROSPACE INDUSTRIAL MAINTENANCE NORWAY SF

Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF) ble opprettet 15. desember 2011. Opprettelsen skjedde som et resultat av Stortingets behandling av Innst. 60 S (2011–2012), jf. Prop. 3 S (2011–2012) Omdanning av Luftforsvarets hovedverksted Kjeller (LHK) til statsforetak. For budsjettmessige konsekvenser av utskillelsen henvises det til PET nr. 23 til IVB for 2011. Statsforetaket skal i tillegg til oppdragsporteføljen overtatt fra LHK, være med å konkurrere om fremtidige vedlikeholdsoppdrag på bl.a. luftmilitære fartøy. AIM Norway SF er eid av FD.

10. SENTRALE PROSESSER OG RAPPORTERINGSKRAV

Dette kapitlet har til hensikt å skissere sentrale prosesser og rapporteringskrav som legger grunnlaget for departementets oppfølging av gitte oppdrag og føringer, herunder styringen av etatene.

10.1 Departementets etatsstyring

Etatsstyringen er først og fremst et virkemiddel for realisering av politikk, og et viktig instrument i ivaretagelsen av departementets sektorpolitiske ansvar. Gjennom etats- og eierstyringen skal departementet sikre at etatene ivaretar sitt samfunnsoppdrag, bidrar til å oppnå mål og prioriteringer, utnytter tildelte ressurser effektivt, samt opererer innenfor de lover, regler og rammer som er satt.

Med etatsstyring forstås de prosesser og aktiviteter FD gjennomfører for å styre og følge opp etatene i forsvarssektoren. Styringsprosessen skal bidra til en effektiv oppgaveløsning og målrealisering i den enkelte etat og for forsvarssektoren som helhet. Det vises til Instruks for økonomi og virksomhetsstyring i forsvarssektoren (*Instruksen*) for utfyllende informasjon om FDs etatsstyring, herunder styringsdialog og -dokumenter.

FDs utgangspunkt for etatsstyringen inkludert mål- og resultatstyring forankres i departementets langsiktige planer for sektoren. For departementet vil følgelig oppfølging av IVB LTP være hovedprioritet i etatsstyringen 2013–2016.

10.1.1 IVB LTP og PET til dette

IVB LTP er FDs overordnede styringsdokumentet for forsvarssektoren for perioden 2013–2016, jf. kapittel 1.2 *Sammenheng med andre plan- og styringsdokumenter*. Årlig IVB til etatene erstattes av at konkrete mål, oppdrag, føringer og rammer til etatssjefene for kommende gjennomføringsår, innarbeides som PET til IVB LTP. Etaten skal til enhver tid forholde seg til IVB LTP og ikke utlede styringssignaler direkte fra stortingsdokumenter.

Etatssjefene stiller, om nødvendig, midlene til disposisjon for underliggende enheter gjennom et disponeringsskriv. Dersom etatens tildelte midler endres gjennom PET fra departementet i løpet av budsjettåret, skal etatssjefen utgi supplerende disponeringsskriv til underliggende enheter.

10.2 Økonomi- og virksomhetsstyring

Det er en grunnleggende forutsetning at den enkelte etat har en økonomi- og virksomhetsstyring som er i tråd med statens økonomiregelverk – *Reglement og Bestemmelser for økonomistyring i staten*. Virksomheten skal være innrettet slik at midler brukes og inntekter oppnås i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger, fastsatte mål og resultatkrav oppnås, midler brukes effektivt og materielle verdier forvaltes på en forsvarlig måte. Intern kontroll skal sikre effektiv drift og målrettet ressursbruk gjennom kontinuerlige prosesser. *Instruksen* fremhever og presiserer FDs føringer og krav innenfor økonomi- og virksomhetsstyring, herunder intern kontroll, til underliggende etater.

~~Finansdepartementet fastsatte 18. september 2013 endringer i bestemmelser om økonomistyring i staten av desember 2003. Endringene trer i kraft fra 1. januar 2014. På denne bakgrunn oppdateres Instruksen. Etatene skal fastsette oppdaterte instruksjoner for egen virksomhet innen 30. juni 2014⁴³.~~

10.3 Mål-, resultat- og risikostyring

Mål- og resultatstyring er et grunnleggende styringsprinsipp i staten og departementet har et ansvar for å fastsette overordnede mål og styringsparametere for underliggende etater. Samtidig skal styring, oppfølging, kontroll og forvaltning tilpasses etatens egenart samt risiko og vesentlighet. Departementet formulerer mål og er oppdragsgiver innenfor de rammer som Stortinget fastlegger. Etaten skal innenfor disponible ressursrammer og med hjelp av virkemidlene de har til disposisjon, realisere de mål og nå de resultatkrav som departementet fastsetter. FD vektlegger risikostyring som metode og verktøy for å forsterke mål- og resultatstyringen.

Basert på Stortingets vedtak og forutsetninger vil FD, i IVB LTP og PET til denne, fastlegge overordnede mål med angivelse av strategiske utfordringer og satsingsområder, samt styringsparametere for å kunne vurdere måloppnåelse og resultater. FDs utgangspunkt for mål- og resultatstyring forankres i departementets langsiktige planer for sektoren. Strategiske føringer i LTP er konkretisert gjennom mål, styringsparametere og tiltak i IVB LTP, og danner rammeverk for styring og oppfølging i etatsstyringen, jf. også punkt 3.2 *Strategisk målbilde* IVB LTP.

Departementet fastsetter gjennom det strategiske målbildet for IVB LTP et rammeverk for styring og oppfølging av IVB LTP, og samtidig FDs målbilde for styring av Forsvaret. Målbildet inneholder områder som i styringssammenheng er kritiske å følge opp for å sikre gjennomføringen av IVB LTP.

Målbilder for de andre etatene i forsvarssektoren skal i nødvendig grad oppdateres for å understøtte det strategiske målbildet. Etats sjefene har i tillegg et selvstendig ansvar for å utvikle egne mål, styringsparametere, tiltak, risikoer og risikoreduserende eller -avbøtende tiltak for egen virksomhet.

Risikostyring skal være en integrert del av styringen mot fastsatte mål og resultatkrav. Gitt departementets koordinerende rolle innenfor sektoren vurderer departementet risiko og vesentlighet og sitt styringsbehov på et selvstendig grunnlag, og bruker dette som utgangspunkt for utforming av styringsparametere og krav i IVB LTP og senere PET til dette.

For departementet er risikovurderinger bl.a. et verktøy for prioritering og således til hjelp for departementet mht. hvor styringsoppmerksomheten skal rettes. I praksis innebærer

---

⁴³ Jf. skriv fra FD av 31. oktober 2013 (ref: 2013/00027-15)

styringen at noen mål, oppgaver eller områder løftes fram og prioriteres framfor andre, og at grunnleggende oppgaver og funksjoner forutsettes å fungere. Departementet vil følgelig ikke vektlegge alle oppgaver og ansvarsområder like sterkt i den operative styringen og oppfølgingen av dette IVB LTP. Departementets styringsbehov vil som regel baseres på mer eller mindre eksplisitte vurderinger av risiko og vesentlighet. Integrering av risikostyring i mål- og resultatstyringen vil bl.a. medføre at resultatmål og -krav, styringsparametere og eventuelle konkrete oppdrag er et uttrykk for departementets vurderinger av risiko og vesentlighet.

Etaten skal etablere og gjennomføre risikostyring og sikre gode rutiner for oppfølging av intern kontroll i egen virksomhet. Etatssjefen er ansvarlig for at disse kravene etterleves på alle nivåer i etaten. Utgangspunktet for risikostyringen er de mål som gjennom dette IVB LTP er angitt for etaten, i tillegg til egne angitte mål. Hensikten med risikostyringen er å identifisere og håndtere gjennom tiltak forhold eller hendelser som kan inntreffe og påvirke måloppnåelsen negativt.

Målene for etaten skal gjennom virksomhetsåret systematisk følges opp med en vurdering av risiko. Kritisk risiko skal følges opp og risikoreduserende og/eller -avbøtende tiltak skal iverksettes tidligst mulig og ideelt sett før konsekvensen av risikoen har oppstått. Det er derfor avgjørende at risikostyringen skjer proaktivt. I rapporteringen til departementet skal all statusrapportering på mål- og resultatoppnåelse også inkludere vurdering av risiko.

Intern kontroll skal forhindre styringssvikt, feil og mangler og underbygge måloppnåelsen, mens risikostyring skal være en integrert del av styringen mot fastsatte mål og resultatkrav. FD vurderer risiko og vesentlighet på et selvstendig grunnlag, og bruker dette som grunnlag for utforming av styringsparametere og krav i IVB LTP.

10.3.1 Mål- og resultatrapportering

Etatens rapportering skjer gjennom **årsrapporter (ÅR)**, tertialvise resultat- og kontrollrapporter (RKR), månedrapporter og ad-hoc rapportering, jf. *Instruksen*.

Rapporteringen skal beskrive måloppnåelse og resultater.

Årsrapporten skal gi en helhetlig, balansert og overordnet beskrivelse av etatens virksomhet, ressursbruk og resultater det foregående år. Årsrapporten skal være ugradert og tilrettelagt for offentliggjøring.

RKR skal inneholde en helhetlig vurdering av måloppnåelse, risiko og usikkerhet. Vedrørende RKR 3, jf. punkt 9.3.1.2. Departementets oppfølging i virksomhetsåret baseres samtidig hovedsakelig på avviksrapportering fra den enkelte etat. Dette innebærer at etaten i månedrapporter og RKR som hovedregel skal vektlegge forklaring på rapporterte eventuelle avvik med tilhørende risikoreduserende og/eller -avbøtende tiltak ift. fastsatte mål- og resultatkrav. RKR skal i tillegg inneholde en helhetlig vurdering av måloppnåelse, risiko og usikkerhet.

Tidsfrister samt særskilte krav til rapportering ut over nedenstående er ~~vil bli~~ presisert i ~~de til~~ ~~en hver tid gjeldende kapittel 10-13 i dette dokument~~ ~~PET til IVB LTP.~~

10.3.1.1 Årsrapport

~~Letterkant av virksomhetsåret skal etatene utarbeide en årsrapport som bygges opp som en helhetlig rapport snarere enn en avviksrapport. Rapporten skal innrettes på en slik måte at informasjonsbehovet til offentligheten ivaretas, jf. punkt i 10.3.1 – Mål og resultatrapportering.~~

~~Årsrapporten skal inneholde en redegjørelse for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten. Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme likestilling og for å forhindre forskjellsbehandling, jf. likestillingsloven § 1a.~~

~~Etatens miljøredegjørelse skal fremsendes som et eget vedlegg til årsrapporten.~~

~~Fra og med rapporten for virksomhetsåret 2014 skal årsrapporten fremsendes departementet i egen ekspedisjon. Årsrapporten skal inneholde seks deler, med følgende benevnelse og rekkefølge:~~

I. Leders beretning

Med utgangspunkt i oppdrag gitt av FD og sett i forhold til etatsleders viktigste prioriteringer for rapporteringsåret, skal etatsjefen gi og signere en overordnet vurdering av etats resultater, ressursbruk og måloppnåelse for året. Leders beretning skal ikke være et sammendrag av årsrapporten.

Sentrale forhold, interne og eksterne, som har hatt betydelig positiv eller negativ innvirkning på resultater skal vektlegges. Det skal gis en overordnet omtale av oppnådde resultatets betydning for forventinger til resultater i kommende år, herunder betydning for oppnåelse av periodemål.

II. Introduksjon hovedtall

Punktet skal utarbeides med sikte på å angi etats utvikling over tid og tilrettelegge for sammenligninger på tvers.

Hensikten er på overordnet å nivå bekrefte stabilitet eller gjennomført endring. Det skal kortfattet redegjøres for etats hovedoppgaver, tilhørighet, tilknytningsform, grensesnitt til

eksterne aktører og organisasjon. Det skal for rapporteringsåret, sammenstilt med de tre foregående år, angis følgende hovedtall⁴⁴:

1. Antall årsverk
2. Samlet tildeling post 01-99
3. Utnyttelsesgrad post 01-29. FFI skal under dette punkt rapportere inntekter⁴⁵.
4. Driftsutgifter /-kostnader
5. Andel investeringer⁴⁶
6. Lønnsandel av driftsutgifter /-kostnader
7. Lønnsutgifter /-kostnader pr årsverk.

Økonomiske størrelser skal justeres til rapporteringsårets kroneverdi ved bruk av den med FIN omforente forsvarsindeksen⁴⁷.

III. Årets aktiviteter og resultater

Basert på krav fastsatt i IVB LTP og eventuelt øvrige vesentlige forhold skal det, disponert etter de respektive etatsvise mål gitt i målbildene i vedlegg A til IVB LTP, gis en helhetlig og ugradert fremstilling og analyse av resultater, ressursbruk og måloppnåelse på alle vesentlige områder i foregående år. Analyse og vurdering av resultater og/eller oppnådde effekter skal vektlegges, herunder en vurdering av om ressursbruken har vært effektiv.

IV. Styring og kontroll

Det skal gis en overordnet vurdering av om etatens styring og kontroll er tilpasset risiko og vesentlighet og er egnet til å sikre at den fungerer på en tilfredsstillende måte. Status internkontroll, herunder tiltak for å bøte på identifiserte svakheter og eventuelt andre særskilte forhold som viktige prosjekter og igangsatte tiltak knyttet til systemer for styring, skal omtales nærmere når dette vurderes å være vesentlig informasjon for departementet.

Det skal gis en overordnet redegjørelse for etatens oppfølging av (eventuelle) revisjonsmerknader fra Riksrevisjonen.

---

⁴⁴ Med unntak av nøkkeltall 5 og nøkkeltall 3 for FFI, skal nøkkeltallene beregnes i tråd med: <http://www.dfo.no/no/Styring/Arsrapport/Del-II-Introduksjon-til-virksomheten-og-hovedtall/Hvordan-kan-del-II-utformes/>

⁴⁵ FFIs inntekter rapporteres ved alle inntekter etaten har som ikke er en tildeling, basert på postene:

- Forvaltningsoppdrag, FD
- Prosjektinntekter forsvarssektoren
- Prosjektinntekter sivile/offentlige innland
- Prosjektinntekter sivile/offentlige utland
- Royalties
- Øvrige inntekter.

⁴⁶ Dette nøkkeltallet beregnes slik: alle tildelte og benyttede investeringsmidler (40-poster) / totalt tildelte og benyttede midler.

⁴⁷ Denne vil bli oppgitt av FD ifm. at årlige tildeling stilles til disposisjon for etatene.

V. Vurdering av fremtidsutsikter

Disponert etter de etatsvise målbilder gitt i vedlegg A til IVB LTP skal det gis en analyse av og redegjøres for samspillet mellom etatens resultater i rapporteringsåret, årets oppdrag fra FD og utviklingen fremover innenfor IVB LTP-perspektivet konkret og videre fremover mer generelt.

Etatens evne til å nå fastsatte mål og resultatkrav på sikt, skal vektlegges og det skal gis en overordnet omtale av forhold i og utenfor etaten som kan innvirke på virksomhetens evne til å løse sine oppgaver og nå angitte mål. Det skal ikke angis konkrete tiltak eller virkemiddelbruk som kan oppfattes som budsjettinnspill overfor FD.

VI. Årsregnskap

Innhold i og oppstilling av årsregnskapet skal være i tråd med Finansdepartementets rundskriv R-115. Ledelseskomentarene utarbeides med tanke på at årsregnskapet også skal kunne leses som et selvstendig dokument og gi en kort beskrivelse av virksomhetens formål og revisjonsordning. Etatssjefen skal gjennom signatur på ledelseskomentarene bekrefte at årsregnskapet gir et dekkende bilde og er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv fra Finansdepartementet og de krav som er stilt fra FD.

Etatens ~~endelige miljørapport redegjørelse~~ skal fremsendes sammen med ~~sin eget vedlegg til årsrapporten, og senest innen 30. mars hvert år.~~

- I. ~~Leders beretning (signert av virksomhetsleder)~~
- II. ~~Introduksjon til virksomheten og hovedtall~~
- III. ~~Årets aktiviteter og resultater~~
- IV. ~~Styring og kontroll i virksomheten~~
- V. ~~Vurdering av fremtidsutsikter~~
- VI. ~~Årsregnskap~~

~~Årsrapporten skal gi departementet grunnlag for å vurdere måloppnåelse og ressursbruk, og også inneholde annen informasjon av betydning for departementets styring og oppfølging.~~

~~Departementet vil i dialog med etatene avklare endelig krav til utforming av årsrapport samt grensesnitt til RKR 3 innen 30. september 2014, jf. punkt 10.3.1.2 Resultat- og kontrollrapport.~~

10.3.1.2 Resultat- og kontrollrapport

I RKR skal det redegjøres for:

- Gjennomføringen av virksomheten generelt, overordnet, men helhetlig – herunder med kvantitative og kvalitative vurderinger. ~~Fra og med~~ For RKR 3 ~~for 2014~~ skal dette kravet balanseres mot rapporteringen i årsrapporten, slik at RKR 3 hovedsakelig forbeholdes rapportering på styringsparameterformatet med status, avvik, risiko og tiltak. RKR 3 skal videre omfatte all gradert rapportering disponert etter de etatsvise målbilder.

- ~~Spesielle forhold som FD etter etatens vurdering bør være orientert om.~~
- ~~Rapportering av status på mål- og resultatoppnåelse: I RKR 1 og 2 skal~~ FDs målbilde for etaten ~~skal~~ oppdateres med status for måloppnåelse, styringsparametere og tiltak, og eventuelle avvik til disse. Det skal redegjøres for risiko og hvilke korrigerende tiltak som eventuelt er iverksatt eller som planlegges iverksatt.
- ~~Etatens risikostyring: Risikobilde med vurdering og prioritering av risikoer samt tiltak som en følge av vurderingene.~~
- ~~Etatens totalregnskap: Forbruk og forpliktelser for de enkelte kapitler og poster samt forventet samlet forbruk og forpliktelser ved årets slutt, dvs. prognoser for årsresultat, på kapitler og poster. Regnskapet skal i tillegg presenteres på det obligatoriske tre-siffer nivået i standard kontoplan⁴⁸.~~
- Status for oppfølging av tiltaksliste for forsvarlig forvaltning, inkludert en vurdering av eventuelle kritiske områder.
- Spesielle forhold som FD etter etatens vurdering bør være orientert om.

I RKR 1 og 2 skal det gis et overordnet bilde av utviklingen i planperioden, dvs. at departementet skal motta en overordnet og samlet vurdering som setter rapporteringsperiodens resultater i et planperiodeperspektiv. Analysen skal omfatte utfordringene ved gjennomføringen av målene for langtidsplanperioden og den generelle utviklingen i etaten.

10.3.1.3 Månedsrappporter

Det skal fremsendes månedlige rapporter der regnskap for de enkelte kapitler og poster, samt forventet prognose ved årets slutt, inkludert endringsforklaringer, skal fremgå. Ved prognostisert merforbruk skal tiltak for å balansere budsjettet skisseres.

Som del av månedsrapport om økonomistatus (forventet årsresultat) for etaten, skal det også foreligge en konkret risikovurdering. Identifiserte kritiske risikoer skal følges opp med risikoreduserende tiltak.

Oppfølging av tiltaksliste for forsvarlig forvaltning, inkludert en vurdering av eventuelle kritiske områder med tiltak som bør og skal iverksettes, fremsendes som en del av månedsrapportene.

~~Månedsrapportene skal formelt fremsendes senest fem uker etter månedens utløp.~~

---

⁴⁸ Forsvaret har tidsbegrenset unntak fra standard kontoplan, jf. skriv av 10. desember 2013 (ref: 2012/00997-9).

10.3.1.4 Ad hoc-rapportering

Etatssjefen har et ansvar for å rapportere uten opphold til departementet om avvik/forhold som vurderes som vesentlige, og som er av en karakter som gjør at dette ikke kan vente til en fastsatt rapport. [Etatene skal fremme forslag om mulige korrigerende tiltak.](#)

Det vises også til punkt 10.3.4 *Særskilt rapportering for etatene.*

10.3.2 Årsrapport/årsmelding

~~Etatssjefen skal utarbeide en årsrapport som bygges opp som en helhetlig rapport snarere enn en avviksrapport.~~

~~Dette dokumentet skal gi en ugradert, helhetlig, balansert og overordnet beskrivelse av etatens virksomhet det foregående år. Dokumentet skal innrettes på en slik måte at informasjonsbehovet til offentligheten ivaretas.~~

~~Etatens miljøredegjørelse skal utarbeides sammen med årsrapporten.~~

10.3.3 Øvrig rapportering

10.3.3.1 Tildelingsregnskap (årsregnskapet) – ~~forklaring til statsregnskapet~~

[Månedlig og årlig rapportering til statsregnskapet reguleres i bestemmelsene for økonomistyring i staten punkt 3.5, og Finansdepartementets årlige rundskriv om rapportering til statsregnskapet og om årsavslutning og frister for innrapportering.](#)

[Det er etablert felles krav til innhold og oppstilling av årsregnskap i staten, jf. ovenstående punkt 10.1, punkt 10.3.1.1, punkt 10.4.3 og bestemmelsene for økonomistyring i staten punkt 3.4 samt Finansdepartementets rundskriv R-115⁴⁹.](#)

~~Årsregnskapet fra etatene skal gi inneholde en forklaring på eventuelle avvik i regnskapstallene ift. tildelingen gjennom IVB LTP og PET til dette, [jf. punkt 10.4.3 Forklaringer til statsregnskapet.](#) I tillegg skal årsregnskapet inneholde søknad om eventuell overføring av ubrukte midler og en spesifisering av forbruket av bestillingsfullmakter.~~

~~Årsregnskapet skal videre gi et overslag over det ev. faktiske forbruk av ressurser ut over forbruket av tildelte midler, ved eksempelvis lagertæring og verdiforringelse, for elementer som skal beholdes i strukturen.~~

---

⁴⁹ Forsvaret har tidsbegrenset unntak fra standard kontoplan, jf. skriv av 10. desember 2013 (ref: 2012/00997-9).

~~Etatenes årsregnskap skal fra og med regnskapet for virksomhetsåret 2014 inngå som del VI i årsrapporten, jf. punkt 10.3.1.1 Årsrapport, men skal også kunne leses som et selvstendig dokument.~~

~~Endringene i bestemmelsene om økonomistyring i staten av desember 2003 innebærer at det er etablert felles krav til innhold og oppstilling av årsregnskap i staten, jf. ovenstående punkt 10.1 Departementets etatsstyring og bestemmelsene for økonomistyring i staten punkt 3.4 samt Finansdepartementets rundskriv R-115.~~

~~Årsregnskapet avlegges ved virksomhetsleders signatur på ledelseskomentarer til årsregnskapet. Avlagt årsregnskap skal oversendes departementet med kopi til Riksrevisjonen hvert år innen samme frist som angitt for årsrapporten i kapitlene 10-13.~~

~~Årsregnskapet skal inneholde tre deler⁵⁰:~~

- ~~• Ledelseskomentarer.~~
- ~~• Oppstilling av bevilgningsrapportering.~~
- ~~• Oppstilling av artskontorrapportering.~~

10.3.3.2 Rapportering av gevinstrealisering

For å sikre gevinstrealisering og effektivisering må fremdrift, gjennomføring og resultater av arbeidet følges opp og rapporteres. Rapportering av fremdrift og gjennomføring skal forekomme i tråd med rapporteringskrav til strategiske mål, styringsparametere og tiltak innenfor effektivisering i ~~vedlegg A~~ vedleggene A, A1, A2, A3 og A4 – Mål-, resultat- og risikostyring for hhv. Forsvaret, FB, NSM, FFI og Forsvarsmateriell.

Etatene skal føre oversikt og regnskap over alle tiltak som er planlagt og som gjennomføres. Årlig total effektiviseringsgevinst, både når det gjelder effektiviseringskravet og gevinster ut over dette, skal som et minimum rapporteres i RKR 3, jf. punkt 3.3.3 *Gevinstrealisering og effektivisering av virksomheten*.

Spesielt om incentivordningen

Etatssjefen skal fastsette en instruks for incentivordningen innen 1. april 2013, og rapportere på instruksen i RKR nr. 1 for 2013. Deretter skal det rapporteres årlig i RKR nr. 3 om implementering av ordningen i etaten, herunder om den dokumenterte effekten av ordningen.

---

⁵⁰ FFI, som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, skal levere ledelseskomentarer, et virksomhetsregnskap og et fondsregnskap. Artskontorrapportering skal ikke inngå, og bevilgningsrapporteringen skal settes opp etter en forenklet oppstillingsplan med tilhørende note, jf. *Bestemmelser om økonomistyring i staten*, punkt 3.4.4 og 3.6.1.

~~10.3.3.3~~ Rapportering av konsulentforbruk

~~Etaten skal i RKR 3 redegjøre for årlig forbruk av konsulentttjenester totalt og per leverandør, samt forventet forbruk av konsulentttjenester i påfølgende år, jf. Retningslinjer for kjøp av konsulentttjenester i forsvarssektoren.~~

10.3.3.4 Rapportering på HEL-arbeidet

~~Etatene skal i RKR 3 rapportere på HEL-arbeidet iht. oppdrag i IVB LTP til Forsvaret, FB og NSM og FFI for 2012, jf. punkt 3.10.4 Videreføring og iverksetting av oppdrag innenfor personell og kompetanseområdet, i RKR 3.~~

Det vises til generell beskrivelse av arbeidet med holdninger, etikk og ledelse under kapittel 3.10 *Personell, kompetanse og ledelse*. Etatene skal i RKR 3 rapportere på HEL-arbeidets:

- a) Effekt på etatenes hovedmål/operativ evne,
- b) Effekt på forvaltning av mennesker, materiell og økonomiske ressurser, og
- c) Forbedringsområder

10.3.3.5 Rapportering på status mobbing og trakassering

Etatene skal i RKR 2 rapportere på status i arbeidet med mobbing og seksuell trakassering med særlig fokus på effekt av tiltak.

10.3.3.6 Vurdering av sikkerhetstilstanden

Etatene skal hvert år fremsende som del av RKR 2 sende frem en egen rapport til FD om etatens sikkerhetstilstanden i egen organisasjon som en del av RKR 2 innen 30. september 13. januar hvert år iht. vedlegg J – *Rapport om sikkerhetstilstand (RST)*. Rapporten skal blant annet inneholde en oppsummering og en vurdering av sikkerhetstilstanden basert på eget oppdrag, egen virksomhet, eventuelle sikkerhetsstruende hendelser og avdekkede sårbarheter. I tillegg skal den påpeke eventuelt forbedringspotensial og -tiltak i virksomheten.

Med bakgrunn i etatenes rapporter vil departementet foreta en samlet vurdering av sikkerhetstilstanden i forsvarssektoren, jf. *Forskrift om sikkerhetsadministrasjon* § 4-4. 2. ledd og § 2-1, 1. ledd. Departementets vurdering vil så bli oversendt til NSM, som skal bruke rapporteringen dette som delgrunnlag for sine vurderinger av sikkerhetstilstanden nasjonalt. Rapporten vil i tillegg bli benyttet som innspill ifm. departementets styring av etatene på området forebyggende sikkerhet.

~~NSM gjennomfører tilsyn innenfor forebyggende sikkerhet. Dette er en strukturert gjennomgang av sikkerhetsstatus hos den enkelte etat/virksomhet. Tilsynsrapporten skal benyttes aktivt i forbedringsarbeidet knyttet til forebyggende sikkerhet. Etatene skal rapportere status i forbedringsarbeidet i RKR 2, året etter at eventuelt tilsyn er gjennomført.~~

~~Etatene rapporterer årlig status på kompetanse hos personell i egen klareringsmyndighet ift. kompetansekravene, ref. personellsikkerhet i punkt 3.4.9 Forebyggende sikkerhet. Rapportering skal skje i RKR 3.~~

10.3.3.7 Særskilt om informasjonssikkerhet

Systemeier har ansvar for at informasjonssystemet har gyldig sikkerhetsgodkjenning dersom systemet behandler sikkerhetsgradert informasjon. Sikkerheten i et sikkerhetsgodkjent informasjonssystem skal vedlikeholdes i hele systemets levetid. Etatene skal ha oversikt over egne sikkerhetsgodkjente informasjonssystemer.

Etatene skal utarbeide risikoanalyser iht. *sikkerhetsloven* og *personopplysningsloven* ~~og~~. ~~Etatene skal videre~~ iverksette tiltak slik at etatene sikrer sine informasjonsaktiva ikke bare etter kravene til konfidensialitet, men også ivaretar sikring av informasjonens integritet og tilgjengelighet. Tiltakene skal baseres på en kartlegging og klassifisering av informasjonsaktiva på alle informasjonssystemer. Gjennomføringen skal rapporteres i RKR 1, RKR 2 og RKR 3.

~~Nasjonal handlingsplan for informasjonssikkerhet følges opp gjennom en tilhørende handlingsplan. De av etatene som er ansvarlige for tiltak i handlingsplanen skal rapportere status for gjennomføring av disse i RKR 1, RKR 2 og RKR 3.~~

10.3.3.8 Objektsikkerhet

Reglene om objektsikkerhet i *sikkerhetsloven*⁵¹ trådte i kraft 1. januar 2011. Fra samme tidspunkt trådte også *Forskrift om objektsikkerhet* i kraft. Regelverket pålegger departementene å utpeke objekter innenfor sitt myndighetsområde. ~~Frist for førstegangs innmelding av skjermingsverdige objekter var 1. januar 2013.~~ ~~Objekteierne plikter overfor departementet å foreslå hvilke objekter som er eventuelt nye skjermingsverdige objekter.~~ ~~Etatene skal foreta en vurdering av om de eier eller råder over skjermingsverdige objekt ut fra kriteriene i sikkerhetsloven, og eventuelt fremme forslag til departementet om utpeking av skjermingsverdige objekter i virksomheten sammen med en skadevurdering, jf. forskriftens kapittel 2. Det henvises også til punkt 3.4.8.3 Objektsikring.~~

~~Etatene skal årlig oppdatere vurderingen, herunder om de har nye skjermingsverdige objekter eller ikke. plikter å Det skal rapporteres om vurderingen rapporteres årlig i RKR 2. innen 1. september om gjennomføring av vurderingen uavhengig av om det er identifisert nye skjermingsverdige objekter eller ikke.~~

Etatene skal etablere sikkerhetstiltak iht. regelverkets krav for sine klassifiserte skjermingsverdige objekter. Objekteier skal selv dekke egne kostnader knyttet til beskyttelse av egne objekter. I tillegg skal objekteier utføre internkontrolltiltak i samsvar med forskrift

---

⁵¹ Endringslov av 11. april 2008 nr. 9

om sikkerhetsadministrasjon. Etatene skal ~~plikter videre å~~ rapportere ~~en~~ helhetlig status og progresjon på sikringstiltak av egne skjermingsverdige objekter, herunder internkontrolltiltak, i RKR 1, 2 og 3.

10.3.3.9 Årsverk- og personellstatistikker

Som vedlegg til årsrapporten skal det fremsendes en redegjørelse når det gjelder likestilling i etaten. Redegjørelsen skal omfatte tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme likestilling og for å forhindre forskjellsbehandling, jf. likestillingsloven § 1a.

For å kunne følge utviklingen over tid samt tilfredsstille overordnede og interne krav til statistikk skal følgende inngå i etatenes rapportering av personellstatistikk:

- Oversikt som viser status og utvikling på de ulike personellkategoriene, herunder grads- og nivåfordelingen og kvinneandel, samlet for etaten (for Forsvaret også per DIF). Rapporteres i RKR 1, 2 og 3. ~~herunder gradsfordelingen blant befa og andelen kvinner, samlet for etaten (for Forsvaret også fordelt per DIF).~~
- ~~Antall lærlinger, samlet og fordelt på fag.~~
- Oversikt over dødsfall og alvorlige skader skal inngå som del av statistikken i RKR 3.

10.3.3.10 Forvaltningsmodellen for EBA

Etatene skal til enhver tid føre oversikt over status for implementering av forbedringer til anvendelsen av forvaltningsmodellen for EBA⁵² ~~i hver RKR, innenfor eget ansvarsområde, rapportere overordnet status i henhold til besluttet implementeringsmatrise ifm. forbedringstiltak knyttet til anvendelsen av forvaltningsmodellen for EBA. Eventuelle avvik fra det planlagte implementeringsløpet skal fortløpende kommuniseres og avklares i dialog med FD.~~

10.3.3.11 ~~Oppfølging av HR-strategien gjennom bidrag til sektortiltak~~

~~Etatene skal i RKR, første gang i RKR 2, innenfor eget ansvarsområde, rapportere status i arbeidet med å bidra til å følge opp HR-strategien, jf. oppdrag gitt i punkt 3.10.3.1 *Prosjekter og tiltak*.~~

---

⁵² Jf. brev av 20. august 2013 «Implementering av forbedringer i anvendelsen av forvaltningsmodellen for eiendommer, bygg og anlegg – Oppdrag til etatene» (Ref. 2012/02113-16 og 2012/02113-17).

10.3.4 Særskilt rapportering for etatene

10.3.4.1 Rapportering for Forsvaret

Årlig vurdering av operativ evne (VOE)

FSJ skal årlig rapportere Vurdering av operativ evne (VOE). [Resultat vurderes kvalitativt i FSJ årlige VOE-vurdering. Rapporten inngår som del av RKR 2. I RKR 1 og 3 rapporteres endringer til forrige rapport. En foreløpig vurdering skal inngå i RKR 2. I tillegg skal en oppdatert versjon inngå i RKR nr. 3.](#)

Med Forsvarets operative evne forstås den til enhver tid tilgjengelige strukturs evne til å løse Forsvarets oppgaver iht. ambisjoner fastsatt i IVB. VOE er en kortfattet overordnet militærfaglig vurdering. For VOE i perioden legges til grunn det oppgavesett som er fastsatt i IVB LTP og PET til dette. Det skal rapporteres om Forsvarets evne til å løse oppgavene. Forsvarets faktiske operative evne per 1. september i det enkelte gjennomføringsår skal ligge til grunn for rapporten.

Status for operative leveranser

Status for operative leveranser skal rapporteres månedlig, og ved eventuelle større avvik til styrkeregisteret iht. fastlagte prosedyrer.

Regnskapstall for operasjoner under kapittel 1792

FSJ skal i RKR nr. 3 utarbeide en tabell som viser regnskapstall for operasjoner under kapittel 1792 Norske styrker i utlandet. Tabellen skal vise regnskapstall for de tre siste årene og skal være fordelt på de forskjellige oppdragene.

Frigjørings- og veterandagen

Forsvaret skal gjennomføre frigjørings- og veterandagen 8. mai i tråd med «Retningslinjer til Forsvaret om gjennomføring av Frigjørings- og veterandagen 8. mai» jf. pkt. 3.10. Forsvaret skal utarbeide en evalueringsrapport om gjennomføring av Regjeringens hovedarrangement på frigjørings- og veterandagen i Oslo, med utgangspunkt i nye retningslinjer. Rapporten skal leveres som vedlegg til RKR 2 2016».

Investeringsrapportering

~~Forsvarets investeringsrapportering skal skje i formelle rapporter og ha porteføljetilnærming. Rapportering formaliseres med utgangspunkt bl.a. i Forsvarets investeringsdatabase (FID). Rapportering om planlagte prosjekter skal inneholde status for Forsvarets del av arbeidet med fremskaffelsesløsninger og eventuelle konseptuelle løsninger på oppdrag gitt av FD, samt planlagte eller iverksatte tiltak ved eventuelle avvik.~~

~~FD gjennomfører uformelle programledelsesmøter hvert kvartal med gjennomgåelse av status for det enkelte investeringsprogramområde. FLO skal på disse møtene gjennomgå status for iverksatte tiltak for å øke omsetningsevne og kontraheringsgrad innenfor materiellinvesteringer og komme med forslag til eventuelle korrigerende tiltak. Representanter fra de virksomheter som blir tilført materiell fra investeringer gjennomført av FLO, skal rapportere sin status.~~

~~Status for godkjente prosjekter skal rapporteres på det enkelte prosjekt fra styrkeprodusent og FLO i samarbeid. Rapporteringsmodulen i FID skal benyttes, og rapporten skal inneholde:~~

- ~~• Beskrivelse av konsekvenser av og tiltak iverksatt mot ev. avvik (tid, kostnad, ytelse), og Forsvaret skal beskrive status for alle godkjente kategori 1 prosjekter og kategori 2 prosjekter med spesiell oppfølging.~~
- ~~• Oversikt over inngåtte kontrakter og bestillingsfullmakter for materiellprosjekter.~~

~~Det skal videre:~~

- ~~• Rapporteres ev. enkeltprosjekter der miljøhensyn ikke er fulgt opp, eller der hensynet til miljøet må ivaretas spesielt.~~
- ~~• Gis status for ev. endringer som er innarbeidet i investeringsrutinene, som følge av endringer i *Anskaffelsesreglementet for Forsvaret (ARF)*.~~

~~[FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325; kvinner, fred og sikkerhet](#)~~

~~[Forsvaret skal i RKR 3 rapportere iht. egen tiltakspakke for å implementere FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325; kvinner, fred og sikkerhet.](#)~~

~~Regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015-2018:~~

~~Det vises til oppdrag i forbindelse med regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015–2018, gitt i pkt. 3.4.3. Forsvaret skal rapportere på hvordan kjønnsperspektivet ivaretas i planleggingen, gjennomføringen og evaluering av internasjonale operasjoner. Rapportering skal skje i RKR 2.~~

~~Oppfølgingsplanen «I tjeneste for Norge» (2014–2017)~~

~~Forsvaret skal gjennomføre tiltak iht. oppfølgingsplanen «I tjeneste for Norge» (2014-2017), samt støtte Forsvarsdepartementet i koordinering av de involverte departementenes gjennomføring av tiltakene. **Det skal rapporteres særskilt på oppfølgingsplanens tiltak 2,6 og 21 innen RKR 1 for 2016.**~~

~~Rapporteres i RKR 1, 2 og 3.~~

~~Lønnsprosjekt II – særlig lønnsavtale for flygere~~

Forsvaret skal vurdere og anbefale modell, jf. Lønnsprosjekt II – særlig lønnsavtale for flygere, i RKR 3 2015.

Militærordningen

For å sikre en god innføring av ordning for militært tilsatte, i tråd med stortingsproposisjon 111 LS, FDs retningslinjer og oppdraget i IVB-LTP kapittel 3.10, skal Forsvaret i RKR 3 rapportere på:

- Fremdriften i implementering av karriere- og tjenesteplaner i Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret
- Fremdriften i implementering av nivådannende utdanning for spesialistkorpset
- Tiltak for å øke den kulturelle bevisstheten og forståelsen for ordningen blant alle militært tilsatte

Innføring av allmenn verneplikt

I egenskap av prosjektleder skal Forsvaret rapportere på gjennomføringsplanen i RKR 1, 2 og 3 i 2016.

Rapportering av årsverk og personellstatistikker

For å kunne følge utviklingen over tid samt tilfredsstille overordnede og interne krav til statistikk skal også følgende inngå i Forsvarets rapportering av personellstatistikk:

- ~~Oversikt som viser status og utvikling på de ulike personellkategoriene, herunder gradsfordelingen blant befal og andelen kvinner, samlet for etaten (for Forsvaret også fordelt per DIF).~~
- ~~Antall personer i internasjonale operasjoner, samlet og fordelt pr operasjon.~~
- ~~Antall lærlinger, samlet og fordelt på fag.~~
- ~~Antall personer på sesjon og førstegangstjeneste, samlet og fordelt pr kjønn og frafall underveis, jf. vedlegg A M-2.~~
- ~~Antall søkere og fullført ved grunnleggende befalsutdanning, grunnleggende offisersutdanning og videregående offisersutdanning.~~
- ~~Gjennomføring av studiepoengsordningen for vernepliktige.~~
- ~~Oversikt over dødsfall og alvorlige skader.~~
- ~~Kontinuerlig oversikt over og årlig rapport om utvikling av antall innleide årsverk/personer ved Forsvarets verksteder, med angivelse av type arbeidsoppgaver og bakgrunn for innleien.~~

- Antall personer som har deltatt i internasjonale operasjoner, årlig og akkumulert, samlet og fordelt på kjønn og operasjoner. Rapporteres i RKR 3.
- Oversikt over forholdet mellom utetid og hjemmetid i internasjonale operasjoner samt belastning, fordelt på operasjoner, jf. tiltak 3 i oppfølgingsplanen. Rapporteres i RKR 1, 2 og 3.
- Antall personer på sesjon og førstegangstjeneste, samlet og fordelt per kjønn og frafall underveis. Rapporteres i RKR 1, 2 og 3.
- Antall søkere, påbegynt og fullført ved grunnleggende befalsutdanning, grunnleggende offisersutdanning og videregående offisersutdanning, fordelt på kjønn og forsvarsgren. Rapporteres i RKR 2 ~~og 3~~.

Rapportering på kjøp av konsulenttjenester

Forsvaret skal i RKR 3, i tillegg til ovenstående rapporteringskrav i punkt 10.3.3.3 ~~Rapportering av konsulentbruk~~, rapportere forbruk per DIF samt per BRA-enhet for FLO og Cyberforsvaret.

Rapportering av FOU

Forsvaret skal rapportere på HR forskningsprosjekter, jf. punkt 3.10.4 ~~Videreføring og iverksetting av oppdrag innenfor personell og kompetanseområdet~~, i RKR 3.

Månedrapport – økonomistatus og forsvarlig forvaltning

~~Månedrapportene skal inneholde en fremstilling av Forsvarets gjennomsnittlige fakturaflyt, iht. definisjonen for SP 1-1-3. Rapporten skal videre inkludere antall forfalte, ubetalte fakturaer ved utgangen av hver måned. Status for begge målinger skal rapporteres totalt og på DIF nivå.~~

Oppfølging av tiltaksliste for forsvarlig forvaltning, inkludert en vurdering av eventuelle kritiske områder med tiltak som bør og skal iverksettes, fremsendes som en del av månedrapportene. ~~Tiltakslisten skal utover oppfølgingen av merknader fra Riksrevisjonen også inkludere status for kontroll med håndvåpen samt oversikt over Forsvarets fakturaflyt, herunder oversikt over antall inkassosaker i de måneder tiltakslisten inngår som en del av RKR.~~

Månedrapportene skal formelt fremsendes senest fem uker etter månedens utløp.

~~Nytt format og rapporteringsregime for tiltaksliste for forsvarlig forvaltning fastslås i ESM til RKR 2/2012.~~

Rapportering av størrelsen på støtte- og basefunksjoner underlagt Bardufoss flystasjon

Forsvaret skal rapportere størrelsen på støtte- og basefunksjoner ved samtlige helikopterdetasjementer underlagt hovedbasen på Bardufoss. Det skal rapporteres ift. alt

støtte- og basepersonell tilsatt i Luftforsvaret ved alle de ulike detasjementene, første rapportering skal skje innen 15. august 2013, deretter årlig ifm. RKR 1.

10.3.4.2 Rapportering for NSM

Rapport om sikkerhetstilstanden

Det skal utarbeides en rapport om sikkerhetstilstanden for sist gjennomføringsår som gir en vurdering av etterlevelsen av sikkerhetsloven med forskrifter, og en vurdering av kvaliteten på det forebyggende sikkerhetsarbeidet.

Oppfølging av objektsikkerhet

Iht. objektsikkerhetsforskriften skal virksomhetene og sektorene ha etablert sikkerhetstiltak for utvalgte og klassifiserte skjermingsverdige objekter innen 1. januar 2014 med mindre dispensasjoner er gitt. NSM har et særlig ansvar for å følge opp at sikkerhetstiltak blir etablert iht. tidsfrister og krav i regelverket. Dette innebærer også å vurdere og følge opp avhengighetsforhold knyttet til identifiserte objekter og vurdere klassifiseringer for å avdekke og følge opp eventuell ubalanse mellom sektorene. NSM skal prioritere en aktiv rådgivnings- og veiledningsrolle opp mot sektormyndighetene og objekteierne for å sikre at regelverkets krav møtes i den enkelte sektor.

NSM skal føre tilsyn med sektormyndigheter og sektortilsyn, og etablere en overordnet helhetlig status for sikringstiltak av skjermingsverdige objekter. Dette innebærer bl.a. å føre tilsyn med at objekteiere prioriterer å sikre de viktigste objektene først og at det etableres kompenserende tiltak der sikringstiltak blir forsinket.

NSMs oppfølging og overordnet status for objektsikkerhetsarbeidet, herunder om gjennomføring av grunnsikringstiltak for skjermingsverdige objekter, skal rapporteres i RKR 1, RKR 2 og RKR 3.

10.4 Budsjettering og budsjettprosessen

Den overordnede budsjettprosessen er nærmere beskrevet i Finansdepartementets veileder *Statlig budsjettarbeid*.

FD og dets underliggende virksomheter skal utarbeide budsjettforslag slik at det bl.a. gir grunnlag for prioritering mellom departementets ansvarsområder i samsvar med gjeldende politiske mål, sikrer samordning på hvert nivå og bidrar til at målene blir oppnådd på en effektiv måte. FD tilstreber en integrert prosess mellom etatene og departementet i den årlige budsjettprosessen.

Grunnlaget for å utarbeide de årlige budsjettene foregår dels i egne prosesser i regjeringen og senere i Stortinget som endelig vedtar budsjettet, og dels i egne prosesser mellom FD og etatene. Disse prosesser er til tider overlappende i tid.

Budsjettprosessen mellom FD og etatene innebærer⁵³:

- Utarbeidelse av plangrunnlag som PET til IVB LTP.
- Etatenes budsjettforslag.
- FDs årlige IVB (tildelingsbrev) til etatene som PET til IVB LTP.

~~Etter at Stortinget har endelig vedtatt budsjettet, og FD har oversendt PET til IVB LTP til etatene, vil Det vil i løpet av gjennomføringsåret kunne være aktuelt å foreta endringer i budsjettet. Slike endringer som krever formelle vedtak i Stortinget skjer i to prosesser:~~

- Proposisjon om tilleggsbevilgninger og omprioriteringer på statsbudsjettet som regjeringen legger frem samtidig med revidert nasjonalbudsjett (mai).
- Omgrupperingsproposisjonen som regjeringen legger frem i slutten av gjennomføringsåret (november).
- I tillegg til den ordinære budsjettprosessen vil det forekomme forslag til tilleggsbevilgninger gjennom særskilte proposisjoner.

10.4.1 Budsjettprosessen mellom FD og etatene

FD vektlegger et flerårlig planleggingsperspektiv i budsjettprosessen. Budsjettinnspillet skal være prioritert på tvers av kapitler og poster.

I PET til IVB LTP vil departementet gi føringer og rammer for utarbeidelsen av etatenes årlige budsjettinnspill, som også skal gjengi etatens flerårige budsjettutvikling. PET til IVB LTP, som omhandler spesielle forhold tilhørende neste gjennomføringsår, oversendes etatene ultimo desember.

Etatene skal utarbeide sine budsjettforslag i perioden primo januar til primo mai.

~~Etter at Stortinget har fattet vedtak i Innst. 7 S~~ **vedtatt budsjettet** oversendes PET til IVB LTP for å iverksette påfølgende gjennomføringsår, jf. punkt 10.1 *Departementets etatsstyring*.

I tråd med i endringer i punkt 2.3.2 i *Bestemmelsene om økonomistyring i staten*, jf. ovenstående punkt Økonomi- og virksomhetsstyring, skal etatene på egne nettsider opprette og vedlikeholde en lenke direkte til iverksettelsesbrevet for langtidsplanen på regjeringen.no: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/tema/langtidsplanlegging-i-forsvarssektoren/iverksettelsesbrev-for-langtidsplanen.html?id=723517>.

---

⁵³ Med utgangspunkt i dette IVB LTP gjennomgås styringsdokumenthierarkiet og endringer til etablert praksis vil tilpasses, jf. punkt 1.2 *Sammenheng med andre plan- og styringsdokumenter*.

10.4.2 Revidert nasjonalbudsjett og omgruppering

Etatssjefene skal fremsende innspill til revidert nasjonalbudsjett og omgruppering knyttet til det en hver tid inneværende budsjettår, med eventuelle forslag til eventuelle høyst nødvendige endringer innenfor etatens kapitler. Innspillet skal basere seg på oppdaterte prognoser, og må inneholde forklaringer til endringsforslagene. Alternativt skal det bekreftes at ingen endringer anses nødvendig. Det presiseres at departementet i utgangspunktet forventer at tildelingene på kapitlene ikke endres, og at det kun unntaksvis vil bli gitt tillatelse til annet enn tekniske endringer. Bare i helt spesielle tilfeller vil departementet kunne godkjenne andre forslag til omdisponeringer.

Innspill til revidert nasjonalbudsjett og omgruppering skal gjøres så lite omfattende som mulig. Etatene skal således innrette planlegging og utførelse av all virksomhet innenfor de rammer som fremkommer av dette IVB LTP og PET til denne.

10.4.3 Forklaringer til statsregnskapet

Etter endt regnskapsår vil FD utarbeide FD en forklaring til statsregnskapet hvor det redegjøres for "ikke uvesentlige avvik" mellom bevilgning og regnskapstall. Denne forklaringen oversendes Riksrevisjonen.

Iht. frist angitt i kap. 10, 11, 12 og 13 skal etatene innenfor sine kapitler fremsende foreløpig forklaring på eventuelle avvik i regnskapstallene iht. tildelingen. Samtidig skal etatene fremsende:

- En søknad om eventuell overføring av ubrukte midler.
- En spesifikasjon av forbruket av bestillingsfullmakter.
- Et overslag over det ev. faktiske forbruk av ressurser ut over forbruket av tildelte midler, ved eksempelvis lagertæring og verdiforringelse, for elementer som skal beholdes i strukturen.

~~Etatene skal årlig utarbeide utkast til forklaring innenfor sine kapitler, jf. punkt 10.3.3.1 Tildelingsregnskap – forklaring til statsregnskapet.~~

10.4.4 Overføring av midler

FD vil ta stilling til disponering av eventuelle ubrukte midler tildelt i budsjettåret så snart forslag til disponering er mottatt. Forslag til overføring av ubrukte midler skal settes opp iht. årlige rundskriv fra Finansdepartementet.

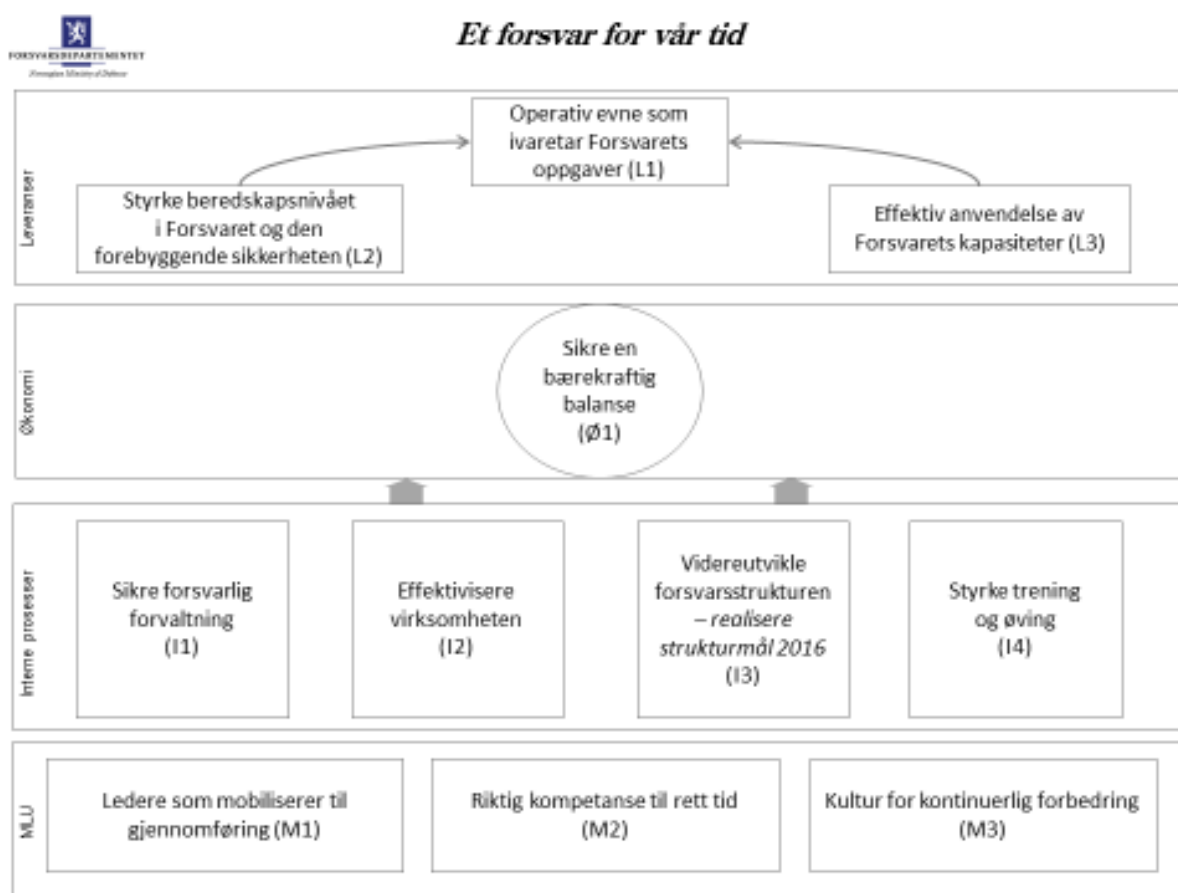
FFI får overført midlene som er bevilget på post 51 ved utbetaling fra FD.

11. SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET FOR FORSVARET

Forsvarssektorens strategiske målbilde legger grunnlaget for Forsvarsdepartementets styring av Forsvaret. Forsvarssjefen er ansvarlig for å gjennomføre driften av virksomheten i overensstemmelse med de mål og oppdrag som er gitt til Forsvaret.

Dette kapitlet som er strukturert etter målbildet i vedlegg A, stiller bevilgninger for 2016 til disposisjon for etaten, jf. tildelingstabell i punkt 10.4 og ivaretar særskilte føringer for 2016.

Det skal ikke legges til grunn et driftsmønster, aktivitets- eller driftsnivå med sikte på å oppnå høyere ambisjoner i gjennomføringsåret enn det som er fastlagt i vedlegg B1 *Operativ ambisjon* og B2 *Klartider* og de til enhver tid tildelte rammer.

11.1 Operativ evne som ivaretar Forsvarets oppgaver (L1)

Forsvaret skal fortsette å videreutvikle operativ evne for løsning av Forsvarets oppgaver, herunder å balansere leveranser til løpende operasjoner nasjonalt og internasjonalt med

beredskap for sikkerhetspolitisk krise og krig. Evne til styrkeoppbygging, logistikkunderstøttelse og reaksjonsevne videreutvikles, og Forsvaret skal møte de krav som fremgår av vedlegg B1 *Operativ ambisjon* og B2 *Klartider*. Vedlegg B2-1 *Planrammer klartider* angir retning og mål for utviklingen i et flerårig perspektiv.

Årlig vurdering av operativ evne

Forsvarssjefens vurdering av operativ evne (VOE), skal inngå i RKR nr. 2 for 2016. Vurdering av den operative evnen skal også være gjenstand for en egen presentasjon for statsråden i tilknytning til tidspunktet for fremsendelse av RKR nr. 2 for 2016 til Forsvarsdepartementet. I RKR nr. 1. og nr. 3 for 2016 gis en oppdatert vurdering, dvs. endringer fra den siste VOE-rapporteringen.

11.2 Styrke beredskapsnivået og den forebyggende sikkerheten (L2)

Forsvaret skal styrke og videreutvikle evnen til å trekke på sivil støtte i alvorlige krisesituasjoner og væpnet konflikt innenfor rammen av totalforsvarskonseptet.

Totalforsvaret

Forsvaret skal i 2016 videreføre arbeidet med gjenstående områder i rapporten om gjennomgang av ordninger og mekanismer i totalforsvaret (GAT-rapporten). Status i arbeidet skal rapporteres særskilt pr. 31. mai og 31. desember 2016.

Forsvarsdepartementet har iverksatt et arbeid for å gjennomgå oppgaver, ansvar og virkemidler knyttet til logistikk- og transporttjenesten i krisesituasjoner, herunder også drivstofforsyning. Forsvaret skal støtte Forsvarsdepartementet i dette arbeidet.

Alliert støtte

Forsvaret skal verifisere og videreutvikle nasjonalt planverk for mottak av alliert forsterkninger, avstemt mot NATOs operative planer.

Sivil støtte til Forsvaret

FD har, med bakgrunn i totalforsvarskonseptet, startet en prosess for å avklare hvilket behov forsvarssektoren har for støtte fra sivil sektor i krise og krig. Andre trinn i prosessen involverer sivil sektor, i første rekke Helse- og omsorgsdepartementet, Samferdselsdepartementet, Olje- og energidepartementet samt Nærings- og fiskeridepartementet, og hensikten er å avklare hvordan etterspurt støtte for varer og

tjenester kan skaffes tilveie. Tredje trinn i prosessen har til hensikt å inngå nødvendige arrangementer som skal sikre rettidig leveranse av de varer og tjenester som Forsvaret vil ha behov for. Forsvaret skal i under hele prosessen understøtte FD med faglig kompetanse og følge opp det videre arbeidet mot andre etater og andre relevante aktører.

Forsvaret skal i 2016, i nært samarbeid med sivile myndigheter, videreføre arbeidet med å planlegge og forberede sivil støtte til Forsvaret i sikkerhetspolitisk krise og væpnet konflikt. Det skal i 2016 prioriteres å planlegge sivil støtte basert på Forsvarets oversikt over logistikkbehovet som ble ferdigstilt i 2015. Status i arbeidet skal rapporteres i RKR nr. 1 og 3. Forsvaret skal støtte Forsvarsdepartementet i dette arbeidet.

Forsvarets støtte til samfunnssikkerhet

Forsvaret skal styrke og videreutvikle forsvarssektorens evne til å bistå det sivile samfunnet og bidra til samfunnssikkerheten med tilgjengelige ressurser innenfor klart definerte roller og ansvarsforhold, gjennom løpende dialog og regelmessig øving med andre sektorer og etater.

Forsvaret skal videre opprettholde redningsberedskap og re-etablere beredskap for maritim kontraterror med Sea King redningshelikoptre og Bell 412 snarest og senest innen 1. september 2016, i tråd med vedlegg B2.

Objekt- og personsikring

For arbeidet med forberedelser til militær objekt- og personsikring i sikkerhetspolitisk krise og væpnet konflikt skal Forsvaret i 2016 med bakgrunn i oppdatert nøkkelpunktliste særlig vektlegge forberedelser for sikring av nye objekter og personer på listen. For arbeidet med forberedelser til Forsvarets bistand til politiets objektsikring skal Forsvaret i 2016 særlig vektlegge oppfølging av kravet (jf. kgl. res. 24. august 2012 Instruks om sikring og beskyttelse av objekter) om at Forsvaret skal bidra aktivt til samarbeid med politiet om utforming av planverk for bistand til sikring av konkrete forhåndsutpekte objekter. Forsvaret skal videre prioritere øving av bistand til politiet for å sikre disse objektene.

Beskyttelse av og kontroll med geografisk informasjon

Stortinget har vedtatt ny midlertidig lov om beskyttelse av og kontroll med geografisk informasjon av hensyn til rikets sikkerhet, som viderefører dagens lov om forsvarshemmeligheter § 3. Loven ble vedtatt under den forutsetning at det iverksettes en

nærmere vurdering av behovet og utformingen av forbudene i samråd med øvrige berørte departementer. Det er i den anledning blitt nedsatt en arbeidsgruppe bestående av etater med særlig interesse for den kommende lov- og forskriftsreguleringen, hvor Forsvaret har som oppdrag å lede arbeidsgruppen. Arbeidsgruppen skal overlevere sine vurderinger og anbefalinger innen juni 2016.

Grunnsikring av IKT-systemer

NSM har utarbeidet en anbefaling om fire tiltak som bør implementeres for å beskytte IKT-systemer mot IKT-angrep:

1. Oppgrader maskin- og programvare
2. Installer sikkerhetsoppdateringer så fort som mulig
3. Ikke tildel sluttbrukere administratorrettigheter
4. Blokker kjøring av ikke-autoriserte programmer

I tråd med disse anbefalingene skal etatene i forsvarssektoren gjennomføre relevante tiltak. Når det gjelder anbefalingens første punkt, skal etatene påse at det foreligger planer for kontinuerlig oppdatering av programvare og oppgradering av maskinvare, samt påbegynne gjennomføring av tiltak.

Sikkerhetstilstanden

Det vises til FFI-rapport 15/01074 En studie av FDs kommunikasjonskanaler mot Forsvaret, og oppdrag i brev fra FD av 24. november 2015. Gjennomføringen av oppdraget skal rapporteres i RKR nr. 3 for 2016.

Sikkerhetsklareringer

Forsvaret skal prioritere arbeidet med sikkerhetsklareringer slik at saksbehandlingstiden reduseres for å sikre bemanning i tråd med Forsvarets behov, herunder sikre at personell som møter til førstegangstjeneste er sikkerhetsklarert. Status rapporteres i RKR nr. 1, 2 og 3 for 2016.

Anmodninger om sikkerhetsklareringer

Enhver anmodning om sikkerhetsklarering skal være basert på et reelt klareringsbehov, og klareringsnivået skal ikke settes høyere enn det er grunnlag for. Forsvaret skal påse at anmodende myndighet i klaringsaker etterfølger de krav til behovsprøving og begrunnelse sikkerhetsloven stiller ifm. anmodning om sikkerhetsklarering.

Kurscenter for forebyggende sikkerhet i forsvarssektoren

Forsvaret skal støtte videreutvikling av kurscenteret for forebyggende sikkerhet i forsvarssektoren.

11.3 Effektiv anvendelse av Forsvarets kapasiteter (L3)

11.3.1 Deltakelse i flernasjonale stående styrker og beredskapsstyrker

Deltakelse i stående beredskapsstyrker budsjetteres innenfor den ordinære kapittelrammen til aktuell styrkeprodusent.

NATO Response Force (NRF) – styrke og beredskapsregistre

Norge skal i 2016 stille med følgende bidrag til NRF i kategorien Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) og øvrige bidrag for hele året (med mindre det er spesifisert en annen tidsperiode):

VJTF 2016:

- To stabsoffiserer til JLSG HQ, og
- Ett minerydderfartøy til SNMCMG 1.

IFFG:

- ett minerydderfartøy,
- ett Ro-Ro-fartøy,
- tre offiserer til NATO Coordination and Guidance for Shipping (NCAGS),
- Telemark bataljonsstridsgruppe som for I-VJTF 2015 (TMBN, artilleribatteri, ISTAR element),
- et mindre antall offiserer til fellesoperativt logistikkhovedkvarter til det Tysk-nederlandske korps,
- en minedykkerenhet og en amfibie rekognoseringsenhet, begge i første halvår 2016
- en ubåt første halvår,
- to korvetter første halvår, og
- et eksplosivlag fra Sjøforsvaret i andre halvår 2016.

Forsvaret skal i 2016 forberede et bidrag til VJTF i 2017 bestående av

- 1 x Weapon Locator Unit (WLR), og
- 1 x Surveillance and Target Acquisition Team

Begge bidragene er Stand Up 2016 – Stand Down 2018 – IFFG beredskap. Innmeldingene skal ikke være ressursdrivende.

Framework Nation Concept (FNC) og Joint Expeditionary Force (JEF)

Forsvaret skal i 2016 bidra inn i FNC der det er i norsk interesse, særlig hva angår kapabilitetsutvikling. Forsvaret skal videre være forberedt på å stille med styrkebidrag til JEF i 2016. Det konkrete styrkebidraget vil avklares fortløpende.

Oppfølgingen av NATOs Readiness Action Plan (RAP)

Forsvaret skal i 2016 planlegge med å kunne stille bidrag til østlige deler av NATO-alliansen, særlig i Polen og Baltikum. De økonomiske forholdene omkring en slik evt. deltakelse må avklares særskilt om det skulle bli aktuelt.

NATO Forces Integration Units (NFIU)

- Forsvaret skal bidra med fire norske stabsoffiserer til NFIU-ene i Latvia og Estland.
- Forsvaret skal bidra med to stabsoffiserer til det multinasjonale korpshovedkvarteret i Szczecin, Polen.
- De samlede utgiftene for bemanningen av NFIU-ene skal dekkes innenfor kap. 1719, mens for korpshovedkvarteret i Szczecin skal utgiftene dekkes innenfor kap. 1725. Fra 2017 skal samtlige stillinger (seks) dekkes innenfor rammen på kap. 1725.

Norske bidrag til beroligelsestiltak (Assurance Measures) i Polen og Baltikum

- Forsvarets bidrag til beroligelsestiltak, samt annen militær virksomhet i angjeldende region for andre halvår 2016, skal ses i sammenheng med Transatlantic Capability Enhancement and Training Initiative (TACET) for å finne mulige synergier.

NATOs stående maritime styrker

Det skal planlegges med deltakelse av ett minerydde fartøy i SNMCMG 1 i to fire månedersperioder. I tillegg skal det planlegges med deltakelse med to korvetter i SNMG 1 i en begrenset periode i første halvår. Forsvaret skal stille én offiser til NCAGS for tolv måneder. Merutgiftene for NCAGS-offiseren skal belastes kap. 1792.

Kapasitetsbygging/forsvarets sikkerhetssektor reform

Forsvaret skal være forberedt på å videreføre dagens engasjement i kapasitetsbygging i Georgia, Ukraina, Vest-Balkan og i Øst-Afrika. Forsvaret skal koordinere nordisk-baltisk kapasitetsbyggingssamarbeid innenfor området «operasjoner, trening og øving».

11.3.2 Deltakelse i internasjonale operasjoner

Samtlige redeploerings-, oppreparerings- og erstatningskostnader skal budsjetteres og belastes kap. 1792.

Afghanistan

- I tråd med den planlagte avslutningen av Resolute Support Mission (RSM) skulle Forsvaret forberede med å avvikle Norges militære engasjement i Afghanistan innen 31. desember 2016. Grunnet den endrede sikkerhetssituasjonen i Afghanistan er det sannsynlig besluttet at å utsette overgang i RSM fra fase 1 (regional tilstedeværelse) til fase 2 (Kabulsentrisk). Avslutningen av RSM er derfor utsatt på ubestemt tid. Det norske militære bidraget skal videreføres ut 2016, og dermed ikke trappes ned i løpet av 2016 slik det opprinnelig var lagt opp til. operasjonen vil kunne strekke seg utover denne tiden og inn i 2017. Det forventes at RSM vil bli avløst sekvensielt av enhanced Enduring Partnership (eEP).
- Styrkebidraget til RSM skal begrenses oppad til om lag 50 personer. Nye oppdrag skal ikke søkes påtatt og stillinger som termineres skal ikke erstattes.
- Forsvarets hovedbidrag til RSM i 2016 skal fortsatt være NORSOF. Forsvaret bes vurdere å justere innretningen av spesialstyrkebidraget innenfor rammen for å styrke evnen til å støtte CRU 222 i den forverrede sikkerhetssituasjonen.
- Alt norsk personell som opererer i Afghanistan skal til enhver tid være innmeldt i RSM og være underlagt NATO-kommando.
- Forsvarets geografiske fotavtrykk i Kabul skal søkes konsentrert til KAIA, som også vil være «staging ground» for avviklingen av vårt engasjement i Afghanistan. Samtidig skal dette også ses i sammenheng med evt. norske militære bidrag til enhanced Enduring Partnership eEP som vil være den sivilledede operasjonen etter at RSM avvikles.
- Forsvaret skal søke raskest mulig avvikling av norsk eiendom/infrastruktur og hjemsendelse av overskuddsmateriell i tråd med prinsippene om forsvarlig forvaltning.
- Avviklingen skal koordineres med Storbritannia og USA.
- Forsvaret skal videre være forberedt på å terminere bidraget på kort varsel. FD vil beslutte justert innretning for Forsvarets bidrag til Afghanistan. På bakgrunn av dette vil Forsvaret få nye føringer om norsk innretning når klart.

Irak

Forsvaret skal videreføre et bidrag begrenset oppad til 120 personell for kapasitetsbygging av irakiske styrker. Forsvaret skal stille med instruktører i Erbil og Bagdad samt stabspersonell i Irak, Kuwait City og Tampa. **Spesialstyrkebidraget til Bagdad avslutter sitt engasjement innen utløpet av inneværende mandatperiode; 5. mars d.å.** Forsvaret bes gå i kontakt med våre partnernasjoner/ koalisjonen for å utarbeide plan for rotasjonsordning med Tyskland av et mindre antall medisinsk personell til det amerikansk-ledede militære sykehuset i Erbil. I tillegg bes Forsvaret om å vurdere og tilby koalisjonen flere militære instruktører til Nord-Irak. **Hovedtyngden av bidraget vil fortsatt være i Erbil, med et mindre fotavtrykk i Bagdad.** Basert på behov hos irakerne og i koalisjonen vil det norske styrkebidraget kunne justeres i løpet av året.

Forsvaret skal i størst mulig grad benytte seg av multinasjonale logistikk-løsninger og eksterne leverandører. Etablering av infrastruktur til nasjonal bruk skal begrenses og det logistiske fotavtrykket i Irak skal være så lite som mulig. Forsvarets ledelses- og støttefunksjoner skal være en integrert del av styrkebidraget.

EU - Triton/Frontex

Forsvaret skal videreføre støtten til operasjon Triton med personellkapasitet og materiell, **først i tre måneder med mulig forlengelse i ytterligere tre totalt seks måneder.** Oppdraget skal belastes kap. 1792 innenfor en ramme på 6,8 mill. kroner.

Luftovervåking på Island

Forsvaret skal bidra med F-16 til NATOs luftovervåking over Island (Airborne Surveillance and Interception Capability to meet Iceland's Peacetime Preparedness Needs) **i tre uker i perioden 6.-24. juni fra mai til august 2016.** Bidraget belastes Luftforsvarets driftsbudsjett.

Combined Maritime Forces (CMF)

Forsvaret skal videreføre medlemskapet i CMF med en offiser.

US CENTCOM og SOCOM

Forsvaret skal videreføre stabstøtten til disse to kommandoene. Dersom norsk deltakelse i operasjoner skulle tilsi ytterligere behov for tilstedeværelse i andre kommandoer, må Forsvaret være forberedt på å sende stabsoffiserer for det spesifikke oppdraget.

Mali

- Forsvaret skal i perioden januar – november fra januar 2016 bidra med en C-130J Hercules til UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA). I tillegg skal Forsvaret stille med inntil seks stabsoffiserer i MINUSMAs hovedkvarter. Forsvaret skal fortsatt drifte All Sources Information Fusion Unit (ASIFU) leiren ut perioden det norske C-130J-bidraget er deployert til Mali. I tillegg skal Forsvaret i en overgangsperiode til utgangen av februar 2016 opprettholde videreføre om lag tre analytikere i etterretningsenheten ved MINUSMAs ASIFU-enhet. for en overgangsperiode ut februar 2016. Oppdraget skal belastet skap. 1792 innenfor en ramme på 81,8 mill. kroner, og
- Forsvaret skal bidra med inntil 10 personell til EUs Training Mission (EUTM) i Mali for en periode på ett år. Bidraget skal gi EU-misjonen relevant støtte til kapasitetsbygging av den maliske hæren.

Andre FN-operasjoner og tilsvarende

Forsvaret skal videreføre bidragene til United Nations Mission in South Sudan (UNMISS), United Nations Truce Supervision Organisation (UNTSO), United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) og Multinational Force and Observers (MFO) på om lag samme nivå som i 2015.

Balkan

Forsvaret skal videreføre bidraget med stabsoffiserer til KFOR HQ på om lag samme nivå som i 2015. Samtidig skal Forsvaret være beredt på å redusere, eventuelt avslutte det norske stabsbidraget i tråd med NATOs planer for styrkenedtrekk mot GATE 3 og deretter Minimum Presence i Kosovo. Stillingen ved NATO HQ i Sarajevo skal videreføres.

11.3.3 Andre føringer

FST skal koordinere alle henvendelser til forsvarssektoren innenfor «Request for Information – RFI-er» fra alle forsvarsattachéene direkte akkreditert eller side-akkreditert til Norge.

11.4 Sikre en bærekraftig balanse (Ø1)

FSJ har ansvaret for at samlet aktivitet i Forsvaret kontinuerlig tilpasses tildelte budsjetttrammer og vedtatt struktur, i denne rekkefølge. De ulike kapittelansvarlige sjefer har et tilsvarende ansvar på kapittelnivå. Ved behov skal utgiftsreducerende tiltak iverksettes innenfor eget ansvarsområde. Ved behov fremmes forslag til tiltak til Forsvarsdepartementet for godkjenning.

Tildelingen for 2016 er basert på Stortingets behandling av Innst. 7 S (2015–2016) til Prop. 1 S (2015–2016) med tilleggsnummer. Forsvarsbudsjettet (hele sektoren) for 2016 er gitt en utgiftsramme på 48 898,262 mill. kroner, og en inntektsramme på 5 837,304 mill. kroner. Budsjettrammen innebærer at forsvarsbudsjettet for 2016 nominelt blir økt med 5 104,396 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2015. Den reell økningen er på 4 121,161 mill. kroner. Herunder tildeles Forsvaret en utgiftsramme på 26 801,733 mill. kroner og en inntektsramme på 1 337,247 mill. kroner, fordelt på kapitler og mellom drift og investeringer som vist i tabellen under. Alle økonomiske størrelser i kapittel 11 er angitt i 2016-kroner der annet ikke eksplisitt fremgår. Tildelingene under er kun Forsvarets tildelinger og viser ikke sektorens totale tildelinger. Eventuelle endringer i gjennomføringsåret fremgår av vedlegg K.

(i 1000 kr)

Kapittel	Post	Utgiftsramme*	Inntektsramme
1720/4720	01	3 842 312	67 066
1725/4725	01	2 009 923	60 682
1725/4725	70	9 408	
1725/4725	71	19 156	
1731/4731	01	5 262 935	65 911
1732/4732	01	3 825 479	54 305
1733/4733	01	4 759 844	183 233
1734/4734	01	1 213 630	6 012
1735	21	1 549 955	
1740/4740	01	1 295 007	76 263
1760	01	130 660	
1760	45	87 660	
4760	48		
1790/4790	01	1 043 933	1 079
1791	01	865 496	802 216
1792/4792	01	621 496	10 296

1795/4795	01	264 839	9 684
4799	86		500
Totalt		26 801 733	1 337 247

Kap. 1732 er i 2016 styrket med blant annet 261,5 mill. kroner til vedlikehold av Sjøforsvaret fartøyklasser. FSJ skal dokumentere anvendelsen av disse midlene, herunder forbruk, prognoser samt fordeling mellom FLO og eksterne aktører. Dokumentasjonen skal inngå i RKR nr. 1, 2 og 3 for 2016.

Kap. 1791 skal øremerke inntil 17 mill. kroner til redningshelikopterprosjektet og støtte Justis- og beredskapsdepartementets prosjekt Nye redningshelikoptre, NAWSAR-H. Merutgifter utover denne rammen på 17 mill. kroner skal dekkes av JD. Videre skal Forsvaret støtte Justis- og beredskapsdepartementet i fremdriften av handlingsplanen «Sea King 2020». Alle merutgifter skal dekkes av JD.

Luftforsvaret skal bedre sin styring og kontroll med egen økonomi og FMS-portefølje. I samarbeid med FLO og Forsvarsmateriell skal planlegging, prognostisering og kontroll med forpliktelser, kostnader og utgifter for materielldrift og særlig FMS-caser bedres. Dette er en forutsetning for Luftforsvarets omstilling og for å opprettholde luftmilitær evne og beredskap.

Forsvaret skal bidra til å tilrettelegge for et flerårig prosjekt ved Institutt for forsvarsstudier med fokus på erfaringer fra og kunnskap om forsvarsomstilling, herunder utviklingen av en tverrsektoriell nasjonal arena for utveksling av erfaringer og institusjonell læring knyttet til omstilling. Forsvarsdepartementets finansiering av dette forskningsprosjektet, 1 857 000 kroner i 2016, skal regnes som eksternfinansiering.

11.4.1 Merinntektsfullmakt

Ifm. Stortingets behandling av Innst. 7 (2015–2016) til Prop. 1 S (2015–2016) med tilleggsnummer har Forsvarsdepartementet fått fullmakt til benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet med unntak av inntekter fra militære bøter. Forsvaret kan på den bakgrunn planlegge med bruk av merinntekter ved refusjoner og salg av varer og tjenester med motsvarende merutgifter, på postene 01, 15, 16, 17 og 18. I tillegg kan Forsvaret nytte inntekter for dekning av alle utgifter til inntektservervelse – når dette er dokumentert og etter nærmere avtale med FD. Disponering av øvrige reelle merinntekter besluttet av FD. Prognoser for reelle merinntekter skal rapporteres månedlig sammen med regnskapet.

11.4.2 Bestillingsfullmakter

Forsvarsdepartementet gir med dette Forsvaret fullmakt til i 2016 å foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gjeldende forpliktelser, inkludert merverdiavgift, ikke overstiger følgende beløp:

Bestillingsfullmakter	Kap.	Post	Mill. kr.
Felles ledelse og kommandoapparat	1720		
Driftsutgifter.....		01	430
Fellesinstitusjoner og utgifter under Forsvarsstaben	1725		
Driftsutgifter.....		01	75
Hæren	1731		
Driftsutgifter.....		01	30
Sjøforsvaret	1732		
Driftsutgifter.....		01	910
Luftforsvaret	1733		
Driftsutgifter.....		01	1 500
Heimevernet	1734		
Driftsutgifter.....		01	65
Forsvarets logistikkorganisasjon	1740		
Driftsutgifter.....		01	545
Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	1760		
Driftsutgifter.....		01	0
Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel.....		44	0
Større utstysanskaffelser og vedlikehold.....		45	0
Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel		48	0
Kystvakten	1790		

Driftsutgifter.....		01	2 080
Redningshelikoptertjenesten	1791		
Driftsutgifter.....		01	60
Norske styrker i utlandet	1792		
Driftsutgifter.....		01	25
Kulturelle og allmennyttige formål	1795		
Driftsutgifter.....		01	2

Eventuelle endringer i gjennomføringsåret vil fremgå av vedlegg K.

11.4.3 Belastningsfullmakter

Forsvarsdepartementet gir med dette Forsvaret fullmakt til å belaste kap. 1719, post 01, innenfor følgende områder i 2016:

Områder	Inntil (mill. kr)
Forsvarsattacheer og militærrådgivere	94,871,967
Nasjonale militære stillinger i Belgia	89,000
Kapasitetsbygging (bl.a. FSSR)	19,300
NATO Force Integration Units (NFIU)	6,00
FN-relatert virksomhet	0,000

11.5 Sikre forsvarlig forvaltning (I1)

Arbeidet med forsvarlig forvaltning skal videreføres i 2016 – vesentlige merknader fra Riksrevisjonen skal unngås.

Forsvarssjefen skal, med nødvendig støtte fra Forsvarsmateriell, gjennomgå pågående og avsluttede avhendingssaker fra og med 2002 og frem til 2015 for å klarlegge om regelverk og rutiner har vært etterlevd, saksbehandlingen har vært forsvarlig samt belyse eventuelle uregelmessigheter i forbindelse med avhendingen av materiell. Forsvarsdepartementet ber om at gjennomgangen først tar for seg Forsvarets eksport av fartøyer, for så å dekke øvrig

avhending av Forsvarets materiell. Status og eventuelle funn skal rapporteres i RKR 1, 2 og 3 for 2016. Ved behov skal det rapporteres utenom de tertialvise rapporteringene.

11.6 Effektivisere virksomheten (I2)

Forsvaret skal iht. forutsetningene i langtidsplanen for planperioden 2013–2016 frigjøre minimum 640 mill. 2012-kroner til høyere prioritert virksomhet gjennom varige effektiviseringstiltak. I budsjettet for 2016 videreføres effektiviseringsarbeidet, og det er budsjettert med at Forsvaret effektiviserer for 105 mill. kroner i 2016. 70 mill. kroner av det opprinnelige kravet for 2016 overføres Forsvarsmateriell i 2016. Effektiviseringsgevinsten disponeres av forsvarssjefen til høyere prioriterte aktiviteter.

Avbyråkratiserings- og effektivitetsreformen i statlig sektor omfatter Forsvaret med 186,474 mill. kroner i 2016, og utgiftsrammen i 2016 reduseres derfor tilsvarende. Forsvarets totale krav til effektivisering vil i 2016 derfor være på 291,474 mill. kroner.

11.6.1 Oppfølging av McKinsey-rapporten

Med henvisning til FDs «Rapport om anbefalinger knyttet til tiltak utarbeidet av Mckinsey & Company Inc» gis Forsvaret i oppdrag å forberede og iverksette følgende tiltak:

- Forsvaret skal implementere en tredelt leveransemodell for HR, med en rendyrking av strategiske, operasjonelle og transaksjonelle oppgaver i tråd med målbildene i HRM i FIF,
- Forsvaret vil få i oppdrag å utrede utviklingen av FIF til et mulig sektorovergripende system, spesielt innenfor lønn, regnskap og HR,
- Forsvaret skal begynne arbeidet med å gjennomføre en sentralisering og profesjonalisering av driftsanskaffelses- og innkjøpsfunksjonene for å sikre og tilrettelegge for gevinstrealisering og effektivisering i 2016,
- som følge av opprettelsen av Forsvarsmateriell og tilhørende endringer i roller, ansvar og myndighet knyttet til materiell-investeringsvirksomheten skal Forsvaret vurdere sitt samlede ressurs- og kompetansebehov for å sikre effektiv understøttelse av prosessen for fremskaffelse av materielle kapasiteter til forsvarssektoren. Arbeidet skal koordineres med Forsvarsmateriell og status rapporteres i RKR nr. 2 for 2016, og
- innen IKT skal Forsvaret ha særlig oppmerksomhet på gevinstrealisering knyttet til prosjekt P 9271.

11.6.2 Intern og ekstern kommunikasjonsvirksomhet

Forsvaret skal videreføre arbeidet med å effektivisere intern og ekstern kommunikasjonsvirksomhet. Herunder skal digitale løsninger som utgangspunkt benyttes fremfor tradisjonelle trykte publikasjoner.

11.6.3 Renhold

FBs enerett og plikt til å levere renholdstjenester til Forsvaret opphører innen 30. april 2016. Forsvaret gis med samme frist oppdrag om å anskaffe renholdstjenester til hele

forsvarssektoren basert på konkurranse i det kommersielle marked, når eventuelle sikkerhets- og beredskapsmessige forhold eller andre hensiktsmessighetsvurderinger ikke tilsier annet. FFIs lokaler på Kjeller holdes utenfor renholdsordningen, med unntak av arealer som allerede vaskes av sivile aktører, og når det er behov for å kjøpe eksterne renholdstjenester på areal som i utgangspunktet vaskes av egne ansatte. Forsvarets veteransenter på Bæreia holdes også utenfor ordningen. Innkjøps- og fagkompetanse for å ivareta renholdstjenester, skal overføres fra Forsvarsbygg til Forsvaret. Det skal etableres en overgangsordning for renholdsansatte født i 1956 eller tidligere med minimum 15 års ansiennitet. De som faller inn under ordningen skal gis tilbud om å fortsette sine arbeidsforhold til Forsvaret. FB og Forsvaret skal iverksette nødvendige prosesser for etableringen av overgangsordningen. De ansattes rettigheter skal ivaretas i samsvar med gjeldende lov og avtaleverk. Etter fratredelse skal stillingene avvikles og det skal ikke foretas reansettelser. Det vises videre til gjennomføringsoppdrag gitt til Forsvarsbygg og Forsvaret den 5. september 2014, samt brev av 17. desember 2014 og 22. mai 2015.

11.6.4 Materiellavhending

Avhending som utføres av Forsvaret vil kun omfatte ødelagt/utslitt materiell. Hele materiell systemer/strukturelementer utrangeres fra Forsvaret og avhendes av Forsvarsmateriell, jf. FDs Retningslinjer for materiellforvaltning

11.7 Videreutvikle forsvarsstrukturen – realisere strukturmål 2016 (I3)

Strukturutviklingen i Forsvaret skal videreføres i tråd med dette IVB LTP, herunder:

Som et ledd i opprettelsen av Forsvarsmateriell

- Støtte Forsvarsmateriell med forvaltningstjenester, jf. punkt 15.8 i dette IVB LTP 2013–2016,
- angi operative behov og krav knyttet til materiellinvesteringer som skal bidra til å styrke den operative evnen, og formidle og ivareta dette i dialog med departementet og Forsvarsmateriell,
- vedlikeholde Forsvarets materiell iht. direktiver og bestemmelser fra Forsvarsmateriell, og
- ferdigstille gjenstående FLer i tråd med vedlegg D. Status rapporteres i RKR nr. 1, 2 og 3 for 2016.

Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og –utgifter under Forsvarsstaben

- Forsvarets Personell- og vernepliktssenter (FPVS) skal evalueres iht. FSJ anbefaling av 7. mai 2014. Relevante lokaliseringmuligheter for den effektiviserte og samlede organisasjonen skal vurderes, primært alternative lokasjoner utenfor Oslo som har, eller vil få ledig infrastruktur som følge av annen omstilling i forsvaret. Konkrete kvantitative

gevinster i form av årsverksreduksjoner og driftsøkonomi skal beskrives, herunder effekter av implementeringen av P 2813 (HRM i FiF). Evalueringen fremmes departementet 1. oktober 2016,

- videreutvikle og avklare krav mellom Autonomic Logistics Information System (ALIS) og andre nasjonale informasjonssystem (NIS),
- støtte Forsvarets F-35 etablering Site Activation Task Force (SATAF) på ny kampflybase på Ørland, og
- ivareta en helhetlig organisasjonsutvikling, herunder klargjøring av ansvar og roller, knyttet til innfasing og drift av F-35 våpensystem.

Kap. 1731 Hæren

- videreutvikle Brigade Nord med vekt på bedret reaksjonsevne og tilgjengelighet samt videre modernisering og innfasing av nytt/oppgradert hovedmateriell og
- videreutvikle Panserbataljonen og tilhørende støtteavdelinger, herunder øke andelen vervede.

Kap. 1732 Sjøforsvaret

- forberede innfasingen av nytt logistikkfartøy, som planlegges levert innen utgangen av 2016,
- gjennomføre økt vedlikehold på de ulike fartøyklasser, i tråd med økt tildeling til formålet i 2016,
- støtte Luftforsvaret i test og evaluering av NH90-helikoptre, og
- Støtte gjennomføringen av JSM-utviklingen, herunder avsette nødvendig fartøystøtte knyttet til utviklingen av JSM.

Kap. 1733 Luftforsvaret

- støtte FDs arbeid med, og tilrettelegging for, anskaffelsen av inntil 52 F-35 kampfly og tilhørende infrastruktur,
- videreføre arbeidet knyttet til innfasing av F-35, herunder koordinere plan for utfasing av F-16 med Kampflyprogrammet,
- støtte gjennomføringen av JSM-utviklingen, herunder avsette 80 F-16 flytimer knyttet til utviklingen av JSM,
- lede Forsvarets F-35 etablering (Site Activation Task Force/SATAF) på ny kampflybase på Ørland,
- sikre nødvendige organisasjonsmessige tilpasninger for innfasing og understøttelse av F-35,
- etablere initiell kapasitet i Logistics Operations Centre (LOC) innen 1. august 2016,
- starte styrkeproduksjon for bemanning av Norwegian-Italian Reprogramming Lab (NIRL),

- ivareta utdanningsvirksomheten og oppfølgingen av norsk F-35 personell ved Luke AFB og utarbeide planer for kompetanseoverføring nasjonalt,
- følge opp og videreutvikle multinasjonal og nasjonal ytelsesbasert logistikk-løsning for F-35 våpensystem,
- støtte implementeringen av NH90, herunder støtte Forsvarsmateriell i integreringen på kystvakt fartøyer og fregatter, og sørge for tilstrekkelig kompetanse og kapasitet i gjennomføringen,
- legge ned 130 Luftving snarest og innen utgangen av 2016. Restvirksomheten skal underlegges en annen avdeling,
- legge ned 132 Luftving snarest og innen utgangen av 2016. Restaktiviteten underlegges 138 Luftving på Ørland. Flyplassdrift skal overføres til Avinor,
- flytte Luftforsvarets kontroll- og varslings-skole fra Mågerø til Sørreisa snarest og senest innen utgangen av 2016. Redundanskapasitet for kontroll- og varslingsoperasjoner skal etableres midlertidig gjennom å videreutvikle den mobile ACU-enheten,
- tilrettelegge for at flyplassdriften på Bodø lufthavn overføres fra Forsvaret til Avinor AS snarest og innen 1. august 2016 iht. omforent oppdrag gitt til Forsvaret, FB og Avinor 30. september 2014, og
- 332 skvadronen skal flyttes fra Bodø til Ørland snarest og innen utgangen av 2016.
- støtte Justis- og beredskapsdepartementet (JD) i fremdriften av handlingsplanen «Sea King 2020». Alle merutgifter skal dekkes av JD.

Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon

- støtte videreutvikling av multinasjonal og nasjonal ytelsesbasert logistikk-løsning for F-35-våpensystem innen eget ansvarsområde,
- støtte Luftforsvaret i etableringen av logistikkoperasjonssenter (Logistics Operations Centre/LOC) på Ørland innen eget ansvarsområde,
- støtte Forsvarsmateriell og FDs arbeid med, og tilrettelegge for, anskaffelsen av inntil 52 F-35 kampfly og tilhørende infrastruktur innen eget ansvarsområde, og
- forberede drift og operativ bruk av F-35 i Forsvaret innen eget ansvarsområde.

Kap. 1791 Kystvakten

- Legge til rette for omfattende vedlikehold, oppgradering og tilpasning av Nordkappklassen og KV Svalbard for perioden 2015–2018, og
- støtte MFA i implementeringen og Luftforsvaret i test og evaluering av NH90-helikoptre, herunder gjennomføre reelle operasjoner fra fartøy i 2016.

11.7.1 Informasjonsflyt mellom FDs og Forsvarets IKT-systemer på lavgradert nivå
Forsvaret skal legge til rette for sømløs tilgang mellom FISBasis-B og Forsvarsdepartementet lavgraderte nett (FD-BEGRENSET), slik at alle fagapplikasjoner som er tilgjengelig på FISBasis-

B gjøres tilgjengelig for autoriserte brukere av FDs lavgraderte nett basert på tjenstlig behov. Dette inkluderer også webapplikasjoner og adresseboksynkronisering.

11.8 Styrke trening og øving (I-4)

Aktivitetskravene til Forsvaret fremgår av vedlegg A. Utover dette skal FSJ i 2016,

- fast stasjonere en ubåt ved Ramsund Orlogsstasjon fra 2016, og gjennomføre om lag 250 seilingsdøgn med ubåt i Nord-Norge,
- øke antall og lengde på tokt med maritime patruljefly,
- prioritere aktivitet i de nordlige havområdene for KV, og
- videreføre aktivitetsnivået med Sea King på om lag samme nivå som i 2015.

11.9 Ledere som mobiliserer til gjennomføring (M1)

- innføre allmenn verneplikt, i tråd med gjennomføringsplanen, og de fem prioriterte fokusområdene,
- Forsvaret skal bistå departementet i arbeidet med revisjonen av forskriftene til forslag om ny lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret, og
- øke kunnskapen og videreutvikle faktagrunnlaget om utøvd ledelse i Forsvaret gjennom å videreføre igangsatte aktiviteter fra 2015.

11.10 Riktig kompetanse til rett tid (M2)

- Regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge» (2011-2013) utløp 31.12.13. Forsvarets tiltak i handlingsplanen, som ikke er gjennomført, skal ferdigstilles i 2016,
- Forsvaret skal lede et samarbeidsforum mellom etatene/direktoratene som har oppgaver i oppfølgingsplanen. Mandat gis av styringsgruppen IDA,
- sikre at personell med sivil kompetanse og spesielle kategorier militært tilsatte, benyttes der stillingen ikke krever militær profesjonskompetanse. Status for arbeidet skal rapporteres i RKR nr. 2 for 2016,
- støtte FD i arbeidet med å utrede mulighetene for et felles arbeidsmarked på tvers av sektoren med særlig vekt på karriereveier og stillingsutlysning. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren og ledet av Forsvarsdepartementet,
- følge opp anbefalinger fra Lønnsprosjekt II om forenkling/oppsigelse av særavtaler, jf. pkt. 12.3 i rapporten, med særlig fokus på lederlønnsordninger og fastlønnsordninger,
- forsvarssektoren skal ha en koordinert bemanningsplanlegging for beredskaps- og styrkestrukturen. Forsvaret skal lede og koordinere denne prosessen med sikte på optimal ressursbruk og rett kompetanse på rett sted,
- sikre at Forsvarets utdanningssystem leverer relevant, behovsprøvd, kostnadseffektiv og fleksibel utdanning med tilstrekkelig kvalitet, og
- støtte arrangementskomiteen for Ungdoms-OL på Lillehammer i februar 2016 med seremonielle bidrag. Dette omfatter musikkorps ved åpnings- og avslutningsseremoniene, og hornblåsere og flaggheisere til støtte ved premieseremonier.

Detaljer vedrørende seremoniene og deltakelsen tas i dialog mellom arrangøren og Forsvaret.

11.11 Kultur for kontinuerlig forbedring (M3)

- Koordinere og samle Forsvarets HMS-aktiviteter innenfor rammene av system for sikkerhetsstyring,
- videreføre arbeidet med å faktabasere HR-området gjennom å forbedre valg av, og bruk av analyse av HR-data. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren og ledes av FFI,
- samle, systematisere og tilgjengeliggjøre erfaringslæring som et ledd i å sikre at Forsvaret har strukturer, verktøy, prosesser og fora for å anvende erfaringer og sikre innsikt fra forskning som grunnlag for beslutninger og ny oppgaveløsning. Videre skal Forsvaret anvende erfaringer og forskning i beslutningsprosesser og evaluere med fokus på effekt, og
- i nært samarbeid med Forsvarsdepartementet, planlegge og gjennomføre Nasjonal veterankonferanse i 2016 og 2017. Konferansen skal oppfylle intensjonen i regjeringens oppfølgingsplan «i tjeneste for Norge». For finansiering av konferansene skal det legges til grunn en kostnadsdeling mellom Forsvarsdepartementet og Forsvaret, i tråd med tidligere praksis.

11.12 Styring og rapportering

Departementets oppfølging i virksomhetsåret baseres hovedsakelig på avviksrapportering. Generelle rapporteringskrav fremgår av kapittel 9.3. Særskilte rapporteringskrav for virksomhetsåret 2015 fremgår av ovenstående. Tidsfrister for 2016 er:

Dato	Innhold	Kommentar
5. februar 2016	Foreløpig forklaring til statsregnskapet for 2015 og begjæring om overføring av midler fra 2015.	
31. mars 2016	Etatsstyringsmøte: RKR nr. 3 og Forsvarets årsrapport for 2016.	Rapporteringsfrist RKR nr. 3 og for Forsvarets årsrapport er 26. februar 2016. Frist for innspill til RNB er 26. februar.
23. juni 2016	Etatsstyringsmøte: Budsjett for 2017.	Frist for FSJs budsjettinnspill for gjennomføringsåret 2017 er 4. mai 2016 kl. 12:00.

30. juni 2016	Etatsstyringsmøte: RKR nr. 1 for 2015.	Rapporteringsfrist RKR nr. 1 er 27. mai 2016.
3. november 2016	Etatsstyringsmøte: RKR nr. 2 for 2016.	Frist for innspill til omgruppering 2015 er 9. september 2016. Rapporteringsfrist RKR nr. 2 er 30. september 2016.
8. desember 2016	Etatsstyringsmøte: PET IVB LTP kap. 10/Plangrunnlag 2018/ Status prognoser 2016 for Forsvarets driftskapitler.	
3. februar 2017	Foreløpig forklaring til statsregnskapet for 2016 og begjæring om overføring av midler fra 2016	
30. mars 2017	Etatsstyringsmøte: RKR nr. 3 og Forsvarets årsrapport for 2016.	Rapporteringsfrist RKR 3 og for Forsvarets årsrapport er 24. februar 2016.

Forsvarets årsrapport

Forsvarets årsrapport for 2016 skal fremsendes departementet som et separat dokument - samtidig med RKR nr. 3. Begge dokument vil bli behandlet i etatsstyringsmøte 31. mars 2016.

12. SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET (2016) FOR FORSVARSBYGG

Fra punkt 3.2 *Strategisk målbilde IVB LTP* er det utledet et eget målbilde for FBs virksomhet i 2016. Målene er konkretisert i resultatkrav gitt som styringsparametere og eventuelt utdypet i tiltak knyttet til de respektive målene, jf. vedlegg A1 – *Mål- resultat- og risikostyring for FB*. Etatssjefen er ansvarlig for å gjennomføre driften av virksomheten i overensstemmelse med de mål, og oppdrag som er gitt til FB for 2016.

Dette kapitlet som er strukturert etter målbildet i vedlegg A1, stiller bevilgninger for 2016 til disposisjon for etaten, jf. tildelingstabell i punkt 12.3 og ivaretar særskilte føringer for 2016.

	<p>Nøktern og verdibevarende forvaltning av forsvarssektorens EBA (L1)</p>	<p>Miljøriktig planlegging, bygging og forvaltning av sektorens EBA (L2)</p>	
--	---	---	--

	<p>Resultat i henhold til budsjett og kostnadseffektiv drift av virksomheten (Ø1)</p>	
--	--	--

<p>Interne prosesser</p>	<p>Forbedret evne til forsvarlig forvaltning (I1)</p>	
--------------------------	--	--

<p>Mennesker, læring og utvikling</p> <p>Ivaretas av etatssjef</p>
--

I tillegg til de hovedmålene som fremgår av målbildet, forutsetter departementet at etatssjefen utfra etatens egne behov utvikler kompletterende mål for styring av virksomheten med tilhørende styringsparametere, tiltak og risikofaktorer.

12.1 Nøktern og verdibevarende forvaltning av forsvarssektorens EBA

12.1.1 Understøttelse av Forsvarets operative evne og beredskap

FB skal støtte Forsvarets operative evne og beredskap i tråd med de krav som til enhver tid stilles gjennom sektorens instruksjoner og retningslinjer innenfor området. FB skal sørge for at etatens støtte av Forsvarets operative evne og beredskap inngår som en integrert del av FBs virksomhetsstyring, risikostyring og internkontroll. FB skal videre sørge for at etablerte systemer legger til rette for at status og risiko innenfor området kan kommuniseres og rapporteres til FD og/eller Forsvaret etter behov.

12.1.2 Beredskap og samfunnsikkerhet

Arbeidet med å oppdatere beredskapsplaner og gjennomføre relevante beredskapsforberedelser skal videreføres med grunnlag i definert ansvar, eksisterende risikobilde og milepælsplan, slik at etaten får en fullt ut tilfredsstillende beredskap. FB skal være en aktiv deltaker i beredskapsøvelser. Det skal gis prioritet til aktivitet som støtter nasjonal og alliert operativ planlegging. FB skal støtte sivile myndigheters arbeid innenfor samfunnsikkerhet med vekt på beskyttelse av eiendom, bygg og anlegg. FB skal delta i relevante fora for slikt samarbeid.

12.1.3 Objektsikring

FB skal etter oppdrag støtte Forsvaret i arbeidet med å lage en helhetlig oversikt over status for beskyttelsestiltak, samt etter oppdrag implementere og/eller bidra til å implementere tiltak for deres skjermingsverdige objekter.

12.1.4 Støtte til Justis- og beredskapsdepartementet

FB skal støtte Justis- og beredskapsdepartementet i planlegging og gjennomføring av tiltak for å etablere EBA til nye redningshelikoptre. Alle kostnader skal dekkes av Justis- og beredskapsdepartementet. Leveransene til forsvarssektoren skal ikke reduseres som følge av slik støtte.

FB skal støtte Justis- og beredskapsdepartementet med tilrettelegging for asylmottak i Vestleiren, på Høybukthoen i Finnmark, jf. oppdrag og føringer fra FD av 13. oktober 2015, samt ytterligere utredningsoppdrag av 17. november 2015.

12.1.5 Arealutvikling

Status og prognose for arealutvikling (totalt for forsvarssektoren og arealer som er utrangert og skal avhendes) skal rapporteres i RKR.

12.1.6 Universell utforming

FB skal ha oversikt over status knyttet til universell utforming i eksisterende bygningsmasse, slik at FD på kort varsel, og ved behov kan innhente informasjon.

12.1.7 Renholdstjenester

Forsvaret og FB er gitt i oppdrag å iverksette nødvendige prosesser og utredninger slik at FBs enerett og plikt til å levere renholdstjenester til Forsvaret opphører snarest, og senest innen 30. april 2016. Forsvaret gis med samme frist oppdrag om å anskaffe renholdstjenester basert på konkurranse i det kommersielle marked, når eventuelle sikkerhets- og beredskapsmessige forhold eller hensiktsmessighetsvurderinger ikke tilsier annet. Som en del av prosessen skal nødvendig innkjøps- og fagkompetanse for å ivareta dette, overføres fra FB til Forsvaret. Det vises videre til gjennomføringsoppdrag gitt til FB og Forsvarsstaben den 5. september 2014, samt brev av 17. desember 2014.

12.2 Miljøriktig planlegging, bygging, og forvaltning av forsvarssektorens EBA

12.2.1 Klima- og miljøtiltak

Det er en målsetting at bruk av fossil olje til grunnlast skal være faset ut innen utgangen av 2018, jf. SP L2.2. På grunn av begrensede budsjettmidler for gjennomføring av nødvendige tiltak, skal FB prioritere utfasing av anlegg som gir best effekt innenfor tilgjengelige rammer. Det skal utarbeides årlig statusrapport for utfasing av fossil olje som grunnlast i RKR 3, som for tidligere år. FB skal ha en plan for gjennomføring av tiltak som kan igangsettes ved endring av forutsetninger.

FB skal etablere og forbedre miljøstasjoner mest mulig kostnadseffektivt iht. tilgjengelige rammer i PP EBA 2016-2024, jf. SP L2.3 Avfallshåndtering.

Miljø- og eksplosivrydding av Hjerkinnskytefelt og andre utrangerte skytefelt hvor rydding er påbegynt skal prioriteres før igangsetting av nye miljøoppryddingstiltak.

12.3 Resultat i henhold til budsjett og kostnadseffektiv drift av virksomheten

Etatsjefen har ansvaret for at samlet aktivitet i etaten kontinuerlig tilpasses tildelte budsjettrammer og understøtter vedtatt forsvarsstruktur, i denne rekkefølge.

FBs andel av forsvarssektorens utgifts- og inntektsramme fremgår under. Eventuelle endringer i gjennomføringsåret fremgår av vedlegg K. For 2016 skal følgende økonomisk tildeling legges til grunn:

12.3.1 Kapittel 1710

For 2016 tildeles FB en total utgiftsramme på kr 5 286,636 mill. kroner over kapittel 1710, fordelt på postene 01, 45, 46 og 47. Budsjettet baserer seg på en inntektsramme på 4 387, 092 mill. kroner på kapittel 4710, post 01 og 47.

FB tildeles følgende midler i 2016 (beløp i hele 1 000 kroner):

Post	Aktivitet	Utgiftsramme
	Utgifter etter leiemodellen	2 472 992
	Oppdragsfinansierte aktiviteter	225 968
	Bevilgningsfinansierte aktiviteter, hensyntatt effektiviseringskrav	266 532
01	Sum driftsutgifter innenfor forsvarssektoren	2 965 492
	Andre oppdragsutgifter	410 745
	Driftsutgifter NFV	81 503
01	Sum driftsutgifter utenfor forsvarssektoren	492 248
01	Driftsutgifter totalt	3 457 740
45	Innredning	300 592
46	Komponentutskifting	56 279
47	Nybygg og nyanlegg	1 472 025
Sum kapittel 1710		5 286 636

12.3.1.1 Post 01

FBs driftsutgifter på post 01 er i saldert budsjett 2016 gitt en samlet utgiftsramme på 3 457,740 mill. kroner. Utgiftsrammen forutsetter en samlet inntekt tilsvarende 4 287,229 mill. kroner på kapittel 4710, post 01.

Utgifter relatert til husleiemodellen:

FBs utgifter for å ivareta sektorens eiendommer, bygninger og anlegg er budsjettert med 2 472,992 mill. kroner knyttet til aktivitetene:

- Leiekostnader (FDVU).
- Forsyning-/driftsutgifter.
- Renholdstjenester.
- Tilleggs-/vertskapstjenester.
- Brukerdefinert utvikling.

Utgiftene forutsetter en tilsvarende inntekt på kapittel 4710, post 01 fra leietakerne.

Oppdragsfinansierte aktiviteter:

Det er for 2016 budsjettert med utgifter på 225,968 mill. kroner til:

- NATO investeringsoppdrag som utføres for Forsvaret.
- Forvaltningsoppdrag som utføres for departementet.
- FoU-oppdrag som utføres for departementet.
- Energiledelsesprogrammet.
- Andre tjenester som FB yter til mottakere i forsvarssektoren.

Budsjetterte utgifter for aktivitetene forutsetter tilsvarende inntekter på kapittel 4710, post 01.

Bevilgningsfinansierte aktiviteter:

Det er for 2016 budsjettert med totalt 287,789 mill. kroner til følgende bevilgningsfinansierte aktiviteter:

- Lønnsutgifter for avhendingsfunksjonen.
- Miljøopprydding (86,069 mill. kroner).
- Tilskudd til nasjonale festningsverk.
- Eierstyrt planlegging samt oppfølging av flyplassaker og arbeid med beredskap, beskyttelse og sikring.
- Ekstra pensjonsforpliktelser som ikke er kompensert (55,000 mill. kroner).
- Grunnfinansiering av investeringsvirksomheten.

Det er en grunnleggende forutsetning for oppfyllelse av langtidsplanen at sektoren lykkes med å omdisponere midler fra lavere til høyere prioritert virksomhet.

Bevilgningen forutsetter at FB frigjør 19,450 mill. kroner i tråd med statens krav om avbyråkratisering og effektivisering, samt 12,500 mill. kroner i tråd med sektorens krav om interneffektivisering. 2,500 mill. kroner av sektorkravet om interneffektivisering kan reallokeres internt i etaten.

11,257 mill. kroner av kravet om avbyråkratisering og effektivisering samt netto krav til interneffektivisering etter reallokering internt i etaten på 10,000 mill. kroner skal salderes mot de bevilgningsfinansierte aktivitetene. Netto disponibelt for bevilgningsfinansierte aktiviteter blir etter dette 266,532 mill. kroner.

Driftsutgifter utenfor forsvarssektoren:

Det er budsjettert med 492,248 mill. kroner til driftsutgifter utenfor forsvarssektoren.

81,503 mill. kroner er knyttet til driftsutgifter for de nasjonale festningsverkene.

Videre er det budsjettert med 10,745 mill. kroner til andre oppdragsutgifter utenfor forsvarssektoren.

Utgiftsrammen forutsetter en tilsvarende inntekt på kapittel 4710, post 01.

12.3.1.2 Post 45

Posten er en bevilgning til planlegging og gjennomføring av anskaffelser av innredning i nybygg og omfatter møbler, utstyr og lager- og verkstedutrustning. Posten er i saldert budsjett 2016 gitt en utgiftsramme på 300,592 mill. kroner til dette formålet.

12.3.1.3 Post 46

Dette er en utgiftsbevilgning til planmessig komponentutskiftinger i den ordinære eiendomsporteføljen. Posten er i saldert budsjett 2016 gitt en utgiftsramme på 56,279 mill. kroner for 2016.

12.3.1.4 Post 47

Utgiftspost 47 er en brutto utgiftsbevilgning til investeringsformål. Posten er i saldert budsjett 2016 gitt en utgiftsramme på 1 472,025 mill. kroner.

12.3.2 Kapittel 4710

FB tildeles følgende inntektskrav for 2016 (beløp i hele 1 000 kroner):

Post	Aktivitet	Utgiftsramme
	Kapitalelement	1 096 021
	Inntekter etter leiemodellen	2 472 992
	Oppdragsfinansierte aktiviteter	225 968
01	Sum driftsinntekter innenfor forsvarssektoren	3 794 981
	Andre oppdragsinntekter	410 745
	Driftsinntekter NFV	81 503
01	Sum driftsinntekter utenfor forsvarssektoren	492 248
01	Driftsinntekter totalt	4 287 229
47	Salg av eiendom, bygg og anlegg	99 863
Sum kapittel 4710		4 387 092

12.3.2.1 Post 01

FBs driftsutgifter på kapittel 1710, post 01 forutsetter samlede driftsinntekter på totalt 4 287,229 mill. kroner.

12.3.2.2 Post 47

Inntektspost 47 er inntekter fra salg av eiendom fratrukket utgiftene, jf. fullmaktene i punkt 12.3.5. Det er budsjettert med en netto inntekt på 99,863 mill. kroner for 2015⁶, og FB skal gjennom budsjettåret sørge for at det ikke forpliktes utgifter som kan redusere muligheten for å oppfylle dette netto inntektskravet. En eventuell mindreinntekt vil kunne medføre korresponderende endringer i utgiftsbevilgningene. Eventuelle merinntekter disponeres av departementet.

12.3.3 Kapittel 1761

12.3.3.1 Post 47

Utgiftspost 47 er opprettet med bevilgninger knyttet til nye kampfly med baseløsning. I saldert budsjett 2016 er posten gitt en utgiftsramme på 1 440,635 mill. kroner til dette formålet.

12.3.4 Økonomiske rammer og forutsetninger for FBs tildeling

Ved behov skal kostnadsreducerende tiltak iverksettes innenfor eget ansvarsområde. Hvis etatssjefen gjennom budsjettåret likevel finner det nødvendig å anmode om nye eller endrede rammer innenfor deler av sitt ansvarsområde, skal slike anmodninger alltid understøttes med alternative inndekningsmåter, med tilhørende konsekvensbeskrivelser. Forslag til tiltak utenfor etatssjefens fullmakter fremmes FD for godkjenning.

Pensjonsforpliktelser utover det FB får kompensert budsjettmessig, og som er drevet av ikke-kompensert lønnsøkning, skal ikke ramme vedlikehold og heller ikke brukerne på andre måter. Slike lønns- og pensjonsøkninger må i tilfelle dekkes ved innsparinger innenfor FBs eget internbudsjett (reiser, kurs, representasjon, etc.).

12.3.5 Fullmakter

12.3.5.1 Merinntektsfullmakt

FB kan bruke merinntekter ved salg av varer og tjenester (kapittel 4710, post 01) med tilsvarende merutgifter på kapittel 1710, post 01. Fullmakten omfatter ikke merinntekter fra avskrivninger (kapitalelementet i leien). Disponering av øvrige merinntekter skal besluttes i samråd med FD. Disponering av eventuelle merinntekter fra utleie til sivile leietakere (de nasjonale festningsverkene unntatt) som overstiger samsvarende merutgifter, skal avklares med FD i det enkelte tilfelle.

12.3.5.2 Nettobudsjettering av salgsomkostninger

For 2016 kan FB trekke salgsomkostninger ved salg av fast eiendom fra salgsinntekter før det overskytende inntektsføres under kapittel 4710, post 47 *Salg av eiendom*.

Tilsvarende kan FB for 2016 også benytte salgsinntekter til forberedelser til fremtidig avhending, herunder miljøkartlegging, knyttet til vedtatte strukturendringer i forsvaret.

12.3.5.3 Fullmakter vedrørende avhending av fast eiendom

FB kan for 2016:

- Avhende fast eiendom, uansett verdi, til markedspris når det ikke foreligger annet statlig behov for eiendommen. Eiendommene skal normalt legges ut for salg i markedet, men kan selges direkte til fylkeskommuner eller kommuner til markedspris, innenfor EØS-avtalens bestemmelser. Dersom eiendommene er aktuelle for friluft- eller kulturformål, kan de selges på samme vilkår til Statskog SF hvis ikke fylkeskommuner eller kommuner ønsker å kjøpe eiendommene. Likeledes kan eiendommer som er nødvendige for å oppfylle samfunnets målsetting om å opprettholde en selvfinansiert sivil luftfart, selges direkte til Avinor AS. Dette gjelder følgende eiendoms kategorier:
  - Rullebaner, taksebaner med tilhørende sikkerhetsområder, flyoppstillingsplasser og andre arealer og infrastruktur for flyoperasjoner.
  - Terminal innrettet mot det service- og tjenestebehov som forbrukere og myndigheter har bruk for.
  - Områder for kollektiv og privat tilbringertjeneste.
  - Kontorer og lignende.
  - Eiendommer for fremtidig utbygging.
- Avhende fast eiendom til en verdi av inntil 100 000 kr vederlagsfritt eller til underpris. Slike saker skal forelegges departementet.

Det presiseres at FB skal fremsende saker som synes å ha politisk karakter, og saker som er av særlig viktighet eller prinsipiell betydning, jf. FDs retningslinjer for tjenestefeltet eiendom, bygg og anlegg (FDREBA) punkt 2.2.2.

12.3.5.4 Investeringsfullmakter

FB kan for 2016:

- Starte opp byggeprosjekter iht. godkjenning gitt for enkeltprosjekter.
- Nytte bevilgningen på kapittel 1710, postene 45, 46 og 47 på godkjente prosjekter som ligger i planene for større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, komponentutskifting samt nybygg og nyanlegg og 1761 post 47 nybygg og nyanlegg.
- Planlegge og prosjektere byggeprosjekter iht. planene frem til godkjenning er gitt med en samlet utgift tilsvarende 5 % av bevilgningen på kapittel 1710, postene 45, 46 og 47. For kapittel 1761, post 47 kan inntil 10 % av bevilgningen i 2016 benyttes til tilsvarende planleggings- og prosjekteringsoppgaver.
- Inkludere gjennomføringskostnader i investeringsprosjektene på kapittel 1710, postene 45, 46 og 47, samt kapittel 1761 post 47

12.3.6 Innføring av statlige regnskapsstandarder

Fra og med 2016 skal FB benytte de anbefalte statlige regnskapsstandarder (SRS), jf. rundskriv R-114 «Fastsettelse og bruk av de anbefalte statlige regnskapsstandardene i virksomhetsregnskapet».

12.3.7 Oppfølging av effektiviseringstiltak basert på McKinsey-rapporten

12.3.7.1 Boliger

I tråd med «Rapport om anbefalinger knyttet til tiltak utarbeidet av McKinsey & Company Inc» av 18. juni 2015, jf. rapportens punkt 10.4.1, tiltak a, vil FD utrede nærmere hvorvidt det bør tas grep for å redusere sektorens boligportefølje. Som et ledd i å etablere det nødvendige beslutningsgrunnlaget for FD, samt forberede et mulig fremtidig gevinstuttak, skal FB lage en konsekvensanalyse for nedskalering av boligporteføljen. For analysen skal FB legge til grunn en fasevis nedskalering av den eide porteføljen fra dagens nivå til et nivå der sektoren kun eier egne boliger i områder uten et eksisterende leiemarked. FB bes utrede ulike scenarioer som både synliggjør fremtidig inntektspotensial og potensial for sparte drifts- og investeringskostnader. Planen skal detaljere ut hvilke geografiske områder som bør prioriteres først, og hvor stor andel av den potensielle nedskaleringen som bør iverksettes det enkelte år fra og med 2017 i en detaljert gevinstrealiseringsplan. Rapportering i RKR 1 2016.

12.3.7.2 Driftsoptimalisering

FB skal iverksette forbedringsprosjekt som angitt i «Rapport om anbefalinger knyttet til tiltak utarbeidet av McKinsey & Company Inc» av 18. juni 2015, jf. rapportens punkt 10.4.3, tiltak c, «Redusere driftskostnader gjennom å innføre beste praksis arbeidsmetodikk innen FBs ulike markedsområder». Rapportering i RKR.

FB skal utarbeide gevinstrealiseringsplan for driftsoptimaliseringsprosjektet samt for FBs effektiviseringsprogram MOT 2020. Planen skal fremsendes som vedlegg til RKR 3 2015, med videre statusrapportering i RKR.

12.3.8 Status og prognose på budsjettildelingene

FB skal ha oversikt over status og prognose for alle tildelinger, herunder hvor mye av bevilgningen som er forpliktet/kontraktsfestet, slik at FD på kort varsel, og ved behov kan innhente informasjon.

12.4 Forbedret evne til forsvarlig forvaltning

Se øvrige føringer i IVB LTP med vedlegg.

12.4.1 Grunnsikring av IKT-systemer

NSM har utarbeidet en anbefaling om fire tiltak som bør implementeres for å beskytte IKT-systemer mot IKT-angrep:

1. Oppgrader maskin- og programvare
2. Installer sikkerhetsoppdateringer så fort som mulig
3. Ikke tildel sluttbrukere administratorrettigheter
4. Blokker kjøring av ikke-autoriserte programmer

I tråd med disse anbefalingene skal etatene i forsvarssektoren gjennomføre relevante tiltak. Når det gjelder anbefalingens første punkt, skal etatene påse at det foreligger planer for kontinuerlig oppdatering av programvare og oppgradering av maskinvare, samt påbegynne gjennomføring av tiltak.

12.4.2 Anmodninger om sikkerhetsklareringer

Enhver anmodning om sikkerhetsklarering skal være basert på et reelt klareringsbehov, og klareringsnivået skal ikke settes høyere enn det er grunnlag for. FB skal påse at anmodende myndighet i klaringsaker etterfølger de krav til behovsprøving og begrunnelse sikkerhetsloven stiller ifm. anmodning om sikkerhetsklarering.

12.5 Etatens egne mål innenfor M-området

FB skal bidra til en mer moderne kompetanseorganisasjon ved å gjennomføre sektorfelles og etatsvise tiltak. Herunder skal FB i 2016:

- Videreføre arbeidet med å kartlegge hvilke kompetanseområder som er viktigst for FBs leveranser i fremtiden, og hva kompetansegapet er for disse kompetanseområdene i et kort og langt perspektiv. Dette er en del av implementeringen av strategisk kompetanseledelse som alle virksomheter i sektoren skal gjennomføre. Status i kartleggingen skal rapporteres i RKR 2 og 3.
- Utrede mulighetene for et felles arbeidsmarked på tvers i sektoren med særlig vekt på karriereveier og stillingsutlysning. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren, ledet av FD.
- Videreføre arbeidet med å fakta-basere HR-området gjennom å forbedre valg av, bruk av og analyse av HR-data. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren, ledet av FFI.

12.6 Styring og rapportering

12.6.1 For 2016 skal følgende rapporterings- og leveransefrister legges til grunn:

ESM	FBs leveranse	FBs leveransefrist	Merknad
	Forklaring til statsregnskapet	Fredag 5. feb. 2016	

	Overføring av midler fra 2015	Fredag 5. feb. 2016	
	Innspill til revidert nasjonalbudsjett	Fredag 12. feb. 2016	
ESM 1	RKR 3 2015	Fredag 26. feb. 2016	ESM onsdag 6. april 2016 behandler: - RKR3 for 2015 - Årsrapport 2015
	Årsrapport 2015	Fredag 26. feb. 2016	
ESM 2	RKR 1 2016	Onsdag 1. juni 2016	ESM onsdag 22. juni 2016 behandler: - RKR 1 for 1. jan.- 30. apr. - Budsjettforslag 2017
	Budsjettinnspill 2017	Onsdag 4. mai 2016 (kl. 1200)	
ESM 3	RKR 2 2016	Fredag 7. okt. 2016	ESM onsdag 26. okt. 2016 behandler: - RKR2 for 1. jan. - 31. aug. - Omgruppering 2016
	Omgruppering 2016	Fredag 9. sep. 2016	
	Innspill til Plangrunnlag 2018	Fredag 14.okt. 2016	
ESM 4			ESM onsdag 14. des. 2016 behandler: - FBs iverksettelsesbrev for 2017
	Forklaring til statsregnskapet	Fredag 3. feb. 2017	
	Overføring av midler fra 2016	Fredag 3. feb. 2017	
	Innspill til revidert nasjonalbudsjett	Fredag 10. feb. 2017	
ESM 1 (2017)	RKR 3 2016	Fredag 24. feb. 2017	ESM onsdag 5. april 2017 behandler: - RKR3 for 2016 - Årsrapport 2016
	Årsrapport 2016	Fredag 24. feb. 2017	

12.6.2 Særskilte krav til RKR for Forsvarsbygg

FB skal som en del av RKR-rapportene fremsende rapport på fremdrift knyttet til kapittel 1710 post 45, 46 og 47, samt kapittel 1761 post 47 med prognoser for årsresultat. Større avvik i fremdrift og/eller kostnad på enkeltprosjekter skal beskrives nærmere i fremdriftsrapporten sammen med en konsekvensvurdering og en redegjørelse for korrektive tiltak. FB skal rapportere forbruk av planleggings- og prosjekteringsutgifter iht. investeringsfullmakt.

12.6.3 Særskilte krav til RKR 3 for Forsvarsbygg

FB skal i RKR3 dokumentere og rapportere iverksatte komponentutskiftninger samt tilhørende effekt, herunder også frigjorte midler over driftskapitlet.

FB skal videre i RKR 3 rapportere en utvidet analyse av tilstandsregistrering basert på Norsk standard 3424, aggregert fra byggnivå til samlet portefølje, inkl. festningsverkene.

12.6.4 Månedrapportering

FB skal utarbeide og fremsende månedsrapport pr. utgangen av hver måned, innen den 15. i påfølgende måned. Dette gjelder dog ikke for månedene april, august og desember hvor rapporteringstemaene skal inngå som en del av RKR. Videre skal rapportering for månedene januar og juni inngå i rapportene for henholdsvis februar og juli

Ut over det som fremgår av de to første avsnittene i punkt 9.3.1.3 skal månedsrapport også inneholde:

- Status og prognose for nasjonalfinansierte EBA-investeringer ift. bevilgningen, inkludert hvor mye av bevilgningen som er forpliktet/kontraktsfestet.

Kommentarer skal knyttes til avvik i produksjon eller prognoser.

12.6.5 Budsjettprosessen

Budsjettprosessen er regulert i punkt 9.4 – *Budsjettering og budsjettprosessen*.

FB har et særlig ansvar for å initiere tilstrekkelige prosesser mot de øvrige etatene i sektoren som sikrer at etatenes budsjettinnspill innenfor EBA-området er avstemt og omforent.

Etatsjefen skal uten opphold informere Forsvaret, de øvrige etatene og FD om endrede prognoser for husleieberegninger, herunder spesielt dersom avskrivningselementet i husleien settes på et annet nivå i løpet av året enn det budsjettet opprinnelig er basert på.

Ved fremsending av innspill til omgruppering, eller andre endringer i gjennomføringsåret, skal FB alltid fremlegge rangerte alternativer for inndekning innenfor helheten av egne budsjettrammer, med tilhørende konsekvensbeskrivelser for de ulike alternativene.

I budsjettinnspillet for 2017 skal FB i tillegg til det som fremgår av vedlegg G redegjøre særskilt for følgende forhold:

Reise- og kursvirksomhet:

- Synliggjøre budsjetterte kostnader knyttet til reise- og kursvirksomhet. Oppstillingen skal vise kostnadene for reise- og kursvirksomhet i etaten totalt og isolert for stabs-, støtte- og ledelselementer.

Stabs-, støtte- og ledelselementer:

- Synliggjøre budsjetterte kostnader til og årsverk innenfor stab, støtte og ledelse i FB for 2017, spesifisert på følgende kategorier: Administrerende direktørs sentrale staber (AD FBs nærmeste stabelementer/konsernstaber), FBs strategiske eiendomsstab, fellestjenester på landsbasis og ledelse og stabelementer direkte knyttet til FBs ulike leveranseområder (investering, drift, avhending, mv.).

13. SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET FOR NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET

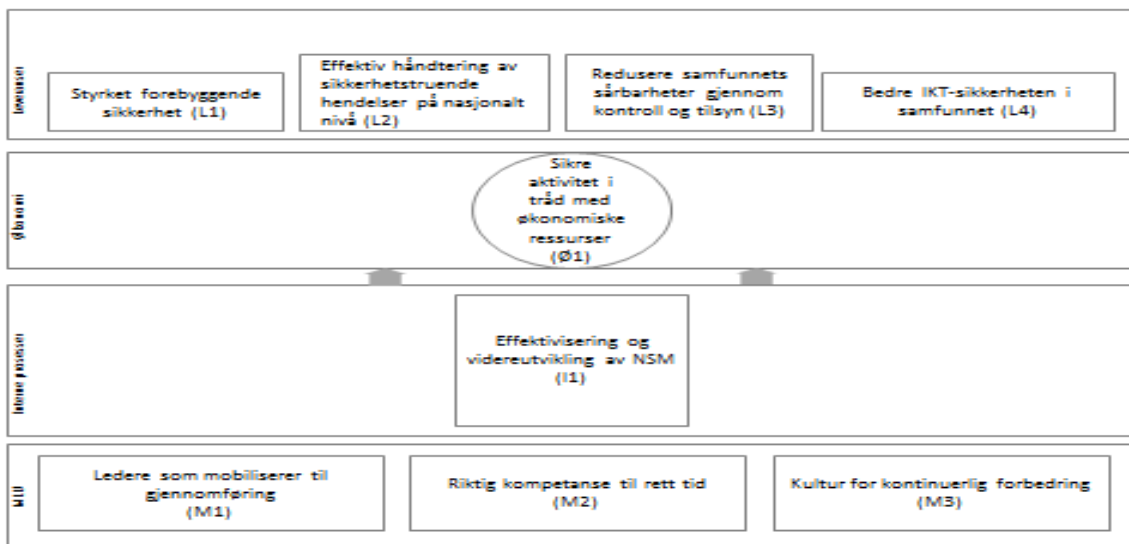
13.1 Hovedprioriteringer i 2016

Direktør NSM skal i 2016 særlig prioritere:

- videreutvikling av det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet
- evnen til å avdekke, varsle og koordinere håndteringen av alvorlige dataangrep
- personellsikkerhet, slik at saksbehandlingstiden for sikkerhetsklareringer fortsetter å gå ned
- rådgivning og veiledning, særlig innen objektsikkerhet
- høy tilsyns- og kontrollaktivitet, inkludert inntrengingstesting og tekniske sikkerhetsundersøkelser
- videreutvikling av kompetansemiljøene innen forebyggende sikkerhetsarbeid

Det forventes at NSM er proaktive innenfor sitt ansvarsområde og følger opp avvik som avdekkes, for å bidra til å bedre sikkerhetstilstanden.

13.2 Målbildet og oppdrag for 2016

Direktør NSM er ansvarlig for å nå målene som er gitt i målbildet for NSMs virksomhet for perioden 2013–2016. NSM skal planlegge, prioritere og gjennomføre NSMs aktivitet innenfor gitte rammer, slik at de fastsatte målene nås.

De enkelte strategiske mål i målbildet har underliggende styringsparametere og tiltak, jf. vedlegg A2. Styringsparameterne skal være en indikator på overordnet måloppnåelse og gi svar på om deler av målet er nådd eller om NSM er på vei til å nå målet. Tiltakene i målbildet

til NSM er å anse som oppdrag som skal iverksettes av NSM. Målbildet ivaretar NSMs oppgaveløsning både i sivil sektor og forsvarssektoren. NSM skal derfor rapportere på aktiviteter rettet mot henholdsvis sivil sektor og forsvarssektoren der dette er hensiktsmessig.

I dette kapittelet gis NSM i tillegg særskilte oppdrag for 2016, knyttet til flere av de strategiske målene.

13.2.1 Styrket forebyggende sikkerhet (L1)

Risiko 2017

Det skal utarbeides en rapport om risikobildet for 2017. Rapporten skal inneholde anbefalinger om sårbarhetsreducerende tiltak. Detaljer om innhold og avgrensninger avklares løpende i oppdragsdialog. Risiko 2017 skal oversendes FD og JD innen 1. desember 2016. Det vises også til pkt. 9.3.4.2.

Videreutvikling og drift av sikker mobiltelefoni

NSM har driftsansvar for lavgradert mobiltelefoni. Dette innebærer et ansvar for å foreta nødvendige oppgraderinger. NSM skal støtte Forsvaret i utarbeidelsen av en fremskaffelsesløsning for prosjekt *Neste generasjon sikker mobilkommunikasjon*.

NSM skal støtte prosessen for anskaffelse av høygradert mobil ved å utarbeide nødvendige beslutningsgrunnlag. NSM skal være forberedt på å være gjennomføringsansvarlig (GA) og prosjektansvarlig (PA) for prosjektet.

Forskning og utvikling (FoU) og investeringer

NSM skal utarbeide forslag til FoU- og investeringsprosjekter som godkjennes av Prosjektrådet for investeringer og FoU i NSM. Prosjektrådet skal ha overordnet styring og kontroll med gjennomføring av investerings- og FoU-prosjekter hos NSM, herunder godkjenne slike prosjekter. Gjennomføring og avslutning av godkjente FoU- og investeringsprosjekter skal rapporteres i RKR 1, RKR 2 og RKR 3/Årsrapport.

Tidsplan for prosjektrådsmøtene i 2016 er:

29. februar

19. mai

27. oktober

FD ga i 2013 ut en overordnet FoU-strategi for forsvarssektoren. I henhold til denne strategien skal FFI, FB, FSAN og NSM legge frem prosjektidéer til orientering i Forsvarets forskningsforum (F3). NSMs FoU-prosjekter godkjennes av prosjektrådet. Når FoU-prosjekter er avsluttet, skal resultater rapporteres i F3. F3 gjennomføres tre ganger i året, og NSM skal også delta når etaten ikke har egne FoU-prosjektidéer eller -resultater som legges frem.

13.2.2 Effektiv håndtering av sikkerhetstruende hendelser på nasjonalt nivå (L2)

Ingen særskilte oppdrag for 2016 ut over målbildet, jf vedlegg A 2.

13.2.3 Redusere samfunnets sårbarheter gjennom kontroll og tilsyn (L3)

Ingen særskilte oppdrag for 2016 ut over målbildet, jf vedlegg A 2.

13.2.4 Bedre IKT-sikkerheten i samfunnet (L4)

Rapportering om IKT-risikobildet

NSM skal utarbeide et helhetlig nasjonalt risikobilde, og identifisere og foreslå nasjonale tiltak og krav på området. Detaljer om innhold og avgrensninger avklares løpende i oppdragsdialog. Rapporten skal oversendes FD og JD innen 30. september 2016.

13.2.5 Sikre aktivitet i tråd med økonomiske ressurser (Ø1)

Økonomisk tildeling og rammer 2016

NSMs andel av forsvarssektorens utgiftsramme i 2016 er 253,9 mill. kroner. NSMs andel av inntektsrammen er 9.2 mill. kroner.

Alle økonomiske størrelser i kapittel 12 er angitt i 2016-kroner der annet ikke eksplisitt fremgår. Eventuelle endringer i gjennomføringsåret vil fremgå av vedlegg K.

NSM tildeles følgende i 2016:

Kapittel	Post	Utgiftsramme	Inntektsramme	Merknad
1723/4723	01	224 962	9 196	
1760	01	4 631		Sikkerhetsgodkjenning av informasjonssystemer
1760	01	1 737		FoU og investeringer
1760	45	22 556		FoU og investeringer
Totalt		253 896	9 182	

Tildelingen under kapittel 1760 kan kun forpliktes innenfor inneværende budsjettår. Ved behov for bestillingsfullmakter må disse fremmes FD.

Ifm. Stortingets behandling av Innst. 7 S (2015–2016) til Prop. 1 S (2015–2016) har FD fått fullmakt til benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under FD med unntak av inntekter fra militære bøter. NSM kan på den bakgrunn planlegge med bruk av

merinntekter ved refusjoner og salg av varer og tjenester med motsvarende merutgifter, på post 01. I tillegg kan NSM nytte inntekter for dekning av alle utgifter til inntektsservervelse – når dette er dokumentert og etter nærmere avtale med FD. Disponering av øvrige reelle merinntekter besluttet av FD.

Dersom NSM påtar seg å utføre tjenester for andre virksomheter ut over det som er fastsatt i IVB LTP, skal bruker som klar hovedregel betale for tjenesten, og disse tjenestene skal ikke gå på bekostning av oppdrag gitt i IVB. Hvis NSM selv skal foreslå nye tiltak i budsjettåret, skal finansieringsform være utredet på forhånd. Som utgangspunkt skal brukerne av tiltaket stå for finansiering.

Sikkerhetsgodkjenning av informasjonssystemer

Til dekning av NSMs kostnader knyttet til sikkerhetsgodkjenning av graderte informasjonssystemer i Forsvarets prosjekter, tildeles NSM 4.635 mill. kroner over kapittel 1760, post 01, jf. pkt 12.2.5. For dokumenterte utgifter knyttet til sikkerhetsgodkjenning som går ut over denne grunnfinansieringen, skal NSM fakturere Forsvaret. Sikkerhetsgodkjenning av informasjonssystemer for etater og virksomheter utenfor forsvarssektoren, skal i sin helhet brukerfinansieres.

Ved bruk av midlertidig sikkerhetsgodkjenning/brukstillatelser for sikkerhetsgraderte informasjons- og kommunikasjonssystemer i Forsvaret, skal FD konsulteres før eventuell godkjenning gis.

NSM skal innen 31. august 2016 evaluere størrelsen på gebyret for finansiering av sikkerhetsgodkjenning av informasjonssystemer for sivile aktører. Resultatet av evalueringen skal rapporteres i RKR 2.

13.2.6 Effektivisering og videreutvikling av NSM (I1)

Effektivisering

For overordnet omtale av gevinstrealisering vises det til pkt. 3.5 Økonomi.

Ut over avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform påligger det NSM et årlig effektiviseringskrav på 0,5 % av bevilgningen. Dette utgjør i 2016 1.0 mill. kroner i varige effektiviseringstiltak, jf. pkt. 3.5.2.2 Effektivisering. Det legges til grunn at disse frigjorte midlene beholdes på kapittel 1723 og omfordes til prioriterte områder.

Saksbehandlingstid sikkerhetsklareringer

NSM skal, innenfor gjeldende rammer, prioritere arbeidet med sikkerhetsklareringer slik at saksbehandlingstiden reduseres for å sikre bemanning i tråd med sektorens behov. Status rapporteres i RKR 1, 2 og 3.

Grunnsikring av IKT-systemer

NSM har utarbeidet en anbefaling om fire tiltak som bør implementeres for å beskytte IKT-systemer mot IKT-angrep:

1. Oppgrader maskin- og programvare
2. Installer sikkerhetsoppdateringer så fort som mulig
3. Ikke tildel sluttbrukere administratorrettigheter
4. Blokker kjøring av ikke-autoriserte programmer

I tråd med disse anbefalingene skal etatene i forsvarssektoren gjennomføre relevante tiltak. Når det gjelder anbefalingens første punkt, skal etatene påse at det foreligger planer for kontinuerlig oppdatering av programvare og oppgradering av maskinvare, samt påbegynne gjennomføring av tiltak.

Legge til rette for ny innretning for renholdstjenester

Forsvaret skal fra 1. mai 2016 anskaffe renholdstjenester for hele forsvarssektoren. NSM gis i oppdrag å gå i dialog med Forsvaret for å avklare praktiske forhold tilknyttet ny innretning på renholdstjenester i forsvarssektoren. Det vises til brev av 22. mai 2015.

13.2.7 Ledere som mobiliserer til gjennomføring (M1)

Ingen særskilte oppdrag for 2016 ut over målbildet, jf vedlegg A 2.

13.2.8 Riktig kompetanse til rett tid (M2)

Arbeidet med å kartlegge kompetanseområder som er viktigst for NSMs leveranser i fremtiden, og hva gapet er for disse kompetanseområdene i et kort og langt perspektiv, skal videreføres (fra tidligere vedlegg F).

Mulighetene for et felles arbeidsmarked på tvers i sektoren, med særlig vekt på karriereveier og stillingsutlysning, skal utredes. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren, ledet av FD.

13.2.9 Kultur for kontinuerlig forbedring (M3)

Arbeidet med å faktabasere HR-området gjennom å forbedre valg av og bruk av analyse av HR-data skal videreføres. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren og ledes av FFI.

13.2.10 Andre oppdrag

Det forutsettes at NSM skal bidra med ressurser og/eller innspill i relevante og løpende prosesser hvor det er naturlig at NSM er en bidragsyter.

Gi faglig råd og veiledning i forbindelse med ny langtidsplan for forsvarssektoren og kommende samfunnsikkerhetsmelding

NSM skal i 2016 gi innspill til departementene i forbindelse med arbeidet med ny langtidsplan for forsvarssektoren og ny melding om samfunnsikkerhet.

13.3 Styring og rapportering

Departementets oppfølging i virksomhetsåret baseres hovedsakelig på avviksrapportering. Generelle rapporteringskrav fremgår av kapittel 9.3. Særskilte rapporteringskrav for virksomhetsåret 2016 fremgår av ovenstående. Tidsfrister for 2016 er:

Dato	Innhold	Kommentar
4. april 2016	ESM 1: Regnskap 2015, Årsrapport og RKR 3 2015 Strategiseminar	Frist for forklaringer til statsregnskapet 2015 og evt. søknad om overføring av ubrukte midler fra 2015 er 25. januar 2016 Årsrapport 2015 og RKR 3 2015 - Rapporteringsperiode 1. januar - 31. desember 2015. Frist 19. februar 2016 Frist for innspill til RNB er 12. februar 2016
15. juni 2016	ESM 2: RKR 1 2016, Budsjett 2017	RKR 1 2016-Rapporteringsperiode 1. januar – 30. april 2016, frist 20. mai 2016 Frist for NSMs budsjettinnspill for 2017 er 8. april 2016
24. oktober 2016	ESM 3: RKR 2 2016, Behandling av foreløpig IVB 2017, Strategiseminar	RKR 2 2016 -Rapporteringsperiode 1. januar – 31. august 2016, frist 16. september 2016 Frist for innspill til omgruppering 2015 er 9. september 2016
5. desember 2016	ESM 4: PET IVB LTP kap 12 2017, Plangrunnlag 2018	
27. mars 2017	ESM 1: Regnskap 2016, Årsrapport og RKR 3 2016	Frist for forklaringer til statsregnskapet 2016 og evt. søknad om overføring av ubrukte midler fra 2016 er 27. januar 2017.

		Frist for innspill til RNB er 10. februar 2017. Rapporteringsfrist RKR 3 og for årsrapport er 17. februar 2017
--	--	---

13.3.1 Månedrappporter

Månedrappportene skal normalt sendes frem to uker etter månedens utløp, jf. pkt. 9.3.1.3.

13.3.2 Inspeksjon av NSM

FD vil gjennomføre en inspeksjon av NSMs virksomhet. Tema for inspeksjonen vil fastsettes av FD. Innhold og opplegg for inspeksjonen vil bli gjenstand for forutgående dialog mellom FD og NSM.

13.3.3 Presisering

Alle brev eller e-poster av betydning for etatsstyringen som sendes fra NSM til henholdsvis FD eller JD, skal også sendes som kopi til henholdsvis JD eller FD.

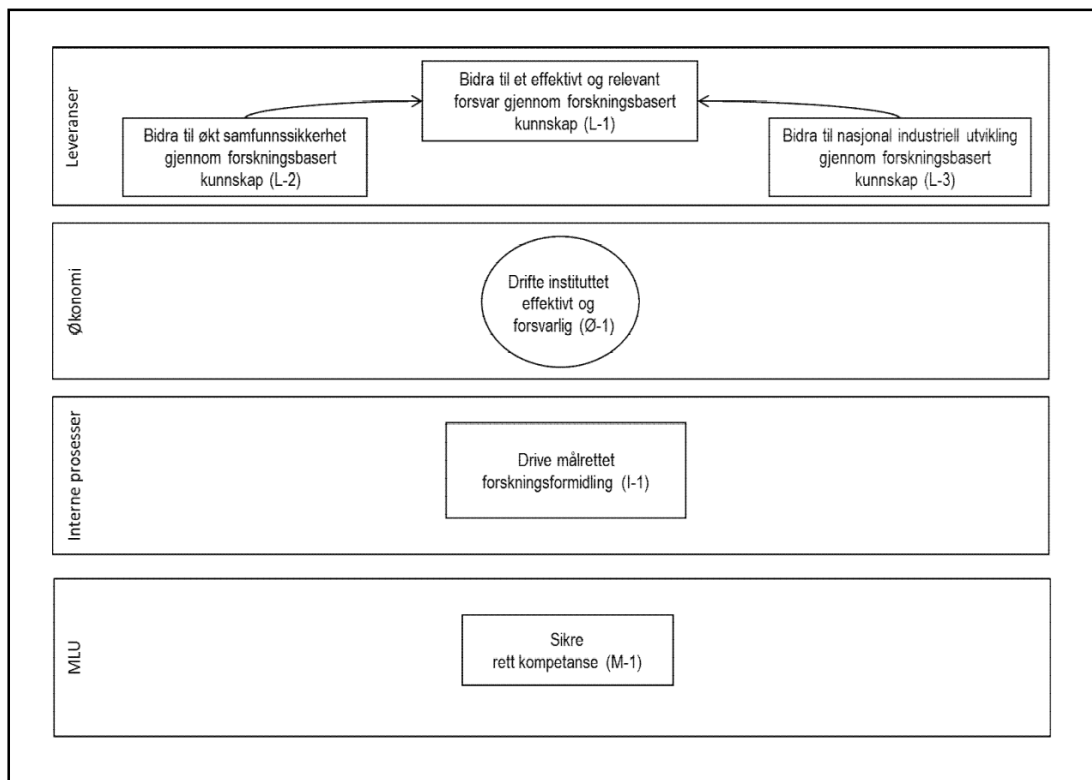
14. SPESIELT FOR GJENOMFØRINGSÅRET 2016 FOR FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT

14.1 Hovedprioriteter i 2016

FoU aktiviteten ved FFI skal i hovedsak være prosjektfinansiert, og gjennomføres etter oppdrag fra FD og FDs øvrige underlagte etater. Det vil bli en økning i FDs kjøp av strategisk forskning i 2016 i forhold til 2015. Derimot vil behovet for forskningsstøtte til materiellanskaffelser være lavere enn i 2015.

Hovedprioriteten for styreleder FFI i 2016 vil derfor bli å sikre rett fagkompetanse på instituttet i 2016, samtidig som den i størst mulig grad tilpasses forsvarssektorens fremtidige FoU-behov.

14.2 Målbildet og oppdrag

Styreleder FFI er ansvarlig for å nå målene som er gitt i målbildet for FFI i perioden 2013–2016. FFI skal planlegge, prioritere og gjennomføre sin aktivitet innenfor gitte rammer, slik at de fastsatte målene nås.

De enkelte strategiske mål i målbildet har underliggende styringsparametere og tiltak, jf. vedlegg A3. Styringsparameterne skal være en indikator på overordnet måloppnåelse og gi svar på om deler av målet er nådd eller om FFI er på vei til å nå målet. Tiltakene i målbildet er å anse som oppdrag som skal iverksettes. Det vil også gis særskilte oppdrag under de enkelte strategiske mål i dette kapitlet i IVB/LTP.

14.2.1 Bidra til et effektivt og relevant forsvar gjennom forskningsbasert kunnskap (L-1)

FFIs rolle som rådgiver for forsvarssektorens politiske og militære ledelse er viktig også i 2016, og det vil bli tilrettelagt for faste møter mellom AD FFI og politisk ledelse for å ivareta AD FFIs rolle som vitenskapelig rådgiver.

14.2.2 Bidra til økt samfunnssikkerhet gjennom forskningsbasert kunnskap (L-2)

Fortsett arbeidet med innsalg av FFIs kompetanse overfor sivile myndigheter med ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap.

14.2.3 Bidra til nasjonal industriell utvikling gjennom forskningsbasert kunnskap (L-3)

Ingen tillegg utover vedlegg A3.

14.2.4 Drifte instituttet effektivt og forsvarlig (Ø-1)

FFI er et forvaltningsorgan med særskilt fullmakt til bruttoføring av inntekter og utgifter utenfor statsbudsjettet, og skal som sådan følge reglementet for økonomistyring i staten og bestemmelser for økonomistyring i staten, med de presiseringer som følger av FIN R-106.

Tildelingen for 2016 er som vist i tabellen.

2016 kroner

1000 kroner

Kapittel	Post	Benevning	Tildeling
1716	51	Basisbevilgning	188 949763
1719	01	Drift av H U Sverdrup II	19 149134
1719	01	Drift av identifikasjonslaboratorium	7 671665

FDs kjøp av FoU av FFI for 2016 vil være som vist i tabellen:

IVB LTP (2013–2016), versjon 19.0

2016 kroner

1000 kroner

Kapittel	Post	Benevning	Tildeling
1760	45	Strategiske FoU-midler	165 396
1760	45	Innovasjonsmidler	10 634
1700	01	Forvaltningsoppdrag FD	20 500

For planleggingsformål kan FFI ta utgangspunkt i at FD vil gi oppdrag i inntil størrelsesorden gitt i tabellen under for kap. 1760 post 45 *Forprosjekteringsmidler* og *Forsknings-, materiell- og utviklingsstøtte* for årene 2016 og 2017.

2016 kroner

1000 kroner

År	Forprosjekteringsmidler	Forsknings-, materiell- og utviklingsstøtte
2016	85 mill. kr	22,5 mill. kr
2017	85 mill. kr	22,5 mill. kr

Tallene i tabellen viser antatt nivå tilgjengelig for FFI-aktiviteter i 2016 og 2017. Tallene inkluderer alle typer FFI-aktiviteter som finansieres over de nevnte postene. Omfanget av oppdrag som finansieres av forprosjektmidler vil variere i takt med behovet for støtte fra FFI og fremdriften i porteføljen av investeringsprosjekter i tidligfasen. FFI kan ikke forvente at beløpet blir høyere enn antydnet i tabellen.

FDs ramme for deltakelse i EDAs programmer for 2016 er som vist i tabellen:

2016 kroner

1000 kroner

Kapittel	Post	Benevning	Tildeling
1760	45	EDA-midler	35 000

FFI er delegert forvaltningen av disse midlene i 2016, og fakturerer FD for faktiske utgifter og medgått arbeidstid.

14.2.4.1 Basisbevilgning

Departementet utbetaler basisbevilgningen i fire rater pr. 2. januar, 1. april, 1. juli og 1. oktober 2016, jf. FIN R-111, pkt. 3.1, 6. avsnitt.

14.2.4.2 Drift av MS HU Sverdrup II

Driften av MS HU Sverdrup II finansieres over kapittel 1719 post 01. Finansieringen skal dekke drift og vedlikehold av fartøyet, herunder kostnader til leie av det faste mannskapet, og utbetales i fire rater pr. 2. januar, 1. april, 1. juli og 1. oktober 2015. FFI ivaretar driften på vegne av FD og vil for leie av faste mannskaper viderefakturere merverdiavgiften til FD, jf. FIN R-116.

14.2.4.3 Forvaltningsoppdrag for FD

Forvaltningsoppdrag er i 2016 planlagt til 20,500 mill. kroner, og fordeles som følger:

<u>Prosjekter (godkjente)</u>		
1291	Støtte til etablering av industrisamarbeid	3 457 000
1292	Støtte til næringsstrategi	2 937 000
1299	Støtte til forsvarrets langtidsplanlegging	3 200 000
1308	Kostnadseffektiv drift av Forsvaret	1 000 000
1315	Strategiske kostnadsanalyser IV	5 750 000
<u>Oppdrag (godkjente)</u>		
3950	Nato STO- og STB-møter	1 570 000
3951	ANNC	166 000
3928	Kompetanse og personell	1 300 000
3993	Munition safety information analysis center, inkl. medl. kontingent	1 120 000
Sum		20 500 000

Innhold, omfang og leveranser for forvaltningsoppdragene er spesifisert i de respektive prosjektavtalene og oppdragsavtalene. Disse endres og oppdateres ved behov, og forpliktes for ett år av gangen.

I tillegg skal FFI holde Forsvarssektorens miljødatabase (MDB) kontinuerlig oppdatert i henhold til prosjektavtalen, senest ved hver tertialrapport og 31. januar påfølgende år.

14.2.4.4 Fullmakt

FFI gis fullmakt til å ha økonomiske forpliktelser på inntil 60 mill. kroner pr. 31. desember 2016 utover det som dekkes av egne avsetninger.

14.2.4.5 Rapporteringskrav til statsregnskapet

FFI skal hver måned sende likvidrapport til statsregnskapet, jf. FIN R-106, pkt. 8. Rapporten sendes Direktoratet for økonomiforvaltning med gjenpart til FD innen den 15. i etterfølgende måned.

14.2.4.6 Renhold

Forsvaret skal fra 1. mai 2016 anskaffe renholdstjenester for hele forsvarssektoren. Grunnet sikkerhets- og hensiktsmessighetsvurderinger holdes FFIs lokaler på Kjeller i utgangspunktet utenfor ordningen, med unntak av arealer som allerede vaskes av sivile aktører, og når det er behov for å kjøpe eksterne renholdstjenester på areal som i utgangspunktet vaskes av egne ansatte. For FFIs lokaler i Horten vil den nye ordningen gjelde fullt ut. FFI gis i oppdrag om å gå i dialog med Forsvaret for å avklare praktiske forhold tilknyttet ny innretning på renholdstjenestene i forsvarssektoren. Det vises videre til brev av 22. mai 2015.

14.2.4.7 Grunnsikring av IKT-systemer

NSM har utarbeidet en anbefaling om fire tiltak som bør implementeres for å beskytte IKT-systemer mot IKT-angrep:

1. Oppgrader maskin- og programvare
2. Installer sikkerhetsoppdateringer så fort som mulig
3. Ikke tildel sluttbrukere administratorrettigheter
4. Blokker kjøring av ikke-autoriserte programmer

I tråd med disse anbefalingene skal etatene i forsvarssektoren gjennomføre relevante tiltak. Når det gjelder anbefalingens første punkt, skal etatene påse at det foreligger planer for kontinuerlig oppdatering av programvare og oppgradering av maskinvare, samt påbegynne gjennomføring av tiltak.

14.2.4.8 Anmodninger om sikkerhetsklareringer

Enhver anmodning om sikkerhetsklarering skal være basert på et reelt klareringsbehov, og klareringsnivået skal ikke settes høyere enn det er grunnlag for. FFI skal påse at anmodende myndighet i klareringssaker etterfølger de krav til behovsprøving og begrunnelse sikkerhetsloven stiller ifm. anmodning om sikkerhetsklarering.

14.3 Drive målrettet forskningsformidling (I-1)

Ingen tillegg utover vedlegg A3

14.4 HR-relaterte oppdrag

Oppdragene for 2016 er utledet av sektorens HR-strategi og Meld. St.14 (2012 – 2013) «Kompetanse for en ny tid». Føringerne for FFIs HR-arbeid er lagt inn i punkt 3.10 *Personell, kompetanse og ledelse*. HR-oppgavene med frist og rapportering er å finne nedenfor og i kapittel 9 *Sentrale prosesser og rapporteringskrav*. FFI skal i 2016 operasjonalisere forsvarssektorens HR-strategi i handlingsplaner.

FFI skal også gjennomføre følgende oppdrag i 2015:

Ledere som mobiliserer til gjennomføring (M1)

- Sikre at FFIs lederkrav brukes aktivt og har reell betydning ved a) rekruttering og disponering av ledere og ved b) evaluering av ledere.

Riktig kompetanse til rett tid (M2)

- Bidra med hospiteringsplasser og hospitanter til sektorfelles hospiteringsordning. Målet er minimum 10 hospitanter totalt for hospitering i og utenfor sektoren. Kritiske kompetanseområder skal prioriteres.
- Videreføre arbeidet med å kartlegge hvilke kompetanse som er viktigst for FFIs leveranser i fremtiden, og hva gapet er for disse kompetanseområdene i et kort og langt perspektiv
- Utrede mulighetene for et felles arbeidsmarked på tvers med særlig vekt på karriereveier og stillingsutlysning. Oppdraget skal løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren, ledet av FD.

Kultur for kontinuerlig forbedring (M3)

- Videreføre arbeidet med å faktabasere HR-området gjennom å forbedre valg av, bruk av og analyse av HR-data. Oppdraget løses i samarbeid med øvrige virksomheter i sektoren, og ledes av FFI.

14.4 Styring og rapportering

Tidsplan for møter og rapporteringsfrister for 2016 er:

Dato	Innhold	Kommentar
15. mars 2016	Årsrapport for 2015	Inkludert RKR 3 for 2015
8. april 2016	Budsjett for 2017	
12. april 2016	Årsmøte	Start 16.30 med påfølgende middag

IVB LTP (2013–2016), versjon 19.0

26. mai 2016	RKR 1 for 2016	
16.2. juni 2016	Etatsstyringsmøte nr. 1	FD, kl. ~~13.30~~ 14.00 – 15.30
21. sep. 2015	Styreseminar	På Kjeller, kl. 12 – 14.30
29. sep. 2016	RKR 2 for 2016	
12. oktober 2016	Etatsstyringsmøte nr. 2	FD, kl. 13.30 – 15
16. desember 2016	IVB LTP for 2017, plangrunnlag 2018	

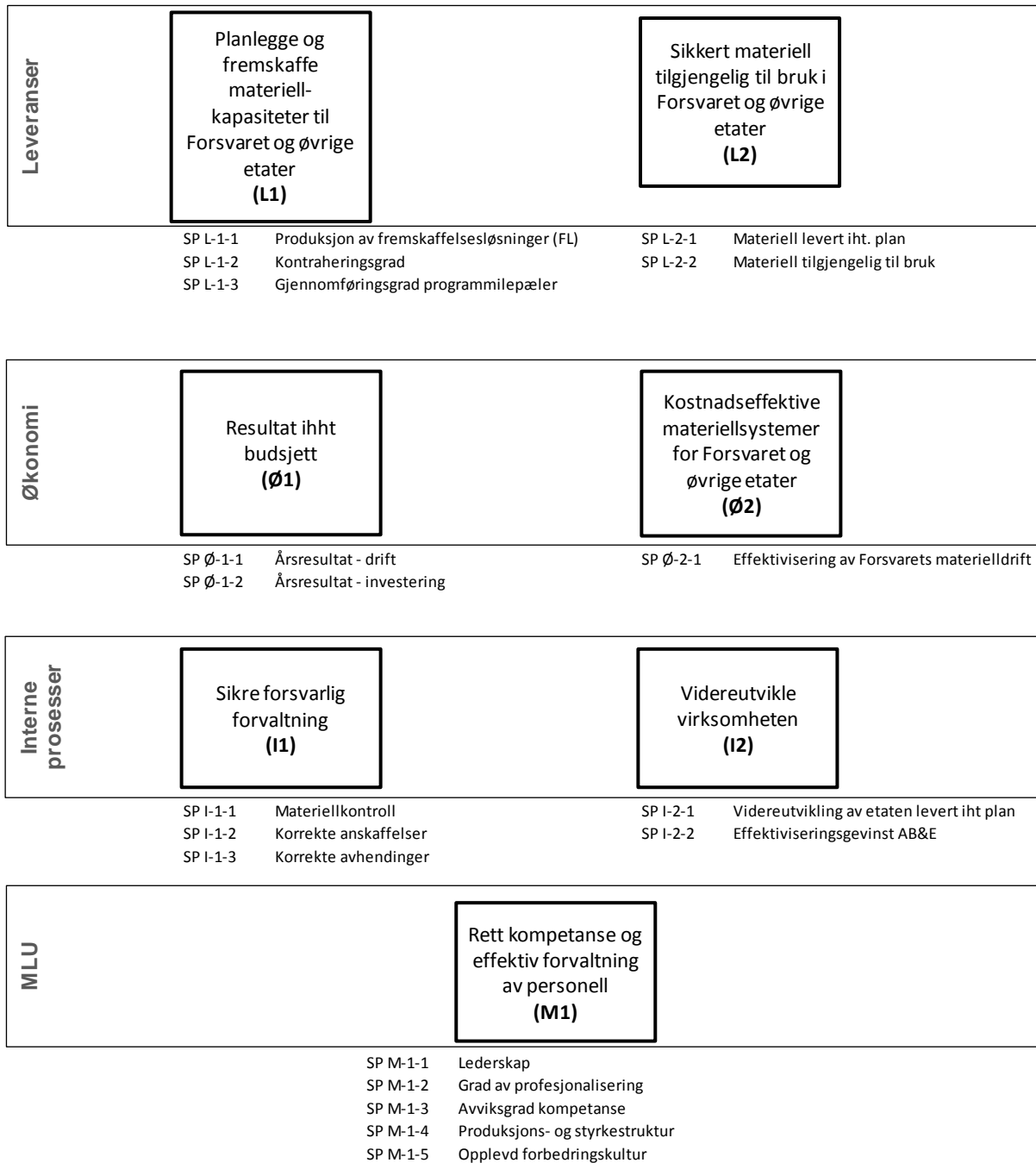
I RKR skal FFI også rapportere på hvilke samarbeidsprosjekter med industrien som avsluttes og forventet utbetaling inneværende og påfølgende tertial.

15. SPESIELT FOR GJENNOMFØRINGSÅRET FOR FORSVARSMATERIELL

Iverksettingsbrevet gir mål, oppdrag og økonomisk tildeling til Forsvarsmateriell. Direktør Forsvarsmateriell er ansvarlig for å gjennomføre virksomheten i overensstemmelse med departementets føringer og tildeling. Status, avvik, risiko og tiltak (SART) for å håndtere avvik i gjennomføringen inngår i etatsstyringen gjennom året. Det strategiske målbildet for Forsvarsmateriell utgjør et viktig rammeverk for FDs etatsstyring. Forsvarsmateriell skal formelt rapportere status for de enkelte mål i etatsstyringsmøtene, jf. Instruks for økonomi- og virksomhetsstyring i forsvarssektoren (Instruksen). Målbildet for Forsvarsmateriell er nyetablert. Flere av styringsparameterne som er lagt inn i målbildet er nye og vil måtte videreutvikles i løpet av 2016, etter hvert som en høster erfaring i etatsstyringen.

I dette kapitlet, som er strukturert etter målbildet i vedlegg A4, får Forsvarsmateriell tildelt midler for 2016, jf. tildelingstabell i punkt 15.3 (tabell 1), samt mottar særskilte føringer for 2016.

Figur 6 Målbilde for Forsvarsmateriell

15.1 Planlegge og fremskaffe materiellkapasiteter til Forsvaret og øvrige etater (L1)

15.1.1 Investeringer

Forsvarsmateriell har ansvaret for produksjon av beslutningsdokumentet «Fremskaffelsesløsning» (FL), og utarbeidelsen skal skje i samarbeid med Forsvaret som identifiserer behov og krav.

Det skal leveres usignerte fremskaffelsesløsninger (UFL) i 2016 iht. plan for ferdigstillelse av fremskaffelsesløsninger, jf. vedlegg D (IVB LTP 2013-2016).

Perspektivplan for materiell (PPM) inneholder de prioriterte prosjektene som skal gjennomføres. Styrende dokumenter for gjennomføringen av prosjektene er oppdrag om å utarbeide fremskaffelsesløsning (OFL), gjennomføringsoppdrag (GO), og presiseringer, endringer og tillegg (PET) for det enkelte prosjekt.

Forsvarsmateriell skal rapportere status i investeringsprosjektene i Programledelsesmøtene (PLM) i programområdene, for tidligfasen og gjennomføringsfasen inkl. overføring til drift. FD avholder 4 – 6 PLM i året. Prosjektideer presenteres i PLM, som eventuelt gir sitt tilsluttende råd før det sendes til FD.

Gjennomføringen av investeringer skal forbedres gjennom ulike tiltak på de forskjellige beslutningsnivåene i Forsvaret og Forsvarsmateriell. Forsvarsmateriell skal sette fokus på å redusere gjennomføringstiden i prosjektene, slik at omsetningsevnen (personell og kompetanse) og tildelte investeringsmidler utnyttes optimalt.

Forsvarsmateriell skal støtte LOS-programmet og kampflyprogrammet for å bidra til at disse programmene når sine mål.

Forsvarsmateriell skal støtte LOS-programmet i henhold til «Bestemmelser for innføringen av FIF i Forsvaret», 15. september 2011 (se bl.a. pkt. 4.3.4.5 a og b).

15.1.2 Kampflyprogrammet

Forsvarsmateriell skal støtte kampflyprogrammet innenfor følgende:

- I. Forsvarsmateriell skal videreføre arbeidet med anskaffelse og innfasing av F-35. Dette skal skje i tråd med de føringer FD har gitt for ansvarsfordeling knyttet til F-35.
- II. Støtte videreutvikling av multinasjonal og nasjonal ytelsesbasert logistikk-løsning for F-35-våpensystem innenfor eget ansvarsområde.
- III. Følge opp og videreutvikle etablerte mottaksprosedyrer og -planer for F-35 med tilhørende tilleggsutstyr og tjenester innenfor eget ansvarsområde.
- IV. Støtte JSM- og APEX-utviklingen med tilhørende kvalifisering og integrasjon innen eget ansvarsområde
- V. Støtte Forsvarets F-35-etablering (*Site Activation Task Force/SATAF*) på ny kampflybase på Ørland innenfor eget ansvarsområde.

- VI. Støtte Luftforsvaret i etableringen av logistikkoperasjonssenter (*Logistics Operations Centre/LOC*) på Ørland innenfor eget ansvarsområde.

15.2 Sikkert materiell tilgjengelig til bruk i Forsvaret og øvrige etater (L2)

15.2.1 Eierskapsforvaltning

Forsvarsmateriell skal ha ansvaret for eierskapsforvaltningen av Forsvarets materiellsystemer gjennom hele livsløpet. Materiellet skal, i samarbeid med Forsvaret, forvaltes på en effektiv og forsvarlig måte i hele levetiden med fokus på ytelse, teknisk tilgjengelighet og sikkerhet i henhold til lover, bestemmelser og normer, jf. FDs retningslinjer for materiellforvaltning i forsvarssektoren, og retningslinjer for logistikkvirksomheten i forsvarssektoren (vedlegg A Definisjoner).

Evnen til å forvalte materiellet i et levetidsperspektiv skal styrkes. Dette innebærer en utvikling og forbedring av prosesser, målrettet kompetansebygging, konsentrasjon av virksomhet og ytterligere fokus mot investeringsprosessen, effektiv drift og forvaltning av materiellsystemene.

15.3 Resultat iht. budsjett (Ø1)

Direktør Forsvarsmateriell har ansvaret for at samlet aktivitet i Forsvarsmateriell kontinuerlig tilpasses tildelte budsjettammer for understøttelse av vedtatt (materiell) struktur, i denne rekkefølge. Ved behov skal utgiftsreducerende tiltak iverksettes innenfor eget ansvarsområde. Hvis direktøren gjennom budsjettåret likevel finner det nødvendig å anmode om nye eller endrede rammer innenfor deler av sitt ansvarsområde, skal slike anmodninger alltid understøttes med alternative inndekningsmåter, med tilhørende konsekvensbeskrivelser. Forslag til tiltak utenfor direktørens fullmakter fremmes FD for godkjenning.

Forsvarsmateriell tildeles ved dette en utgiftsramme på 12 917 977 mill. kroner, som vist i tabellen under.

Alle økonomiske størrelser er angitt i 2016-kroner der annet ikke eksplisitt fremgår. Tildelingene under er kun Forsvarsmateriells tildelinger og viser ikke sektorens totale tildelinger. Eventuelle endringer i gjennomføringsåret fremgår av vedlegg

(i 1000 kr)

Kapittel	Post	Utgiftsramme	Inntektsramme
1760	01	1 248 087	29 085
1760	44	56 296	
1760	45	4 353 711	
1760/4760	48	71 500	71 536
1760	75	87 549	
1761	01	151 919	
1761	45	6 948 915	
Totalt		12 917 977	100 621

Tabell 16 Budsjetttrammer 2016 - til Forsvarsmateriell

Forsvaret skal blant annet støtte Forsvarsmateriell med arkivtjenester gjennom Forsvarets arkivtjeneste (ATJ), forvaltningstjenester gjennom Forsvarets lønnsadministrasjon (FLA) og regnskap gjennom Forsvarets regnskapsavdeling (FRA). Forsvarsmateriell vil ha felles IKT-løsninger med Forsvaret. Drift av disse systemene skal ivaretas av Forsvaret.

Samhandlingsavtaler mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell skal utvikles for å regulere disse, og andre forhold.

Forsvarsmateriell vil være en integrert del av Forsvarets regnskap fra 1. januar 2016 (se pkt. 15.8).

15.3.1 Merinntektsfullmakt

Ifm. Stortingets behandling av Innst. 7 (2015–2016) til Prop. 1 S (2015–2016) har Forsvarsdepartementet fått fullmakt til benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet med unntak av inntekter fra militære bøter. Merinntekter defineres som inntekter utover inntektsrammen.

Forsvarsmateriell kan på den bakgrunn planlegge med bruk av merinntekter ved refusjoner og salg av varer og tjenester med motsvarende merutgifter, på postene 01, 15, 16, 17 og 18 under kap. 1760 og kap. 1761.

Merinntekter fra salg av materiell med vesentlig verdi kan, etter avtale med FD, benyttes med inntil 75 prosent, til materiellinvesteringer. I tillegg kan Forsvarsmateriell nytte inntekter for dekning av alle utgifter til inntektservervelse – når dette er dokumentert og etter nærmere avtale med FD. Disponering av øvrige reelle merinntekter besluttet av FD. Dokumenterte og påkrevde salgskostninger knyttet til salg av materiell skal trekkes fra

salgsinntekter, før det overskytende inntektsføres under kap. 4760, post 45. Prognoser for reelle merinntekter skal rapporteres månedlig sammen med regnskapet.

15.3.2 Bestillingsfullmakter

Forsvarsdepartementet gir med dette Forsvarsmateriell fullmakt til i 2016 å foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger for 2016, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gjeldende forpliktelser, inkludert merverdiavgift, ikke overstiger følgende beløp:

Bestillingsfullmakter	Kap.	Post	Mill. kr.
Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	1760		
Driftsutgifter		01	100
Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel		44	80
Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold		45	16 900
Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel		48	165
Nye kampfly med baseløsning	1761		
Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold		45	30 245

Tabell 17 Bestillingsfullmakter 2016

15.4 Kostnadseffektive materiellsystemer for Forsvaret og øvrige etater (Ø2)

Forsvaret og Forsvarsmateriell skal iht. forutsetningene i langtidsplanen i planperioden 2013–2016 frigjøre minimum 640 mill. 2012-kroner til høyere prioritert virksomhet gjennom varige effektiviseringstiltak. I 2016 videreføres effektiviseringsarbeidet, og det er budsjettert med at Forsvarsmateriell ivaretar effektiviseringskrav for 70,000 mill. 2015-kroner i 2016. De tiltak som Forsvarsmateriell er forutsatt å iverksette, skal frigjøre midler innenfor materielldrift i forsvarsgrenene. Fordelingen av effektivitetskravet vil bli arbeidet videre med i Forsvarsmateriell og Forsvaret. Nødvendige justeringer vil bli foretatt i RNB eller omgrupperingen for 2016.

Avbyråkratiserings- og effektivitetsreformen i statlig sektor omfatter Forsvarsmateriell med 7,9-7,5 mill. kroner i 2016. Forsvarsmateriell er en av premissleverandørene i logistikkprosessene og skal ha en viktig rolle i det videre fornyings- og forbedringsarbeidet.

Forsvarsmateriell skal sørge for at Forsvarets behov for logistikk- og forvaltningstjenester som kan dekkes gjennom samarbeid med næringslivet, andre offentlige aktører, og med andre land, skal styrkes på områder der effekten bidrar til å gi økt operativ evne og lavere totalkostnader.

15.4.1 Tilrettelegging for effektiv forsyning

Forsvaret har gjennomgående totalansvar for forsyningstjenester til Forsvaret. Forsvarsmateriell skal sørge for at bestemmelser angående de tekniske og merkantile forhold for materiellsystemer og reservedeler er oppdatert, slik at Forsvarets forsyningsvirksomhet kan gjøres mest mulig effektivt.

15.4.2 Tilrettelegging for effektivt vedlikehold

Som fagmyndighet materiell, skal Forsvarsmateriell fastsette krav og angi faglige rammer for materiellsystemene i Forsvaret, og utgi bestemmelser for vedlikehold av materiellet. Forsvarsmateriell gir ved behov ut materielltekniske ordre, for å gjøre endringer/forbedringer på materiellet.

Forsvarsmateriell skal bidra til å sikre en fremtidsrettet balanse mellom hva Forsvaret skal gjøre selv på egne verksteder, og hva andre aktører skal gjøre tilknyttet den samlede vedlikeholdskapasiteten, f.eks. flernasjonalt samarbeid og formålstjenlig samarbeid med næringsliv og andre offentlige aktører.

15.4.3 Materiellavhending

Forsvarsmateriell har ansvaret for avhending av materiell og materiellsystemer, og skal påse at det påløper minst mulig kostnader for staten, jf. retningslinjer for materiellforvaltning.

Materiell som utrangeres, overføres til Forsvarsmateriell (materiellregnskap) som har ansvaret for avhendingen.

Der enkeltgjenstander i form av ødelagt og utslitt materiell utrangeres fra Forsvaret og øvrige etater, kan disse stå for kassasjonen etter oppdrag fra Forsvarsmateriell.

15.5 Sikre forsvarlig forvaltning (I1)

Arbeidet med forsvarlig forvaltning og intern kontroll skal videreføres i 2016. Vesentlige merknader fra Riksrevisjonen skal unngås.

Forsvarsmateriell skal forvalte eget materiell, og utføre materiellkontroller av prosjektmateriell, test og utviklingsmateriell.

Forsvarsmateriell skal utgi og vedlikeholde bestemmelser for materiell som overføres til bruker i forsvarssektoren, som grunnlag for forsvarlig forvaltning av materiellet i driftsfasen.

Forsvarsmateriell skal sørge for at anskaffelser i Forsvarsmateriell gjennomføres iht. lover og retningslinjer for anskaffelser i Staten og Forsvaret.

Forsvarsmateriell skal sørge for at avhending av materiell gjennomføres iht. retningslinjer for forsvars- og sikkerhetsmateriell, og det som bestemmes av FD for den enkelte avhendingssak.

Forsvarsmateriell skal støtte forsvarssjefen i å foreta en historisk gjennomgang av avhendingsaker i perioden 2002-2015, jf oppdragsbeskrivelse som er gitt i pkt 11.3.8. Støtten gis av personell som besitter nødvendig historisk og faglig kompetanse i en slik gjennomgang.

Forsvarsmateriell skal ha særlig vekt på utvikling av etatens verdier og etiske plattform. Forsvarsmateriell skal sikre høy bevissthet om etikk og integritet knyttet til anskaffelser og kontakt med leverandører, samt sørge for at verdigrunnlaget for forsvarssektoren er alminnelig kjent og etterlevd i Forsvarsmateriells organisasjon.

NSM har utarbeidet en anbefaling om fire tiltak som bør implementeres for å beskytte IKT-systemer mot IKT-angrep:

1. Oppgrader maskin- og programvare
2. Installer sikkerhetsoppdateringer så fort som mulig
3. Ikke tildel sluttbrukere administratorrettigheter
4. Blokker kjøring av ikke-autoriserte programmer

I tråd med disse anbefalingene skal etatene i forsvarssektoren gjennomføre relevante tiltak. Når det gjelder anbefalingens første punkt, skal etatene påse at det foreligger planer for kontinuerlig oppdatering av programvare og oppgradering av maskinvare, samt påbegynne gjennomføring av tiltak.

Anmodninger om sikkerhetsklareringer

Enhver anmodning om sikkerhetsklarering skal være basert på et reelt klareringsbehov, og klareringsnivået skal ikke settes høyere enn det er grunnlag for. Forsvarsmateriell skal påse at anmodende myndighet i klareringssaker etterfølger de krav til behovsprøving og begrunnelse sikkerhetsloven stiller ifm. anmodning om sikkerhetsklarering.

15.6 Videreutvikle virksomheten (I2)

Forsvarsmateriell skal arbeide med effektivisering slik at organisasjonens kvalitet og leveringsevne ytterligere forbedres. Effektiviseringen skal bl.a. gjøres gjennom modernisering og skal foregå kontinuerlig og gjennomgående.

Videreutviklingen av Forsvarsmateriell skal også knyttes til oppfølgingen av McKinsey-rapporten. Hensikten er å legge til rette for en strukturert og helhetlig effektivisering innenfor hele investeringsområdet.

I opprettelsen av Forsvarsmateriell er IKT-området behandlet spesielt, og Forsvarsmateriell skal være aktiv i den videre utviklingen av IKT-området i forsvarssektoren.

I 2016 skal Forsvarsmateriell ha fokus på utvikling og tilpasning for å bli funksjonsdyktig. Forsvarsmateriell skal videre foreta tilpasninger av organisasjonen mot ønsket organisasjonsstruktur for effektiv oppgaveløsning.

Innen 1. mai 2016 skal Forsvarsmateriell presentere for FD en plan for utviklingen og tilpasningen av Forsvarsmateriell i fase 2. Denne skal ses i sammenheng med planen for kompetanseutvikling, effektivisering og optimalisering fra 2017 og utover i fase 3, som skal presenteres for FD 1. oktober 2016.

15.7 Rett kompetanse og effektiv forvaltning av personell (M1)

Forsvarsmateriell skal ha en god arbeidsgiverpolitikk innenfor rammen av statlige virksomheter.

Forsvarsmateriell skal:

- Etablere en tydelig og helhetlig plan for kompetanseutvikling.
- Sørge for å ha rett kompetanse tilpasset organisasjonens faglige ansvar, oppdrag og oppgaver.
- Sørge for effektiv forvaltning av personell og personellressurser som understøtter en kontinuerlig forbedring av leveransene.
- I samarbeid med Forsvaret, sørge for at militært tjenestegjørende befall får ivaretatt utdanningsbehovet for en videre tjeneste og karriere i Forsvaret.
- Sørge for kompetanseutvikling og kompetanseheving av personellet innenfor organisasjonens faglige ansvarsområde, herunder også lederutvikling.
- Ivareta HMS-aktiviteter innenfor rammen av system for sikkerhetsstyring.

15.8 Styring og rapportering

Departementets oppfølging i virksomhetsåret baseres hovedsakelig på avviksrapporing. Generelle rapporteringskrav fremgår av kapittel 10. Særskilte rapporteringskrav for virksomhetsåret 2016 fremgår av nedenstående. Tidsfrister for 2016 er:

ESM	Forsvarsmateriell leveranse	Forsvarsmateriell leveransefrist	Merknad
	Innspill til revidert nasjonalbudsjett	Fredag 12. februar 2016	
(ESM 1) Gj.føres ikke i 2016		26. februar 2016 (Forsvarets frist)	Gi støtte til Forsvaret i utarbeidelsen av FÅR og RKR 3. (spesielt for 2016)
ESM 2 (ESM 3) Slått sammen i 2016.	RKR 1 2016	Onsdag 1. juni 2016	ESM tirsdag 14. jun. 2016 behandler: – RKR 1 for 1. jan.- 30. apr. – Budsjettforslag 2017
	Budsjettinnspill 2017	Onsdag 4. mai 2016 (kl. 1200)	
ESM 4	RKR 2 2016	Fredag 7. okt. 2016	ESM tirsdag 25. okt. 2016 behandler: – RKR 2 for 1. jan. - 31. aug. – Omgruppering 2016
	Omgruppering 2016	Fredag 9. sep. 2016	
	Innspill til Plangrunnlag 2018	Fredag 14.okt.2016	
ESM 5			ESM tirsdag 13. des.2016 behandler: – Forsvarsmateriell sitt iverksettelsesbrev for 2017 – Plangrunnlag og budsjettprosessen for påfølgende år – Foreløpig regnskap for innværende år
(2017)	Forklaring til statsregnskapet	Fredag 3. feb. 2017	
	Overføring av midler fra 2016	Fredag 3. feb. 2017	
	Innspill til revidert nasjonalbudsjett	Fredag 10. februar 2017	
ESM 1	RKR 3 2016	Fredag 24. feb. 2017	ESM onsdag 29. mars 2017 behandler:
(2017)	Årsrapport 2016	Fredag 24. feb. 2017	

			– RKR3 for 2016 – Årsrapport 2016
--	--	--	--------------------------------------

Forsvarsmateriells årsrapport

Forsvarsmateriell utarbeider egen årsrapport, se nedenfor. Forsvarsmateriells årsrapport for 2016 skal fremsendes departementet som et separat dokument - samtidig med RKR nr. 3. Begge dokument vil bli behandlet på ESM 29. mars 2017. Forsvarsmateriell skal utarbeide en årsrapport på de forhold som skal inngå som en del av Forsvarets årsrapport.

Vi viser også til øvrige deler av IVB, og spesielt kap. 3 Gjennomføring og kap. 10 Sentrale prosesser og rapporteringskrav.

Forsvarsmateriells regnskap

Forsvarsmateriell etableres 1. januar 2016. Forsvarsmateriell skal støttes av Forsvarets integrerte logistikksystem FIF 3.0.

Dette innebærer at Forsvarsmateriell skal benytte FIF 3.0 i sitt regnskap og benytte tjenester fra Forsvarets regnskapsavdeling (FRA), Forsvarets lønnsadministrasjon (FLA) samt Forsvarets arkivtjeneste. I tillegg skal Forsvarsmateriell benytte Fisbasis.

Siden funksjonaliteten i FIF 3.0 foreløpig kun tilrettelegger for én firmakode legges det opp til en midlertidig ordning for 2016 og 2017, ved at Forsvarsmateriell teknisk tilknyttes Forsvaret frem til FIF 3.0 blir etablert med flere firmakoder.

Avklaring av ansvar, roller og myndighet mellom forsvarssjefen og direktør Forsvarsmateriell:

- Forsvarsmateriell styres av departementet og tilknyttes teknisk til FIF 3.0 i Forsvaret
- Forsvarsmateriell benytter Forsvarets regnskapssystem i FIF 3.0 og vil være en integrert del av dette
- Direktør Forsvarsmateriell er ansvarlig ovenfor Forsvarsdepartementet for de økonomiske midlene som er stilt til disposisjon for Forsvarsmateriell, og disponeringen av disse midlene
- Direktør Forsvarsmateriell er ansvarlig for å holde forsvarssjefen informert om den økonomiske status i Forsvarsmateriell gjennom den månedlige økonomiske rapporteringen til departementet
- Direktør Forsvarsmateriell er ansvarlig for å holde forsvarssjefen orientert om den regnskapsmessige status i Forsvarsmateriell, og om alle forhold som kan føre til feil eller mangelfull regnskapsrapportering

- Forsvarssjefen har myndighet til å instruere direktør Forsvarsmateriell med hensyn til krav og retningslinjer som stilles på økonomiområdet når det gjelder posteringsrutiner, regnskap og FIF-relaterte rutiner. Som eksempel nevnes omposteringsrutiner, frister for prognosesetting og årsregnskapsrutiner
- Forsvarssjefen har myndighet til å instruere direktør Forsvarsmateriell i forhold som er nødvendige for riktig regnskapsføring samt rapportering av lønn og lønnsopplysningspliktige ytelser, merverdiavgiftsregnskap, informasjon til skatteoppkrever, Statens Pensjonskasse og Arbeids- og velferdsetaten på vegne av begge etatene.
- Forsvarssjefen har ansvar for å avlegge felles årsregnskap til statsregnskapet og årsrapport for Forsvaret og Forsvarsmateriell til Forsvarsdepartementet.
- Direktør Forsvarsmateriell skal utarbeide egen årsrapport som skal inngå som en del av Forsvarets årsrapport.
- Direktør Forsvarsmateriell står ansvarlig ovenfor Forsvarsdepartementet for Forsvarsmateriells del av forsvarssjefens årsregnskap og årsrapport.
- Forsvarssjef står ikke ansvarlig for Forsvarsmateriells del av årsrapporten og årsregnskapet.

Det vises for øvrig til Instruksen.

16. VEDLEGGSLISTE

- Vedlegg A: Mål-, resultat- og risikostyring for Forsvaret
- Vedlegg A1: Mål-, resultat- og risikostyring for FB
- Vedlegg A2: Mål-, resultat- og risikostyring for NSM [BEGRENSET]
- Vedlegg A3: Mål-, resultat- og risikostyring for FFI
- Vedlegg B1: Operativ ambisjon [BEGRENSET]
- Vedlegg B2: Klartider [KONFIDENSIELT]
- Vedlegg B2-1: Planrammer klartider [KONFIDENSIELT]
- Vedlegg C: Perspektivplan organisasjon ~~Strukturutviklingsplan~~ [BEGRENSET]
- Vedlegg D: Materiell [BEGRENSET]
- Vedlegg E: Eiendom, bygg og anlegg [FORTROLIG]
- Vedlegg E1: Godkjente prosjekter [UNNTATT OFFENTLIGHET]
- Vedlegg E2: Planlagte prosjekter [UNNTATT OFFENTLIGHET]
- Vedlegg E3: Ekstraordinære vedlikeholdstiltak kap 1710 post 46 [UNNTATT OFFENTLIGHET]
- Vedlegg E4: Baseløsning kampfly [UNNTATT OFFENTLIGHET]
- Vedlegg E5: Planforutsetninger for EBA til F-35 [BEGRENSET]
- ~~Vedlegg F: Personell & kompetanse~~ Satt ut av kraft PET nr. 21
- Vedlegg G: Økonomi [FORTROLIG]
- ~~Vedlegg H: Oppdragsoversikt [BEGRENSET]~~
- Vedlegg I: NATO styrkekapabilitetsmål [BEGRENSET]
- Vedlegg J: Mal for rapport om sikkerhetstilstand [BEGRENSET når utfylt]
- Vedlegg K: Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret
- Vedlegg K1: Bevilgningsendringer i gjennomføringsåret – forklaringer
- Vedlegg L: Fellesføringer for gjennomføringsåret